

EESTI MÕISAPÄRANDI

HOONETÜÜPIDE ANALÜÜS

ARUANNE

2026
TALLINN

ARUANDE KOOSTAJAD:

Anita Staub,
ehituspärandi osakonna juhataja

Hanna Selvet,
ehituspärandi kaitsekorralduse spetsialist

MUINSUSKAITSEAMET

Sisukord	1
Sissejuhatus	3
Peahoone	8
Valitsejamaja	117
Kokkuvõte mälestiseks olevatest valitsejamajadest	118
Abihoone	136
Kokkuvõte mälestiseks olevatest abihoonetest	136
Meistritemajad	139
Kokkuvõte mälestiseks olevatest meistrimajadest	140
Ait	151
Kokkuvõte mälestiseks olevatest aitadest	152
Kaevud	181
Kokkuvõte mälestiseks olevatest kaevudest:	182
Kasvuhooned, triiphooned	187
Kokkuvõte mälestiseks olevatest kasvuhoonetest	188
Karjakastellid	197
Kokkuvõte mälestiseks olevatest karjakastellidest	197
Keldrid	213
Kokkuvõte mälestiseks olevatest keldritest	214
Kuurid	250
Kokkuvõte mälestiseks olevatest kuuridest	250
Kuivatid	254
Kokkuvõte mälestiseks olevatest kuivatitest	254
Sepikojad	271
Kokkuvõte mälestiseks olevatest sepikodadest	271
Küünid	295
Kokkuvõte mälestiseks olevatest küünidest	295
Laudad	298

Kokkuvõte mälestiseks olevatest lautadest	299
Meiereid	316
Moonakatemajad	327
Kokkuvõte mälestiseks olevatest moonakatemajadest	327
Rehi ja masinarehi	350
Kokkuvõtte mälestiseks olevatest rehehoonetest	351
Tallid ja tõllakuurid	356
Kokkuvõte mälestiseks olevatest tallidest, tall-tõllakuuridest ja tõllakuuridest	356
Tuuleveskid	389
Veskid	390
Viina- ja õllefabrikud, Viina- ja õlleköögid	390
Kokkuvõte mälestiseks olevatest viina- ja õlleköökidest, viinavabrikutest	391

SISSEJUHATUS

Eesti mõisapärandid moodustavad ühe ulatuslikuma ja mitmekesisema osa riikliku kaitse all olevast ehituspärandist. Mõisakompleksid on kujunenud pika aja jooksul ning hõlmavad lisaks esinduslikele peahooneitele arvukalt erineva funktsiooni, arhitektuurse lahenduse ja ehitusajaga kõrvalhooneid. Nende kaudu peegeldub nii Eesti arhitektuuri- ja asustusajalugu kui ka majandus-, põllumajandus- ja sotsiaalsajalugu. Mõisapärandi suure mahu ja tüpoloogilise mitmekesisuse tõttu eeldab selle terviklik hindamine süsteemset, võrreldavat ja piisavalt põhjalikku alusandmestikku.

Käesolev mõisapärandi hoonetüüpide analüüs koostati 2025. aastal Muinsuskaitseameti teenistujate (Anita Staub, Reelika Niit, Katrin Koit, Maarja Ruut, Mirje Tammaru, Kai Nõva, Hanna Selvet, Anu Lepp) poolt ettevalmistava etapina mõisapärandi väärtuspõhisele hindamisele. Hoonetüüpide analüüsi eesmärk oli koondada struktureeritud alusandmestik, millele tuginedes oleks võimalik järgnevat väärtuspõhist hindamist läbi viia võimalikult süsteemselt, võrreldavalt ja andmepõhiselt. Selleks tuli esmalt saada ülevaade sellest, milline on praegu riikliku kaitse all oleva mõisapärandi koosseis ning kuidas suhestuvad sama funktsiooniga hooned üksteisega.

Väärtuspõhise hindamise eesmärk on vaadata riikliku kaitse all olev pärand süsteemselt üle ning hinnata võrreldavatel alustel, kas objektide riiklik kaitse on nende kultuuriväärtust, säilivust, esinduslikkust ja laiemat pärandikonteksti arvestades jätkuvalt põhjendatud. Samal ajal võimaldab hindamine tuvastada võimalikke lünki riiklikult olulise pärandi kaitstes. Väärtuspõhise hindamise keskne põhimõte on, et mälestiste nimekiri ei oleks üksnes eri aegadel tehtud kaitse alla võtmise otsuste ajalooline kogum, vaid võimalikult teadlikult kujundatud ja põhjendatud valik riiklikult olulisest kultuuripärandist. Üksikobjekti hindamisel tuleb seetõttu arvestada ka tema kohta laiemas kontekstis: kui haruldane või tüüpiline ta on, kui hästi on säilinud tema väärtuslikud tunnused, millist ajaloolist nähtust või arenguetappi ta esindab ning kui hästi on sama nähtus riikliku kaitse all oleva pärandi hulgas juba esindatud.

Mõisapärand on esimene suurem ehituspärandi valdkond, mille puhul on Muinsuskaitseamet alustanud sellises mahus süsteemse väärtuspõhise hindamisega. Mõisapärandist alustamine on põhjendatud mitmel põhjusel. Esiteks moodustavad mõisatega seotud objektid väga suure osa Eesti kaitstavast ehituspärandist ning nende hulgas on arvukalt sama või sarnase algse funktsiooniga hooneid, mis võimaldab rakendada võrdlevat hindamist. Teiseks on mõisapärand üks kõige süstemaatilisemalt inventeeritud ehituspärandi liike Eestis. Eeskätt 20. sajandi teisel poolel tehtud ulatuslikud inventeerimised ja uurimistööd on loonud tugeva ajaloolise alusandmestiku,

millele tänapäevast hindamist rajada. Kolmandaks võimaldab mõisapärandi suur maht ja tüpoloogiline mitmekesisus kujundada ning praktikas läbi proovida väärtuspõhise hindamise metoodikat, mida saab saadud kogemustele tuginedes edaspidi kohandada ka teistele ehituspärandi liikidele.

Hoonetüüpide analüüs oli väärtuspõhise hindamise esimene võrdlev etapp, mille käigus andsid Muinsuskaitseameti eksperdid mõisahoonetele nende hoonetüübi kontekstis eelhinnangud. Analüüsi eesmärk oli välja selgitada, millised mõisahooned ja hoonetüübid on praegu riikliku kaitse all, millised neist esindavad oma hoonetüübi haruldasi või silmapaistvaid näiteid ning millised pigem levinud ja tüüpilisi lahendusi. Samuti hinnati hoonete üldist kultuuriväärtust, säilivust ja ehitustehnilist seisukorda. Hoonete võrdlemine hoonetüüpide kaupa võimaldas asetada üksikobjektid laiemasse konteksti ning vähendada ohtu, et mälestise väärtust hinnatakse üksnes tema enda ajaloo ja omaduste põhjal, teadmata, kui palju ja millise kvaliteediga sama tüüpi hooneid on Eestis säilinud.

Käesoleva analüüsi tulemusi tuleb seejuures käsitada eelhinnangute, mitte lõplike otsustena üksikute objektide riikliku kaitse jätkamise või lõpetamise kohta. Hoonetüüpide analüüs vaatlleb hooneid eelkõige nende tüpoloogilises kontekstis, samas kui väärtuspõhise hindamise järgmises etapis hinnatakse mõisapärandit kompleksipõhiselt ning arvestatakse mõisakompleksi arhitektuuriajaloolist tervikväärtust. Mõis ei ole enamasti juhuslikult kõrvuti paiknevate üksikhoonete kogum, vaid ajalooliselt kujunenud funktsionaalne, ruumiline ja arhitektuurne tervik.

Seetõttu ei tähenda hoonetüüpide analüüsis saadud nõrgem individuaalne hinnang automaatselt seda, et objekti riikliku kaitse lõpetamine oleks põhjendatud. Hoone, mis ei kuulu oma tüübi kõige haruldasemate või arhitektuuriselt silmapaistvamate näidete hulka, võib olla konkreetse mõisaansambli seisukohalt väga oluline. Ka arhitektuuriselt tagasihoidlik kõrvalhoone võib olla vajalik kompleksi ajaloolise struktuuri, funktsionaalse loetavuse, ansamblilisuse või ruumilise terviklikkuse säilitamiseks. Samuti võivad objekti väärtust suurendada seosed oluliste ajalooliste sündmuste, isikute, arhitektide, ehitusperioodide või mõisamajanduse arenguga. Hoonetüübipõhist ja kompleksipõhist hindamist tuleb seetõttu käsitada teineteist täiendavate vaadetenä: esimene aitab mõista objekti kohta Eesti mõisapärandi tüpoloogilises süsteemis, teine aga tema tähendust konkreetse ajaloolise mõisakompleksi osana.

Analüüsi koostamise põhimõtted

Analüüsi läbiviimiseks jaotati riikliku kaitse all olevad mõisahooned Muinsuskaitseameti teenistujate vahel hoonetüüpide kaupa. Iga analüüsi koostaja käsitles talle määratud hoonetüüpi tervikuna ning võrdles sellesse kuuluvate mälestiste arhitektuuriajaloolist väärtust, iseloomulikke tunnuseid, haruldust või tüüpilisust, säilivust ja üldist seisukorda. Analüüsi keskne põhimõte oli seega objektide omavaheline võrdlus ühe hoonetüübi sees, mis võimaldas esile tuua nii hoonetüübi väärtuslikumad ja haruldasemad esindajad kui ka tüüpilisemad näited ning objektid, mille individuaalne väärtus või säilivus on tagasihoidlikum.

Analüüs keskendus eelkõige riikliku kaitse all olevale mõisapärandile. Erandina käsitleti laiemalt mõisate peahooneid, mille puhul vaadati lisaks mälestistele üle ka teadaolevaid riikliku kaitseta peahooneid ja nendega seotud mõisakomplekse. Selleks kasutati muu hulgas nõukogude perioodil koostatud mõisate inventeerimismaterjale ning veebis kättesaadavaid allikaid. Viimaste puhul on oluliseks täienduseks aastakümnete jooksul mõisauurijate ja pärandihuviliste kogutud mahukas foto- ja infomaterjal hoonete ajaloo, säilivuse ning praeguse olukorra kohta.

Riikliku kaitseta mõisahoonete süstemaatilist üleriigilist inventeerimist kõigi hoonetüüpide lõikes käesoleva analüüsi raames ette ei võetud. Selle üheks põhjuseks on töö väga suur maht ning Muinsuskaitseameti piiratud ressursid, mistõttu tuli leida tasakaal analüüsi põhjalikkuse ja väärtuspõhise hindamise läbiviimise tempo vahel. Käesoleva töö peamine ülesanne oli hinnata olemasoleva riikliku kaitse põhjendatust ning luua selleks võimalikult kiiresti kasutatav võrdlev alusandmestik.

Ulatusliku uue inventeerimise vajadust vähendab ka asjaolu, et mõisapärandit on varasemalt võrreldes paljude teiste ehituspärandi liikidega põhjalikult uuritud ja süstemaatiliselt kaitse alla võetud. Nõukogude perioodil koostatud inventeerimismaterjalide ja praeguse mälestiste nimekirja võrdlus näitab, et riikliku kaitse all on praegu oluliselt rohkem mõisapärandit, kui toonased spetsialistid inventeerimiste käigus kaitse alla võtmiseks tegid. Ka riikliku kaitseta peahoonete ülevaatamine kinnitas üldjoontes, et mõisapärandi olulisem osa on riikliku kaitse süsteemis juba esindatud: täiendavat põhjalikumat analüüsi võimaliku mälestiseks tunnistamise seisukohalt vajavaid peahooneid tuvastati vaid üksikuid.

See ei tähenda, et väljaspool riiklikku kaitset ei võiks leiduda kohaliku või piirkondliku tähtsusega väärtuslikku mõisapärandit või seni piisavalt uurimata üksikobjekte. Käesoleva töö eesmärk ei olnud koostada kõigi Eestis säilinud mõisahoonete uut

inventuuri, vaid luua eelkõige võrreldav ja struktureeritud alus olemasoleva riikliku kaitse hindamiseks ning väärtuspõhise hindamise läbiviimiseks.

Analüüsitud hoonetüübid

2025. aastal koostati analüüsid järgmiste mõisapärandi hoonetüüpide või omavahel tihedalt seotud hoonerühmade kohta:

- peahooned;
- valitsejamajad;
- abihooned;
- meistritemajad;
- aidad;
- kaevud;
- kasvu- ja triiphooned;
- karjakastellid;
- keldrid;
- kuurid;
- kuivatid;
- sepikojad;
- küünid;
- laudad;
- meiereid;
- moonakatemajad;
- rehed ja masinarehed;
- tallid ja tõllakuurid;
- tuuleveskid ja muud veskid;
- viina- ja õllevabrikud ning viina- ja õlleköögid.

Analüüsi roll edasises hindamises

Käesolevat aruannet tuleb käsitada eelkõige alusandmestiku ja töövahendina, mis toetab mõisapärandi väärtuspõhise hindamise järgmisi etappe. Selle eesmärk ei ole anda ette lõplikku mälestiste nimekirja ega teha üksnes hoonetüübipõhiste hinnangute alusel ettepanekuid riikliku kaitse lõpetamiseks või uute objektide mälestiseks tunnistamiseks.

Edasise hindamise käigus ühendatakse hoonetüüpide analüüsist saadud teave kompleksipõhise vaatega. Hinnatakse mõisakomplekside arhitektuuriajaloolist terviklikkust, üksikute hoonete rolli ansamblis, säilinud väärtuslikke tunnuseid, ajaloolist konteksti ning muid riikliku kaitse seisukohalt olulisi asjaolusid. Vajaduse korral täiendatakse olemasolevat teavet arhiiviallikate, varasemate uuringute, paikvaatluste ja muu asjakohase materjaliga.

Selliselt üles ehitatud protsessi eesmärk on jõuda olukorrani, kus Eesti mõisapärandi riiklik kaitse tugineb võimalikult süsteemsele, võrreldavale, andmepõhisele ja selgelt põhjendatud teadmisele. Hoonetüüpide analüüs loob selleks esimese võrdleva tasandi: see aitab näha üksikobjektist kaugemale ning mõista, mida konkreetne hoone esindab nii oma hoonetüübi, mõisakompleksi kui ka Eesti mõisapärandi tervikpildi seisukohalt.

PEAHOONE

Eesti mõisate peahooned moodustavad ühe olulisema osa Eesti ehitus- ja kultuuripärandist. Valdav osa tänapäeval säilinud peahooneid pärineb 18. sajandi teisest poolest ja 19. sajandist, mil mõisate peahooneid ehitati kõige rohkem ning mil mõisaarhitektuur saavutas olulise kunstilise kvaliteedi. Varasemad, 16.–17. sajandil rajatud peahooned on tänaseks kas suuresti hävinud või peituvad hilisemate ümberehituste all, mistõttu on varasemaid ehitusosi säilinud peamiselt vundamentides, keldrites või müürikatketes. Mõisakompleksid kujunesid sajandite jooksul ümber vastavalt omanike majanduslikule jõukusele ja moes olnud arhitektuurstiilidele.

Arhitektuuriliselt domineerib Eesti mõisate härrastemajade seas klassitsism. Sellele on iseloomulik sümmeetriline põhiplaan, selgelt liigendatud peafassaad, sammastportikus või pilastrid ning pigem tagasihoidlik dekoor. Varasemad ehk baroksed mõisa peahooned on oma arhitektuurselt olemuselt monumentaalsemad ja dekoratiivsemad, samas kui 19. sajandi teisel poolel muutus populaarseks historitsism oma variatsioonides (nt neorenessanss ja neogootika), mille puhul kasutati rikkalikumat dekoori, torne, astmikviile, erikujulisi aknaid ning liigendatud mahulisust. Sajandi lõpus lisandusid üksikjuhtudel ka juugendi mõjud. Kuigi tähelepanu on sageli koondunud kivist peahoonetele, oli puit veel 18. sajandil ja 19. sajandi alguses väga oluline ehitusmaterjal ning suur osa tolleaegsetest mõisatest oli puitehitus.

Peahooned iseloomustavad hästi Eesti mõisaarhitektuuri üldist arengupilti. Väga paljud hooned on ehitatud mitmes järgus ning neis võib kohata eri ajastute kihistusi. Levinud on olukord, kus varasema klassitsistliku hoone välisilmet on 19. sajandi lõpus või 20. sajandi alguses ümber kujundatud historitsistlikus laadis või vastupidi – hilisemate ümberehituste käigus on eemaldatud osa varasemast dekoorist. Seetõttu on mõisate arhitektuurne väärtus sageli seotud mitte ainult ühe ehitusperioodiga, vaid kogu hoone kujunemislooga.

Paljud peahooned said tõsiseid kahjustusi 1905. aasta rahutuste käigus, mille käigus põletati või rüüstati sadu mõisaid. Osa neist taastati kiiresti, sageli lihtsustatud kujul või juba uues arhitektuurikeeles. Teiseks oluliseks murranguks kujunes 1919. aasta maareform, mille järel mõisad kaotasid oma algse funktsiooni ning peahooned kohandati koolideks, hooldekodudeks, haiglateks, administratiivhooneteks või korterelamuteks. Need kasutusviisid aitasid paljudel hoonetel küll säilida, kuid tõid sageli kaasa ulatuslikud sisemised ümberehitused ning ajaloolise ruumijaotuse muutmise.

Säilivuse seisukohalt on Eesti mõisate peahooned väga erinevas olukorras. Hästi säilinud näidete puhul on alles nii ajalooline mahuline lahendus, kandekonstruksioonid, fassaadide dekoor kui ka interjööride väärtuslikud detailid – trepid, ahjud, stukkdekoor,

parkett, laemaalingud või tiseritöö. Samal ajal leidub arvukalt hooneid, mille väärtus seisneb eelkõige nende arhitektuurses mahus ja välisilmes, sest interjöörid on hilisemate kasutusetappide käigus oluliselt ümber kujundatud. Mitmed peahooned on säilinud varemetena, kuid ka sellisel kujul on neil oluline ajalooline ja maastikuline väärtus.

Mõisate väärtust ei määra üksnes peahoone. Enamasti moodustavad need tervikliku ansambli koos abihoonete, tallide, aitade, viinaköökid, parkide, alleede, tiikide ja teedevõrguga. Just nende elementide koosmõju annab mõisakompleksidele kõrge kultuuriväärtuse ning võimaldab mõista ajaloolise mõisamajanduse toimimist.

Peahoonete säilimist on enim mõjutanud nende kasutus. Hooned, mis on pärast võõrandamist leidnud järjepideva kasutuse kodu, kooli, hooldekodu, muuseumi, hotelli või muu avaliku funktsioonina, on üldjuhul paremini säilinud kui need, mis jäid pikaks ajaks kasutusetä. Samuti ilmneb, et kõige suurema kultuuriväärtusega objektid ei pruugi olla kõige esinduslikumad, vaid sageli hoopis need, kus on säilinud suur osa algsest ehitussubstantsist, ruumistruktuurist ja detailidest hoolimata hilisematest ümberehitustest.

Kaitsealuste ja mittekaitsealuste peahoonete võrdlev analüüs

Riikliku kaitse all olevatele mõisate peahoonetele on üldiselt iseloomulik kõrge arhitektuuriline ja kultuurilooline väärtus, mis avaldub nii hoonete terviklikkuses kui ka ajaloolise ehitussubstantsi säilimises. Paljudel juhtudel on säilinud hoonete algne maht, ruumistruktuur ning märkimisväärne osa arhitektuursetest detailidest, mis võimaldavad mõista ehitise kujunemislugu ja arhitektuurset arengut. Väärtust ei määra siiski üksnes peahoone ise, vaid ka selle seotus ülejäänud mõisakompleksiga. Oluliseks peetakse ajaloolise ruumistruktuuri säilimist, sealhulgas parki, alleesid, kõrvalhooneid ning nende omavahelisi seoseid, mis loovad tervikliku ajaloolise keskkonna.

Kaitsealuste peahoonete puhul hinnatakse lisaks arhitektuursele kvaliteedile ka nende ajaloolist, kunstilist ja maastikulist tähendust. Sageli on tegemist piirkondlikult või üleriigiliselt silmapaistvate ehitistega, mis iseloomustavad hästi mõisaarhitektuuri eri arenguetappe või esindavad oma ajastu arhitektuurseid ideaale. Seejuures ei ole määravaks teguriks hoone tehniline seisukord. Riikliku kaitse all leidub nii väga hästi säilinud kui ka osaliselt lagunenenud või varemetena säilinud peahooneid, mille väärtus tuleneb eelkõige nende autentsusest, ajaloolisest substantsist ja kultuuriloolisest tähendusest.

Riikliku kaitse alt välja jäänud peahoonetele on seevastu sagedamini iseloomulik ulatuslik ümberehitamine, mille tulemusena on vähenenud hoonete algupära ja arhitektuurne terviklikkus. Mitmel juhul on säilinud küll hoone põhimahd või üldine asend mõisaansamblis, kuid ajalooline ruumijaotus, fassaadid, viimistlus ja detailid on hilisemate ümberehituste käigus oluliselt muutunud. Samuti esineb juhtumeid, kus

peahoone on küll säilinud, kuid ülejäänud mõisakompleks on hävinud või sedavõrd killustunud, et ajalooline tervik ei ole enam selgelt tajutav.

Samas ei tähenda kaitse alt välja jäämine tingimata vähest väärtust. Mitmed sellised peahooned on arhitektuuriselt hästi säilinud ning omavad olulist kohalikku või piirkondlikku tähendust. Nende kultuuriväärtus ei pruugi siiski ulatuda tasemeni, mis õigustaks riiklikku kaitset. See näitab, et mälestiseks tunnistamisel ei lähtuta üksnes hoone vanusest või säilivusest, vaid hinnatakse tervikuna selle autentsust, arhitektuurset kvaliteeti, ajaloolist representatiivsust ning kohta Eesti kultuuripärandis.

Kuigi valdava osa riikliku kaitse alt välja jäänud peahoonete puhul ei ole analüüsi tulemusel peetud ehitismälestiseks tunnistamist põhjendatuks, ilmnes ka üksikuid erandeid. Mitme objekti puhul leiti, et olemasolev teave ei võimalda anda lõplikku hinnangut nende kultuuriväärtusele ning enne kaitse staatuse üle otsustamist on vajalikud täiendavad uuringud või paikvaatlused. Selliste objektide hulka kuuluvad näiteks Jägala, Vanamõisa, Sutlema, Kiideva, Orina, Vastemõisa, Puiatu ja Uusna mõisa peahooned, mille puhul peeti vajalikuks täpsustada hoonete ajaloolise substantsi säilivust või hinnata põhjalikumalt nende arhitektuurset väärtust. Kulina ja Eikla mõisa peahoonete puhul leiti, et riikliku kaitse alla võtmist võiks kaaluda juhul, kui remondi- või uurimistööde käigus ilmneb seni teadmata väärtuslike ajalooliste interjööridetailide säilimine.

Peahoonete stiililine ülevaade

Arhitektuuristiil	Hooneid	Osakaal
Klassitsism (sh varaklassitsism, kõrgklassitsism ja klassitsismi üleminekuvormid)	188	46,5%
Barokk (sh puithooned ja baroksed üleminekuvormid)	69	17,1%
Historitsism (üldine, sh puit- ja tellisarhitektuur)	73	18,1%
└ Neorenessanss	15	3,7%
└ Neogootika	11	2,7%
└ Neoklassitsism	8	2,0%
└ Neobarokk	1	0,2%
Juugend (sh juugendlikud üleminekuvormid)	12	3,0%
Heimatstiil	2	0,5%
Vana-Balti	2	0,5%

Määramata / ebapiisavalt määratletud	23	5,7%
Kokku	404	100%

Üldkokkuvõte mõisate peahoonetest

	Peahooneid (kaitse all+ mitte kaitse all) kokku	404
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	282
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	12
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	25
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	2
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis, puit) hoonete arv	1
	Tellistest hoonete arv	20
	Puidust hoonete arv	56
Ettepanek kaitsestaatuseks	Hästi säilinud ja väärtuslik hoonetüübi esindaja, mis väärib kaitsestaatuse jätkamist	194
	Vajab analüüsi koos hoonekompleksiga, et selgitada edaspidine kaitsestaatus	42
	Hoone on halvasti säilinud hoonetüübi esindaja ning ettepanek on kaitse lõpetamine	50
	Kohaliku väärtusega objekt (riiklikku kaitset ei soovitata)	94
	Täiendav paikvaatlus või kultuuriväärtuse täpsustamine	12
	Muud üksikettepanekud	12

Kokkuvõte mälestisena kaitse all olevatest peahoonetest

	Mälestisi kokku	296
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	216
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	12
	Tellistest hoonete arv	12
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	20
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	1
	Puidust hoonete arv	32
	Materjal märkimata	3
Ettepanek kaitsestaatuseks	Hästi säilinud ja väärtuslik hoonetüübi esindaja, mis väärib kaitsestaatuse jätkamist	194
	Vajab analüüsi koos hoonekompleksiga, et selgitada edaspidine kaitsestaatus	42
	Hoone on halvasti säilinud hoonetüübi esindaja ning ettepanek on kaitse lõpetamine	53
	Ettepanek puudub / märkimata	7

Kaitse all olevad mõisa peahooned

reg nr	mälestise nimi foto	eksperdi kommentaar
13929	Aa mõisa peahoone, 1696-19. saj 	Kõrge arhitektuurilise kvaliteediga peahoone, mille põhimahu välisilmes annavad tooni baroksed/ varaklassitsistlikud elemendid, hoonele on 19. saj jooksul tehtud lisandusi (historitsistlikud puidust verandad esiküljel). Hoone ümbritsevas keskkonnas maastikuliselt dominantsses asukohas

		ja hästi vaadeldav. Piirkonna sümbolhoone. Siselahendus on 20. saj toimunud remont/ ja ümberehitustööde käigus saanud kannatada, st interjööridetaile vähe säilinud. Kuna hoone välislahendus esindab mõisapärandi arhitektuurilist paremiku, on põhjendatud peahoone puhul kaitse jätkamine.
23168	Aakre mõisa peahoone 	Hoone ehitati 1934. aastal arhitekt A. Matteuse projekti alusel kapitaalselt ümber. Hoone interjöörides algupäraseid detaile säilinud pole. Kaaluda analüüsimist maakoolimajade tüpoloogilise analüüsi kontekstis, kuna hoone esindab ümberehituste tulemusel pigem koolimaja kui mõisa peahoonet.
15626	Aaspere mõisa peahoone 	Aaspere mõisa peahoone on Eesti üks suursugusemaid klassitsistlikus stiilis härrastemaju. Säilinud on hoone ajalooline välislahendus, interjöörides on alles hulgaliselt üliväärtuslikke detaile ja konstruktsioone.
16073	Aavere mõisa peahoone 	Hoonest säilinud 1996. aastal aset leidnud põlengu tulemusel vaid kivimüürid. Kuigi hoone välismüüridest on hoone algupärane mahulisus ja arhitektuurne lahendus loetav, ei ole varemed maastikuliselt dominantset vaadeldavad, mis teeksid sellest piirkonna sümbolit nii nagu on selleks kujunenud nn Ungu

		loss Läänemaal. Varemete seisukord on aastatega üha halvenenud, hoone sisemus on põlenguprahist endiselt koristamata, varemete vahel kasvab juba kõrghaljastust.
14441	Abja mõisa mõisapreilide maja 	Mõisapreilide maju pole Eestis rohkem alles, seega on oma funktsioonilt unikaalne. Välisilmelt kannab 19. saj lõpule iseloomulikke lahendusi ja seega pigem tüüpiline. Hoone teeb eriliseks just selle algne funktsioon.
14437	Abja mõisa peahoone 	Hoone on rajatud mitmes etapis, välislahendus üsna terviklikult säilinud. Interjööris on tehtud olulisi ümberehitustöid 20. sajandil, mil sinna kavandati lastekodu. Alles on üksikuid mõisaaegseid interjööridetaile. Abjas on säilinud terviklik mõisahoonete kompleks, milles on alles mitmeid haruldasi hooneid. Selles kontekstis omab peahoone olulist rolli ja vajab hoidmist, et tagatud oleks iseloomuliku ajalooliselt kujunenud miljöö ja mõisaansambli struktuuri säilimine.

24016	Adavere mõisa peahoone		Hoone välislahendus hästi säilinud, interjöörides alles hulgaliselt ajaloolisi detaile. Kuigi mõisakompleksi on 20. sajandil lisatud uus õppehoone, moodustab kompleks ühtse terviku, milles peahoone on oluline ruumiline positsioon.
23663	Ahja mõisa jahimaja		Tähelepanuväärne hoone Ahja mõisa kompleksist. Omab olulist kompleksiväärtust.
23656	Ahja mõisa peahoone		Ahja peahoone on olnud Eesti üks suursugusemaid barokseid härrastemaju. Hoone ümbruses on ajalooliselt ja tänini suur abihoonete kompleks. Mõisa peahoone on kahjuks põlenud, mille tulemusel hävis katus ja interjöörid. Siiski on interjöörides üksikuid ruume koos ajalooliste detailidega säilinud, mis viitavad endisaegsele luksusele. Peahoone paikneb maastikuliselt dominantse kohas ja on Lõuna-Eesti üks olulisemaid mõisahooneid, mille ajalugu on põhjalikult uuritud. Peahoone on kriitilises ehitustehnilises seisukorras, siiski on hoonele paigaldatud uus katus, mis aitab hoida vajalikku status quo`t hoone säilimise seisukohalt.

7158	Alatskivi mõisa peahoone, 1880-1885 	Alatskivi on Eesti ilmselt üks tuntumaid mõisahooneid, mis esindab siinmail haruldast Inglise/Šoti-stiilis historitsistlikku härrastemaja, mille kavandamisel on saadud inspiratsiooni Balmoral`i kuningalossist Šotimaal. Hoone on säilinud tervikuna nii välislahenduses kui ka siseruumides, kus on alles ajaloolised tervikinterjöörid.
14948	Albu mõisa peahoone 	Albu mõisa peahoone on Eesti üks vanimaid. Hoone teeb eriliseks selle välisilme ja interjöörid, kust võib leida hulgaliselt erinevaid arhailisi detaile. Albu härrastemaja teevad kuulsaks selle baroksed maalingud.
15323	Alu mõisa peahoone 	Eestis väheesinevad neogooti stiilis mõisa peahoone näide. Hoone välislahendus tervikuna säilinud, interjööridest leidub mitmeid tähelepanuväärseid detaile. Hoone on ümbritsevast maastikust väga hästi vaadeldav ning on piirkonna oluline ruumiline dominant.
15798	Andja mõisa peahoone varemed 	On olnud kunagi barokk-stiilis peahoone, mis sai oluliselt kannatada juba 18. sajandi lõpus, pärast mida taastati vaid osaliselt. Tänapäevaks säilinud ebaühtlase mahuga müürid, mis on avariilises seisukorras. Peahoone ala on võsastunud. Säilinud müürid ei oma tähelepanuväärset arhitektuurset väärtust. Jah, need näitavad piirkonna asustuslugu, kuid müüride säilivus ei räägi edasi kunagise hoone lugu, see

		ei anna edasi infot hoone algsest mahust ja arhitektuurikeelest. Seetõttu pole see ka piirkonna ajaloo sümboliks. Müüride vanus ei kaalu üles müüride halba tehnilist seisukorda, mistõttu ei ole põhjendatud kaitse jätkamine.
2677	Anija mõisa peahoone, 18. saj. 	Anija peahoone on Eesti üks esinduslikumaid baroki/ varaklassitsismi sugemetega mõisa härrastemaju. Hoone on säilinud ajaloolise välisilmega, rohkete detailidega. Interjöörides ajalooline ruumiplaneering ning erinevate ajastute väärtuslikud detailid.
15656	Arbavere mõisa peahoone 	Eestis vähesäilinud klassitsistliku puidust mõisapeahoone näide. Hoonet võib lugeda üldjoontes klassitsistlikus stiilis olevaks, kuid selle üldlahendus on arhailise olemusega ja esindab nn Vana-Balti tüüpi hoonet. Hoonele lisatud 19. saj II pooles juurdeehitis. Omanäoline hoone, mis esindab peahoone-tüüpi, mida pole palju enam säilinud.

15744	Arkna mõisa peahoone 	Neorenessanss stiilis peahoone hea näide, mis on säilinud algupärase välisilmes ja siselahenduses. Hoones on säilinud märkimisväärsel hulgal huvitavaid interjööridetaile, mis tervikmõjus iseloomustavad hästi 19. sajandi II poolele iseloomulikku ehituskunsti.
7199	Aru mõisa peahoone, 18/19. saj. 	Lihtne klassitsistlik mõisa peahoone, mis on halvas tehnilises seisukorras. Interjöörides säilinud vaid mõni üksik ahi ja ajaloolise lahendusega lagi ja siseuks.
15000	Aruküla mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone silmapaistev näide. Hoone on tervikuna säilinud, rikkaliku eksterjööri- ja interjöörilahendusega. Säilinud on rohkelt detaile, maalingud, konstruktsioone.
20879	Audla mõisa peahoone 	Saaremaa ja tegelikult kogu Eesti kontekstis unikaalne härrastemaja. Hoone teeb eriliseks selle barokisugemetega varaklassitsistlik arhitektuurikeel ja siselahendus, kus on eripärane ringsaalidega lahendus. Hoone on avariilises seisukorras ning vajab kiiret tegutsemist, et unikaalsed väärtused lõplikult ei häviks, vastasel juhul saab hoone autentsus pöördumatult kahjustatud ja riikliku

		kaitse rakendamine on sellisel juhul edaspidi küsitav.
15624	Avanduse mõisa peahoone 	Neorenessanss stiilis peahoone hea näide, mille teeb unikaalseks selle pikaks venitatud maht, mille hulka kuuluvad erinevast ajastust pärinevad osad. Hoones on säilinud mitmeid huvipakkuvaid historitsistlikke detaile, mis hästi iseloomustavad 19. saj II poole ehituskunsti. Hoone on piirkonna oluliseks maamärgiks.
15838	Einmanni mõisa peahoone 	Eesti silmapaistvaim klassitsistlik puidust härrastemaja. Hoone teeb harukordseks selle välislahendus, mida ilmestavad kõrgetasemelise puidutööga detailid. Taoliseid Eestist rohkem ei leia. Siselahenduses originaali säilinud vähem, kuid üksikuid detaile leidub siiski. Hoone tehniline seisukord kriitiline, vajab kiiret sekkumist.
15088	Eivere mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisapeahoone ilmekas näide. Hoonel säilinud ajalooline välislahendus koos selle detailirikkuses. Ka interjööri on paraadruumides säilinud ajaloolist ruumimuljet koos seda kujundavate detailidega. Piirkonna oluline maamärk.

15024	Ervita mõisa peahoone 	Lihtne ja lakooniline mõisa peahoone, mis kannab edasi klassitsismi perioodi arhitektoonikat, kuid pole selle stiili kõige silmapaistvam esindaja. Omab armast provintslikku joont, mille väärtus ilmneb pigem kohalikus kontekstis. Hoone väärtust on mõistlik hinnata ühes mõisa tervikkompleksiga.
15115	Esna mõisa peahoone 	Unikaalne ja väga väärtuslik mitmes etapis ehitatud puidust peahoone. Hoone paistab silma eksterjööri ja interjööri detailikäsituselt. Hoones on säilinud hulgaliselt väärtuslikke detaile, konstruktsioone, haruldasi maalinguid.
2816	Habaja mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Habaja mõisa härrastemaja on üks väheseid Eestis säilinud Põhjasõja järgseil aastail ehitatud puidust härrastemajadest. Hoone pärineb 18. sajandi algusest ja kujutab endast ühekorruselist arhailist vanabalti planeeringuga puitehitist. Puidust häärber ühendab eesti taluelamu ja ehitusajal kõrgarhitektuuris valitsenud barokkstiili elemente. Hoonet ümbritseb hooneterikas kompleks.
15584	Haeska mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistlik mõisa peahoone. Välisilme on küll säilinud, kuid hoone sisemus on kapitaalselt ümberehitatud. Hoone ei esinda antud arhitektuuristiili ja ajastu hästi säilinud mõisahoonet ning selle väärtus seisneb pigem kohalikus kontekstis.

15326	Hagudi mõisa peahoone 	Baroki ajastust pärinev peahoone, mis põles 1905. aasta sündmuste käigus. Hoone on 1960. aastatest seisnud tühjana. Hoone on säilitanud oma üldmahu, kuid kultuuriväärtuslikud detailid on tänaseks hävinud.
2696	Harku mõisa peahoone, 18.-19. saj. 	Tegemist on suursuguse mõisa peahoonega, millel on säilinud detailirikas välisilme. Hoone siselahendus on valdavalt ümberehitatud. Peahoone väärib olulise maamärgina ja mõisavõrgustiku osana kultuurimälestise staatust.
14736	Heimtali mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone näide, mille teeb omanäoliseks mahuline liigendatus. Hoone välisilmes säilinud palju ajaloolisi detaile, siselahenduses on mõisaegset kihistust alles.
23147	Hellenurme mõisa peahoone 	Barokne peahoone, mida on 19. sajandi teises pooles ümberehitatud. Säilinud rikkaliku detailikäsitleusega välisilme, ka interjöörides on säilinud märkimisväärselt erinevaid detaile.

23080	Helme mõisa peahoone 	Barokk stiilis mõisa peahoone esinduslik näide. Hoones on säilinud arvukalt üliväärtuslikke barokseid, rokokoo-sugemetega ja varaklassitsistlikke detaile.
8552	Hohenhaupti loss (nn. Glehni loss) 	Suursugune historitsistlik härrastemaja. Välislahendus säilitanud oma algupärase ilme, interjöörid kahjuks valdavalt ümberehitatud. Moodustab lähiümbruses paiknevate rajatistega omanäolise ajaloolise keskkonna.
23083	Holdre mõisa peahoone 	Eestis vähelevinud juugendstiilis peahoone esinduslik näide. Välislahendus tervikuna säilinud, ka interjööridest leiab mitmeid algupäraseid detaile.
15659	Hulja mõisa peahoone 	Mitmes osas ehitatud ja seetõttu omanäolise välisilme omandanud peahoone. Välislahenduses säilinud mitmeid omapäraseid detaile. Interjööris ehitustehniline seis kohati kriitiline. Hoonet on ümberehitatud, kuid säilinud on üksikuid detaile.

23086	Hummuli mõisa peahoone 	Tellistest laotud historitsistlike peahoonete seas üks esinduslikumaid. Säilinud hoone välislahendus, interjööridest võib rohkelt leida ehitusaegseid detaile.
15151	Hõreda mõisa peahoone 	Eesti üks silmapaistvamaid klassitsistlikke härrastemajasid, mille suurimaks iseärasuseks on hoone keskel ja fassaadil ümarkaarse osana vaadeldav ovaalsaal. Hoone on ajalooliselt olnud luksuslik esinduselu, millele on katastroofiliselt mõjunud tühjalt seismine ja hoolimatus.
15160	Härgla mõisa peahoone 	Barokne peahoone, mida on 19. sajandil ümber ehitatud ja muudetud suursuguse sammasportikusega klassitsismi kaanonitele vastavaks härrastemajaks. Hoones säilinud huvitav kombinatsioon arhailisi barokseid ja klassitsistlikke interjööridetaile. Härglas on säilinud Eesti üks väheseid maalitud ja mustrisse laotud pörandaid, mis võib kuuluda 18. sajandisse, olles nii harukordne detail.
13853	Illuka mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Välisilmes on huvitavalt seotud erinevatele stiilidele omased elemendid, leidub neorenessanssile kui ka neogootikale iseloomulikke elemente.

		Siselahenduses on säilinud pigem vähe ajaloolisi detaile.
16872	Illuste mõisa peahoone 	Heimatstiili üks väheseid esindajaid Eestis. Hoonel säilinud liigendatud omapärane välisilme. Interjöörides säilinud ajalooline ruumiplaneering koos mitmete juugendlike detailidega, hoonest on leitud ulatuslikult juugendlikke maalinguid.
21034	Ilpla mõisa peahoone 	Ilpla esindab vanimat mõisate peahoonete kihistust. Hoone näitab, millised olid mõisate peahooned enne seda kui härrastemaju hakati ehitama suursuguste esinduselamutena.
15776	Imastu mõisa peahoone 	Esinduslik neorenessanss-stiilis mõisa peahoone näide. Säilinud on algupärane välislahendus. Hoone teevad silmapaistvaks muidugi selle interjöörid, kus on säilinud palju algupärast sh historitsistlikud, haruldasetl hästi säilinud maalingud.

15194	Ingliste mõisa peahoone 	Ajalooliselt väga esinduslik barokne esindushoone, millel on olnud õnnetu saatus kahel korral põleda- selle tulemusel on hävinud hoone ajalooliselt luksuslikud interjöörid. Ingliste teeb ehitusajalooliselt põnevaks tõsiasi, et väidetavalt sisaldab see keskaegse vasallilinnuse ehk keskaegse kindlustatud kivist mõisahoone osiseid, mis teeb hoone selles kontekstis tähelepanuväärseks. Hoone on samuti ruumiliselt väga dominantses asukohas ja on kohalik sümbolobjekt. Mõisa miljööline väärtus ja osaliselt keskaegne ehituskehand kaalub üles selle interjööride säilivuse, mistõttu teen ettepaneku endiselt jätkata riikliku kaitsega.
15977	Inju mõisa peahoone 	Väga esinduslik historitsistlik peahoone, mis on väga autentselt säilinud. Hoone teeb erakordseks historitsistlikud tervik-interjöörid, mis on haruldased kogu Eesti kontekstis.
23725	Joosu mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistlik peahoone, mis on tänaseks avariilises seisukorras: hoone on varemestunud, horisontaalkonstruktsioonid on suures osas sisse kukkunud. Hoone on hävimas. Varemetena kaitsmine pole põhjendatud, kuna hoone esinda klassitsistliku peahoone silmapaistvat näidet.

15170	Juuru mõisa peahoone	 Lihtsa välisilmmega peahoone. Peale vaadates ei oskaks esmapilgul arvatagi, milliseid unikaalseid haruldusi peidab hoone interjöörides. Hoones on säilinud mitmeid kõrge kvaliteediga puidust lagesid, millest üks on lausa kunstiline haruldus-peenekoeliste motiividega kassettlagi.
23886	Jõgeva mõisa peahoone	 Baroksete joontega peahoone, mille sarnast teist Eestis säilinud pole. Hoonest peegeldub nn Vana-Balti hoonetüübi hõngu ning see esindab mõisahoonete ehitusajaloos perioodi, mil peahooned olid lihtsad, lausa talutüüpi elamud, olles nii arhailise mõisapeahoone kihistuse üks ainulaadseid esindajaid.
15039	Jäneda mõisa peahoone	 Haruldane juugendliku vormikeelega tellistest laotud peahoone, mis on piirkonna sümbolhooneks. Hoonet võib tituleerida 19/20. sajandi vahetuse üheks originaalsemaks peahooneks, kus on säilinud arvukalt väärtuslikke detaile. Kuigi interjöörid on hilisemate remondi ja ümberehitustööde käigus saanud nõ "pihta", on seal endiselt olulisi elemente, mis hoiavad hoone ehitusaja hõngu ning räägivad selle lugu. Hoonele on lisatud 1968.-74. aastatel suuremahuline juurdeehitis, mis ei jää siiski hoone peavaatest ja ülejäänud kompleksist nii tuntavalt domineerima ja on nähtav pigem tagaküljelt.

15175	Järlepa mõisa peahoone	Klassitsistlikus stiilis väiksema mõisa peahoone esinduslik näide. Hoone põles 1905. aastal, taastati pärast seda ning sisaldab mitmeid huvipakkuvaid põlengujärgse taastamise aegseid detaile.
13889	Järve mõisa kindluselamu	Hinnatakse sarnaste hoonetega võrdlevas analüüsis, ei esinda tüüpilist peahoonet.
14101	Järvere mõisa peahoone	Hinnatakse suvemõisate kontekstis.
16719	Jäärja mõisa peahoone	Barokne puidust peahoone, mis seisus pikalt halvas seisukorras. Hoone osaliselt taastati 1990. aastatel, kuid ei kasutatud sobivaid võtteid ja materjale, mille tulemusel on kadunud ajaloolise lahenduse detailsus. Hoones on säilinud vaid üksikuid detaile. Interjöörid on peidus hilisemate kihistuste all, kuid võib arvata, et nende all on säilinud väärtuslikke detaile.

23122	Kaagjärve-Mäemõisa peahoone 	Suurejooneline neorenessanss-stiilis peahoone näide. Hoonet ehitati nõukogude perioodil osaliselt ümber, kuid hilisemad sobimatud lisandused on tänaseks eemaldatud. Ümberehitusi on ka ruumides, kuid hoones on säilinud palju ajaloolisi tähelepanuväärseid detaile.
14987	Kabala mõisa peahoone 	Suursugune klassitsistliku peahoone näide. Hoones säilinud rikkalikult erinevate ajastute interjööridetaile, maalinguid, konstruktsioone.
15307	Kabala mõisa peahoone 	Arhailise peahoone näide, mis vastab oma ruumiplaneeringult nn vanabalti hoonetüübile. Hinnates hoone ehitusajalugu, viitavad mitmed detailid sellele, et hoone sisaldab varasema ehitise osiseid. Hoone teeb eriliseks selle lihtne ja lakooniline üldmaht, mille iseloomulikuks detailiks on kõrge, 18. saj omane kelpkatus. Hoones sees on säilinud mitmeid omapärase kujundusega uksi, maalinguid.
16624	Kaelase mõisa peahoone 	Klassitsistlik tagasihoidlik mõisa peahoone, millel säilinud välisilme. Interjöörides detaile säilinud vähe, sarnaneb oma olemuselt ja säilivusastmelt nii mõnegi teise mõisa peahoonega, mis ei ole omal ajal kaitse alla võetud. Kompleksi kuulub veel omanäoline valitsejamaja, mis

		omab oma hoonetüübi seas olulist väärtust. Kuna hoonel on pigem miljööline väärtus, tuleks seda hinnata tervikuna koos pargi ja valitsejamajaga.
13835	Kalvi linnuse varemed vana peahoonega 	Ei hinnata mõisapeahoonete kontekstis.
13828		Unikaalne erinevaid arhitektuuri stiile kombineeriva välisilmega peahoone, mis on piirkonna oluline maamärk ja Eesti peahoonete seas ilmselt ühe äratuntavama välisilmega peahooneid. Originaalne on peamiselt hoone välislahendus, hoone sisemust on ajaloolise lahenduse eeskujul restaureeritud.
14980	Karinu mõisa peahoone 	Barokse välisilmega hoone, millel klassitsistlikke detaile. Lihtsa välimusega fassaadide taga leidub aga märkimisväärsed interjööridetaile, ka neid, mis dateeritavad hoone kõige vanemasse ehitusjärku.

7101	Karlova mõisa peahoone, 18/19. saj.	Mitmes ehitusjaos rajatud peahoone, millele iseloomulikud erinevate arhitektuurstiilide elemendid.
		
23128	Karula mõisa peahoone keldrid	Mõisa peahoone põles juba 1919. aastal. Tänapäevaks on hoonest järel vaid keldrid, mis on kaetud mullaga. Keldrid on maastikust eristatavad kühmuna. Keldrid avariilises seisukorras ja tähelepanuväärset arhitektuuriväärtust ei oma. Kompleksist on hetkel kaitse all 16 mälestist. Peahoone paikneb kaitse all asuvatest abihoonetest mõnevõrra eemal.
		
23526	Kassari mõisa peahoone varemed	Mõisa peahoonest järel vaid vundament/keldrikorrus. Hoone ajalooline välisilme ei ole loetav, müürid ei oma arhitektuuriväärtust. Ei hinda põhjendatuks müüride kaitse jätkamist, sest hävinud mõisasüda ei eristu teistest samalaadsetest, mille puhul pole peetud põhjendatuks riiklikku kaitset. Piirkonna ajalugu saab säilitada ja esile tuua ka muul moel kui vundamentide kaitsmisel mälestisena.
		

15269	Kasti mõisa peahoone 	Klassitsistlik peahoone, mis peegeldab stiilile tüüpilisi arhitektuurivõtteid ja detaile. Erandlikkust lisab Palladio-stiilis akende kasutus otsmistel risaliitidel peafassaadil. Kuna hoones on väärtuslikke detaile säilinud vähe ja ruume on ümberehitatud, on hoonel eelkõige miljööline väärtus. Seetõttu tuleb peahoonet, abihooneid ja ümbritsevat parki hinnata ühtse tervikuna ja hinnata, kas need väärivad riikliku kaitse staatust või liigituvad need pigem kohaliku kaitse objektide hulka.
15214	Keava mõisa peahoone 	Hoone põles 1905, taastati ja varemetest uuesti pärast II MS. Kuigi hoone algne kuju ja üldine arhitektuurne ja mahuline lahendus on loetav, ei ole tegemist objektiga, mis oleks sellisena piirkondlik sümbolobjekt ning mille mälestisena kaitsmine oleks seetõttu põhjendatud.
23239	Keeni mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistlik peahoone. Seisis pikalt tühjalt, välislahendus on taastatud ajaloolise eeskujul. Interjöörid väga kehvast seisust, kultuuriväärtuslikke detaile minimaalselt.

15198	Kehtna mõisa peahoone 	Kehtna põles 1905. aastal, kuid taastati pärast põlengut suursuguselt. Hoone põlengujärgne lahendus on säilinud väga autentselt ja peegeldab esinduslikult 20. sajandi interjöörikujuvõtmeid. Vahest kõige huvitavamateks osadeks on ruumide puitpõrandad, mis moodustavad terve Eesti kontekstis unikaalse tervikkomplekti.
9474	Keila-Joa mõisa külalistemaja, kabel 	Oluline hoone Keila-Joa mõisa kompleksist, kannab edasi peahoone vaimu.
9469	Keila-Joa mõisa peahoone 	Keila-Joa on ajalooliselt olnud Eesti üks suursugusemaid mõisahooneid, millel on suur kultuurilooline väärtus. Sellest hoolimata pole saatus selle erilise hoone osas väga armuline olnud ja võib liialdamata öelda, et pikka aega oli see hävimisohus. Tänane omanik on hoone taastanud, taastamistööd baseerusid arhiiviuuringutel. Detailid, mille osas allikmaterjali ei leitud, taastati ajastu analoogiatele tuginedes, kusjuures väga tundlikult ja fantaasierikkalt. Kindlasti on selle mõisahoone taastamise puhul tegemist 2000. aastate ühe olulisema restaureerimistööga, mida võib pidada ajastu märgiks ning väärrib sellisena ka restaureerimisajaloo tähistajana kaitse staatuse jätkamist.

2787	Kernu mõisa peahoone, 19. saj. 	Klassitsistliku mõisa peahoone silmapaistev näide. Tähelepanu väärivad liigendamata plaanilahendus ja range summeetiline fassaad. Hoone eripäraks on kõrgetasemeline stukkdekoor. Siselahenduses on detaile pigem vähe.
15532	Keskvere mõisa peahoone 	Eestis täiesti erakordne mõisa peahoone, mis iseloomustab autentsel kujul varasemat mõisa peahoonetüüpi, mil see kandis pigem suletud ja talulikku iseloomu kui suursuguse häärberi olemust.
15664	Kihlevere mõisa peahoone 	Lihtne barokne peahoone, kus on interjöörides säilinud hulgaliselt mõisaaegset kihistust. Tähelepanu väärib saali luksuslik terviklahendus, mille tähelepanuväärseimaks osaks on luksusliku kujundusega stukkdekoor. Hoones on palju puitdetaile, eriti akende tambureid. Hoone on kahjuks väga halvas seisukorras.
13980	Kiikla mõisa peahoone 	Kiikla mõisa peahoonest on säilinud autentsena vaid selle välisilme, siselahendus on juba nõukogude perioodil hävitatud. Kuna väärtust omab vaid selle välisilme, on hoonel eelkõige miljööline ja kompleksi väärtus, mida tuleb Kiikla puhul hinnata ühtse tervikuna. Kompleksi kuulub omajagu abihooneid, mis on mälestised ja on kõik õnnetus seisukorras. Peahoone võrdluses

		teiste klassitsistlike peahoonetega ei paista silma tähelepanuväärse arhitektuuriväärtusega ja põhjendatud võib olla ka kohaliku tasandi kaitse.
16079	Kiltsi mõisa peahoone 	Eesti üks omanäolisemaid klassitsistlikke peahooneid, mis sisaldab keskaegset ehitussubstantsi. Just see annab hoonele iseloomuliku kuju loob ootamatuid lahendusi hoone ruumiplaneeringus. Hoone oli koduks maadeavastajale Adam Johann von Krusensternile ja seetõttu on tegemist olulise kohaga Eesimaa kultuuriajaloos. Hoones säilinud hulgaliselt üliväärtuslikke detaile ja konstruktsioone, lähiümbruses eriline hoonetekompleks.
15586	Kiltsi mõisa peahoone varemed 	Keskaega suubuva ehituslooga mõisa varemed. Seos keskaegse ehitussubstantsiga on varemete peamiseks väärtuseks.

15126	Kirna mõisa peahoone		Esindusliku klassitsistliku mõisa peahoone näide, millel säilinud algupärane välisilme ja rohkelt huvipakkuvaid detaile interjöörides. Hoonest võib leida ka mitmeid neogootistiilis elemente, nt teravkaarsed aknad hoone tagaküljel.
2943	Kiviloo mõisa peahoone, 20.saj.		Väike historitsistlikus stiilis peahoone, välisilmet iseloomustab mahuline liigendatus ja krohviornamentika. Hoonel pigem miljöoline väärtus. Ei ole antud stiili kõige esinduslikum näide, kuid on siiski huvitava lahendusega. Hinnata tervikkompleksiga koos.
15504	Kloostrimõisa mõisa peahoone varemed		Keskaega suubuva ehituslooga mõisa varemed. Seos keskaegse ehitussubstantsiga on varemete peamiseks väärtuseks. Vajab väärtuspõhist hindamist.
2841	Kodasoo mõisa peahoone, 18.-20. saj.		Esinduslik klassitsistlik hoone, mille teeb eriliseks hoone eenduvate tiibadega üldkuju. Hoones säilinud mitmeid varaklassitsistlikke detaile.
15224	Konila mõisa peahoone		Mõisahoone põles 1905 ja taastati ümberehitatud kujul. Ajalooliselt oli hoonel suursugune portikus, mille asemele kavandati pärast põlengut veranda. Hoones säilinud üksikuid detaile. Hoonel on eelkõige välisarhitektuurne väärtus.

15029	Koigi mõisa peahoone		Klassitsistliku mõisahoone hea näide. Hoones pigem vähe ajaloolisi detaile säilinud, kuid omab miljöölist väärtust Eestit katnud mõisavõrgustiku markeerijana.
2851	Kolga mõisa peahoone, 1768.-1820		Eesti üks suursugusemaid mõisa peahooneid, säilinud hoone mitmes ehitusetapis valminud ajalooline välislahendus, hoones sees säilinud ajalooline ruumiplaneering koos rohkete haruldaste detailidega.
15128	Kolu mõisa peahoone		Historistlik tellistest laotud esindusliku mõisahoone hea näide. Maastikuliselt dominantses asukohas- kõrgendikul. On oluline maamärk.
15275	Konuvere mõisa peahoone		Põles 1905. aastal, pärast mida taastati, kuid mõnevõrra lihtsustatud kujul. Hoones säilinud mõned taastamisjärgsed ahjud. On üsna tagasihoidlik, kuigi hoone põhimahu paigutuv sammusportikusega lahendus on omanäoline. Siiski ei saa seda hinnata klassitsistliku härrastemaja kõige paremini säilinud näiteks, kuna ei kanna silmapaistvat arhitektuuriväärtust. On väärtuslik, kuid pigem kohalikus kontekstis mõisavõrgustiku osana.

16650	Koonga mõisa peahoone		Hoonel on säilinud autentsena üldkuju, detailides on tehtud muudatusi. Interjöörides ajaloolisi detaile säilinud pole. Klassitsistlikus stiilis peahoone näide, kuid pole kõige paremini säilinud, kuna autentsed detailid hävinud. On 1930. aastate ümberehitustööde tulemusel pigem koolimaja kui mõisahoone.
15111	Koordi mõisa peahoone		Lihtsa ilmega klassitsistliku peahoone näide. On oluline osa Eestimaad katnud mõisavõrgustikust, kuid hoone üldilme ei tõusetu võrreldes teiste sama ajastu mõisatega esile tähelepanuväärse lahendusena. On siiski oluline, kuid pigem kohaliku kaitse objektina. Hoones säilinud ajaloolisi laudpõrandaid, muid detaile vähe.
2797	Kose-Uuemõisa mõisa peahoone, 19.-20. saj.		Suuremahuline peahoone, mis esindab historitsistlikku neorenessanss-stiilis peahoone tüüpi. Hoone üldist mahulist lahendust on nõukogude perioodil muudetud ja tiibhoonetega ühendavad galeriid on ehitatud kahekorruseliseks. Hoone oli 20. saj pikalt kasutuseta ning hoonet rüüstati. Selle tulemusel on hoones säilinud vähe algseid interjööridetaile. Neis silmapaistvaim on maalingute ja stukkdekooriga lagi ühes saalis. Peahoone on tähelepanuväärne oma mahult, arhitektuurne kvaliteet oma detailsuses jääb nii mõnelegi teisele neorenessanss-stiilis alla. On siiski

		piirkonna oluline teetähis, kuid vajab hindamist mõisakompleksi kui terviku kontekstis.
2725	Kostivere mõisa peahoone, 18.-19. saj. 	Varaklassitsistliku mõisa peahoone näide. Välisilme suuresti säilinud, interjöörides on tehtud omajagu ümberehitustöid. Siiski on üksikuid detaile säilinud ja viimistlusuuringute käigus leiti ka maalinguid. Hoone on pigem tagasihoidlik ja omab miljööst väärtust, mistõttu tuleb hinnata kompleksiga tervikuna.
20913	Kotlandi mõisa peahoone 	Haruldane 19. sajandi algusest pärinev puidust klassitsistlik peahoone. Hoones kasutatud mitmeid unikaalseid Saaremaale omaseid ehitusvõtteid, mis pigem talulikud kui mõisalikud.
23961	Kudina mõisa peahoone 	Hästi säilinud historitsistlik tellistest laotud mõisahoone näide. Hoones säilinud hulgaliselt erinevaid hea kunstilise tasemega interjööridetaile.

23176	Kuigatsi mõisa peahoone 	Haruldane puidust barokne peahoone. Säilinud arhailine ja kergelt rustikaalne välisilme. Interjöörides on kahjuks toimunud ümberehitustöid. Hoone eripärane välisilme on selle suurimaks väärtuseks, mistõttu on põhjendatud kaitse jätkamine hoolimata vähesest säilinust interjöörides.
13892	Kukruse mõisa peahoone, 18.-19. saj. 	Mitmes jaos ehitatud mõisa peahoone. Hoones säilinud üksikuid detaile, suures osas interjöörid uuendatud. Hoones tegutses nõukogude perioodil Jõhvi restauraator, sellest ajast pärineb ka sisustuselemente. Mõisahoone väärtus on eelkõige miljööline, mistõttu tuleb vaadata kompleksi tervikuna, kas see esindab Eesti kultuuripärandi paremikku. Mõisahoone ise lihtne, hoone teeb eriliseks selle mahuline liigendatus, kuid välisilmelt on see ajastu tüüpiline näide.
7281	Kukulinna mõisa peahoone, 19. saj. 	Haruldane neogooti stiilis puidust härrastemaja. Hoone teeb haruldaseks selle nn inglaslik lahendus teravkaarte ja tudor-stiilis tornikestega. Hoone asub looduskaunis kohas, on dominantset vaadeldav.

2703	Kumna mõisa uus peahoone, 20. saj. 	Neoklassitsistliku mõisa peahoone haruldane näide. Hoone teeb eriliseks, et tegemist on 20. saj alguses ehitatud härrastemajaga. Arhitektuurselt stiililt võiks selle dateerida hoopis sada aastat varasemaks. Ilmekalt läbi komponeeritud välisilme, peegeldab tüüpfassaadide ajastu lahendusi 19. saj alguses, mis on eriline arvestades, et hoone on ehitatud juugendi ja historitsistmi tippajal. Siselahenduses ajaloolisi detaile säilinud väga pole, kuid on hoone üldstiili arvestades sobivalt taastatud. Hoone on oluline maamärk ja eksterjöörü arhitektuurne kvaliteet kaalub üles siselahenduses säilinud vähesed detailid. Unikaalne on ka ruumiline side nõ vana puidust peahoonega, mis asub uue härrastemaja kõrval.
2702	Kumna mõisa vana peahoone, 18. saj. 	Barokne puidust peahoone, seisab tühjalt. Moodustab kõrval paikneva hilisema neoklassitsistliku peahoonega unikaalse ansambli. Puidust härrastemaja ilmes huvitav kombo baroksest lahendusest ja historitsistlikust dekoorist.

23902	Kuremaa mõisa peahoone	 Suurejooneline klassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoone arhitektuuris peegeldub juba nn üleminekuperiood klassitsismist historitsismile, seda on näha osalises neorenesansslikus ornamentikas ja ümarkaarsetes akendes. Välislahendus säilinud autentselt, hoone on piirkonna ruumiline dominant- suure mõisakompleksi keskpunkt, mida rõhutavad maastikulised eripärad. Siselahenduses võib üksikuid ajaloolisi detaile leida, kuid hoones toimunud põleng jättis siselahednusele oma pitsri. Hoonet on tundlikult taastatud.
14973	Kurisoo mõisa peahoone	 Lihtsa klassitsistlikus stiilis mõisa peahoone hea näide. Välislahenduses mitmeid toredaid detaile alates nelja sambaga portikusest kuni laia räästakarniisini. Harukordne ja põnev on ühe ukse valgmik, millel paviljoni kujutis. Inventeerimisandmestikus on toodud välja, et hoone siselahendust on juba nõukogude perioodil korralikult muudetud. Hilisemate külastuse käigus on fikseeritud üksikuid interjööridetaile, rohkelt on detaile säilinud mõisa idaotsas.
13855	Kurtna mõisa peahoone	 Historitsistliku peahoone keskpärane näide. Hoonel on lihtne välisilme, mida imestavad üksikud detailid. Interjöörides vähe säilinud On Eestit katnud mõisavõrgustiku osa, kuid ei täida riiklikke kaitse kriteeriume. On

		oluline pigem kohaliku arengu tähistajana.
15329	Kuusiku mõisa peahoone 	Haruldane puidust klassitsistlik neogooti detailidega peahoone. Hoones mitmeid haruldasi interjööridetaile alates stukkdekooriga lagedest kuni ahjudeni.
16654	Kõima mõisa peahoone 	Lihtsa ja lakoonilise ilmega klassitsistliku peahoone näide. Hoone seisis pikalt tühjalt, suure osa avatäideteta. Hoone interjöörides detaile säilinud pole. Kompleksi kuuluvad veel mõned üksikud mälestistest abihooned, park ja piirdemüür, hooned kõik halvas säilivuses ja kasutusetas.
21039	Kõljala mõisa peahoone 	Haruldane klassitsistliku peahoone näide, mille detailides annab tooni Saaremaale iseloomulik dolomiidi kasutus. Hoonet on nõukogude perioodil ümber ehitatud ja siselahenduses on algupärast pigem vähe, kuid hoone eripärane eksterjäär ja detailirikkus kaalub selle üles ja on seega ikkagi eripärane näida mõisaarhitektuurist.

2761	Kõltsu mõisa peahoone 19.-20.saj. 	Haruldane puidust historitsistlik peahoone. Säilinud algupäraselt, hoones alles hulgaliselt ajalooliseid eksterjöörü- ja interjöör detaile. Hoone on kvaliteetselt restaureeritud.
14550	Kõo mõisa peahoone 	Lihtne barokse põhimahuga peahoone. Välislahenduses annab tooni teatav mahuline liigendatus esifassaadil eenduva risaliidiga. Hoones väidetavalt erinevatest ehitusetappidest ajaloolisi detaile, mille säilivus vajab kohapeal täpsustamist. Baroksete mõisate võrdluses paistab silma oma lihtsama välislahendusega. Lähikäikudes üksikud ajaloolised abihooned. Kogu kompleks vajab tervikuna väärtuspõhist hindamist ja otsustamist, kas jääb riikliku kaitse alla.
2830	Kõue-Triigi mõisa peahoone, 18.saj. 	Haruldane, mitmes ehitusetapis rajatud ja pika ehitusajalooga, üks vanimaid mõisa peahooneid. Hoonel on mõnevõrra kummaline välisilme, mida iseloomustab arhitektuursete elementide ebasümmeetriline paigutus. See tuleneb hoone etapilisest rajamisest, mis annab sellele kohati arhailise ilme. Hoonel eriline kultuurilooline taust seoses maadeavastaja Otto von Kotzebue pärandiga. Hoone interjöörid taastatud kaasaegsena, samas arvestades härrastemaja interjööride üldiste analoogiatega. Seega asuvad

		seal taasiseseisvumisperioodi ühed fantaasiarikkamad siselahendused, mis väärivad tähelepanu ja kannavad hästi edasi mõisainterjööride lopsakat ideestikku.
14957	Käravete mõisa peahoone 	Lihtsa klassitsistlikus stiilis mõisa peahoone näide. Hoone on avariilises seisukorras, selle interjööre on kõvasti ümber ehitatud, siiski leiab üksikuid klassitsistlikke detaile. Vajab hindamist ühes terve kompleksiga, mis on üsna rohkearvuline ja halvas seisukorras.
14675	Kärstna mõisa peahoone 	Baroki ajastusse ulatuva ehituslooga peahoone, omandas praeguseni säilinud arhitektuurse lahenduse 20. saj alguses. Sisaldab erinevate ajastute huvipakkuvaid interjööre ja detaile, mille seast leiab ka baroki kihistust.
16727	Kärsu mõisa peahoone 	Puidust lihtne mõisa peahoone, pigem taluelamu kui mõisa häärber. Interjöörides säilinud uksi, laudislagesid ja laudpõrandaid. Võrreldes teiste puidust peahoonetega on ebatüüpiline peahoone esindaja, kuid oma lihtsuses ei peegelda mõisapärandi

		paremikku ja omab väärtust pigem kohalikul tasandil.
15254	Käru mõisa peahoone 	Suursugune pika põhiplaaniga neorenessanss stiilis härrastemaja. Hoone välislahendus on meieni säilinud siiski mõnevõrra muudetud kujul- hoone algkavatise juurde kuulusid ka kaks torni. Siselahendus on ümberehitatud, detaile säilinud vaid üksikuid. Arvestades hoone suursugust välisilmet, kaalub see väärtus interjööride seisukorra üles.
14650	Lahmuse mõisa peahoone 	Klassitsistliku lihtsamapoolse peahoone ilmekas näide. Välisilme säilinud suures osas, interjöörides tehtud ümberehitustöid, kuid mõned algupärased detailid siiski säilinud. Ümber suur hoonetekompleks, peahoone selle ruumiliseks keskmeks.
20881	Laimjala mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisahoone ilmekas näide, mille teeb eriliseks Saaremaale iseloomulik dolomiidi kasutus. Hoone ees lövide skulptuurid. Hoone sisemus kapitaalselt ümberehitatud. Hoone välisilme arhitektuurne väärtus ja ümbritsev miljöo kaaluvad oma väärtuselt oluliselt üles ajalooliste interjööride puudumise, mistõttu on põhjendatud riikliku kaitse jätkamine.

2789	Laitse mõisa peahoone, 19.saj. 	Suursugune historitsistlik härrastemaja, mis meenutab keskaegset lossi Inglismaal. Säilinud mitmeid tervikinterjööre ja interjööridetaile.
15762	Lasila mõisa peahoone 	Neogooti stiilis tellistest laotud mõisa peahoone hea näide. Hoone teeb eriliseks mahuline liigendatus ja ümarad nurgatornid. Interjöörides säilinud mitmeid algupäraseid detaile.
15131	Laupa mõisa peahoone 	Haruldane historitsistlik peahoone, mis esindab Eestis vähelevinud neobarokki. Hoone on rikkalikult kaunistatud, viib detailsuses mõtted lausa Kadrioru lossile. Kui hoone on säilitanud oma välisilme, siis siselahenduses on muudatused suuremad ja algseid detaile on säilinud vähe. Sellest hoolimata on härrastemaja piirkonna oluline maamärk ja kindlasti Järvamaa üks tuntumaid mõisa peahooneid.
2763	Lehola mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Hoone põles 1999. aastal ja on tänaseks varemetestunud. Varemed on avariilises seisukorras, osaliselt varisenud. Hoone on sisuliselt hävinud.

15055	Lehtse mõisa peahoone varemed 	Hoone on suures osas hävinud, maapinnas säilinud müürid ja keldrid. Maapealses osas säilinud torn ja müürifragment. Torn on kahtlemata tähelepanuväärne maamärk, kuid hoone terviklahendust see edasi ei anna. Torn, müürid ja keldrid halvas tehnilises seisukorras.
15477	Lihula mõisa peahoone 	Esindusliku klassitsistliku mõisa peahoone näide, millel säilinud algupärane välisilme ja rohkelt huvipakkuvaid detaile interjöörides. Hoones säilinud ka mitmeid historitsistlikke tervikinterjööre, eriti haruldased on hoones säilinud ajaloolised põrandad.
15713	Liigvalla mõisa peahoone 	Silmapaistev barokkstiilis peahoone, millesse pikitud varaklassitsistlikke detaile nii eksterjööris kui ka interjööris. Kogu hoone on üliharuldane, seda kahetsusväärsem on hoone aina halvenev seisukord, mis vajab kiiret tähelepanu ja päästetöid, et väärtused ei häviks.
14102	Linnamäe mõisa peahoone 	Lihtne historitsistlik peahoone, välisilmet ilmestavad vaid üksikud detailid, sisemus ümberehitatud. On mõisavõrgustiku osa, kuid ei esinda selle kõige paremini säilinud või esinduslikumat osa. Küll aga on suure kohaliku väärtusega, peegeldades piirkonna arengut.

15233	Lohu mõisa peahoone		Haruldane barokses stiilis peahoone, mis on saanud endale 19. saj neogooti stiilis detailid. Hoone välisilmes huviväärne kombinatsioon mõlemast stiilist. Siselahenduses arvukalt ajaloolisi detaile.
14603	Loodi mõisa peahoone		Loodi on väga väärtuslik barokne mõisa peahoone. Tähelepanuväärne on arhailine ja matsakate proportsioonide ja raskepärase mansardkatusega välisilme ja siselahendus, kust seni leiab mitmeid haruldasi interjööridetaile.
20831	Loona mõisa peahoone		Lihtne barokse mahu ja klassitsistlike elementidega peahoone. Saaremaalik dolomiidi kasutus. Interjöörid ümberehitatud. Omab eelkõige miljöölist väärtust koos ümbruses paikneva abihoonetuse ja pargiga.
24037	Lustivere mõisa "väike härrastemaja"		Oluline osa Lustivere kompleksist.

24025	Lustivere mõisa peahoone		Historitsistliku peahoone ilmekas näide. Tellistest laotud peahoonet iseloomustab mahuline liigendatus. Hoonel säilinud algupärane välisilme. Hoones säilinud märkimisväärselt ajaloolisi detaile, mis peegeldavad hoone ehitusaega.
23965	Luua mõisa kavaleridemaja		Eestis haruldase välisilmega hoone. Üks kahest säilinud kavaleride majast.
23963	Luua mõisa peahoone		Barokne mõisa peahoone, mis on meieni säilinud oluliselt ümberehitatud kujul. Hoone oli algset põhimahus ühekorruselne ja keskosas kahekorruseline, kuid ehitati 20. saj täismahus kahekorruseliseks. Hoones säilinud mõned detailid.
21077	Lööne mõisa peahoone		Saaremaa esinduslikumaid barokkstiilis härrastemaju. Hoone teeb haruldaseks selle arhailine ilme: liigendamata kompaktne hoonemaht ja detailikäsitus: väikese ruudujaotusega aknad, astmikmotiiv kolmnurkfronoonil, akende kuju ja sümmeetriline paigutus.

15279	Lümandu mõisa peahoone		Lihtsa klassitsistliku peahoone näide, mis on avariilises seisukorras: hoone katus on osaliselt sisse varisemas. Hoones säilinud vaid üksikuid ajaloolisi detaile, uhketest ajaloolistest ahjudest midagi alles pole. Hoone on hävimas.
2739	Maardu mõisa peahoone, 18.-20.saj.		Eesti üks esinduslikumaid barokseid mõisa peahooneid. Välisilme säilinud üsna muutmata kujul, interjööre on aga ümber ehitatud. Siiski mõned ajaloolised detailid leiab, need on pigem 19. sajandi II poolest.
7192	Maidla abimõisa peahoone, 18. saj.		Puidust arhailise peahoone näide, iseloomustab vanimat mõisapärandit. Tegemist vanima perioodi härrastemajaga, mil hooned olid pigem taluliku loomusega kui suursugused häärberid. Oluline on välisilme ja selle materjalikasutus.
15180	Maidla mõisa peahoone		Klassitsistliku mõisa peahoone esinduslik näide. Hoone teeb eriliseks ka selle mitmekihiline ehituslugu- hoone sisaldab ka keskaegseid osiseid. Hoone ehitati olemasoleval kujul välja 19. sajandi alguses, kuid sai 1905. aastal kannatada, mistõttu uuendati 20. saj alguses hoone interjööre. Sellest ajast pärineb hoone ruumides ka kõige enam detaile.

13952	Maidla mõisa peahoone, 1764-1767	Eesti üks esinduslikumaid barokseid mõisa peahooneid. Säilinud hoone algupärane välisilme. Ka hoonest seest võib leida ajaloolisi detaile.
		
16010	Malla mõisa peahoone	Suursugune neorenessanss-stiilis mõisa peahoone. Hoone on teinud eriliseks selle pikk maht ja üldkuju. Hoone on põlenud, mistõttu on hoogustunud hoone varemetumise protsess. Hoonel on suur arhitektuuriajalooline väärtus, mistõttu on põhjendatud hoone kaitsmine ka varemena. Hoone üldmaht on loetav ja tegemist on piirkonna olulise sümbolhoonega.
		
15427	Massu mõisa peahoone	Äratuntava välisarhitektuuriga klassitsistlik mõisa peahoone. Interjöörid hävinud, kuid neid on hakatud taastama arvestades peahoonele sobivaid lahendusi. Hoonet on vaja väärtuspõhiselt hinnata ühes seda ümbritseva hoonekompleksiga.
		
15508	Matsalu mõisa peahoone	Barokne peahoone, mis koosneb mitmest erinevast mahust: peahoonest ja tiibhoonetest. Hoone silmapaistev, kuid on seisnud pikalt kasutuseta ja on seetõttu halvas kui mitte avariilises seisukorras. Info hoone siselahenduse ja väärtuslike detailide olemasolu kohta puudub. Peahoonega ühes kaitse all arvukalt abihoonestust, kompleksi
		

		kaitsestaatus selgitada välja väärtuspõhise hindamise käigus.
7237	Meeri mõisa peahoone, 19. saj. 	Klassitsistlik mõisa peahoone, mis on tänaseks säilinud ümberehitatud kujul. Hoone oli algselt ühekorruseline, ehitati 20. saj kahekorruseliseks. Autentset lahendust on oluliselt muudetud, kooliaegne kihistus peegeldab küll hoone ajalugu, kuid ei kuulu kõige väärtuslikumasse kihistusse, mida peaks riiklikul tasemel mälestisena hoidma.
9485	Meremõisa mõisa varemed 	Ajaloolise peahoone varemeid ära kasutades 19. saj I poolel rajatud nn romantilised varemed, mis on tänaseks väga halvas seisukorras ja loetavad maastikus 1-1,5 m ebaühtlaste müüridena. Ettepanek liita pargiga kui pargi üks kujunduslik element.
23751	Mooste mõisa peahoone 	Suursugune historitsistliku härrastemaja näide. Säilinud algupärane välislahendus, interjööriks alles algupärane ruumipaigutus ja omajagu historitsistlikke detaile. Hoone ümbritsetud Eesti ühest suursuguseimast abihoonete kompleksist.

14497	Morna mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistlik mõisa peahoone. Välisilmes ja siselahenduses väheste detailidega. Omab väärtust pigem kohaliku ajaloo ja arengu tähistajana.
2707	Muraste mõisa peahoone, 19.-20.saj. 	Ehitusjärgselt suurejooneline neorenessanss-stiilis härrastemaja, mis on tänaseks säilinud tulekahju tulemusel varemestunud kujul. Hoone üldmaht ja arhitektuurne lahendus on seni loetav, kuid vare ei mõju sümbolobjektina nagu seda võib tituleerida Läänemaal asuvat nn Ungru lossi. Hoone paigutub mõnevõrra suletud alal, ümbritsetuna nõukogudeaegsetest hoonetest, mis ei lase varemelt ruumiliselt nõ mõjule pääseda. Samuti on ümbritsevad abihooned arhitektuuriselt nõ nõrgad ja ei teki tervikkompleksi.
15705	Muuga mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone üks esinduslikumaid ja tõenäoliselt tuntumaid näiteid. Hoone on kirjutatud Eesti kultuurilukku C. T. von Neffiga seoses. Hoone on säilinud suuresti autentsel kujul, taastamisel on võetud aluseks olulises osas algupäraseid dokumenteeritud lahendusi.

15986	Mõdriku mõisa peahoone		Omanäoline klassitsistlik härrastemaja, mille üldkuju on kujunenud mitme ehitusetapi tulemusena. Hoones säilinud mitmeid ajaloolisi detaile. Tervikuna peegeldab huvitavat klassitsismi võttestikku.
13960	Mäetaguse mõisa peahoone, 18.-19. saj.		Klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Oluline osa tervikkompleksist. Peahoone näitab ilmekalt 1990. aastate restaureerimislahendusi, olles seega mõisaarhitektuuri restaureerimisajaloo märgiline objekt.
7217			Mitmes etapis ehitatud hoone. Hoonest säilinud peamiselt välislahendus, ka see muudetud kujul. Interjöörid uued, ajaloolisi lahendusi eeskujuks võttes kavandatud. Originaali säilinud pole.
15095	Mäo mõisa peahoone		Kunagine suurejooneline klassitsistlik mõisa peahoone, millest tänaseks alles varemestuv hoone karp. Juba nõukogude perioodiks olid hoone interjöörid hävitatud. Välisilmes loetav hoone algne maht, aimatav selle arhitektuurne üldlahendus. Tänu hoone halvale seisukorrale ei saa seda kahjuks lugeda enam Eesti mõisapärandi paremiku hulka.

27078	Nakama karjamõisa mõisamaja		Haruldane puidust härrastemaja, materjalikasutus ja arhitektuurne võttestik peegeldab hästi rannaäärsete alade arhitektuuritraditsioone, mida mõisaarhitektuuris ülemäära esindatud pole. Meenub veel Kotlandi mõis.
15669	Neeruti mõisa peahoone		Haruldane juugendstiilis peahoone, säilinud autentne välisilme. Interjööridest leidub samuti ehitusaegseid detaile. Hoone on suure töö tulemusel taastatud ja kasutuses.
2900	Nurme mõisa peahoone, 18.-20.saj.		Kunagisest klassitsistlikust väikemõisast on tänaseks jäänud alles vaid paekivimüürid, mis sellisel kujul suurt arhitektuuriväärtust ei oma.
2778	Ohtu mõisa peahoone, 18.-20. saj.		Esinduslik barokk-stiilis peahoone, milles säilinud harukordne baroksete elementidega kahhelahjude kollektsioon.

14563	Olustvere mõisa peahoone		Esinduslik historitsistlikus stiilis peahoone näide. Hoone on säilinud terviklikult, välisilme säilinud ehitusjärgselt, siselahenduses mitmetest remonttöödest hoolimata hulganisti ajaloolisi detaile. Ümbritseb abihooneterikas kompleks.
13898	Ontika mõisa peahoone		Lihtne hilisklassitsistlik ja juba historitsistlike detailidega peahoone. Hoonel eelkõige miljööline väärtus, mistõttu vajab tervikanalüüsi koos ülejäänud säilinud abihoonete kompleksiga.
23546	Orjaku mõisa peahoone varemed		Hoonest on säilinud vaid osa müüridest keldrikorrusega. Müürid ei anna edasi hoone kunagist arhitektuurset lahendust seega põhjendatud pole varemete kaitsmine mälestisena. Müüridest ei kujune ka olulist maastikulist dominant, mis oleks piirkonna sümbolobjektiks.
21054	Oti mõisa peahoone		Klassitsistliku mõisa peahoone näide. Välisilme säilitanud 19. sajandi keskpaigale iseloomuliku ilme. Interjöörides valdavalt kaaseagsed lahendused, kust võib leida üksikuid ajaloolisi detaile, peamiselt põrandaid. Hoonel eelkõige miljööline väärtus, väärrib analüüsi kogu kompleksiga.

16029	Pada mõisa peahoone varemed 	Ajalooliselt üks suursugusemaid (vara)klassitsistlikke mõisapeahooneid Eestis. Kahjuks süüdati hoone juba 1917. aastal pärast mida hoone varemetus ning on seisnud varemena juba üle viimase saja aasta. Hoolimata varemetumisest on hoone üldmaht hästi säilinud, mistõttu on loetav ka selle kunagine arhitektuurne kujundus. Hoone paikneb looduskaunis kohas ja on hästi vaadeldav- piirkonna oluline dominant. Siiski hoone varemed äärmiselt halvas seisukorras. Kogu Pada kompleks on sarnases seisukorras, mistõttu vajab ühist otsust, kas hooned jätkavad mälestisena või mitte. Hoone varemed on imposantsed ja väärisksid kasvõi üksikobjektina mälestise staatust, peegeldamaks piirkonna kunagist suursugust ajalugu.
2922	Padise mõisa peahoone, 19.saj. 	Lihtsa varaklassitsistliku mõisa peahoone näide. Ajalooline lahendus säilinud, interjööriks üksikuid detaile. Hoonele annab väärtuse tema asukoht ja otsene ruumiline side Padise kloostri varemetega, moodustades omanäolise ruumilise terviku. Seetõttu on oluline, et hoone jätkaks mälestisena, et hoida Padise kloostri varemetele, kui Eesti ühele unikaalsele mälestisele sobivat ja toetavat keskkonda.

13968	Pagari mõisa peahoone 	Haruldane puidust klassitsistlik peahoone. Einmanniga sarnased. Oma üldlahenduselt peegeldab hästi 19. saj I pooles moes olnud tüüpfassaadide eeskujusid. Hoones sees säilinud mitmeid kunstiliselt kauneid detaile.
23292	Paju mõisa peahoone 	Klassitsistliku peahoone näide, millele annab iseloomuliku ilme lai räästakarniis ja nurgarustika. Interjöörid on ümberehitatud. Hoone on ajalooliseks tunnistajaks Paju lahingule, mis leidis aset 31.01.1919. Olulise maamärgina ja ajaloolise sündmuse tunnistajana vääriks riikliku kaitse jätkamist. Kaaluda ajaloomälestise staatust?
23937	Pajusi mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoonest on säilinud vaid pool hoonest ja pole seega lõpuni autentsel kujul alles. Arvestades Pajusi mõisa klassitsistliku mõisaansambli üldist väärtust, on peahoone sellegi poolest selle oluline ruumiline dominant, mille hoidmine mälestiste põhimõtteid arvestades on oluline kogu ansambli autentsuse seisukohalt.
23951	Pala mõisa peahoone 	Lihtsa osaliselt puidust peahoone näide. Hoones säilinud interjöörides üksikuid interjööridetaile, millest mõned päris haruldased ning ajaloolisi viimistluskihte. Hoonel eelkõige miljööline väärtus koos ülejäänud abihoonestusega. Mõisasüda vajab tervikuna

		väärtuspõhist hindamist ja otsustamist riikliku kaitse põhjendatuse jätkamise osas.
15897	Palmse mõisa kavaleridemaja 	Klassitsistlikus stiilis puidust kavaleride maja. Oluline osa Palmse mõisa kompleksist. Üks kahest säilinud kavaleridemajast.
15893	Palmse mõisa peahoone 	Eesti ilmselt üks tuntumaid mõisahooneid, barokk-stiili esinduslikumaid näiteid. Hoonel ka oluline roll Eesti restaureerimisajaloos, tööde käigus sai hoone ajalooliste analoogiate eeskujul terviklikud ajaloolises stiilis interjöörid. Peahoone on kindlasti oma ajastu üheks tähtsaks objektiks.
23160	Palupera mõisa peahoone 	Omanäoline historitsistlik puidust mõisa peahoone näide. Hoone on võrreldes ajaloolise lahendusega säilinud tänaseks mõnevõrra muudetud ilmega. Hoonel oli keskosas kunagi ka historitsistlik tornike, mis enam säilinud pole. Siselahenduses on üksikuid ajaloolisi detaile. Hoone omab pigem miljöölist väärtust. On võrreldav Kulina mõisaga, mis kaitse all pole, olles seejuures välimuselt oluliselt tagasihoidlikum. Seetõttu vajab terve kompleks väärtuspõhist hindamist.

23784	Partsi mõisa peahoone 	Lihtne tellistest laotud historitsistlik peahoone. Välisilme lakooniline, suurte kaunistusteta, interjöörides säilinud vähe algupärast, mõni ahi, põrand, piirdeliistud. On oma olemuselt ja säilivusastmelt tagasihoidlikum võrreldes nii mõnegi sama ajastu ja materjalikasutusega peahoonest. Seetõttu pole põhjendatud riikliku kaitse jätkamine.
14758	Peetri mõisa peahoone 	Eestis väheesinenud heimat-stiilis peahoone näide, mis projekteeritud tuntud arhitekti Otto Wildau poolt (Holdre ja Taagepera arhitekt).
20840	Pidula mõisa peahoone 	Arhailise barokk-stiilis peahoone ilmekas näide. Hoone algupärane ilme säilinud, oluline piirkonna maamärk. Kannab hästi edasi Saaremaale iseloomulikku dolomiidikasutust.
23844	Pikajärve mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone näide. Välisilme säilinud enamasti autentselt, siselahenduses toimunud olulisi muudatusi ja minetanud suuresti ajaloolised kihistused. Hoone kannab eelkõige miljöölist väärtust ja on osa arvukast mõisahoonetusest. Hinnangu andmiseks tuleb viia läbi väärtuspõhine hindamine.

2689	Pikva mõisa peahoone, 19.-20. saj. 	Lihtsa historitsistliku peahoone hea näide, milles on säilinud mitmeid ajalooliselt väärtuslikke detaile.
20905	Pilguse mõisa peahoone 	Lihtsa välisilmega peahoone. Saaremaa mõisa peahoonetest kõige rohkem ümberehitatum, interjöörides vaid mõni üksik element, välisilmet muudetud 20. saj, mil hoone ehitati ümber vaimuhaiglaks. Vajab mõisa abihoonete kompleksiga terviklikku analüüsi, kas on põhjendatud riikliku kaitse jätkamine. Peahoone on tagasihoidliku olemisega, kuid kultuurilooliselt rikka pärandiga.
15191	Pirgu mõisa peahoone 	Esinduslik klassitsistlik hoone, millel lisaks silmapaistvale arhitektuurilahendusele ka oluline roll restaureerimisajaloo seisukohalt. Hoone interjöörid taastatud ajaloolisele lahendusele tuginedes.
14509	Polli mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Hoonet on küll osaliselt ümberehitatud: hoone otstesse on 20. saj ehitatud peale teine korrus, kuid üldjoontes on säilinud esialgne maht. Hoones on säilinud üksikud, kuid sellegi poolest tähelepanuväärsed interjöörid.

16852	Pootsi mõisa peahoone portikus 	Hoonest on kaitse all vaid portikus. Tegemist on portikusega, mis eraldiseisva arhitektuurse detailina ei oma nii suurt kunstilist väärtust, et see peaks olema eraldi kultuurimälestis.
15846	Porkuni mõisa peahoone 	Eesti üks suursugusemaid historitsistlikke peahooneid, esindab Eestis vähelevinud neogooti/ tuudor-stiili. Hoone on suur ja mahulise liigendatusega, interjöörides säilinud väga mitmeid luksuslikke detaile.
15440	Puhtu mõisa peahoone 	Hoone teeb eriliseks selle paiknemine ühes talliga, mida ühendavad kõrged kivimüürid ja mille keskele tekib suletud sisehoov. Taolist lahendust Eestis ülemäära säilinud pole. Puhtus asub ka eriline mõispark, kus mitmeid unikaalseid mälestussambaid. Peahoone moodustab ümbritseva keskkonnaga terviku.
23193	Puka mõisa peahoone keldrid 	Hoonest säilinud vaid keldrid, hoone põles juba 1922. aastal. Keldrid ei oma arhitektuuriväärtust, mistõttu pole nende kaitse ehitismälestisena põhjendatud.

15071	Purdi mõisa peahoone		Suursugune barokk-stiilis härrastemaja näide. Hoone teeb unikaalseks etapiliselt valminud kehend ja hulgaliselt säilinud erinevatest ajastutest pärinevad detailid. Kõige unikaalsemateks on rokokooliku ornamentikaga lagede stukk-kaunistused.
15346	Purila mõisa peahoone		Unikaalne klassitsistlik mõisa peahoone. Silma jääb nii eripärane varaklassitsistlike elementidega välislahendus kui ka interjöörid, kus on palju huviväärset. Siselahendusest on kõige tähelepanuväärsem illusionistlik seinamaaling aga muidugi ka mitmeid teisi varaklassitsistlikke detaile.
13928	Purtse kindluselamu		Hinnatakse teiste sarnaste kindluselamutegaobjektidega koos.
23552	Putkaste mõisa peahoone		Hiumaa oluline klassitsistlik mõisa peahoone. Välisilme üldjoontes säilinud, siselahenduses detaile vähe. Peahoone omab eelkõige miljöölist väärtust Hiumaa olulise mälupaigana.

23988	Puurmani mõisa peahoone		Eesti üks suursugusemaid neorenesanss-stiilis mõisa peahooneid. Säilinud autentsel kujul nii väljast kui seest. Hoones alles hulganisti ajalooliseid tervikinterjööre koos põnevate kunstiliselt kõrgel tasemel detailidega.
15091	Põhjaka mõisa peahoone		Lihtsa klassitsistliku mõisa peahoone ilmeka näide. Säilinud algupärane kompaktne maht lihtsa välisilmega, mille peamiseks elemendiks lihtne kolmnurkviil peafassaadil, akende sümmeetriline paigutus ja veel barokselt mõjuv üsna kõrge poolkelpkatus. Sees säilinud mitmeid huvitavaid arhailiselt mõjuvaid detaile.
23729	Põlgaste mõisa peahoone		Ilmekas klassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoonel hästi proportsioneeritud maht ja sümmeetriline avatäidete paigutus, esindab klassitsismi võttestikku eeskujulikul moel. Kui välislahendus on hästi säilinud, siis sisemuses on detaile alles vähe. Mõni siiski koos historitsistliku kahhelahjuga. Hoone omab eelkõige miljöölist väärtust ja see kaalub üles tagasihoidlikumalt säilinud interjöörid. Põlvamaa mõisatest kindlasti tähelepanuväärne.

21020	Pädaste mõisa peahoone		Historitsistliku mõisa peahoone näide, ainus härrastemaja Muhus. Oluline maamärk ja üks tuntumatest härrastemajadest.
14749	Parsti mõisa peahoone		Puidust historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide, mille eelkõige miljöoline väärtus. Hoone interjöörid taastatud ajaloolise keskkonna eripärasid arvestavalt.
15377	Päärdu mõisa peahoone		Varaklassitsistlik osaliselt baroksete detailidega peahoone. Hoonel on omanäoline välisilme, mille iseloomulikuks elemendiks on peafassaadil paiknev ümarvormidega frontoon. Hoones sees säilinud mitmeid haruldasi interjööridetaile, millest silmapaistvamad nt puidust trepipiirded.
16633	Pööravere mõisa peahoone varemed		Mõisahoone põles 1905, pärast seda seisnud varemestunud kujul. Tänaseks hoonest alles tehniliselt halvas seisukorras ja ebaühtlaselt säilinud varemed, mis ei kanna edasi edasi kunagist arhitektuurset ja mahulist lahendust. Kuigi varemed markeerivad kunagise mõisa asukohta, ei ole neil nii suurt arhitektuuriajaloolist väärtust, et need kannaksid välja ehituspärandi staatust.
15558	Pürksi mõisa peahoone		Lihtne klassitsistliku härrastemaja näide, mida on 20. sajandil osaliselt ümberehitatud nii seest kui ka väljast.

		Ruumides säilinud üksikuid ajaloolisi detaile. Mõisahooned on võrreldes teiste samaaegsete harrastemajadega oluliselt tagasihoidlikum ning pigem kannab kohalikku väärtust. Tuleb analüüsida koos ülejäänud mõisakompleksi kuuluvate abihoonetega ja otsustada, kas see kompleks peab kuuluma mälestistena kaitse all.
7088	Raadi mõisa park peahoone varemega, 19.-20. saj. 	Ajalooliselt Eesti üks luksuslikumaid harrastemaju, mis põles 1944. aastal, pärast seda on hoone aina varemetunud ja on kohati avariilises seisus. On selge, et hoone on Eesti mõisaarhitektuuris olnud üks tähelepanuväärsemaid, samas eirata ei saa ka selle tänast õnnetut olukorda, mistõttu on keeruline anda hoone edasisele kaitsestaatusale ühest hinnangut. Seetõttu on vajalik hoone tuleviku osas laiahaardeline diskussioon. Hoonele on koostatud DP MET pärandihoidla kavandamiseks.
15245	Rabivere mõisa peahoone 	Lihtsa harrastemaja näide. Hoonet on 20. saj osaliselt ümberehitatud, eriti on seda näha hoone tagaküljel. Hoones on säilinud üksikuid interjööridetaile. Hoonel pigem kohalik ja miljöoline väärtus. Hinnata hooned ühes kompleksiga, et hinnata kas mõisakompleksi puhul on põhjendatud mälestisena kaitse järkumine.

23824	Rahumäe mõisa peahoone		Lihtne puidust historitsistlik mõisahoone, millel on omalaadne välislahendus. Hoones on säilinud rohkelt erinevaid kultuuriväärtuslikke detaile, eriti tähelepanuväärne nende seas on historitsistlik puidust trepp freesitud balustritega.
15299	Raikküla mõisa peahoone		Tähelepanuväärne klassitsistlik mõisa peahoone, mille puhul säilinud algupärane välislahendus. Välisarhitektuuri dominantne element on suursugune ja massiivne sammastportikus. Hoone interjöörid on suures osas hävinud. Arvestades välisarhitektuuri kultuuriväärtust ja hoone tähelepanuväärset kultuuriloolist tausta, on põhjendatud kaitse jätkamine.
15722	Rakvere mõisa peahoone ja teatrihoone		Klassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoone on kapitaalselt ümberehitatud ja kannab väärtust pigem teatrihoone kui härrastemajana. Analüüsida mõisahoonestus tervikuna väärtuspõhise hindamise käigus.
23771			Ajaloolisest hoones alles vaid tiibehitis. Hoonel on vahvaid arhitektuurseid elemente, kuid ei kanna edasi mõisahoone kui terviku väärtust.

2807	Ravila mõisa peahoone, 19.-20. saj. 	Barokse mõisa peahoone näide, mida muudeti mõningal määral pärast 1905. aasta põlengut. Hoonele on lisatud nõukogude perioodil juurdeehitis, mis mõnevõrra rikud mõisa peahoone kui kogu kompleksi autentsust. Samas räägib lugu, kuidas mõisakomplekse nõukogude perioodil uutesse funktsioonidesse kohaldati. Peahoones säilinud üksikuid detaile. Arvestades hoone unikaalset välisilmet kaalub see interjööride säilivuse siiski üles.
15563	Riguldi mõisa peahoone 	Klassitsistliku puidust härrastemaja ilmekas näide. Vormilt ja mahult barokse üldkujuga, millele annab klassitsistliku ilme hoone esifassaadi keskel paiknev kolmnurkviil. Hoones säilinud mitmeid ajalooliseid detaile, mis annavad ilmekalt edasi hoone kujunemislugu.
23224	Riidaja mõisa peahoone 	Eestis ainulaadne puidust barokne härrastemaja, milles on säilinud lisaks ajaloolisele välisilmele hulgaliselt ka erinevaid väga väärtuslikke interjööridetaile ja siseviimistluskihte.

2908	Riisipere mõisa peahoone, 1820 	Eesti üks suursugusemaid klassitsistlikke mõisa peahooneid. Hoone on säilinud ehitusjärgsel kujul, interjöörides hulgaliselt erinevate ajastute interjööridetaile, mis räägivad kõnekalt hoone kujunemislugu.
24056	Roela mõisa peahoone varemed 	Hoone hävis suures osas II MS, sellest on alles üksikuid müüre ja tornikujuline hoonemaht. Hoonest säilinud osad ei anna edasi hoone kunagist arhitektuurset ja ruumilist lahendust. Hoonest säilinud varemed ei kanna sellisel kujul tähelepanuväärset arhitektuuriväärtust. Need markeerivad kull kunaist mõisa asukohta, kuid see pole piisav põhjendamaks riikliku kaitse jätkumist.
14079	Rogosi mõisa peahoone tiibhoonetega, 17.-19. saj 	Rogosi tervikuna on Eestis väga haruldane mõisakompleks, on raske leida teist sarnast, mis esinaks kastellitaolise planeeringuga kompleksi. Hoonet ennast on 20. saj jooksul remonditud ja ümberehitatud, mistõttu ajaloolisi detaile vähe. Hoone väärtus ilmneb eelkõige kompleksi osana, kuna on ruumiliselt tihedalt seotud ümbritseva keskkonnaga.

16635	Roodi mõisa peahoone		Juugendstiilis mõisa peahoone huvitav näide, säilinud algupärane eksterjööri lahendus, interjöörides säilinud üksikuid detaile. Moodustab abihoonetega ruumiliselt mõjusa kompleksi.
15098	Roosna-Alliku mõisa peahoone		Eesti üks silmapaistvamaid klassitsistlikke härrastemaju, millel on rikkaliku dekooriga välislahendus ja kus on säilinud mitmeid ajaloolisi interjööridetaile. Hoone restaureerimistööde käigus taastati interjööre tuginedes ajaloolistele allikatele ja originaalsetele interjööri detailidele tuginedes.
7309	Rootsi abimõisa peahoone		Vaja hinnata vanema hoonestuskihistuse hulka kuuluva ehituspärandiga, ei ole tüüpiline mõisahoone.
27846	Ruila mõisa peahoone		Esimese korruse osas kivist ja teise korruse osas puidust peahoone, millel valdavalt historitsistlik välisilme. Kuigi hoones on tehtud 20. saj jooksul kohati päris kapitaalseid remonttöid, võib hoonest siiski leida hulgaliselt erinevaid väärtuslikke interjöörikihistusi.

15804	Rägavere mõisa peahoone	 Ilmekas klassitsistliku mõisa peahoone näide. Kuigi hoone välisilme lahendus on algupäraselt säilinud, väärivad hoone puhul erilist tähelepanu selle interjöörid, täpsemalt stukk-kaunistused mis on haruldased ja kõrge kunstilise tasemega.
23816	Räpina mõisa peahoone	 Üks suurejoonelisemaid klassitsistlikke mõisaid Eestis. On siiski tänaseks säilinud 1930. aastatel mõnevõrra ümberehitatud kujul. Hoone välisilmes muudeti hoone põhimahu ja otsasid ühendavaid galeriisid- neile ehitati peale teine korrus. Hoone interjöörides on pigem vähe algupärast alles, mistõttu on väärtus eelkõige hoone välisarhitektuursel lahendusel.
15576	Räägu mõisa peahoone	 Lihtne klassitsistliku üldkujuga peahoone. Juba nõukogudeaegsetes mõisa inventeerimise dokumentides on toodud välja, et hoone interjöörid hävinud. Hoone välislahenduses pole säilinud algupäseid detaile. Võrreldes teiste samatüübiliste hoonetega on Räägu puhul tegemist tagasihoidlikuma hoonega, mis on kahtlemata väärtuslik, kuid pigem kohalikus kontekstis.

7284	Saadjärve mõisa peahoone, 18/19.saj. 	Klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Hoone välisilme valdavalt säilinud, siselahenduses originaali vähe, kuid üksikuid detaile siiski. Omab pigem miljöölist väärtust ja on arhitektuurselt huvitav oma ehitusajastu võttestikku edasi kandev hoone.
20888		Lihtsa klassitsistliku peahoone näide. Hoonel säilinud üldkuju, sisemuses üksikuid interjööridetaile, peamiselt siseuksi. Hoonel pigem miljööline väärtus, mistõttu hinnata väärtuspõhiselt koos ülejäänud kompleksi kuuluvate hoonetega.
15571	Saaremõisa peahoone varemed 	Barokse mõisa peahoone näide, mille peamine väärtus seisneb selles, et on 1990. aastate restaureerimislahenduste ilmekas näide. Hoone oli selleks hetkeks tugevalt varemestunud ning see otsustati algupärase eeskujul rekonstrueerida.
7176	Saburi (Rupsi) jahimõis, 1908 	Jahimõisa peahoone näide, esindab eestis vähesäilinud tüüpi. Ehitatud 20. saj algusel, hoone teeb huvitavaks selle minimalistlik välisilme, milles on kohati tunda modernismiajastu eelhingust.

15928	Sagadi mõisa peahoone 	Sagadi on Eesti üks tuntumaid mõisa komplekse, mille peahoonel on hästi äratuntav välisilme. Sagadi esindab eeskujulikult erinevaid väärtuseid, olles üks silmapaistvamaid ja täielikumalt säilinud mõisakomplekse, esindab varaklassitsistlikku peahoonet ning on oluliseks teetähiseks mõisate restaureerimise ajaloos.
15877	Sagadi mõisa suvila 	Oluline hoone Eesti ühes esinduslikumas mõisakompleksis.
13903	Saka mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone näide. Oluline tähtobjekt Ida-Virumaal. Hoone oli 20. sajandil pikalt tühi, seisukorda halvendas veeldi see, et see oli nõukogude piirivalve käes, kes hoonest ei hoolinud ja ehitas seda oma suva järgi ümber. Olukord muutus drastiliselt kui hoone omandas praegune omanik ja taastas selle. Seetõttu kannab hoone olulist väärtust mõisate restaureerimisajaloo ühe olulise tähisena. Ka abihoonetes on korrastatud ning hoonetekompleks toimib tegutseva majutusasutusena.

15793	Saksi mõisa peahoone 	Hoonest on säilinud välisgabariidid, mis kannavad edasi algset mahtu ja avatäidete paiknemist. Hoones oli 1980. aastatel suur tulekahju, mille tulemusel hävinesid hoone interjöörid ning hoone jäi tühjalt seisma. Selle tulemusel on tehniline seisukord muutunud halvaks. Hoone ei kannaks käesleval kujul olulist arhitektuuriväärtust, mis põhjendaks selle edasist hoidmist ehitismälestisena.
2953	Saku mõisa peahoone, 1830.a. 	Eesti üks suursugusemaid klassitsistlikke mõisa peahooneid. Hoone on säilinud ehitusjärgsel kujul, interjöörides hulgaliselt erinevate ajastute interjööridetaile, mis räägivad kõnekalt hoone kujunemislugu.
15716	Salla mõisa peahoone 	Liitsa varaklassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoone ruume on ümberehitatud, kuid seal on säilinud erinevaid interjööridetaile.
23241	Sangaste mõisa peahoone 	Eesti üks suursugusemaid historitsistlikke peahooneid, mis esindab neogooti/ tuudor-stiili. Hoone on arhitektuuriline šedööver, mille puhul säilinud nii välisilme kui ka siselahendus erinevate interjööridetailidega.

15084	Sargvere mõisa peahoone	Baroki ja klassitsismi üleminekuperioodi illustreeriv mõisa peahoone. Säilinud algupärane välislahendus. Hoones on säilinud mitmeid haruldasi interjööridetaile, mis illustreerivad hästi hoone ehituslugu.
2958	Saue mõisa peahoone, 18.saj.	Eesti üks esinduslikumaid barokseid mõisa peahooneid. Säilinud algupärane välisilme, interjöörides erinevaid interjööridetaile, sh ka hoone vanimast ehituskihistusest. Haruldane tervikkompleks kogu Eestis.
14939	Seidla mõisa peahoone	Klassitsistlikus stiilis mõisa peahoone ilmekas näide. Säilinud välislahendus, interjööris alles erinevaid detaile, millest nii mõnigi kunstiliselt harukordne.
15354	Seli mõisa peahoone	Hoone põhiosa pärineb tegelikult 18. sajandist, kuid on 19. sajandil ümberehitatud. Hoone põles 1905. aastal müürideni, pärast mida taastati lihtsustatud kujul. Hoones seetõttu interjööridetaile säilinud vähe. Omab pigem miljöölist väärtust ja moodustab ümbritseva kompleksiga terviku. Võrreldes teiste samaaegsete hoonetega on pigem tagasihoidlikum.

20816	Sikassaare mõisa peahoone 	Saaremaal säilinud unikaalne puidust historitsistlik mõisa peahoone. Hoonel ehitusjärgne välisilme, interjööris säilinud erinevaid detaile. Hoonet taastatakse.
15258	Sipa mõisa peahoone 	Varaklassitsistlik peahoone, millel on viiluväljal põnev rokokoolik stukkkaunistus. Hoone põles 1905 ja taastati pärast seda lihtsustatud kujul, seetõttu pole hoones alles palju väärtuslikke interjööridetaile. Hoonel pigem miljööline väärtus ja vajab tervikanalüüsi koos kompleksiga. Võrreldes teiste peahoonetega, esindab lihtsama arhitektuuriga peahoone tüüpi, mille interjöörid pole autentselt säilinud.
15284	Sulu karjamõisa peahoone 	Lihtsa välisilmega karjamõisa näide, mille taoliseid pole Eestis enam väga palju säilinud. Säilinud näidee põhjal on raske öelda, et kaitse all on parim näide.
7196	Suure-Konguta mõisa peahoone, 1911.-1912. a 	Silmapaistev 20. sajandi alguse peahoone, millel omanäoline välisarhitektuur, ning kus on säilinud mitmeid haruldasi juugendlikke interjööridetaile.

14554	Suure-Kõpu mõisa peahoone 	Suursugune klassitsistliku peahoone näide, mis illustreerib hästi klassitsismi ja historitsismi üleminekuperioodile omaseid lahendusi. Välisilme algselt säilinud, interjöörides hulgaliselt ajaloolisi detaile ja viimistluskihte.
15540	Suure-Lähtru mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Välislahendus hästi säilinud, interjööris hulgaliselt detaile sh hoone vanimast kihistusest ja need teeb silmapaistvaks barokiajastule iseloomulik detailikäsitlus.
15608	Suuremõisa mõisa peahoone 	Kunagisest historitsistlikus peahoonest säilinud ebaühtlased varemed, mis ei kanna edasi olulist arhitektuurset väärtust.
23622	Suuremõisa mõisa peahoone 	Eesti suursuguseim barokk-stiilis peahoone. Säilinud algsel ilmel, rohkete ajalooliselt väärtuslike konstruktsioonide ja detailidega. Eesti mõisaarhitektuuri pärl.

15538	Suure-Rõude mõisa peahoone 	Puidust barokkstiilis mõisa peahoone silmapaistev näide. Säilinud hoone üldine välislahendus, sees alles haruldasi inetrjööridetaile. Erilist tähelepanu äratavad ukсед ja nende puitkaunistused.
14108	Sõmerpalu mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Säilinud ajalooline ilme, interjöörides mitmeid ajalooliseid detaile.
14092	Sänna mõisa peahoone 	Silmapaistev puidust peahoone näide, mida ilmestab rikkalik puitdekoor ja kus on säilinud erinevaid ajalooliseid interjööridetaile. Lõuna-Eesti üks omanäolisemaid peahooneid.
15138	Särevere mõisa peahoone 	Haruldane puidust historitsistlik peahoone. Säilinud erinevatel perioodidel läbiviidud tööde tulemusel peahoone ja interjöörides erinevad detailid.

23098	Taagepera mõisa peahoone 	Eesti juugendarhitektuuri tipp, ilmeslt üks tuntumaid mõisa peahooneid. Säilinud ajalooline välisilme ja erinevaid interjööridetaile koos algupärase ruumilahendusega.
16820	Taali mõisa peahoone 	Historitsistliku peahoone tagasihoidlik näide. Hoonest on teatud osa 1930. aastatel lammutatud, seega hoone pole terviklikult säilinud. Väärtuslik, kuid pigem kohalikul tasandil.
27282	Taaliku mõisa peahoone 	Puidust historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Välislahendus säilinud, interjöörides erinevaid detaile. Saaremaa esinduslikumaid puidust härrastemaju.
23274	Taheva mõisa peahoone varemed 	Suurejoonelise Taheva mõisakompleksi suursugune historitsistlikus stiilis (juugendlike detailidega) peahoone vare. Hoone hävis II maailmasõjas. Hoone vare ei anna tänaseks aimu selle algsest hiilgusest.
7293	Tammistu mõisa peahoone, 19. saj. 	Klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide, tähelepanuväärne Tartumaal. Hoone algupärane lahendus valdavalt säilinud, hoones sees mitmeid huvitavaid interjööridetaile.

23948	Tapiku mõisa peahoone 	Lihtsat tüüpi klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Hoone esindab kindlat 19. sajandi algusele omast härrastemaja tüüpi, millel lihtne liigendamata ristkülikukujuline põhiplaan ning mille välisilme suuremate kaunistusteta. Omalaadsete seast üks ilmekamaid.
15262	Teenuse mõisa peahoone 	Väljast lihtne klassitsistlik mõisa peahoone. Kuigi välisilme esialgu seda ei reeda, on hoonel pikk ehituslugu, võib sisaldada keskaegseid osiseid. Hoones on säilinud mitmesuguseid erinevaid interjööridetaile, milles osad ilmselgelt ka väga arhailise ilmega ja dateeritavad vähemalt 18. sajandisse.
23737	Tilsi mõisa peahoone 	Mitmes etapis ehitatud puidust peahoone. Põlvamaa kontekstis haruldane puimõis, milles säilinud unikaalseid interjöörietaile. Hoone seisab kasutuseta ja on kohati halvas, kui mitte avariilises seisus.
23829	Toolamaa mõisa peahoone 	Haruldane barokne puidust härrastemaja. Välisilme esialgu ei reeda hoones säilinud suuri väärtuseid erinevate ajastute interjööri detailide näol. Unikaalne ja haruldane, kahjuks tehniline seisukord ei ole kiita.

16829	Tori mõisa peahoone		Haruldane barokne puidust härrastemaja nii välisilmelt kui siselahenduselt. Esindab arhailist härrastemaja-tüüpi, mil pigem talulikud jooned.
24074	Torma mõisa peahoone		Klassitsistlik, kuid tänaseks kapitaalselt ümberehitatud peahoone. Välisilmet moonutavad hilisemad lisandused, interjööris väärtuslikku säilinud pole.
14700	Tusti mõisa peahoone		Lihne puidust peahoone. Säilinud algne maht, pigem miljöoline väärtus, tuleb hinnata ühes arvuka abihoonete kompleksiga.
15529	Tuudi mõisa peahoone		Barokne peahoone, millel lihtne välisilme. Hoonel barokiajastule iseloomulik kõrge poolkelpkatus, lihtne liigendamata maht, lakooniline välisilme. Interjöörides säilinud üksikuid detaile, mistõttu hoonel pigem miljöoline ja välisarhitektuuri väärtus.

21047	Tõlluste mõisa peahoone	Erinevatel etappidel ehitatud peahoone. Välisilme üldjoontes säilinud, interjööridest leiab üksikuid väärtuslikke detaile. Tõlluste on Saaremaa kontekstis oluline mõisakompleks, esindades vanimat kihistust.
16858	Tõstamaa mõisa peahoone	Hoonel on pigem tagasihoidlik välisilme, kuid peamised väärtused on säilinud hoones sees, kust võib leida erinevaid interjööridetaile ja väärtuslikke viimistluskihte.
7128	Tähtvere mõisa peahoone, 1912. a.	Heimat stiilis peahoone hea näide. Välisilme suuresti säilinud, interjööris mitmeid ajaloolisi detaile, kuigi siseviimistlus pärineb suuresti NSVL ajast.
7129	Tähtvere mõisa vana peahoone, 19. saj.	Lihtne maakividest hoone, säilinud algne maht ja üksikud detailid/konstruktsioonid hoones.
7273		Historitsistliku peahoone ilmekas näide. Välislahendus autentselt säilinud, interjöörides säilinud erinevaid väärtuslikke interjööridetaile.

15679	Udriku mõisa peahoone		Klassitsistlikkus stiilis mõisa peahoone suurepärase näide. Hoone on säilinud algupärase välisilmega, selles on säilinud mitmeid tähelepanuväärseid interjööridetaile, mis on unikaalsed kogu Eestis.
15815	Uhtna mõisa peahoone		Klassitsistlik mõisa peahoone, mis on põlengu tagajärjel varemestunud. Säilinud müürid on avariilises tehnilises seisukorras, nende autentselt taastamine originaalmaterjali säilitades võimalik.
16751	Ullaste mõisa peahoone		Lihtne peahoone, millel säilinud algne maht ja fassaadilahendus. Hoonet on 20. saj ümberehitatud, mille käigus on ajaloolised detailid välja vahetatud. Ei kuulu Eesti esinuslikemate peahoonete hulka, ka lihtsama mõisahoone tüübina on pigem kohaliku väärtusega.
15688	Undla mõisa peahoone		Historitsistliku peahoone ilmekas näide. Välislahendus autentselt säilinud, interjöörides säilinud erinevaid väärtuslikke interjööridetaile, sh maalinguid.
15589	Ungru mõisa peahoone varemed		Hoonest on säilinud varemed, kuid tegemist on arhitektuuriselt imposantse ehitisega, mis on oluline maamärk.

7239	Unipiha mõisa peahoone, 19.saj. 	Lihtsa klassitsistliku peahoone tüüpi näide, mis on tehniliselt halvas või avariilises seisukorras. Kuigi algne välislahendus ja siselahendus on üldiselt säilinud, kahandab hoone väärtust selle seisukord.
15590	Uuemõisa mõisa peahoone 	Klassitsistlik mõisa peahoone, mille oluliseks kihistuseks on K. Burmani projekteeritud plaanide alusel teostatud ümberehitustööd.
24012	Uue-Põltsamaa mõisa peahoone 	Barokse mõisa peahoone esinduslik näide. Hoone on säilinud ajaloolise välislahendusega. Hoones on säilinud erinevaid kultuuriväärtuslikke interjööridetaile.
14681	Uue-Suislepa mõisa peahoone 	Varaklassitsistliku ilmega peahoone, mis on säilinud ajaloolisel kujul. Interjöörides säilinud vaid üksikuid detaile, seega hoonel pigem miljööline väärtus, mida võiks hinnata tervikkompleksiga koos.

16878	Uue-Varbla mõisa peahoone	Haruldane puidust varaklassitsistlik mõisa peahoone, mille välisilme on autentselt ja detailirikkalt säilinud.
		
15820	Vaeküla mõisa peahoone	Väga väärtuslik klassitsistlik puidust peahoone, millele on tehtud historitsismi perioodil lisandusi. Interjöörid suures osas ümberehitatud, alles üksikud detailid. Hoonel seega suur välisarhitektuurne väärtus.
		
23560	Vaemla mõisa peahoone varemed	Mõisa peahoonest järel vaid keldrimüürid, mis arhitektuuriajaloolises mõttes eraldiseisvat väärtust ei oma.
		
15286	Vaimõisa mõisa peahoone	Klassitsistliku peahoone ilmekas näide, mille puhul säilinud arhitektuuristiilile iseloomulikke võttestikku hästi peegeldav välisilme ja kultuuriväärtuslikud detailid interjööris.
		

2886	Valkla mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Kunagine suursugune mõisa peahoone, mille olustikku on meeleolukalt kirjeldatud mitmetes baltisaksa memuaarides. Kunagine silmapaistev mõisa peahoone on tänaseks säilinud oluliselt ümberehitatud kujul. Kui välisilmes on püsima jäänud üldjoontes selle ajalooline põhimaht ja avatäidete paiknemine, on sellele 20. saj jooksul tehtud juurdeehitisi. Eriti karm on saatus olnud interjööride osas, mis on nii kapitaalselt ümberehitatud, et ajalooline lahendus on vaid aimatav. Ka interjööriuuringud ei toonud välja ühtegi väärtuslikku viimistluskihti, interjööridetaile pole säilinud.
14061	Vana-Antsla mõisa peahoone 	Üliväärtuslik klassitsistlik peahoone, millel eriline, veidi arhailise üldmuljega ühekorruseline maht. Väisilmes säilinud mitmeid eripäraseid detaile, sama valitseb ka hoones sees, kus on alles rikkalikult erinevate ajastute viimistluskihte ja detaile. Lõuna-Eesti tähelepanuväärsemaid härrastemaju.
7269	Vana-Kirepi mõisa peahoone, 18/19. saj. 	Barokne puidust peahoone näide, millele tehtud historitsismi perioodil lisandusi. Säilinud algkuju ja kavatis, interjöörides ajaloolisi detaile. Vanima mõisapärandi esinduslik näide.

15521	Vanamõisa mõisa peahoone varemed 	19. sajandi alguses ehitatud peahoone, mis põletati 1905 ja on pärast seda seisnud varemetes. Varemed sellisel kujul on küll ajalooliselt kõnekad, kuid ei kanna sellist arhitektuuriväärtust, mis põhjendaks varemete kaitsmist ehitismälestisena. Väärtus pigem kohaliku arengu tähistajana.
2715	Vana-Pääla mõisa peahoone, 17. saj 	Esindab vanimat mõisa peahoone tüüpi, mille väärtus seisnab selle arhailises ruumiplaneeringus ja üldkujus.
15380	Vana-Vigala mõisa peahoone 	Suursugune hilisbarokne peahoone, ajaloolise Läänemaa uhkema mõisapeahooneid ja -ansambleid. Pandi põlema 1905, taastati pärast ligilähedasel kujul, siiski hoones sees on selle tõttu ajalooliseid väärtuseid alles vähe. Kõige tähelepanuväärsemad on vestibüüli seina müüritud antiikreljeefid, milletaolisi mujalt härrastemajadest ei leia.
14690	Vana-Võidu mõisa peahoone 	Klassitsistlik peahoone, mis oli algset ühekorruseline, ehitatud kahekorruseliseks 1930. aastatel. Seega hilisema kihistuse lisandus moonutab algset lahendust, kuid räägib ilmekalt lugu sellest kuidas koolihooneid kohaldati EW ajal uue asjastu vajadustele vastavaks. Peahoone teeb eriliseks sealt leitud Pompei-stiilis maalingud. Hoone on osa suurest kompleksist.

15014	Vao mõisa peahoone	 Põjimahus 18. sajandil rajatud barokne puidust peahoone, millele lisatud hilisemalt perioodil historitsistlik kaarakendega veranda. Hoones säilinud mitmeid algupäraseid detaile. On tervikuna ilmekas näide 18. saj/ 19. saj mõisapärandile iseloomulikest ehitustradtistoonidest.
16087	Varangu mõisa peahoone	 Varaklassitsistlikus stiilis peahoone üks tähelepanuväärsemaid näiteid. Hoone teeb eriliseks selle arhitektuurnelahendus, milles jääb silma esifassaadi poolses küljes ümarate nurkadega lahendus ja rikkalik krohvidekoor. Hoones on säilinud mitu unikaalset tervikinterjöörü, millest haruldaseim saali interjöör maalingute, ahjude ja laudpõrandaga.
2978	Vasalemma mõisa peahoone, 1893	 Silmapaistev historitsistlik peahoone, millel säilinud autentne välisilme ja rikkalikult interjööridetaile.
16043	Vasta mõisa peahoone	 Tagasihoidlik varaklassitsistliku peahoone näide. Väisilme üsna autentselt säilinud, interjöörid hävinud, alles vaid mõni detail. Pigem miljööväärtus ja osa suuremast mõisakompleksist, mille väärtust tuleb hinnata tervikuna, et selgitada välja, kas tegemist on Eesti mõisapärandi paremikuga.

15433	Vatla mõisa peahoone 	Varaklassitsistliku peahoone ilmekas näide, mis on säilinud ajaloolisel kujul ja kust võib leida rohkelt ajaloolisi interjööridetaile. Kõige põnevam on II korrusel säilinud ringikujulise põhiplaaniga ruum, mis oli ajalooliselt magamistuba- tegemist pole Eesti mõisaarhitektuuris üleliia kasutatud võttega.
15767	Veltsi mõisa peahoone 	Hästi säilinud lihtsama välisilmega tellistest laotud peahoone. Hoones säilinud rohkelt ehitusaegseid detaile, mis peegeldavad hästi hoone ehitusaega. Samas võrreldes teiste samaaegsete mõisatega, mida on säilinud omajagu, on hoone tagasihoidlikum. Väärib analüüsi kompleksi kui tervikuga, et selgitada välja põhjendatud kaitsestaatus.
2936	Vihterpalu mõisa peahoone, 19. saj. 	Silmapaistev klassitsistliku mõisa peahoone näide. Välisilmes domineerib rikkalik dekoor, interjöörides mitmeid ajaloolisi detaile ja viimistluskihte.
15952	Vihula mõisa peahoone 	Tähelepanuväärne mõisa peahoone näide. Kuigi hoone interjöörides on vähe algupärast, on hoonel oluline roll tervikkompleksis, mis on Eesti üks tuntumaid mõisaid.

2988	Viimsi mõisa peahoone, 19.-20. saj. 	Historitsistliku mõisa peahoone näide, oluline mõisa kultuurilugu, mis seotud J. Laidoneri pärandiga.
14724	Viljandi mõisa peahoone 	Esinduslik historitsistlik peahoone, mis on autentselt säilinud. Hoonel detailirikas välisilme ja interjöörides säilinud rohkelt erinevaid interjööridetaile ja viimistluskihte.
15997	Vinni mõisa peahoone 	Intrigeeriva ajalooga hoone, mis on olnud lisaks eluhooneks olemisele olnud ka aadlipreilide pansionaat. 20. saj ei ole hoonele armuline olnud ja seda on ümberehitatud, mille tulemusel on suur osa ajaloolistest detailidest kadunud. Alles on ruumide võlvlaed, mis markeerivad hoone ajaloolist olemust. Hoone esindab Eestis vähelevinud ja säilinud kastellilaadset hoonet. Kuigi hoone on seetõttu haruldane, on selle autentne lahendus saanud hilisemate ehitustööde tulemusena kanatada. Ka mõisakompleksi kui tervikut mõjutab nõukogudeaegne ümbritsev hoonestus, mis lõhub terviklikkust.

23974	Visusti mõisa peahoone 	Juugendliku mõisahoone näide, millest alles hoone karp koos ajaloolise välisilmega. Siiski on ka välisilmes olulisi muutuseid võrreldes algupärase lahendusega. Interjöörides detaile säilinud pole. Sama ajastu mõisa hoonetega võrreldes tagasihoidlik hoone, millel pigem kohalik väärtus.
15692	Vohnja mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone näide. Kui välisilmes on klassitsistlikule stiilile omaste võtetega arhitektuurilahendus hästi säilinud, on hoone ajaloolised interjöörid hävinud ja tundmatuseni muudetud-hoones sees olles võib öelda, et pole kohati aru saadagi, et tegemist on ajaloolise hoonega. Kuna hoonel peamiselt miljööline väärtus, tuleb hinnata seda terve hoonekompleksiga korraga.
16742	Volveti mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone hea näide. Hoone on saanud restaureerimistööde käigus tagasi oma algupärase ilme- hoone oli ehitatud kolmekorruseliseks kuigi on olnud ajalooliselt kahekorruseline. Hoonest leiab mintmeid tähelepanuväärseid detaile, mis iseloomustavad hästi 19. sajandi ehituskunsti.
16007	Voore mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone näide. Tegemist pigem lihtsama välisilmega hoonega ega paista teiste samaaegsete härrastemajade seas

		silma kõrge arhitektuurse väärtusega. Hoone interjöörid on hävinud.
2969	Voore mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Barokse mõisapeahoone lihtne näide. Interjöörid peaaegu hävinud, alles vaid üksikud detailid. Kuigi hoone kuulub vanimasse mõisahoonete kihistusse, on see arhitektuurselt tagasihoidlik. See iseloomustab küll ajastul levinud erinevaid lahendusi, kuid pigem on tagasihoidliku väärtusega, mistõttu kannab tugevat väärtust kohalikus kontekstis.
15868	Võhmuta mõisa peahoone 	Klassitsistlik peahoone, kus on säilinud hulgaliselt tähelepanuväärseid kultuuriväärtuslikke detaile.
16891	Võiduta mõisa peahoone 	Historitsistliku puidust peahoone näide. Ei ole tüüpilise lahendusega ja pigem meenutab mõnda linnamaja või koolihoonet. Hoone teeb eriliseks rikkalik puitdekoor. Hoone interjööride säilivus vajab täpsustamist.

24038	Võisiku mõisa peahoone 	Barokse mõisapeahoone näide. Hoonel on eriline ajalugu, mis on jäädvustatud Eesti kultuurilukku läbi J. Krossi teose "Keistri hull". Kuigi hoone on säilinud ajaloolise ilmega, on hoonet taastatud mälestisele sobimatuid võtteid ja materjale kasutades. Hooldekodu perioodil on hoone kaotanud peaaegu kõik ajaloolised interjööridetailid. Hoonetele on anda raske anda õiget väärtushinnangut, kuna sellel on nii eriline koht Eesti kultuuriloos, kuid hoones on ajaloolist kihistust vähe säilinud. Samas üldilmet on hilisemate restaureerimistööde käigus alles hoitud, kuid selle ajalooline detailirikkus on siiski kadunud.
14639	Väikemõisa mõisa peahoone 	Eripärase välisilmega peahoone, mille välisilmes on kombineeritud erinevatele arhitektuurstiilidele omaseid võtteid. Hoones säilinud hulgaliselt ehitusaegseid detaile.
15539	Väike-Rõude mõisa peahoone varemed 	Hoone on varemetunud. Kuigi varemed iseloomustavad paiga ajalugu, ei oma varaklassitsistliku hoone varemed olulist arhitektuuriväärtust, mis aitaks põhjendada selle kaitsmist ehitismälestisena.

14143	Väimela mõisa peahoone		Historitsistliku mõisa peahoone näide. Hoonet on ümberehitatud ja see on mitmel korral põlenud. See on jätnud korvamatute jälje hoone autentsele lahendusele. Hoones pole väärtuslikke detaile säilinud, hoone välisilme on muutunud.
15017	Väinjärve mõisa peahoone		Historitsistliku peahoone näide. Kui välisilme on säilinud, siis interjöörid on valdavalt ümberehitatud ja ajalooliste detailideta. Hoonel pigem miljööline väärtus, mida on vaja hinnata väärtuspõhise hindamise käigus.
14641	Välgita mõisa peahoone		Vähesäilinud puidust barokk-stiilis peahoone, mis esindab ilmekalt 18. saj II poole ehitustraditsioone. Seda nii hoone välisilmes ja plaanilahenduses.
2709	Vääna mõisa peahoone 18.-19. saj.		Eesti ilmselt üks suursugusemaid härrastemaju. Luksusliku välis- ja siselahendusega, ümbritsetud rohkearvulisest abihoonete kompleksist.

15146	Väätsa mõisa peahoone		Klassitsistliku mõisa peahoone hea näide. Silmapaistavad omapärsed detailid välislahenduses, nt nõ lõigatud nurkadega lahendus, lai karniis, Palladio-aken hoone keskel. Siselahenduses autentset alles pigem vähe, kuid hoone peamine väärtus ongi selle välislahendus.
14449	Õisu mõisa peahoone		Eesti üks silmapaistvamaid barokkstiilis mõisapeahooneid. Hoone on säilinud autentsel kujul, detailirikka sise- ja välislahendusega. Õisus paistab silma rohkearvuline ja omanäoline tervikkompleks.
2957	Ääsmäe mõisa peahoone, 18. saj.		Varaklassitsistliku mõisapeahoone esinduslik näide. Hoone välisarhitektuur peegeldab ilmekalt 18. saj ja 19. saj alguse arhitektuurseid suundumusi, interjöörides säilinud rohkelt kõrgetasemelisi interjööridetaile erinevatest ajastutest.

Mitte kaitse all olevad peahooned

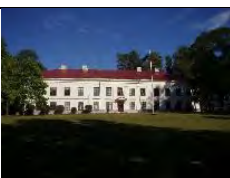
Peahoone	Foto	Stiil	Kirjeldus
Humala		Klassitsism	Paekivihoone, poolkelpkatus, kitsas eeskoda nurgaliseenidega, räästakarniis, akende kohal krohvi äärised. Nõukogude ajal ehitati ümber korteriteks, praegu näib olevat elumaja.

Haljava		Klassitsism	Lihtsa ilmega, seinu kaunistavad pilastrid, eriliste ornamentidega kapiteelid, akendel krohviraamistus, keskteljel peaukse ees lahtine veranda. Põles 1905. hiljem ehitati uuesti üles.
Jõelähtme		Klassitsism	Jässaka proportsiooniga, poolkelpkatus, osaliselt säilinud räästakarniisiga, aknad paiknevad ebakorapäraselt.
Jägala		Barokk	Murdkelpkatusega rikkaliku krohvidekooriga peahoone. Piltide järgi näib säilinud palju algupäraseid detaile, puidust tuulekoda, katuse uugid, korstnad. Suursugune barokne vormikeel.
Nehatu		Barokk	Ühekordne paekivihoone, murdpoolkelp katus. Hoonel kitsad räästakarniisid, keskteljel väljaehitis. Barokne vormikeel. Nõukogude perioodil korteriteks ehitatud
Keila		Klassitsism	L-kujuline, tänaseks kapitaalselt ümberehitatud hoone.
Klooga		Klassitsism	Tegemist oli varaklassitsistliku eenduvate tiibadega ehitisega. Teise maailmasõja järgsel ajal oli mõis Nõukogude sõjaväe valduses. Sõjaväe lahkumisel 1992. aastal lammutati peahoone katus ning hoone jäi varemetesse. Varemeis

			on ka vähesed säilinud kõrvalhooned.
Käesalu		Klassitsism	Varaklassitsistlik peahoone, mille esifassaadi ilmestab sammasportikus.
Niitvälja		Klassitsism	Lihtne ühekorruseline viilkatusega peahoone, mida ilmestavad mõned krohvidetailid ja sümmeetriline avatäidete paigutus.
Haiba		Klassitsism	L-kujulise põhiplaaniga klassitsistlik ehitis, millele on historitsismi perioodil lisatud veranda. Üldkuju säilinud, kuid remontide käigus kaotanud palju aldseid detaile.
Nabala		Klassitsism	Tagasihoidlik ühekorruseline poolkelpkatusega hoone, millele on lisatud 1990. aastatel kaaravadega rõduehitis.
Sausti		Klassitsism	Peahoone koosneb kahest osast: uuemast ja vanemast. Hoonetel erinevad mahud, kuid välisilmes annab tooni klassitsistlik vormikäsitus.
Oru		Historitsism	Kahekorruseline hoone, mille esimene korrus on ehitatud paekivist, teine korrus puidust. Teine korrus ehitati pärast 1905. aastat.

Paunküla		Klassitsism	Oli algselt klassitsistlikus stiilis peahoone, põletati 1905. Hoonele ehitati 1950. aastatel II korrus. Hoonet ilmestavad krohvikauunistused, korrapärase avad. Tagaküljel asub pärast 1905. aasta põlengut keskne risaliit.
Vana-Harmi		Vana-Balti	Puidust ühekorruseline kõrge murdkelp katusega hoone. Meenutab üldkujult nn vana-balti stiilis hoonetüüpi. Fassaadi ilmestavad laudis ja akenende liistud.
Kiiu		Juugend	Jugendliku vormikeelega mõis, välimus taastatud algupärase lahenduse eeskujul.
Munalaskm e		Klassitsism	Algselt ilmselt klassitsistlikus stiilis, kuid tänaseks kapitaalselt ümberehitatud hoone. Säilinud üksikuid krohvikauunistusi.
Hatu		Historitsism (neogootika)	Ühekorruseline kivihoone, mille välisilmes annavad tooni neogooti stiilis detailid ja lihtne krohvidekoor.
Aruküla		Klassitsism	Klassitsistliku esimese korrusega ja keskses osas puidust historitsistliku teise korrusega peahoone. Tooni annavad otsaväljaehitised kesksest kehast madalamate kolmnurk viiludega.

Peningi		Klassitsism	Klassitsistlik hoone, põles 1905, taastati muudetud kujul. Hoone kahe korruseline. Lihtsas välisilmes annab tooni kolmnurkfrontoon.
Pikavere mõis		Klassitsism	Klassitistlik peahoone, mida on 20. saj kooliks ümberehitamise käigus oluliselt muudetud
Kautjala		Klassitsism	Ühekordne kivihoone, kõrge kelpkatusega. Hoonet ilmestavad karniisid, akende ümbruses krohvidekoor. Aknad paiknevad sümmeetriliselt, on petikaknaid. Klassitsistlikus stiilis
Rae		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, mille välisilmes annavad tooni neogooti stiilis detailid ja lihtne krohvidekoor. Hoone on varemestumas.
Atla		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, välisilme lihtne, milles annab tooni sümmeetriline avatäidete paigutus ja murdkelpkatus. Interjööri fotodelt on näha mitmeid algupäraseid detaile, tähelepanuväärsemad neist historitsistlikud puitlaed.
Kaiu		Historitsism	Osalt kahekorruseline ja osalt ühekorruseline tellistest peahoone.

Lelle		Historitsism	Tellskividest kahekorruseline peahoone, milles on säilinud tiibehitis. Välisilmes annab tooni punasest tellistest dekoratiivväljad ja hoonest erinev tellisest ja maakivist sokkel. Suur osa algsest hoonest hävinud.
Sutlema		Klassitsism	Lihtne klassitsistlikus stiilis peahoone, fassaade kaunistavad üksikud krohvidetailid. Hoones sees säilinud barokse ornamentikaga lagesid, mis meenutavad Purdi laekaunistusi.
Tohisoo		Klassitsism	Peahoone valmis pärast 1905. a põlema pandud puidust peahoone hävimist. Tegemist on historitsistlikus stiilis peahoonega, mille algupärast välisilmet moonutab 1930. aastatel peale ehitatud teine korrus.
Loodna		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, tooni annavad otstes eenduvad risaliidid. Interjöörides säilinud vaid üksikud detailid.
Sooniste		Klassitsism	Põhikorruse osas ühekorruseline ja otstes kahekorruselise mahuga hoone. Lihtsa välisilmega, silmatorkavamaks detailiks keskosa räästakarniis ja kolmnurk frontoon.
Valgu		Klassitsism	Klassitsistliku põhikehandiga hoone, millel oli enne 1905. aastat suursugune sammuportikus.

			Pärast põlengut taastati hoone lihtsustatud kujul sh teistsuguse katusekujuga.
Kodila		Barokk	Põhimahus ühekorruseline hoone. Hoone tagumisel külhel asub kolmnurkfrontooniga keskrisaliit.
Pivarootsi		Klassitsism	Lihtne ühekorruseline puithoone, mis kaeti 1960. aastatel silikaatvoodriga ja on tänaseks saanud krohvitud ilme.
Jõgisoo		Historitsism	Kahekorruseline väike peahoone, mis pole tõenäoliselt säilinud algses mahus. Esimene korrus kivist, teine puidust, aknad sümmeetrilise paigutusega. Välislahendus kaunistusteta, viilkatusega.
Penijõe		Klassitsism	Kahekorruseline hoone, mille esimene korrus on ehitatud paekivist, teine korrus puidust. Hoone esiküljel paikneb läbi kahe korruse sammastportikus, millele toetub kolmnurkviil. Sümmeetriliselt paiknevad aknad.
Kuijõe		Klassitsism	Lihtne ühekorruseline kivist peahoone, mille välisilmet kujundavad sümmeetriliselt paiknevad aknad ja lihtne räästakarniis.
Palivere		Klassitsism	Algselt ühekorruseline hoone, mis ehtati 20. saj kahekorruseliseks, mistõttu hoone algupärane ilme on tugevasti moondunud. Interjööris

			säilinud mõned mõisaaegsed ahjud.
Laiküla		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, mille välisilmes on ainsaks dekoratiivelenemdiks profileeritud räästakarniis.
Putkaste		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, mille välisilmes annab tooni lai räästakarniis. Esifassaadil paikneb eenduv kolmnurkviiluga risaliit, millel annavad tooni ümarkaarsed aknad.
Kiideva		Historitsism	Kahekorruseline puithoone, mille teeb unikaalseks selle "kala uimede" kujuline puidvooder
Emmaste		Klassitsism	Algselt ühekorruseline hoone, mis ehtati 20. saj kahekorruseliseks, mistõttu hoone algupärane ilme on tugevasti moondunud.
Annikvere		Klassitsism	Ühekorruseline hoone, millel lihtne välisilme. Välislahenduses annavad tooni akende krohviraamistused ja hoone nurgas paikneva eenduva rõdu ja doskaana orderis sammaste taga asuv sissepääs. Hoone on tänaseks ümberehitatud.
Essu		Klassitsism	Hoone on tänaseks säilinud ümberehitatud kujul, sellele on tagaküljel liidetud suur juurdeehitis. Algupärane ilme on kadunud.

Vanamõisa		Historitsism (neorenesa nss)	Suursugune neorenesanss-stiilis peahoone, säilinud algupärase välisilmega, milles annavad tooni erinevad rikkalikud detailid.
Kolu		Historitsism (neogootika)	Ühekorruseline neogooti motiividega peahoone, mille silmatorkavamaks detailiks on hoone ühes otsas paiknev asmikfrontoon.
Loobu		Klassitsism / historitsism	Kahest erinevast ajastust pärineva hoonekehandiga härrastemaja: vanem osa 18. sajandist ühekorruseline klassitsistlik hoone, millele liitub edelaküljel historitsistlik tellistest kahekorruseline hoone.
Lammaskül a			Puidust ühekorruseline puidust hoone. Piltide järgi kaotanud tänapäevaks oma algupäraseid detailid.
Karitsa		Klassitsism	Kahest erinevast ajastust pärineva hoonekehandiga härrastemaja: vanem osa 19. sajandi algusest, uudem osa 19. sajandi lõpust. Välisilme säilinust mõisaaegsena, siselahendust muudetud, kuna hoones paiknes pikalt kool.
Kloodi		Klassitsism	Varaklassitsistlik peahoone, mille välisilmes annab tooni murdkelpkatus, sümmeetrilise kujundusega fassaadid, mida esiküljel liigendavad keskne ja

			otstes paiknevad kolmnurkfrontoonid.
Mädapea		Historitsism (neoklassitsism)	Historitsistlik tellishoone, milles annavad tooni klassitsismile omased jooned: hoone maht, sümmeetriliselt paiknevad aknad, keskne kahekorruseline kolmnurkse frontooniga risaliit. Inventeerimisandmetes toodud välja, et interjöörides algupäraseid detaile säilinud pole.
Põlula		Barokk	Mitmes jaos ehitatud peahoone, vanim osa 18. sajandist, mida hiljem on juurdeehitistega laiendatud. Meenutab oma välisilmelt Maardu ja Palmse peahooneid. On olnud väga arhailise iseloomuga puidust peahoone.
Ulvi		Historitsism	Historitsistlikus stiilis peahoone, mille välisilmes annab tooni ebasümmeetriline hoonemahuline paigutus. Hoone on olnud algelt üsna kõrgetasemelise arhitektuuriga, kavandatud Friedrich Modi projekti järgi. Hoone on pärast II MS detailides oluliselt ümber ehitatud.
Roodevälja		Historitsism (puit)	Historitsistlikus stiilis puitmõis, millel on säilinud haruldasi detaile: nt viiluväljal paiknevad lohekujulised puitkaunistused. Hoonel sümmeetrilise kujundusega fassaadid, peaküljel klaasist

			veranda. Sees algupäraseid detaile säilinud pole.
Kohala		Historitsism	Historitsistlikus stiilis peahoone, valminud Friedrich Modi projekti järgi. Välisilmes annavad tooni kaks otsmist risaliiti ning neid ühendav keskne galerii. Galerii oli algsest ühekorruseline, nõukogude perioodil ehitatud kahekorruseliseks. Hoone viimistletud laudise ja historitsistliku puitdekooriga.
Kuie		Klassitsism	Klassitsistlike joontega lakoonilise ilmega peahoone. Peafassaadi liigendab kahekorruseline kolmnurkse frontooniga väljaehitis, hoonel on murdkelplatus. Näib, et osaliselt on akende kuju hilisemate ümberehitustega muudetud.
Põdrangu			Puidust lihtsa välisilmega peahoone, nõukogude perioodil nähtavasti ümber ehitatud.
Jootme		Klassitsism	Klassitsistlik hoone, mida on hilisemal perioodil oluliselt ümberehitatud- hoone kehandid on oluliselt lühendatud, alles vaid keskkoda. Väisilme suursuguseimaks detailiks on puidust sammasportikus, säilinud on detailse ornamentikaga sammaste kapiteelid.

Nõmmküla		Historitsism (puit)	Puidust peahoone, välisilmes annab tooni ebasümmeetriliselt paiknev kolmnurkfrontooniga väljaehitis. Hoone kaetud laudisega ning seda ilmestavad erinevad historitsistlikud puidust dekoorielemendid.
Pruuna		Historitsism (neoklassitsism)	Neorenesanss stiilis ühekorruseline peahoone, mille üsna lakoonilises välisilmes annab tooni peafassaadil paiknev kaaravadega altaan. Hoone otstes on eenduvad põhimahuga sama kõrged kolmnurk frontoonidega risaliidid.
Saiakopli		Klassitsism	Klassitsistlikus stiilis lakoonilise välisilmega peahoone. Hoone arhitektuurses ilmes domineerib keskne kolmnurkfrontooniga risaliit ning kogu hoone osas sümmeetriline avatäidete paigutus. Tundub, et hoone välisilmet on hilisemate remontide käigus oluliselt lihtsustatud, samuti näib et hoonet on otstest pikemaks ehitatud.
Kulina		Historitsism (puit)	Ühekorruseline rikkaliku historitsistliku dekooriga puidust peahoone.
Küti		Barokk	Hoone koosneb kahest osas: baroksest põhikehandist, millele on hilisemal perioodil lisatud tiibhoone. Hoonel lihtne ja lookinile välisilme, baroklik joon ilmneb selle

			matsakas mahus ja murdkelpkatuses.
Kunda		Klassitsism	Varaklassitsistlik peahoone, mis on varemestunud. Säilinud välisperimeetri müüritise osad.
Unukse		Klassitsism	Lihtne klassitsistlik ühekorruseline hoone.
Varudi			Ebasümmeetriliselt paiknevate mahtudega hoone, mis koosneb kahekorruselisest ja ühekorruselisest osast. Hoone on 20. sajandil kapitaalselt ümberehitatud, mille tulemusel on oluliselt lihtsustatud selle välisilmet.
Edise		Historitsism (neorenessanss)	Ühekorruseline neorenessanss stiilis peahoone, millel murdkelpkatuse. Hoone peafassaadi keskel väljaehitis, mis on olnud tõenäoliselt kinnine rõdu. Hoonet ilmestavad kaaraknad ja lihtsam dekoor: räästakarniis ja pilastrid.
Rava		Historitsism	Ühekorruseline kõrgel soklik kivihoone, mida katab kõrge viilkatus. Kiviseinad viimistlemata, välisilmes domineerib sümmeetriline avade paigutus.

Imavere		Klassitsism	Algupäraselt on olnud tegemist põhimahus ühekorruselise ja keskosas kahekorruselise varaklassitsistliku mõisahoonega. Hoonet ilmestab sümmeetriline fassaadilahendus, dekoor lihtne (nurgarustika). Hoonele ehitati EV algusaastatel peale teine korrus, mil sinna kolis kool. Lisaks on hilisemal perioodil hoonele lisatud pikk juurdeehitis.
Metstaguse		Historitsism (puit)	Ühekorruseline murdkelpkatusega puidust mõisahoone. Välisilmes annavad tooni puitvooder koos akende all paikneva püstlaudadest friisiga ja aknaid ümbritsevad raamlauad koos puitlõikeliste sandrikutega.
Orina		Klassitsism	Hoone koosneb mitmest ehitusperioodist pärinevast osast. Vanim osa on pikk klassitsistlikus stiilis kivihoone, mida ilmestab saledate sammastega portikus, mille viiluvälja ehib segmentaken. Hilisemal perioodil on lisandunud historitsistlik pealeehitis.
Öötlä		Klassitsism	Hoone koosneb kahest osast: baroksest põhimahust ja tõenäoliselt 19. sajandil lisatud madalamast mahust. Hoonel kõrge kelpkatus, välisilme lakooniline-võimalik, et hoone on kaotanud oma detailid hilisemate ehitustööde käigus. Hoonel on

			olnud peafassaadil väike historitsistlik puidust tuulekoda.
Mündi		Historitsism (puit)	Ühekorruseline poolkelpkatusega puidust mõisahoone. Lihtsa välisilmega, sümmeetrilise akende paigutusega. Kaotanud oma algupärased fassaadidetailid ja hoone ühes nurgas paiknenud portikuselaadse varjualuse.
Vodja		Klassitsism	Algupäraselt ühekorruseline varaklassitsistlik hoone, millele rajati 19. sajandil tiibhooned. Hoone põles 1935. aastal, pärast mida ehitati kahekorruseliseks. Vanimal osal siiani säilinud barokse vormikeelega suursugune uks ja voluutidega seinakaunistused.
Eikla		Historitsism (puit)	Ühekorruseline puidust historitsistlik peahoone, mida iseloomustab kõrge viilkatus ning esifassaadil paiknev kitsas katuse väljaehitis ja selle ees paiknev puidust, kuid dolomiitsammastele toetav lahtine varjualune. Hoone puhul väärrib tähelepanu selle detailne puiddekoor (hammaskarniis räästa all, varjualuse saelõikelised motiivid) ja akende kohati ebasümmeetriline paigutus ja erinev kuju.
Kandla		Klassitsism	Ühekorruseline puidust historitsistlik peahoone. Välisilmele on iseloomulik

			sümmeetriline fassaadilahendus: peafasaadi keskteljel asub katuseväljaehitis, mille esimese korruse pahas paikneb puidust varjualune. Hoonel lihtne välisilme, kõige iseloomulikumaks detailiks rikkaliku profiiliga räästakarniis.
Paadla		Historitsism (neoklassitsism)	Klassitsistlikus stiilis lakoonilise välisilmega peahoone. Hoone arhitektuurses ilmes domineerib keskne kolmnurkfrontooniga risaliit ning kogu hoone osas sümmeetriline avatäidete paigutus. Hoone koosneb mitmest erinevas suuruses ja erineval ajahetkel ehitatud mahust. Hoone seisis varemetes ja on taastatud detailides lihsustatumal kujul.
Karja		Klassitsism	Lakoonilise ilmega klassitsistlik peahoone. Hoonele on iseloomulik pikk nõ väljavenitatud maht, keskosas madalam ja otstes risti paiknevad läbi kahe korruse ulatuvate viiludega tiibhooned. Peafassaadil sammastel avatud rõdu.
Parasmetsa		Klassitsism	Liigendamata puidust historitsistlik peahoone. Lakoonilise välisilmega, fassaadidel puuduvad kaunistused. Esiküljel avatud rõdu, tagaküljel hoonemahus katuse väljaehitis.

Mustjala		Vana-Balti	Puidust mõisahoone, esindab kõige arhailisema mõisamaja tüüpi. Hoonet on siiski nõukogude perioodil ümberehitatud, vahetatud laudist jm-id detaile, kuid üldkuju näib säilinud.
Halinga		Juugend	Hoone ehituslugu võib ulatuda juba 18. sajandisse, kuid hoone sai 1905. aasta mässus oluliselt kahjustada, mistõttu taastati teise välimusega. Välisilmes annab tooni omapärane juugendi ja heimant-stiili segu.
Oidremaa		Klassitsism	Lakoonilise ilmega klassitsistlik peahoone. Hoone välisilme iseloomulikuks osaks on keskne kolmnurkviiluga väljaehitis. Fassaadi ilmestavad üksikud tagasihoidlikud detailid: karniisid, akende krohviraamistused ja segmentaken esifassaadi viiluväljal.
Paatsalu			Oluliselt ümberehitatud välisilmega hoone, mis on kaotanud algseid detailid. Keeruline dateerida.
Saulepi		historitsism (puit)	Säilinud on hoone väliskarkass, millelt eemaldatud laudvooder koos detailidega.
Soosaare		Klassitsism	Lihtne lakoonilise ilmega peahoone, mille ilme kujundab ristkülikukujuline maht ja kõrge poolkelpkatus. Hoonel

			sümmeetriline avade paigutus, ajaloolised avatäited hävinud.
Lõhavere		Klassitsism ?	Pikk kahekorruseline hoone, mida on 20. sajandi jooksul kapitaalselt ümberehitatud, mistõttu on raske hinnata, milline on olnud hoone algupärane välisilme. Hoonel sümmeetriline avade paigutus, keskosas väljaehitis. 20. sajandil on liidetud suurjuurdeehitis hooldekodu tarbeks.
Vastemõisa		Barokk	Barokne puidust peahoone, osa hoonest lammutatud. Välisilmes annab tooni püstlaudis, luukidega aknad, maakivist vundament, mille vahekrohvi on vajutatud mustrisse väiksemaid kive. Interjööris säilinud mitmeid arhailisi detaile, ukсед, laudpõrandad, ahi. Hoone on halvas seisukorras.
Puiatu		Klassitsism (puit)	Klassitsistlikus stiilis ja neogooti detailidega puidust peahoone. Hoonel on kõrge krohvitud sokkel ja esifassaadil paikneb kahekorruseline hoonemaht, mis tipneb kolmnurkviiluga. Hoonel sümmeetriliselt paiknevad aknad, keskosas asuva väljaehitise viiluvälja asub segmentaken. Väljaehitise kõrval asuvad väiksemad segmentfrontooniga vintskapid.

Uusna		Klassitsism (puit)	Põhimahus klassitsistlikusstiilis puidust peahoone, mille esiküljele on lisatud hilisem historitsistlik rohke dekooriga rõdu. Hoone peafassaadi kujundab keskne kahekorruseline ja kolmnurkviiluga maht ning poolkelpkatus. Põhimahtu katab lihtne rõhtlaudis, mida ilmestavad akende raamlauad ja nurgalauad.
Pakaste		Klassitsism	Ühekorruseline klassitsistlikus stiilis lihtsa välisilmega hoone. Hoonel poolkelpkatus, fassaadid kaunistusteta, peamine dekoratiivne element lai profileeritud räästakarniis.
Kadrina		Klassitsism	Lihtne klassitsistlik ühekorruseline hoone, millele on 21. sajandil lisatud kolmnurkviiluga avatud väljaehitis ja täiendavat fassaadidekoori.
Saduküla		Historitsism	Ühekorruseline viilkatusega puitehitis, millel L-tähe kujuline põhiplaan. Hoone esifassaadil historitsistlik väljahitis.
Kriimani		Historitsism	Ühekorruseline puidust peahoone mille keskosas kahekorruseline väljaehitis. Hoone fassaadi ilmestab põhiosas horisontaallaudis, mis vaheldub teise ja esimese korruse akende all vertikaallaudise vöönditega. Aknaid

			ümbritsevad raamilauad ja hoone nurkades on nurgalauad.
Kodijärve		Klassitsism ?	Kahekorruseline hoone, mis on omandanud praeguseni säilinud ilme 20. sajandil toimunud ümberehituste käigus, mil hoone sai ka kolmnurkviiluga sammastiku.
Vastse-Kambja		Klassitsism ?	Algselt ühekorruseline klassitsistlik peahoone, millele ehitati 20. sajandi keskpaigas peale teine korrus.
Väike-Konguta		Klassitsism	Ühekorruseline, keskel kahekorruselise osaga lihtne, dekoorita kivist peahoone.
Laeva		Historitsism	Lihtne, historitsistlike detailidega viilkatusega peahoone. Esile tõusevad tagasiastega nurgalahendused, mille tulemusel tekivad hoonele postidele toetuvad varjualused.
Teedla		Historitsism (puit)	Põhimahus ühekorruseline historitsistlik puidust peahoone. Peafassaadil kaks katusekorruse mahus paiknevat väljaehitist, mida kaunistavad ümarkaarsete lõpetustega paarisaknad. Nende vahel asub madalam eeskoda/rõdu.

Sootaga		Klassitsism	Põhimahus ühekorruseline klassitsistlik peahoone, mille kõige tunnuslikumaks osaks on läbi kahe korruse ulatub keskne kolmnurkfrontooniga osa. Hoonele lisati nõukogude perioodil pealeehitus, mis on tänaseks eemaldatud.
Ilmatsalu		Klassitsism	Põhimahus ühekorruseline klassitsistlik peahoone, mille kõige tunnuslikumaks osaks on läbi kahe korruse ulatub keskne kolmnurkfrontooniga osa.
Issaku		Historitsism	Põhimahus ühekorruseline hoone, millel on keskosas kõrgem kahekorruseline väljaehitis. Historitsistliku vormikeelega tellistest laotud peahoone. Hoone kõrgemal maakivisokkil.
Kurista		Historitsism	Põhimahus ühekorruseline historitsistlik hoone, mida liigendavad ebasümmeetriliselt paiknev kahekorruseline maht lõunapoolses otsas. Hoone on laotud tellistest, seinapinda kaunistab tellisornamentika.
Ülenurme		Historitsism (neoklassitsism) puit	Põhimahus ühekorruseline historitsistliku laadiga hoone, mille keskosas asub kahekorruseline hoonemaht. Sümmeetriliselt paiknevaid aknaid kaunistavad puitraamistused sandrikega. Keskosa mahu viiluväljal puidust

			laudvooder koos saelõikeliste ornamentidega.
Piigandi		Klassitsism	Varaklassitsistlikus stiilis ühekorruseline peahoone, millest on tänaseks säilinud vaid pool hoonest.
Vana-Piigaste		Klassitsism	Algselt tõenäoliselt varaklassitsistlikus stiilis peahoone, mis on tänaseks kapitaalselt rekonstrueeritud.
Restu		Historitsism	Historitsistlik telliskividest ehitatud peahoone. Välisilme kujundab erinev mahulisus ja läbi kolme korruse kõrguv viilkatusega osa. Fassaadi ehib tellistest laotud ornamentika.
Luutsniku		Historitsism (neoklassitsism)	Kahes ehitusjärgus ehitatud peahoone, mille vanem osa pärineb tõenäoliselt 19. sajandi algusest, uuem osa 19. sajandi teisest poolest. Uuem osa on historitsistlikus stiilis, telliskividest laotud. Välisilmele iseloomulikud sümmeetriline fassaadi lahendus koos tellistest laotud dekoratiivdetailidega.
Viitina		Historitsism	Historitsistlikus peahoone, mida iseloomustab põimaht, millele liitub tiibhoone. Peamahtu iseloomustab keskne kergelt eendub risaliit kolmnurkviiluga. Põhi- ja tiibhoonet iseloomustab sarnane materjalikasutus:

			esimene korrus on krohvitud, teine korrus puhasvuuk tellistest osa.
Kõrgepalu		Klassitsism	Puidust kõrge poolkelpkatusega peahoone, mille esifasaadi keskosas teisekorruse mahus kolmnurkviiluga maht. Hoone on 20. sajandi jooksul ulatuslikult ümber ehitatud.

VALITSEJAMAJA

Mõisakompleksi südamesse, sageli peahoone vahetusse lähedusse, rajati mõisavalitseja eluhoone ehk valitsejamaja. Mõisavalitseja oli isik, kes juhtis mõisa igapäevast tööd, korraldas tööjõudu ja tootmist ning oli vahendajaks mõisatöölise ja mõisaomaniku vahel. Oma ametist tulenevalt elas mõisavalitseja enamasti oluliselt paremates tingimustes kui talupojad.

Mitmel juhul paigutati mõisavalitseja elama endisesse peahoonesse, mis peale uue peahoone valmimist tühjaks jäi (nt Alatskivi, Kodasoo, Kärü, Lohu). Esines ka valitsejamaju, millel oli topelt funktsioon (nt Viimsi mõisa valitsejamaja-piimaköök) või mis olid ümber kohandatud teistest hoonetest, näiteks endisest tallist (nt Rägavere mõis).

Valitsejamaja oli arhitektuurilt ja detailidelt tagasihoidlikum kui peahoone, siiski esindusliku arhitektuuriga võrreldes teiste mõisateenistujate elamutega. Samas leidub ka silmapaistva ja efektse arhitektuuriga valitsejamaju (nt Karula, Audru, Kaelase, Kiltsi, Vihula, Holstre jt). Mitmel pool on säilinud ka algupäraseid interjööridetaile, nagu mantelkorsten (nt Juuru, Jäärja, Loodi, Padise, Rägavere, Vasta, Viimsi). Mõnes valitsejamajas on säilinud ka anfilaadne ruumiplaneering, mis oli tavapärane ka mõisa peahoone puhul (nt Vasta, Loodi).

Valitsejamajade suurus ja arhitektuur varieerusid vastavalt mõisa suurusele. Enamasti olid need kivihooned, harvem tellistest või puidust. Vanimad säilinud valitsejamajad

pärinevad 17. sajandist (nt Lohu mõis), 18. sajandil on ehitatud Audru, Koigi, Kuremaa, Kuusiku, Saare, Uuemõisa ja Virtsu valitsejamajad.

Valitsejamajad on üldiselt hästi säilinud. Ligikaudu pooled mälestisena kaitse all olevatest valitsejamajadest on väärtuslikud ja hästi säilinud hoonetüübi esindajad, kus on säilinud algne maht, väärtuslik fassaadikujundus ning interjööridetailid.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest valitsejamajadest

	Mälestisi kokku	108
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	73
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	7
	Tellistest hoonete arv	10
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	4
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	1
	Puidust hoonete arv	12
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	1

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
1563 6	Aaspere mõisa valitsejamaja varemed		Säilinud on vaid müürijupid, hoone algset mahtu pole võimalik enam jälgida. Hoone on praktiliselt hävinud.

2401 9	Adavere mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja eksterjööri hoone, nõukogude ajal kohandatud korteriteks, postkontoriks, interjööre palju säilinud pole.
2366 1	Ahja mõisa valitsejamaja		Hoone on nõukogude perioodil kapitaalselt ümberehitatud, algset on vähe säilinud.
7166	Alatskivi mõisa valitsejamaja, 19. saj.		Algne mõisa peahoone, hiljem valitsejamaja. 1930ndatel lisatud 2. korrus, interjöörid ümberehitatud.
2682	Anija mõisa valitsejamaja, 19.-20. saj		Üks vanimaid Anija mõisakompleksi hooneid, säilinud algne maht detailid fassaadil ja interjööris.
1660 3	Audru mõisa valitsejamaja		Esinduslik neogooti hoone, algne kehand 18 saj, säilinud algne maht ja fassaadikujundus.
2406 2	Elistvere mõisa valitsejamaja varemed		Säilinud vaid varemed, ümbritsev keskkond peaaegu puudub. Asub pargi serval.

1460 1	Holstre mõisa valitsejamaja		Varaklassitsistlik valitsejamaja, säilinud algne maht, fassaad. Ümberehitused interjööris.
1516 3	Härgla mõisa valitsejamaja		Halvas seisus, kuid arhitektuursetl põnev valitsejamaja, mis on ehitatud mitmes järgus, asub mõisasüdames.
1577 8	Imastu mõisa valitsejamaja		Peale 2010 a põlengut hoone varemetes. Asub peahoone kõrval pargis.
1517 1	Juuru mõisa valitsejamaja		Väga halvas seisukorras, kuid säilinud mitmeid algseid detaile, maht, mantelkorsten.
1504 7	Jäneda mõisa valitsejamaja		Hoonet on mitmeid kordi ümberehitatud, palju algseid detaile kadunud, maht on säilinud.
1672 1	Jäärja mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja detailidega, kuid algne mantelkorsten lammutatud.

2311 4	Kaagjärve- Alamõisa valitsejamaja		Historitsistliku fassaadikujunduse ja algse mahuga valitsejamaja, interjööri kohta pole infot, nõukogude ajal tegutses pood.
7223	Kaagvere mõisa valitsejamaja		Avariilises seisukorras, nõukogude perioodil mitmel korral ümberehitatud, kuid säilinud algne maht.
1499 5	Kabala mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja detailidega varaklassitsistlik hoone, säilinud võlvitud 1. korrus.
1662 6	Kaelase mõisa valitsejamaja		Hästi säilinud, heas seisukorras efektse fassaadikujunduse ja algse mahuga hoone.
1449 1	Karksi mõisa valitsejamaja		Heas seisukorras, säilinud algne maht, detailid.
2313 3	Karula mõisa valitsejamaja		Väga efektne ja detailiderohke neorenesanss valitsejamaja.

2352 9	Kassari mõisa valitsejamaja		Hoone mahtu on pikendatud 1930ndatel, hiljem mitmel korral ümberehitatud. Algseid detaile säilinud vähe.
1527 4	Kasti mõisa valitsejamaja		Lihtne algse mahu ja detailidega hoone.
1521 5	Keava mõisa valitsejamaja		Väga halvas seisukorras, algse mahu ja detailidega hoone.
1665 8	Keblaste mõisa valitsejamaja		Lihtne algse mahuga valitsejamaja, toetavat kompleksi on väga vähe, vajaks terviklikku analüüsi.
1520 0	Kehtna mõisa valitsejamaja		Hoonele lisatud hilisem vintskapp, uued aknad uksed, nõukogude perioodil ümberehitatud, interjööridetaile säilinud pole.
1608 2	Kiltsi mõisa valitsejamaja		Algne maht ja põnev paigutus peahoone suhtes, algsed interjöörid hävinud.
2945	Kiviloo mõisa valitsejamaja, 20.saj.		Historitsistlik valitsejamaja, säilinud mitmeid algseid detaile interjööris ja fassaadil, samas lisatud hilisem vintskapp.

2843	Kodasoo mõisa valitsejamaja, 18.-20.saj.		Mantelkorstna ja lihtsa mahu ja plaaniga algne peahoone, hilisem valitsejamaja.
15225	Kohila mõisa valitsejamaja		Lihtne ja heas seisukorras valitsejamaja, säilinud algne maht.
15035	Koigi mõisa valitsejamaja		Avariilises seisukorras ja osaliselt varemetes. 18 saj (algne valitsejamaja) osa katuse all.
2853	Kolga mõisa valitsejamaja, 18.-20. saj		Nõukogude ajal põhjalikult restaureeritud, maht ja osaliselt ehituskehand on algsed.
16653	Koonga mõisa valitsejamaja-tall		Mitmeid kordi põhjalikult ümberehitatud hoone, küljes olevad hoonemahud üles ehitatud 1980ndatel. Interjööridest pole palju säilinud.
23184	Kuigatsi mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja mitmete säilinud interjööridetallidega hoone, vintskapid hilisemad. Kompleks rikkalik.
2705	Kumna mõisa valitsejamaja		Historitsistlik elamu, mitmeid erilisi algseid detaile säilinud, plaanilahendust muudetud.

	a, 19.-20. saj.		
2390 4	Kuremaa mõisa valitsejamaja		Hoone on säilinud algses mahus, 18 saj hoone. Väärtuslik osa Kuremaa kompleksis.
1385 9	Kurtna mõisa valitsejamaja		Peale põlengut koopiana ülesehitatud hoone.
1533 1	Kuusiku mõisa valitsejamaja		Lihtne 18 saj valitsejamaja, säilinud mitmeid algseid detaile.
2341 1	Kõrgessaare mõisa valitsejamaja		Väärtuslik kompleksi osana, hoonet on suuresti ümberehitatud, säilinud vähe algseid detaile.
2832	Kõue-Triigi mõisa valitsejamaja, 18.-20. saj.		Barokne hoone, hästi säilinud algses mahus ja detailidega.
1496 3	Käravete mõisa valitsejamaja		Hoone on halvas seisukorras kuid säilinud on suur hulk väärtuslikke detaile (maht, trepp, aknad, uksed jms)

2704 2	Kärde mõisa valitsejamaj a fassaadid ja hoone gabariidid		Kompleksist on vähe säilinud, hoonet on samuti ümberehitatud, interjöörid pole suuresti säilinud.
1525 6	Käru mõisa valitsejamaj a		Barokne hoone, säilinud on väga palju algseid detaile, endine peahoone.
1513 6	Laupa mõisa valitsejamaj a		Säilinud algne maht, mitmed algsed detailid on hävinud, osaliselt lammutatud veranda.
2765	Lehola mõisa valitsejamaj a, 18.-20. saj		Hoone maht on säilinud kuid algsed detailid on hävinud, üldmulje rikutud.
1410 6	Linnamäe mõisa valitsejamaj a		Hoonet on algsest mahust väiksemaks ehitatud. Säilinud on siiski mitmeid algseid detaile.
1523 6	Lohu mõisa valitsejamaj a		Hoone algne kehand 17 saj keskelt, ümberehitus 18 saj. Algne härrastemaja.

1460 5	Loodi mõisa valitsejamaja		Säilinud anfilaadne ruumiplaneering, mantelkorsten, algne maht ja mitmed detailid.
2402 8	Lustivere mõisa valitsejamaja		Suurim väärtus on kompleksi osana, säilinud maht kuid lisatud juurdeehitus ja paljud algseid detailid on hävinud.
2322 1	Lõve mõisa valitsejamaja		Hoone on tundmatuseni ümberehitatud, säilinud on vaid maakivist sokkel. Olevat algsest olnud aednikumaja, mitte valitsejamaja.
1395 3	Maidla mõisa valitsejamaja		Barokne valitsejamaja, säilinud erilised detailid interjööris, maht.
1602 1	Malla mõisa valitsejamaja		Lihtne klassitsistlik valitsejamaja, uhke võlvitud keldriga, interjööris säilinud mitmeid algseid detaile.
2375 3	Mooste mõisa valitsejamaja		Väärtuslik kompleksi osa, säilinud algne maht.

1509 7	Mäo mõisa valitsejamaj a		Hoonet on suuresti ümberehitatud ja remonditud.
1567 2	Neeruti mõisa valitsejamaj a		Lihtne klassitsistlik hoone, säilinud maht ja fassaadikujundus.
2783	Ohtu mõisa valitsejamaj a, 18.-20. saj.		Lihtne klassitsistlik mantelkorstnaga hoone, säilinud algseid detaile.
1456 7	Olustvere mõisa valitsejamaj a		Juugendliku fassaadikujundusega hoone, algne kehand varasem. Säilinud mitmeid algseid detaile, väärtuslik kompleksi osa.
2355 1	Orjaku mõisa valitsejamaj a varemed		Säilinud vaid üksikud müürijupid. Hoone on hävinud.
1603 6	Pada mõisa valitsejamaj a		Lihtne valitsejamaja, säilinud mitmed algsed detailid.

2924	Padise mõisa valitsejamaja, 19.-20. saj		Restaureeritud lihtne klassitsistlik valitsejamaja, säilinud mantelkorsten.
2394 1	Pajusi mõisa valitsejamaja		Lihtne valitsejamaja, vajaks kogu kompleksi mõtestamist. Hoone restaureerimisel.
2395 3	Pala mõisa valitsejamaja		Säilinud algne soklikorrus, ülaosa remonditud, mitmed algsed detailid kaotsi läinud.
1589 6	Palmse mõisa valitsejamaja		Barokne valitsejamaja, säilinud maht, väärtuslik kompleksi osa.
2084 3	Pidula mõisa valitsejamaja		Barokne valitsejamaja, säilinud maht, väärtuslik kompleksi osa.
1584 8	Porkuni mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja efektse puitpits-verandaga hoone.

2319 5	Puka mõisa valitsejamaja		Lihtne, algse mahu kuid hilisemate silikaattellistest tehtud parandustega hoone, väga halvas seisukorras.
1507 5	Purdi mõisa valitsejamaja		Müüridest uuesti üles ehitatud hoone, väärtuslik ümbritseva kompleksi osana.
1535 0	Purila mõisa valitsejamaja		Lihtne hoone, säilinud on algne maht. Seisukord on halb.
2399 5	Puurmani mõisa valitsejamaja		Tellisfassaadiga lihtne valitsejamaja, algne maht säilinud ja lisatud hilisem puidust sissekäiguosa.
2373 2	Põlgaste mõisa valitsejamaja		Lihtne klassitsistlik valitsejamaja, säilinud fassaadikujundus, algne maht, aknad ja uksed hilisemad.
1394 6	Püssi mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja detailidega pikk puithoone, väga halvas seisukorras.
1530 1	Raikküla mõisa valitsejamaja		Algse pika mahu ja detailidega valitsejamaja, hiljem on lisatud uued aknad ja vintskapid.

2377 3	Rasina mõisa valitsejamaja		Klassitsistlik ja erilise fassaadikujundusega hoone, interjöörid on ümberehitatud.
2810	Ravila mõisa valitsejamaja, 19.-20. saj.		Hoone on väärtuslik kompleksi osa, säilinud maht ja fassaadidetailid, interjöörid nõukogude perioodil remonditud.
2323 0	Riidaja mõisa valitsejamaja		Hoonele on lisatud juurdeehitused, kehand on oluliselt ümberehitatud. Algsest hoonest on vähe säilinud.
2405 8	Roela mõisa valitsejamaja		Lihtne 18. saj hoone, väärtuslik mõisakompleksi osa.
1509 9	Roosna-Alliku mõisa valitsejamaja		Lihtsa põhiplaaniga klassitsistlik hoone, väärtuslik mõisakompleksi osa.
1580 7	Rägavere mõisa valitsejamaja		Algsest talliks ehitatud, näha ka hoone mahust ja kujundusest, moodustab tervikliku mõisasüdame ühes peahoonega, säilinud algne maht ja mantelkorsten.
2405 1	Saare mõisa valitsejamaja		18 saj hoone, algse mahu ja säilinud detailidega kuid väga halvas seisukorras.

1593 4	Sagadi mõisa valitsejamaja		Hästi säilinud mõisakompleksi osa, säilinud algne maht ja mõned detailid.
1390 5	Saka mõisa valitsejamaja		Väga lihtne valitsejamaja, fassaadi on aegade jooksul remonditud.
2324 5	Sangaste mõisa valitsejamaja		Klassitsistlik valitsejamaja, säilinud algseid detaile ka interjööris.
2959	Saue mõisa valitsejamaja, 18. saj.		Väärtuslik hoone mõisakompleksi südames, säilinud algne maht kuid detailid on suuresti hävinud.
1536 0	Seli mõisa valitsejamaja		Efektse fassaadikujunduse ja algse mahuga hoone, väärtuslik mõisakompleksi hoone.
2360 8	Soonlepa mõisa valitsejamaja varemed		Varemed väga halvas seisukorras ja maapinnalt praktiliselt kadunud

1455 8	Suure-Kõpu mõisa valitsejamaj a		Heas seisukorras puidust valitsejamaja, säilinud mitmed algsed detailid.
1561 4	Suuremõisa mõisa valitsejamaj a varemed		Varemed on halvas seisukorras ja suuresti hävinud.
1411 7	Sõmerpalu mõisa valitsejamaj a		Hoone on mitmel korral ümberehitatud ja halvas seisukorras. Vajaks terve kompleksi analüüsi.
2310 6	Taagepera mõisa valitsejamaj a		Hästi säilinud ja heas korras puidust valitsejamaja.
1682 2	Taali mõisa valitsejamaj a		Puidust valitsejamaja, mis on halvas seisukorras ning nõukogude perioodil ümberehitatud.
2407 0	Tabivere mõisa valitsejamaj a		Heas seisukorras ja väga efektse fassaadikujundusega hoone.

1466 6	Tarvastu mõisa valitsejamaja		Hoone on halvas seisukorras ja hilisemate ümberehitustega, samas on säilinud ka algseid detaile interjööris.
2407 6	Torma mõisa valitsejamaja		Hoone maht on säilinud, interjöörid on ümberehitatud.
7130	Tähtvere mõisa valitsejamaja, 19. saj l p		Säilinud algne maht, detailid.
1447 7	Uue-Kariste mõisa valitsejamaja		Esinduslik tellistest valitsejamaja, rahuldavas korras ja väärtuslik kompleksi osa.
1559 2	Uuemõisa mõisa valitsejamaja		18 saj kehand, 1920ndatel ümberkujundatud. Heas korras ja väärtuslik ansambli osa.
1468 3	Uue-Suislepa mõisa valitsejamaja		18. saj kehandi, mitmete algsete detailide, mantelkorstnaga elamu. Väärtuslik oma arhailiste detailide poolest.

1406 8	Vana-Antsla mõisa valitsejamaja		Väärtuslik ansambli osa, kehand pärit 18. saj.
1552 7	Vanamõisa mõisa valitsejamaja mantelkorsten		Säilinud ainult endise valitsejamaja mantelkorsten, rohkem hoonest säilinud pole.
1538 6	Vana-Vigala mõisa valitsejamaja		Algne valitsejamaja põletati ja käesolev hoone taastati peale 1905. aastat.
1610 1	Vao mõisa valitsejamaja		Väga halvas seisukorras lihtne valitsejamaja.
1609 1	Varangu mõisa valitsejamaja		Väga eriline puidust barokne valitsejamaja, säilinud algseid detaile ja maht.
1605 0	Vasta mõisa valitsejamaja		Säilinud anfilaadne plaanilahendus, mantelkorsten, algne maht.

2386 9	Veriora mõisa valitsejamaja		Väärtuslik, kuid väga halvas seisukorras hoone, säilinud on hoone maht.
1595 9	Vihula mõisa valitsejamaja		Esindusliku arhitektuuriga hoone, väärtuslik ansambli osa, väga heas korras.
2991	Viimsi mõisa valitsejamaja, piimaköök, 19.-20. saj.		Pisike valitsejamaja, väärtuslik kompleksi osa. Säilinud silindervõlvitud kelder, mantelkorsten. Juurdeehituse osas on olnud piimaköök.
1544 8	Virtsu mõisa valitsejamaja		Hoone algne kehand pärit 18 saj, hiljem ümberehitatud.
2397 7	Visusti mõisa valitsejamaja		Lihtne klassitsistlik hoone, interjöörid suuresti hävinud.

1445 2	Õisu mõisa valitsejamaj a		Väärtuslik 18 saj hoone, säilinud algne maht. Oli varem kasutusel härrastemajana.
1662 2	Sauga- Kambi karjamõisa valitsejamaj a		Hoone on läbinud kapitaalse remondi nõukogude ajal, muudetud avade suuruseid, asukohti. Ümbritsev kompleks puudub.

ABIHOONE

Abihooned on olnud lihtsamad kõrvalhooned mõisakompleksis, mis on kandnud läbi hoone eluea erinevaid funktsioone alates aidast kuni pesuköögini. Tüpoloogiliselt on hooned olnud väga erinevad, seda nii suuruse kui materjalikasutuse ja arhitektuuri poolest. Enamasti info hoone täpse ajaloolise funktsiooni kohta on lünklik.

Abihoonete grupist võib erilise ja efektse arhitektuuri poolest välja tuua Kiikla, Tusti ja Väikemõisa abihooneid.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest abihoonetest

	Mälestisi kokku	21
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	11
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	10

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
24022	Adavere mõisa abihoone		Väga lihtne, ilma silmatorkavate detailideta abihoone.

7174	Alatskivi mõisa moonamajade abihoone, 19/20. saj.		Säilinud algne fassaadikujundus, ruumijaotus, konstruktsioonid.
21036	Ilpla mõisa abihoone		Hoonet on parandatud silikaattellistega, muudetud avade suurust.
13891	Järve mõisa abihoone		Efektse fassaadi ja kaaristutega abihoone, halvas seisus, osaliselt parandatud silikaattellistega.
9483	Keila-Joa mõisa abihoone		Hoone on hävinud
13985	Kiikla mõisa abihoone		Efektse fassaadikujundusega abihoone.
2768	Lehola mõisa abihoone, 19. saj.		Hoonest pole palju säilinud, praktiliselt hävinud.
15792	Moe mõisa viinavabriku abihoone		Nõukogude perioodil lisatud juurdeehitusega hoone kuid väärtuslik osa kompleksis.

23766	Mooste mõisa abihoone		On olnud kasutuses pesuköögina, lihtne kompleksi toetav abihoone.
14568	Olustvere mõisa abihoone		Efektse fassaadikujundusega abihoone, hoone katust on tõstetud.
23779	Orava mõisa abihoone		Abihoone algne katusekuju oli kelpkatus, hoonet on nõukogude ajal remonditud, algsest ilmest on vähe alles.
16041	Pada mõisa vesiveski abihoone		Hoone on praktiliselt hävinud.
2914	Riisipere mõisa abihoone, 18.- 20. saj.		Hoone on halvas seisukorras, algset hoonet on nõukogude ajal ümberehitatud.
15619	Suuremõisa mõisa abihoone		Algsest ilmest pole palju säilinud.
23266	Taheva mõisa metsniku abihoone		Lihtne mõisateenistuja eluhoone abihoone.

14705	Tusti mõisa abihoone		Väike, efektse fassaadiga abihoone, väärtuslik kompleksi osa.
23872	Veriora mõisa abihoone		Hoone on halvas seisus, algset olnud lihtsam abihoone.
2995	Viimsi mõisa abihoone 1, 19.-20. saj.		Heas seisukorras, algse mahuga abihoone.
2996	Viimsi mõisa abihoone 2, 19.-20. saj.		Lihtsa arhitektuuriga, hiljem ümberehitatud hoone.
2977	Voore mõisa abihoone, 19.- 20. saj.		Hoonest on säilinud vaid 1 viil ja veidi müüre, praktiliselt hävinud.
14639	Väikemõisa mõisa abihoone		Efektse fassaadi ja kaaristuga abihoone, väärtuslik kompleksi osa.

MEISTRITEMAJAD

Analüüsi raames said meistrimajade koondnimetuse all esmase hinnangu järgmised hooned:

1. aedniku/kärnerimajad – 35
2. aidamehemajad – 1
3. ametnikemajad – 3
4. kupjamajad – 1
5. kutsarimajad – 3
6. meistrimajad – 2
7. metsnikumajad/metsniku elamud – 3
8. möldrimajad – 7
9. pargivahimajad – 1
10. tallmeistrimajad – 2
11. viinameistrimajad – 1
12. õllemeistrimajad – 1

Üldistades võib öelda, et tegemist on hoonetega, kus elasid, ning mõne puhul ka töötasid, teatud ametioskustega teenistujad, keda mõis vajas.

Meistritemajad olid tänapäeva mõistes suures osas nn üksikelamud. Mitmed neist paiknevad peahoonest/mõisasüdamest veidi eemal, näiteks möldrielamud, mis asuvad veski kõrval, metsnikumajad mõisametsa läheduses. Arhitektuurselt pigem lihtsad, kuid on erandeid – näiteks on aedniku/kärnerimajad sageli esinduslikuma ilmega, mille üheks põhjuseks oli paiknemine olulisemate vaatesihtide/jalutusteede läheduses. Meistritemajade arhitektuurikeel võis sõltuda ka mõisa üldisest jõukusest, konkreetse ametikoha rollist või tähtsusest jms.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest meistrimajadest

	Mälestisi kokku	60
Materjalikasutus	Kivist (pae- või maakivi) hoonete arv	27
	Puidust hoonete arv	8
	Telliskivist hoonete arv	7

	Kombineeritud materjalist (kivi + tellis) hoonete arv	15
	Kombineeritud materjalist (kivi + puit) hoonete arv	2
	Kombineeritud materjalist (puit + tellis) hoonete arv	1

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperti kommentaar
15644	Aaspere mõisa aednikumaja		
2683	Anija mõisa aednikumaja, 19.- 20. saj		
7201	Aru mõisa kärnerimaja, 19. saj.		
14745	Heimtali mõisa pargivahimaja		

15788	Imastu mõisa aednikumaja		
7226	Kaagvere mõisa aednikumaja, 19. saj		
14993	Kabala mõisa aednikumaja		
23530	Kassari mõisa aednikumaja		
15033	Koigi mõisa aednikumaja		
23909	Kuremaa mõisa aednikumaja		

14965	Käravete mõisa aednikumaja		
2774	Lehola mõisa aednikumaja, 19. saj		
7232	Luke mõisa kärnerimaja, 19. saj		
7209	Luunja mõisa aednikumaja, 19. saj		
13955	Maidla mõisa aednikumaja		
15190	Maidla mõisa aednikumaja		

14503	Morna mõisa aednikumaja		
13966	Mäetaguse mõisa aednikumaja		Kuigi avasid on oluliselt muudetud, siis eripärane arhitektuur ja hetkel ka vist heas seisukorras.
14584	Olustvere mõisa aednikumaja		Värskest restaureeritud, heas seisukorras, kasutuses ning suure kompleksi osa.
2930	Padise mõisa aednikumaja, 19.- 20. saj.		
13971	Pagari mõisa aednikumaja, 19. saj		
15909	Palmse mõisa aednikumaja		

23196	Puka mõisa aednikumaja		
23998	Puurmani mõisa aednikumaja		
7259	Rannu mõisa kärnerimaja, 19.- 20. saj		
23818	Räpina mõisa aednikumaja		
7287	Saadjärve mõisa kärnerimaja, 19.saj.		
15938	Sagadi mõisa aednikumaja		

23251	Sangaste mõisa aednikumaja		
15363	Seli mõisa aednikumaja		
23630	Suuremõisa mõisa aednikumaja		
14111	Sõmerpalu mõisa aednikumaja		
21052	Tõlluste mõisa aednikumaja		
15830	Vaeküla mõisa aednikumaja		

14067	Vana-Antsla mõisa kärnerimaja		
15019	Väinjärve mõisa aednikumaja		
14569	Olustvere mõisa ametnikemaja		
14524	Polli mõisa ametnikemaja 1		
14525	Polli mõisa ametnikemaja 2		
16725	Jäärja mõisa kutsarimaja		

23109	Taagepera mõisa kutsarimaja		
16861	Tõstamaa mõisa kutsarimaja		
15752	Arkna mõisa tallmeistri maja		
23116	Kaagjärve- Alamõisa meistritemaja		
23839	Krüüdneri mõisa õllemeistri elamu		
14583	Olustvere mõisa meistrimaja		

14527	Polli mõisa viinameistri maja		
23626	Suuremõisa mõisa tallmeistrimaja		
24077	Torma mõisa kupjamaja		Heas seisukorras ei ole, aga piisavalt palju algupärast veel alles.
14127	Vana-Roosa mõisa aidamehe maja		
23174	Aakre mõisa metsnikumaja		
14496	Karksi mõisa metsnikumaja		

23265	Taheva mõisa metsniku elamu		Korras ja kasutuses, aga üsna ümber ehitatud.
15028	Ervita mõisa möldrimaja		
23141	Karula mõisa möldrimaja		
15711	Muuga mõisa möldrimaja		Suuresti taastatud, aga siiski hästi tehtud.
15349	Purila mõisa möldrimaja		
13910	Saka mõisa möldrimaja		

14059	Tsooru mõisa mõldrimaja, 19. saj.		
15967	Vihula mõisa mõldrimaja		Interjäär vist küll täielikult uuendatud, aga kompleksi osa

AIT

Mõisakompleksi südamesse, sageli peahoone vahetusse lähedusse, rajati mõisa aidad ehk laohooned. Aitades hoiustati kogu mõisa kui tootmisüksuse tagavarasid – viina, õlut, vilja, liha ja muid tooraineid. Teraviljaaitade puhul on säilinud ka mitmeid selliseid hooneid, millele on hiljem juurde ehitatud kuivati osa. Ait-kuivateid on vaadatud ka eraldi kuivatite ülevaates. Samuti on mitmed aidad olnud topelt-funktsiooniga hooned, näiteks ait-elamu (Andja, Juuru) ja ait-kelder (Ahja, Keava, Pürksi jt). Peale toidutagavara hoidmise rajati mõisatesse ka väiksemaid nn käsiaitasid, kus hoiti muid esemeid, tööriistu, kangaid (nt Hellenurme ja Kuigatsi). Lisaks eelnevale olid mõisnikud kohustatud 18. sajandi Liivimaa kubermanguvalitsuse korra alusel ehitama ka magasiaitu, mis olid mõeldud kogukonna vilja hoidmiseks. Kogutud magasivilja jagati talupoegadele keerulistel ikalduse- ja näljaaegadel väikese protsendiga laenuks. Vilja kasutati nii toiduks kui ka seemneviljaks. Magasiaidad paiknesid enamasti mõisasüdamest ja majandushoonetest eemal. Lisaks mõisakompleksis olevatele magasiaitadele rajati varude hoidmiseks ka riigi ja talupoegade endi magasiaitu. Praegu on mälestiste nimekirjas 15 magasiaita, neist kolmel on säilinud üksnes müürid ilma katuseeta. Mõisa magasiaitasid on mälestistena kaitse all kokku kolm (Audru, Vatla, Orajõe).

Ait oli oma arhitektuurilt ja detailidelt tagasihoidlik kõrvalhoone (nt Kassari, Kiikla, Kudasoo, Kostivere, Kukruse, Loona, Olustvere, Purdi, Riidaja jt). Selle puhul oli oluline ühtlase temperatuuri säilitamine ja hea ventilatsioon, mistõttu olid aidad sageli paksude, enamasti kiviseinte ning väikeste õhutusavadega. Harva ehitati aidahooneid ka puidust

(nt Sagadi, Ullaste) või puidu ja teiste materjalide kombineerimisel. Selliseid ehitisi on tänaseks mälestiste nimekirjas vähe.

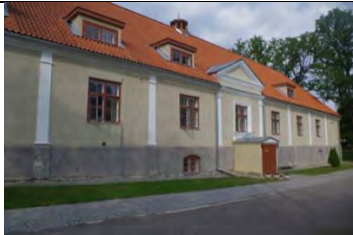
Uhkema arhitektuuriga aitasid ilmestas esifassaadil paiknenud kaaristik ning selle all olev ulualune (nt Abja, Anija, Elistvere, Imastu, Jäneda, Kiltsi, Mäetaguse, Lahmuse, Rägavere, Taali, Vao, Virtsu jt). Aitade juures kasutati ka vahvärk-konstruksioone; esinduslikumad näited on Sooru, Riidaja ja Hellenurme aitades. Säilinud on ka aidahooneid, mille esifassaadi ilmestab sammastik (nt Audru, Lihula, Ontika) või klassitsistlik frontoon (nt Mäetaguse, Vaimastvere, Vatla, Karksi). Vanimad aidad pärinevad 18. sajandist (nt Abja, Seidla, Kose, Kavastu jt).

Aidahooned on üldiselt hästi säilinud. Veidi alla poole mälestisena kaitse all olevatest aitadest on väärtuslikud ja hästi säilinud hoonetüübi esindajad, millel on säilinud algne maht, väärtuslik fassaadikujundus ning interjööridetailid.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest aitadest

	Mälestisi kokku	187
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	117
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	41
	Tellistest hoonete arv	9
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	12
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	2
	Puidust hoonete arv	4
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	2

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperdi kommentaar
--------	----------------	------	---------------------

2317 0	Aakre mõisa ait		Algsest aidahoones on järel vaid müürid, puitosa on tulekahjus hävinud. Asub mõisapargis.
2317 5	Aakre mõisa metsniku ait		Moodustab ansambli koos metsnikumajaga, hästi säilinud ja väärtuslik arhailine puitehitis 19 saj algusest.
1563 2	Aaspere mõisa ait		Algne kehand 18 saj, hiljem suuresti ümberehitatud, avasid laiendatud, silikaattellistega parandatud.
1444 0	Abja mõisa ait		Avariilises seisukorras kuid säilinud on algne maht, fassaadikujundus, interjööridetailid, 18 saj kehand.
2365 9	Ahja mõisa ait-kelder		Hoone algne kehand 18 saj, 20 saj alguses lisatud juurdeehitus, nõukogude ajal remonditud, algset on säilinud pigem vähe.
1495 1	Albu mõisa ait		Hästi säilinud algse mahuga lihtne aidahoone.
1579 9	Andja mõisa ait-elamu		Ainus säilinud hoone kompleksis, lihtsa mahu ja kujundusega, parandatud silikaattellistega.

2681	Anija mõisa ait, 18.-20. saj		Algse mahu ja mitmete detailidega säilinud aidahoone.
7200	Aru mõisa ait 18-19. saj.		Massiivne tellishoone 18 sajandist, säilinud mitmeid algseid detaile. Eriline kuid avariilises seisukorras hoone.
1500 4	Aruküla mõisa ait		Erilise mahu ja detailidega ait-juustukoda, mis hiljem kohandati elamuks.
1660 2	Audru magasiait		Nõukogude perioodil kohandatud poeks, säilinud algne maht, detailid suuresti kadunud, lisatud uued aknad, uksed.
1661 0	Audru mõisa ait		Algsed kaaristu avad on kinni ehitatud, tehtud parandusi silikaattellistega, algne kehand 18 sajandist.

1660 7	Audru mõisa viinaait		Efektse mahu ja fassaadikujundusega viinaait, rahuldavas korras.
1584 1	Einmanni mõisa ait		Uhke arhitektuuri ja portikusega peahoonele sarnane aidahoone, katus osaliselt varisenud ja väga halvas seisukorras, vajaks kompleksi analüüsi.
2406 0	Elistvere mõisa ait		Suur kaaristuga aidahoone, efektse fassaadikujundusega, säilinud algseid uksi jm detaile.
1502 6	Ervita mõisa ait		Massiivne klassitsistlik aidahoone, mõnes ruumis säilinud algsed ristvõlvid.
2819	Habaja mõisa viinaait, 19.- 20.saj.		Säilinud algseid detaile ei ole, toetab kompleksi.
1532 7	Hagudi mõisa ait		18 saj kehandiga, algse mahu ja mõne säilinud detailiga aidahoone.

2700	Harku mõisa ait, 18.-19.saj.		Üks sein laotud silikaattellistest, lisatud uusi uksi ja aknaid, algsed avad kinni müüritud.
23150	Hellenurme mõisa käsi ait		Väga erilise arhitektuuriga aidahoone, heas seisukorras.
23158	Hellenurme mõisa magasiait		Väike, algse mahu ja osaliselt vahvärk fassaadilahendusega magasiait.
14602	Holstre mõisa magasiait		Väärtuslik aidahoone, säilinud mitmed algsed uksed ja aknad, hoone maht.
15159	Hõreda mõisa viinaait viinamahutiga		Hoone sein on osaliselt varisenud, hoone on praktiliselt varemestunud.
15162	Härgla mõisa ait		Hoone on nõukogude perioodil ümber ehitatud, juurdeehitus ja kinni ehitatud kaaristu, muudetud avad.

1577 9	Imastu mõisa ait		Hoone esiküljel on uhke kaaristu, tagakülg täielikult silikaattellistest üles laotud.
1598 0	Inju mõisa ait 1		Hoone on ümberehitatud korterelamuks, algsest aidahoonest on vähe aimu.
1598 1	Inju mõisa ait 2		Põneva põhiplaaniga kuusnurkne aidahoone.
2372 7	Joosu mõisa ait		Hoone katusekuju on muudetud, hiljem juurde ehitatud kuivati osa.
1517 3	Juuru mõisa ait-elamu		Aidahoone on lihtne ja hiljem oluliselt ümber ehitatud.
1504 8	Jäneda mõisa ait		Restaureeritud efektne historitsistlik aidahoone, säilinud mitmeid algseid detaile.
1672 2	Jäärja mõisa ait		Hästi säilinud algse mahu, detailide, kaaristuga tüüpiline aidahoone.

2312 4	Kaagjärve- Mäemõisa ait		Lihtne tellistest aidahoone, mis on kohandatud elamuks.
1499 1	Kabala mõisa ait		Eriline kombineeritud materjalidest ehitatud aidahoone, säilinud algne maht, detailid.
1383 7	Kalvi mõisa ait 1		Lihtne aidahoone, suurim väärtus on kompleksi osana.
13838	Kalvi mõisa ait 2		Endine aidahoone on varemetes, algsest mahust ja detailidest pole eriti midagi alles.
1449 4	Karksi mõisa ait		Klassitsistlik aidahoone, säilinud maht, algne uks, aken.
7103	Karlova mõisa ait, 19.saj.		Algne aidahoone on kohandatud elamuks, säilinud maht ja fassaadikujundus.
2353 2	Kassari mõisa ait		Väga lihtne algse mahu, fassaadiga ja keldriga tüüpiline aidahoone.

2353 4	Kassari mõisa magasiait		Säilinud algne maht kuid ümber ehitatud elamuks, vajaks analüüsi kompleksi vaatest.
1527 3	Kasti mõisa ait		Vajaks kompleksi analüüsi, säilinud lihtne aidahoone, mille sarnaseid on veel.
7212	Kavastu mõisa ait, 19. saj		18 saj kehandiga, algupärase arhailise ilmega hoonemaht, arhitektuursed kujunduselemendid ja ehituskonstruktsioonid.
1521 6	Keava mõisa ait		Katus ja osa müüridest on varisenud, hoone varemetes.
1521 9	Keava mõisa ait-kelder		Historitsistlik aidahoone, võlvitud lagedega, kohandatud elamuks ja heas korras.
1553 4	Keskvere mõisa ait		Lihtne ja tüüpiline aidahoone, säilinud algseid detaile ja maht, väärtuslik.
1566 7	Kihlevere mõisa ait		Väga halvas seisukorras klassitsistlik aidahoone, säilinud algne maht ja detailid.

1398 4	Kiikla mõisa magasiait		Säilinud algne maht, fassaadikujundus, tuulutused ja uks.
1398 3	Kiikla mõisa ait		Säilinud algne maht, fassaadikujundus, tuulutused. Mõned vahed kaaristus kinni ehitatud silikaattellistega.
1608 1	Kiltsi mõisa ait		Moodustab terviku peahoonega, hea seisukorras.
2946	Kiviloo mõisa ait, 19.-20. saj		Säilinud algsed ja haruldased detailid aidaosa interjööris ja ahi hilisemas kuivati osas.
2846	Kodasoo mõisa ait, 19.-20.saj.		Säilinud pigem vähe algsest, kohandatud saunaks.
2326 8	Koikküla mõisa magasiait		Lihtne, väike kombineeritud materjaliga aidahoone. Algne poolkelpkatus muudetud viilkatuseks.
2855	Kolga mõisa ait, 18.-20. saj.		Algsest hoonest on praeguseks säilinud vaid kaaristu.

15130	Kolu mõisa ait		Säilinud algsel kujul, fassaadilahenduse ja detailidega.
15114	Koordi mõisa ait		Algse mahuga aidahoone, algne karniis on kadunud.
8757	Kose suvemõisa ait		Ehe barokne ait, säilinud algses mahus ja detailidega.
2732	Kostivere mõisa ait, 19.-20. saj.		Säilinud algne maht kuid fassaadis kaaristu ja avad kinni müüritud, tehtud silikaattellistega parandusi.
23186	Kuigatsi mõisa ait		Hoone fassaadi on muudetud, sisse on murtud uued avad, hoone on halvas seisus.
23179	Kuigatsi mõisa käsi ait		Väike aidahoone, mille kõrgust on lisatud silikaattellistega.

1389 4	Kukruse mõisa ait, 19. saj.		Algse mahu, fassaadi, tuulutusavadega aidahoone.
2390 5	Kuremaa mõisa ait		Varemetes, hoone on praktiliselt hävinud.
1497 5	Kurisoo mõisa ait		Hoone halvas seisukorras, palju ümberehitatud.
1386 0	Kurtna mõisa viinaait		Hoone on avariilises seisukorras, palju ümberehitatud.
1533 2	Kuusiku mõisa ait		Klassitsistliku fassaadikujunduse ja mahuga aidahoone.
1665 6	Kõima mõisa ait		Aidahoonest vaid müürid alles jäänud, algset on säilinud vähe.

2104 3	Kõljala mõisa ait		Algset aidahoonet on suuresti ümberehitatud, muudetud avade suuruseid, algseid detaile säilinud vähe.
2341 3	Kõrgessaare mõisa ait		Säilinud müürid katusetä.
2838	Kõue-Triigi mõisa ait, 18.-20.saj.		Hoone on katusetä, müüritis on osaliselt lagunenu, osaliselt veel püsti ja halvas seisukorras.
1496 1	Käravete mõisa ait		Algsest hoonest on vähe järgi, müürid on osaliselt maha varisenud.
1467 9	Kärstna mõisa ait		Algne hoone on kapitaalselt ümberehitatud nõukogude perioodil, algset on säilinud pigem vähe.
1465 3	Lahmuse mõisa ait		Säilinud algne maht ja fassaadikujundus, interjöörid on ümberehitatud.

23419	Lauka mõisa ait		Mõisakompleksist üks väheseid säilinud hooneid, hoone on kohati katuseta.
15479	Lihula mõisa ait		Uhke klassitsistlik ait, säilinud maht ja algsed detailid.
15480	Lihula mõisa viinaait		Efektse arhitektuuri, algse mahu ja detailidega hoone.
14105	Linnamäe mõisa ait		Elamuks kohandatud pisike algse mahu ja fassaadikujundusega aidahoone
14609	Loodi mõisa ait		Efektne historitsistlik pisike aidahoone, algsed avad on silikaattellistega osaliselt kinni müüritud.
20834	Loona mõisa ait 1		Pisike klassitsistlik aidahoone, heas korras

2083 5	Loona mõisa ait 2		Pisike kohaliku traditsiooni esindav aidahoone.
2402 9	Lustivere mõisa ait		Heas korras, algse mahu ja säilinud detailidega aidahoone
1528 0	Lümandu mõisa ait linnuse müüridega		Säilinud algsed linnuse müürid, aida maht ja detailid.
8524	Maarjamäe suvemõisa ait		Väärtuslik kompleksi osa, säilinud algne maht ja mitmed detailid.
1601 2	Malla mõisa ait		Varemestunud hoone, vaid üks sein on püsti.
1543 2	Massu mõisa ait		Hoone on säilinud osaliselt, hävinud on sammastele toetunud algne hooneosa.
2376 4	Mooste mõisa ait		Toetab kompleksi ruumilist miljööd, on peale nõukaaegse juurdeehituse lammutust uuesti üles ehitatud.

1450 2	Morna mõisa ait		Lihtne ja tüüpiline kohalikke traditsioone jälgiv aidahoone.
1396 2	Mäetaguse mõisa ait		Restaureeritud esinduslik aidahoone.
1396 5	Mäetaguse mõisa ait		Restaureeritud esinduslik aidahoone.
1567 8	Neeruti mõisa ait		Säilinud algne maht ja mitmed detailid, küll aga parandatud uute tellistega, otsaviil laotud silikaattellistest.
2782	Ohtu mõisa ait, 18.-20. saj		Osaliselt silikaattellistest üles laotud hoone.
1458 5	Olustvere mõisa magasiait		Väga heas seisukorras restaureeritud tüüpiline aidahoone.

1459 0	Olustvere mõisa suur ait		Väga heas seisukorras massiivne aidahoone.
1390 1	Ontika mõisa ait		Restaureeritud tüüpiline aidahoone.
2377 6	Orava mõisa ait		Hoone on varemestunud, säilinud vaid osaliselt müürid
2105 6	Oti mõisa ait		Hoone on varemestunud, säilinud vaid osaliselt müürid
1687 5	Paadrema mõisa ait		Säilinud mitmeid algseid detaile, samas lisatud nõukaaegseid parandusi ja juurdeehitus.
1603 3	Pada mõisa ait		Hoone restaureeritud ja lisatud mitmed uued avad.

2925	Padise mõisa ait, 19.-20. saj.		Heas seisukorras ja restaureeritud hoone, väärtuslik osa kompleksist.
1397 3	Pagari mõisa ait		Hoone on avariilises seisus, kohati müürid ja katus lagunenud.
2394 0	Pajusi mõisa ait		Hoone on restaureeritud ja heas korras.
2395 4	Pala mõisa ait		Eriline puidust ait, säilinud põnevate algsete detailidega
1589 8	Palmse mõisa ait		Toetab kogu kompleksi miljööd, algne maht, restaureeritud nõukogude perioodil.
2316 2	Palupera mõisa ait		Erilise põhiplaani ja arhitektuurse vormistusega hoone, kahjuks avariilises seisukorras.

2693	Pikva mõisa ait, 19.-20. saj.		Lihtne aidahoone on väga halvas seisukorras.
2090 7	Pilguse mõisa ait		Säilinud algne lihtne maht ja detailid, toetab kompleksi miljööd.
14523	Polli mõisa lihaait		Lihtne kombineeritud materjalikasutusega aidahoone, mis on üsna halvas seisukorras.
1452 8	Polli mõisa viinaait		Lihtne kombineeritud materjalikasutusega aidahoone, mis on üsna halvas seisukorras.
1584 9	Porkuni mõisa ait		Algse mahu, kaaristu ja detailidega aidahoone.
1586 7	Porkuni mõisa magasiait		Hoone on kohandatud elumajaks kuid säilinud mitmeid algseid detaile, maht. Parandatud silikaattellistega ja lisatud kaasajal sobimatuid aknaid jm detaile.

2319 7	Puka mõisa ait		Algse mahu ja detailidega aidahoone kuid väga halvas seisukorras.
1507 6	Purdi mõisa ait		Säilinud maht ja mitmed detailid kuivatosast jm interjööri. Väärtuslik barokse kompleksi osa.
1508 1	Purdi mõisa viinaait		Lihtne aidahoone, mis toetab kompleksi tervikut.
2355 4	Putkaste mõisa ait		Säilinud vaid müürid, oleks vaja terve kompleksi analüüsi.
2102 5	Pädaste mõisa ait		Säilinud osaliselt, toetab kompleksi tervikut.
1556 1	Pürksi mõisa ait		Väga lihtne ja ümberehitatud aidahoone.

1556 2	Pürksi mõisa ait-kelder		Väga lihtne ja ümberehitatud aidahoone.
1394 2	Püssi mõisa pargiait		Omapärane pisike puidust aidahoone, heas seisukorras.
1524 7	Rabivere mõisa ait		Väga lihtne majandushoone, algsete detailidega.
1572 4	Rakvere mõisa ait		Aidahoone on kapitaalselt ümberehitatud ja kohandatud teatrihooneks, siiski väärtuslik muinsuskaitseala hoone.
7258	Rannu mõisa ait, 19. saj		Säilinud on algseid detaile, kaaristu, samuti tehtud ümberehitusi nõukogude perioodil.
1556 5	Riguldi mõisa ait		Algse mahu ja eriliste detailidega puidust aidahoone.
2322 7	Riidaja mõisa ait 1		Heas seisukorras, algse mahu ja detailidega aidahoone koos keldriga.

2322 9	Riidaja mõisa ait 2		Põhjalikult ümberehitatud hoone.
2323 2	Riidaja mõisa magasiait		Lihtne aidahoone, mis on kohandatud elamuks.
1663 7	Roodi mõisa ait		Lihtne, halvas seisukorras ja silikaattellistega parandatud aidahoone.
1580 8	Rägavere mõisa ait		Väärtuslik Rägavere ansambli osana, hoone on korrastatud, säilitanud algse mahu ja arhitektuursed detailid.
1558 3	Räägu mõisa ait		Põneva põhiplaaniga väga lihtne aidahoone, hästi säilinud.
2405 2	Saare mõisa ait		Palju algsest kehandist ja detailidest säilinud kuid halvas seisukorras.

7177	Saburi (Rupsi) jahimõisa ait, 1908		Piirkonnale tüüpiline hästi säilinud aidahoone.
1593 5	Sagadi mõisa ait 2		Efektne puidust algse mahu ja detailidega aidahoone.
1571 9	Salla mõisa viinaait		Hoone on halvas seisukorras ja parandatud mitmest kohast silikaattellistega.
2324 6	Sangaste mõisa ait		Lihtne aidahoone, väärtuslik kompleksi osa kuid tehtud hilisemaid ümberehitusi.
2960	Saue mõisa ait, 18. saj.		Algse mahu ja arhitektuuriga aidahoone.
8504	Seewaldi suvemõisa ait Paldiski mnt. 52/16		Hoone on kapitaalselt ümberehitatud, algsest pole palju säilinud.
1494 3	Seidla mõisa ait		Barokse ansambli aidahoone, 18 saj kehandiga, algse mahuga.

2082 1	Sikassaare mõisa ait		Põneva arhitektuuriga historitsistlik aidahoone, säilinud palju algset kuid samas ka täiendatud nõukogude ajal.
2361 5	Soonlepa mõisa ait- laut		Lihtne hoone, kohandatud elamuks.
2361 6	Soonlepa mõisa magasiait		On olnud pigem lihtne aidahoone, praeguseks varemestunud.
2329 4	Sooru mõisa ait		Vahvärk-seina ja eriliste detailidega algse mahu säilitanud puidust aidahoone.
7197	Suure- Konguta mõisa ait- kelder, 19. saj.		Hoone algsest arhitektuurist pole palju alles, praktiliselt varemestunud.
1561 3	Suuremõisa mõisa aida varemed		Hoonest pole praktiliselt midagi alles, varemestunud.
2363 1	Suuremõisa mõisa ait		Heas seisukorras lihtne aidahoone.

1411 6	Sõmerpalu mõisa ait		Efektne historitsistlik ait-kuivati, säilinud on fassaadikujundus, mitmed detailid. Väärtuslik kuid halvas seisukorras.
1514 0	Särevere mõisa ait		Algse mahu ja detailidega lihtne aidahoone, kahjuks halvas seisukorras.
1682 5	Taali mõisa ait		Heas korras, algse mahu ja säilinud kaaristu, detailidega aidahoone.
2328 2	Taheva mõisa ait		Aidast on jäänud vaid mõned tellispostid ja seinad, vare.
2383 3	Toolamaa mõisa viinaait		Halvas seisukorras lihtne aidahoone keldriga.
1683 8	Tori mõisa viljaait		Algse mahu, seinte ja detailidega esinduslik aidahoone.
1405 6	Tsooru mõisa ait, 19. saj II pool		Lihtne aidahoone, halvas seisukorras.

2105 1	Tõlluste mõisa ait		Väärtuslik näide baroksest aidahoonest, säilinud algse mahu ja detailidega.
1581 7	Uhtna mõisa ait		Hoonest on vähe järgi, vare
1675 2	Ullaste mõisa ait		Lihtne puidust aidahoone, sarnane taluaitadega, väärtuslik näide.
7242	Unipiha mõisa ait, 19.saj.		Nõukaaegse juurdeehituse kuid põneva kuju ja fassaadidekooriga hoone.
1688 2	Uue-Varbla mõisa ait		Efektse fassaadidekooriga lihtne ait, algne maht.
1582 5	Vaeküla mõisa ait		Säilinud mitmeid algseid detaile, põrandad, salved ja muud.
1582 4	Vaeküla mõisa ait- kelder		Aidast pole säilinud palju, ehitatud 1930ndatel korteriteks, halvas seisukorras.

2356 2	Vaemla mõisa aida varemed		Varemed maapinnalt peaaegu kadunud, algset mahtu pole võimalik tuvastada.
2393 3	Vaimastvere mõisa ait		Ait on siseruumidest ümber ehitatud, säilinud algne maht ja fassaadidetailid.
7277	Valguta mõisa ait, 19. saj		Parandatud nõukogude ajal uute materjalidega, siiski säilinud palju algseid detaile nii sees kui väljas.
2888	Valkla mõisa ait, 18.-20.saj.		Barokse mahuga aidahoone, väga halvas seisukorras.
1406 9	Vana-Antsla mõisa ait 1		18 saj mahu ja kehandiga hoone, halvas seisukorras.
1407 0	Vana-Antsla mõisa ait 2		Algsest aidast on säilinud ainult osa, ülejäänud varisenud ja koristatud.
1552 4	Vanamõisa mõisa ait		Hoone säilitanud algse mahu kuid seinu on parandatud ja liigendatud nõukogude perioodil.

1538 4	Vana-Vigala mõisa ait		Hoones tehtud hulgaliselt hilisemaid ümberehitusi.
1469 5	Vana-Võidu mõisa ait		Heas kohas, algse mahu ja detailidega. Sees on ka 1930ndatel lisatud kuivati.
1501 3	Vao magasiait		Väga lihtne 18 saj aidahoone, hästi säilinud.
1609 5	Vao mõisa ait		Algse mahu ja detailidega magasiait, osaliselt ümberehitatud poehooneks.
1610 5	Vao mõisa magasiait		Hoonet on hiljem ümberehitatud.
1608 9	Varangu mõisa ait		Hoone maht on algne, üks müür ja veel mitmed parandused laotud silikaattellistega.
2981	Vasalemma mõisa ait, 19.-20. saj.		Hoone on varemetes, varemed konserveeritud.

1604 8	Vasta mõisa ait		Lihtne aidahoone, heas korras ja ümberehitatud kooliks.
1543 6	Vatla mõisa ait		Aidahoone on ümberehitatud 1930ndatel.
1543 9	Vatla mõisa magasiait		Hoone säilinud efektse varemena ja alles ka võlvitud kelder.
2940	Vihterpalu mõisa ait, 19.-20. saj.		Hoonet on mitmelt poolt parandatud silikaattellistega, arhitektuurilt pigem lihtne.
1595 8	Vihula mõisa ait		Hoone on restaureeritud ja heas korras. Kohandatud konverentsikeskuseks. Peamine väärtus kompleksi toetava hoonena.
1597 6	Vihula mõisa magasiait		Säilinud vaid efektne vare.
1472 5	Viljandi mõisa ait, 19.saj.		Restaureeritud ja ümberehitatud aidahoone, väärtuslik mk-ala osa.

1544 7	Virtsu mõisa ait		Massiivne aidahoone säilinud kaaristuga kuid mitmelt poolt parandatut silikaattellistega ja loodud uusi avasid.
2397 8	Visusti mõisa ait		Lihtne aidahoone, mida on kaasajal sobimatute materjalidega täiendatud.
1674 6	Voltveti mõisa ait		Säilinud 18 saj maht, detailid (kiltkivi katus osaliselt). Väärtuslik kompleksi osa.
1600 9	Voore mõisa ait		Säilinud maht kuid palju algset on hävinud, osaliselt üles ehitatud silikaattellistest.
2974	Voore mõisa ait, 19.-20. saj.		Hoonest on alles vaid müürid, vare
1587 0	Võhmuta mõisa ait		Hoonest on alles vaid müürid, vare
2404 1	Võisiku mõisa ait		Väga halvas seisukorras ja nõukogude ajal ümberehitatud hoone.

1414 9	Väimela mõisa ait		Tüüpiline 19 saj aidahoone, vajaks kompleksi analüüsi.
1514 9	Väätsa mõisa ait		Hoone avasid ja interjööre on muudetud, algsest on vähe alles. Ka kompleks ja keskkond on praktiliselt olematu
1445 4	Õisu mõisa ait		Kaarja algse põhiplaani ja mahuga aidahoone, säilinud mitmeid algseid detaile.
1447 3	Õisu mõisa magasiait		Säilinud algne maht, detailid.
1664 4	Orajõe mõisa magasiait		Lihtne aidahoone, säilinud varjualune, maht, efektne fassaadikujundus.

KAEVUD

Kaevud ja kaevumajad on lihtsad rajatised mõisakompleksi kõrvalhoonete seas. Salvkaevu maa-aluse osa ehitusmaterjalideks on kasutatud raudkive või telliseid. Vahel ulatub kividest kindlustis maapinnast kõrgemale, luues seeläbi maapealse kaevuseina, mis täidab eesmärgi vähendada saastumist ning elusolendite kaevu kukkumist. Valdavalt on olnud kasutusel kooguga kaev, kus lähedal asuvale hargilisele

kaevusambale toetub pikk liikuv kaevuvinn, mille kaevupoolses otsas on kaevukook ämbriga ja teises otsas tavaliselt raskus.

Erandlik lahendus on Aruküla mõisas, kus on säilinud avatud kaevumaja. Maardu mõisas on kinnine kaevumaja.

Vardi mõisa kaevumaja (reg-nr 15294) on ajaloolistel kaartidele märgitud linnumajana. Ka säilinud interjööri järgi võib järeldada, et see on ikka olnud linnumaja, mitte kaevumaja. Tuleb täpsustada hoone tüüpi ja muuta mälestise nime.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest kaevudest:

	Mälestisi kokku	18
Liigitus	Kaevumajad	3
	Säilinud maapealne osa, koos kaevukoogu/vintsiaga	3
	Maapealne osa hävinud või ümberehitatud	12

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperti kommentaar
1564 5	Aaspere mõisa kaev		Paekiviraketisega ja puidust kerge laudadest pealisehitusega mõisaaegne kaev.	Maapealne osa ümberehitatud

1565 8	Arbavere mõisa kaev		Esiväljakul, paekivivooderdisega. Pealt kaetud paekiviplaatidega ja puitkaanega. Säilinud ka puitraketis. (mõisate esialgne ülevaade, 1977)	Maapealne osa ümberehitatud
1500 3	Aruküla mõisa kaevumaja		Asub pargi sügavuses mõisahoone ees ansambli keskel. Kaevumaja on klassitsistlikus stiilis.	
1584 0	Einmanni mõisa kaev		Allikale rajatud kaevumaja on kahjuks hävinud. Kaevust on säilinud veevõtukoht. Kaevu maaalune paekividest osa on olemas, vesi oli ka sees. Maapeal betoonist rõngas.	Maapealset osa pole säilinud.

2103 8	Ilpla mõisa kaev		Kooguga puidust kaev, millel on säilinud on nii kook, vinn, hark kui rakmed. Kaev paikneb peahoone taguse hoovi nurgas abihoone vahetus läheduses.	Säilinud üks väheseid kooguga lahendusi. Kaevu maapealne osa on uus.
1531 4	Kabala mõisa kaev		Kaev on suur, pealt ahenev peakivist voodriga ca 3 meetrise läbimööduga maapinnal, 4-5 meetrit sügav ehitis. Olnud kasutusel mõisa ajal ja hiljemgi.	Maapealset osa pole säilinud.
2865	Kolga mõisa kaevumaja, 18.-20. saj.		Pargi keskteljel asuv väike hoone. Hoone nurkades paekivist laotud postid, seinad nende vahel punastest tellistest. Katus puudub.	Kaitse lõpetatakse hävinud mälestiste menetluses.

2088 7	Laimjala mõisa kaev		Kaev on puitkorpuse, suure puust ketta ja metallraketisega.	
2083 9	Loona mõisa kaev		Kaev on kaetud betoonplaadiga. Kaevu nähtav sügavus on ca 5 m.	Maapealset osa pole säilinud.
2746	Maardu mõisa kaevumaja, 19. saj.		Kaevumaja on väike kivikatusega paekivihoone.	Täpsustada seisukorda/tunnust kohapeal.
1601 3	Malla mõisa kaev		Suur paekiviraketisega kaev. Kaevu maapealne osa hävinud, kaev maastikul eristamatu, ümbrus rohtunud ja võsastunud.	Maapealset osa pole säilinud.

15560	Pürksi mõisa kaev		Maakividest laotud, umbes 2-meetrise läbimõõduga kaevusalv, mille kohal suhteliselt uus ristkülikukujulise põhiplaaniga puidust raketis.	Maapealne osa ümberehitatud
15581	Räägu mõisa kaev		Maakividest laotud kaevusalv, u 2-meetrise läbimõõduga, raketis uuendatud- salv maapelses osas betoonivalu. Kaevumaja püstlaudisega, eterniitkattega katus.	Maapealne osa ümberehitatud
15575	Saare mõisa kaev		Maakividest kaevusalv, raketis kaasaegne.	Maapealset osa pole säilinud.
15950	Sagadi mõisa kaev		Kiviraketisega kaev. Pealmine osa katustatud lameda viilkatusega.	

1682 4	Taali mõisa kaev		Neljakandiline, ristpalk puit-raketisega völlkaev. Pealt kaetud kaanega. Veevõtuks kahe posti vahele kinnitatud vändaga puuvöll, millel kett.	Kaitse lõpetatakse hävinud mälestiste menetluses.
2356 6	Vaemla mõisa kaev		Ümara põhiplaaniga, paekivist voodriga salvkaev.	
1529 4	Vardi mõisa kaevumaja		6-nurkne krohvitud kivi-hoone, kaetud 6 viiluga kelpkatusega. Räästad kitsalt üleulatuvad, katteks plekk. Avad ääristatud tellistega. Kahel pool ust kaks tahvlit, ühel aastaarv 1913, teisel mõttetetera "Omnia ab ovo".	Kaartidele märgitud linnumaja, täpsustada hoone tüüpi. Sisevaate järgi on tunne et see on ikka olnud linnumaja, mitte kaevumaja.

KASVUHOONED, TRIIPHOONED

Tegemist on lihtsa hoonetüübiga mõisakompleksi kõrvalhoonete seas, valdavalt on tegemist ühekorruseliste kombineeritud materjaliga hoonetega (puit, maakivi, tellis,

paekivi). Kasvuhoone ehk triiphoone on taimede, enamasti kultuurtaimede kasvatamiseks mõeldud, üldjuhul valgust läbilaskvast materjalist seinte ja katusega rajatis.

19. sajand oli botaanikavallas väga rikas, kaugetelt maadelt kaasa toodud taimede huvi kasvas ja seda ka mõisnike seas. Mitmel pool hakati välismaiste taimede kasvatamiseks ehitama kasvuhooneid ja muid selliseid rajatisi. Ka küttesüsteemid olid tublisti edasi arenenud ning leiutati tahvelklaasi tootmise tehnoloogia.

Mõisakompleksi vaates paiknevad kasvuhoone enamasti tarbeaia ja aednikumaja vahetus läheduses või mõisapargis. Palmimajad kavandati valdavalt peahoone lähedusse.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest kasvuhoonetest

	Mälestisi kokku	28
Liigitus	Palmimaja	5
	Aednikumajaga kasvuhoone	5
	Kasvuhoone	18

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperdi kommentaar
1393 2	Aa mõisa kasvuhoone 1		Mälestis koosneb endisest kasvuhoonest ja abihoonest. Väike abihoone on viilkatusega paekivihoonest. Klaashoonest on säilinud vaid vundament.	Kasvuhoone ei ole säilinud, alles abihoone maht.

1393 3	Aa mõisa kasvuhoone 2		Mälestis on koosnenud paekivist abihoonest ja ühepoolse kaldega klaasalast, mis on tänaseks varemeis.	Säilinud müürid on osaliselt avariilises seisukorras.
1564 3	Aaspere mõisa kasvuhoone		Kasvuhoonest on säilinud põhjapoolne paekividest tagasein ja otsaseinad.	Säilinud paekivimüürid osaliselt kaetud. Kasvuhoone klaasosa hävinud.
1444 2	Abja mõisa aedniku maja- kasvuhoone		Hoone lõunapoolsele küljele oli ehitatud pikk klaasitud kasvuhoone. Soklikorruks maakividest, krohvitud, põhikorruks puhta vuugiga tellistest. 6-ruudulise aknad on kaetud murtud frontoonidega. Sokli ja põhikorruse vahel profileeritud telliskarniis.	Kasvuhoone osa klaasosa hävinud, aednikumaja säilinud hästi.

15120	Esna mõisa kasvuhoone varemed		Paekivist seintega hoone on olnud pikka aega varemeis.	Säilinud ainult müürid mis varemetes.
8553	Hohenhaupti lossi palmimaja		Pooleldi maa-alune ehitis. Palmimaja ehitamiseks kasutati tsementmördiga kinnitatud erisuuruseid graniitrahne ja -kilde. Võlitud ruumil olid puutüvede sarnased piilarid ja paeplaatidega kaetud jalutusrajad.	Omapärane hoone, täpsustada seisukorda.
7224	Kaagvere mõisa kasvuhoone, 19.-20. saj	 	Lõunasse orienteeritud kaldkatusega keskosa on olnud klaasitud. Mõlemal pool kasvuhoonet on olnud maakividest hooned.	Kasvuhoone on varemeis ja seisukord on väga
9481	Keila-Joa mõisa kasvuhoone 1		Pikk krohvitud kivihoone, kaetud peaaegu lameda pultkatusega. Fassaad nagu teistelgi hoonetel	

			lahendatud neogooti stiilis. Avad osaliselt ümberehitatud.	
9482	Keila-Joa mõisa kasvuhoone 2		Pikk krohvitud kivihoone, kaetud betoonpaneelidega. Fassaad nagu teistelgi hoonetel lahendatud neogooti stiilis. Avad osaliselt ümberehitatud.	Osaliselt tellistega ümberehitatud
2863	Kolga mõisa idapoolne kasvuhoone, 18.-20. saj.		Pikk peakivihoone, olnud kaetud puidust viilkatusega. Triiphoonel oli mõlemad pooled kaetud klaasiga.	Paekivimüürid säilinud osaliselt. Algset mahtu raske hinnata.
2864	Kolga mõisa läänepoolne kasvuhoone, 18.-20. saj.		Pikk, ühekorruseline krohvitud paekivihoone. Klaasitud viilkatusega hoone, mille põhjaküljes paiknesid abiruumid.	Kasvuhoone osa müüritis avariiline, abiruumis säilinud.

23178	Kuigatsi mõisa palmimaja		Suur 1-korruseline kelpkatusega krohvitud kivihoone, mille esifassaadil suured ümarkaarsete sillustega akendega. Hoone räästas on topeltkarniis.	
15244	Lohu mõisa aedniku majakasvuhoone		Aednikumaja säilinud ümberehitatud kujul. Kõrval on olnud kasvuhooned mille tagaküljeks oli kõrge paekivist müür, hiljem kasutusel olnud loomalaudana.	Kasvuhoonet pole säilinud, alles aednikumaja, mis on ümberehitatud.
24031	Lustivere mõisa aedniku majakasvuhoone		Kasvuhoone otsas kahekorruseline arvatavalt aedniku elamu. Kasvuhoonel on tänaseks klaaside asemel osaliselt eterniit-katus. Kasvuhoone müüride osa krohvimata maa-kividest ja telliskividest, neogooti kujundusega.	

1450 6	Morna mõisa kasvuhoone, 19.saj.		Väike, lõhutud maakivist krohvimata ehitus. Kaetud kõrge viilkatusega. Lameda kaarega avad on raamitud tellistega.	Kasvuhoone otsas olnud abiruum säilinud, kasvuhoonet pole säilinud.
1396 4	Mäetaguse mõisa kasvuhoone	 	Pikk krohvitud kasvuhoone, vahe-hoonega ja kahe majandusplokiga otstel. Klaasosad on taastatud. Vanemad seinad on paekivist, uuemad täited ja seinaosad tellistest. Katus raudbetoon-õõnespaneelidel.	Osaliselt rekonstrueeritud hoone, oluline kompleksis.
1603 8	Pada mõisa kasvuhoone	 	Pikk endisaegse kasvuhoone vare. Mõlemas hoone otsas olnud suurem ehituslik osa, millest tänaseks säilinud idapoolses otsas kahekordne krohvitud kivihoone. Hoone ehitusest varemeis.	Algset hoonemahtu keeruline hinnata/näha

1590 4	Palmse mõisa palmim aja		Kõrge keskosaga palmisaal, mille kahel pool suured viilkatustega traditsioonilisema t laadi klaasitud viil-katustega tarbe- kasvuhooned. Palmisaali aknad dekoratiivselt peeneruudulised.	
1451 7	Polli mõisa kasvuho one		Paikneb endises rohtaias, aedniku- maja kõrval. Säilinud kaldega konstruktsioon ja köetav, punasest tellisest abihoone selle otsas.	Hoone ja seinte olukord avariiline ja palju ümberehitatud.
1685 4	Pootsi mõisa kasvuho one varemed		Kasvuhoone on ehitatud maa- kividest, mida ilmestavad kohalikust kollaset nõ tõstamaa tellistest laotud nurgarustika ning raamistused.	Müürid avariilised, algset mahtu pole võimalik hinnata.

2815	Ravila mõisa kasvuhoone, 19.-20. saj.		Hoone koosneb kahest osast: kõrge maakivist aedniku-maja.. Teine osa on pikk ühepoolse kaldega kasvuhoone, mille krahvimata seinad on laotud maakividest ja tellistest.	Kasvuhoone osa hävinud, kaaluda nime muutust. Analüüsida koos aednikumajaga.
2911	Riisipere mõisa palmimaja, 18.-20. saj.		Algsest palmimajast on praeguseks sellest säilinud vaid osa paekivimüürist, mis on katustatud.	Säilinud ainult osa müüri.
2363 6	Suuremõisa kasvuhoone		Algsest kartulikeldrina, kuid hiljem mitmesuguseid funktsioone omanud, ristkülikukujulise põhiplaaniga hoonest on säilinud ainult väikesed müüriatked.	Seal pole kasvuhoonet kunagi olnud. Ekslikult kaitse all

1568 2	Udriku mõisa kasvuhoone		Paekivist mitme-osalise kasvuhoone vare. Põhjapoolisel küljel paiknesid kärneri ja aedniku eluruumid, lõunapool oli kasvuhoone. Triiphoone osaliselt hävinenud.	
1582 9	Vaeküla mõisa kasvuhoone varemed		Kahekorruseline, viilkatusega, krohvimata paekivihoone. Aknad ja nurgad markeeritud tellistega. Kasvuhoonest on säilinud ainult vundament.	Säilinud müürid on halva seisukorras ja osaliselt ümber ehitatud. Algset mahtu keeruline hinnata.
1543 8	Vatla mõisa kasvuhoone varemed		Kasvuhoonest on säilinud paekivist laotud põhjakül, mõned küttekoldeavad.	Säilinud müüri katked, mis avariilises seisukorras.
1596 4	Vihula mõisa palmimaja		Klassitsistlikus stiilis palmimaja on kõrge poolkelpkatusega kaetud S-kivi. Tiikide poolt kõrge soklikorrusega	

2713	Vääna mõisa triiphoo ne aedniku majaga, 19. saj.		Praeguseks on triiphoonest säilinud põhjapoolne paemüür, milles loetavad kunagiste küttekollete asukohad. Juurdeehitus on aednikumaja idaküljel.	Algset mahtu ümberehitatud ja suuremalt osalt rekonstrueeritud
------	--	---	--	--

KARJAKASTELLID

Karjakastellid (nimetatud ka ringlaudaks või ringtalliks) olid üldjuhul lihtsad koduloomade pidamiseks mõeldud mõisakompleksi abihooned, mis paiknesid kastellilaadselt ehk nelinurkselt, kus kas kolmest või neljast küljest omavahel kokku ehitatud tallid ja laudad moodustasid hoonetevahelise kinnise sisehoovi ehk karjaõu. Tegemist on ühekorruseliste kivihoonetega (enamjaolt paekivist, kuid esineb ka maakivist ja kombineeritud materjalist (paekivi, maakivi, tellis) hooneid. Padise mõisa karjakastellil on otsaviilud erandlikult vormistatud puitsõrestikseinana.

Enamik selle hoonetüübi esindajaid on praeguseks väga halvas või avariilises seisukorras. Valdavalt on hoonekompleksid säilinud vaid osaliselt, st üks või mitu tiiba tervikliku katustatud hoonena ja osa hävinud või katustamata müüridena.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest karjakastellidest

	Mälestisi kokku	34
Materjalikasutus	Paekivist hoonete arv	16
	Maakivist hoonete arv	4
	Kombineeritud materjalist (maakivi + tellis) hoonete arv	4

	Kombineeritud materjalist (paekivi + maakivi) hoonete arv	7
	Kombineeritud materjalist (paekivi + sõrestiksein) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (paekivi + tellis) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (paekivi, maakivi, tellis) hoonete arv	1

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Kommentaar
16075	Aavere mõisa karjakastell		Mitmesest ehitisest koosnev kinnise sisehooviga lautade tallide kompleks. Müürid ehitatud maa- ja paekivist, kaetud õhukese krohvikihihiga.	Varemestunud.
7165	Alatskivi mõisa karjakastell, 19. saj.		Neljast küljest suletud mõisa abihoonete kompleks kus hooned paiknevad ruudukujuliselt ümber	Osaliselt avariilises seisukorras, kuid säilinud algse mahu, 19. Saj mõisaarhitektuurile iseloomuliku

			sisehoovi. Seina d maakivi + tellis.	plaanilahendus e, konstruktsiooni de ja detailidega.
2686	Anija mõisa karjakastell , 19.-20. saj		Kolmest küljest karjaõue piiravate paekivihoonete kompleks.	Osaliselt avariilises seisukorras. Ühes osas säilinud ka talli sisseseade. 2024 ameti otsus, et vastab mälestise tunnustele.
2818	Habaja mõisa karjakastell , 19.-20. saj		Mitmest hooneosast koosnev L- kujuline kompleks. Seinad maakivi + paekivi.	Avariiline, osaliselt ümberehitatud, ajalooline maht säilinud.
9472	Keila-Joa mõisa karjakastell , 1831-33. a.		Esiväljakut raamiv kastell meenutab süngeilmelist kindlusehitust. Hoonel olid sakmelised nurgatornid ja teepoolset küljel kahurid.	Osaliselt varemestunud, kuid välismüürid on restaureeritud, Erandliku arhitektuuriga ja suure ansambli väärtusega.

			Moodustab planeeringuliselt ühtse terviku põhjas paikneva tallikastelliga.	
2850	Kodasoo mõisa karjakastell, 19.-20.saj.		Hoone ei ole oma endisaegset ilmet ja otstarvet säilitanud. Osaliselt lagunenu, avariiline ja ümberehitatud.	Avariilises seisukorras, algne maht ega välisilme pole säilinud.
2856	Kolga mõisa karjakastell, 18.-20. saj		Ringlaut, kus kelpkatustega paekivist ehitised piirasid ruudukujulist sisehoovi. Mitmed varasemad väravaavad kinni laotud. Räästa all osaliselt säilinud astmeline dekoratiivkarniis Härjatalli otsasein imposantse historitsistliku kujundusega.	Varemestunud, kuid täiesti erandlik hoonetüübi esindaja, millel on säilinud üks kahest historitsistlikust ehisviilust. Tuleb mõtestada koostiste halvas seisus, kuid arhitektuurselt silmapaistvate Kolga mõisakompleksi hoonetega.

2729	Kostivere mõisa karjakastell, 19.-20. saj		Ühekorruseline paekivist majandushoone, mis koosneb neljast ruudukujuliselt asetsevast, sisehoovi ümbritsevast tiivast.	Avariilises seisukorras, osaliselt varemestumas üsna tüüpiline hoonetüübi esindaja.
1533 5	Kuusiku mõisa karjakastell		Pikad krohvitud viilkatusega paekivist hooned mis moodustavad suure suletud sisehooviga ruudu ehk kastelli.	Halvas seisukorras, kuid võrdlemisi terviklikult säilinud tüüpiline hoonetüübi esindaja, kus ka sees on säilinud algseid detaile.
1497 1	Käravete mõisa karjakastell		Suure neljakandilise siseõuega kolmest (A masinaruum, B hobusetall, C töölistemaja) põhihoonest koosnev kompleks kolme väravaga. Peavära idafassaadil on suursuguse väravaehitisega.	Osaliselt avariilises seisukorras, kuid hoonetüübi silmapaistev esindaja.

1524 2	Lohu mõisa karjakastell		Kolmest küljest siseõue piiravad krohvitud paekivihooned, neljandal küljel osaliselt säilinud kõrge paekivimüür.	Suures osas varemestunud.
2744	Maardu mõisa karjakastell , 19. saj		Säilinud karjakastelli osa on ristkülikukujulise põhiplaaniga krohvitud paekivihooned, mida kasutati noorkarjaulaudan a.	Säilinud vaid üks kunagise karjakastelli hoone ja seegi on varemestunud.
1602 6	Malla mõisa karjakastell		Keskse siseõuega kolmest küljest piiratud hoonete kompleks. Peavärvast vasakule jääv omaaegne töölismaja oli ümber ehitatud juba 20.s. I poolel. Siseõues säilinud munakivisillutis.	Võrdlemisi heas seisukorras olev ja suuremas osas algse mahu ning mitmete detailidega säilinud väärtuslik mõisakompleksi osa. Hästi säilinud suursugusema karjakastelli näide.

1570 9	Muuga mõisa karjakastell		Koosneb kolmest paralleelselt paiknevast pikast paekivihoonest, mis ühendatud kõrgete kivimüüridega. Hoonetel poolkelpkatused, profileeritud räästakarniisid, eenduvad nurgaliseenid. Müürid kujundatud dekoratiivse arkaadiastikuga.	Varemestunud ja juba varasemalt osaliselt ümberehitatud.
1390 2	Ontika mõisa karjakastell, 19.saj.		Moodustab neljakandilise sisehooviga klassitsistlikus stiilis hoonegrupi. Jõulise profiiliga eenduvad räästakarniisid eterniitkattega poolkelpkatusel. Talli esifassaadi keskosas olnud taanduv varjualune tugevate ümmarguste	Varemestunud. Hoonest säilinud vaid paekivist müürid.

			paarissammaste ga	
1603 7	Pada mõisa karjakastell		Suletud sisehooviga krohvitud paekivist hoonetekomplek s. Osa hooneid varemeis, erinevatel aegadel ümberehitatud.	Osaliselt varemestunud ja ümberehitatud, algne maht on müüridena loetav
2926	Padise mõisa karjakastell , 19.-20.saj.	 	Nelinurkset siseõue ümbritsevad paekivist poolkelpkatuseg a tallihooned. Hoone otsad on vormistatud sõrestikseinana. Siseõue juhib lai kaaravaga väravaalune. Tallide osa jaotavad kolme ossa sammaskaaristu d.	Rahuldavas seisukorras, algse mahu, konstruktsiooni de ja mitmete detailidega hästi säilinud karjakastell.
2091 0	Pilguse mõisa karjakastell		Krohvitud paekiviseintega tüüpiline karjakastell, mille hoonekompleks	Heas seisukorras, kuid suures osas ümberehitatud

			on valdavalt uuendatud.	
1535 2	Purila mõisa karjakastell		Laudad moodustavad ruudukujulise krohvitud paekivimüüridega suletud hooneploki, hoovi pääsuks kangialused. Hooned kaetud kelpkatusega, millel lai astmelise profiiliga räästakarniis, katteks eterniit.	Halvas, osaliselt avariilises seisukorras, kuid algse mahu, konstruktsiooni de ja mitmede detailidega säilinud.
1394 9	Püssi mõisa karjakastell, 19.saj.		Suletud sisehoovi piiravad neljast küljest pikad krohvitud paekivihooned, mille kelpkatuseid katavad tsementkivi ja hiluti paigaldatud eterniit. Loodetiivast säilinud vaid müüritis.	Suuremalt jaolt rahuldavalt säilinud, kuid vajab mõtestamist koos mõisakompleksi iga.

2809	Ravila mõisa karjakastell, 19.-20.saj.		Historitsistlik, suurejooneline, väga suure sisehooviga suletud hooneterühm. Seinad krohvimata, dekoratiivselt laotud maakivist. Kaetud viilkatustega. Pealt ümarkaarsed avad ja nurgad markeeritud punaste tellistega. Maanteelt viib sisehoovi kõrgendatud väravapostidega imponentne punasest telliskivist kaaravaga värav. Selle kõrval väikese samasuguse kaarega jalgvärav.	Hästi säilinud historitsistliku karjakastelli näide.
------	--	---	--	--

1581 0	Rägavere mõisa karjakastelli varemed		Paekivist karjakastelli varemed.	Säilinud varemed, mis on hiljem suures osas uuesti üles ehitatud, kuid nüüd heas seisukorras.
2089 2	Saare mõisa karjakastell		Viilkatusega, krohvitud fassaadidega kastellilaadne pae- ja maakividest laudakompleks, mis koosneb kolmest ristkülikukujulise põhiplaaniga tiibhoonetest. Neljas peahoone poolne külg oli piiratud kõrge paekivist müüriga. Fassaade on oluliselt ümberehitatud. Interjöörid on hävinud.	Osaliselt hävinud ja ümberehitatud. Algne maht on üldjoontes loetav ja taastamistööd on käimas.

1390 8	Saka mõisa karjakastell , 19. saj		Säilinud on paekivist, krohvitud seintega L- kujulise põhiplaaniga hoone. Üks hooneosa kaetud kelpkatusega, teine osa varemetes.	Kastellist on säilinud vaid üks paekivihoone, ülejäanud osa hävunud või varemetes.
2311 2	Taagepera mõisa karjakastell		Kaks kõrvuti paiknevat pikliku põhiplaani ja poolkelpkatusega maakivist laudahoonet on otstes ühendatud müüridega ning moodustavad kinnise sisehooviga laudakompleksi.	Säilinud algse mahu ja konstruktsiooni dega, rahuldavas seisukorras, kuid osaliselt ümberehitatud.
2327 7	Taheva mõisa karjakastell		1-korruseline, historitsistlik, neljast hoonest koosnev krohvitud fassaadiga maakivist ja tellisest laudakompleks, mis paikneb	Rahuldavas seisukorras, kasutuses ja valdavas osas autentsena säilinud, mõningate ümberehitustega.

			vana peahoone läheduses esifassaadiga mõisa sissesõidutee suunas.	
1470 3	Tusti mõisa karjakastell , 1904.a.		kinnise õuega kompleksist alles 3 puhta vuugiga klombitud maakivist hoonet. Viilkatustel lihtsad laudkarniisid. Fassaadis räästa- ja viilualused laiad tellistest ehisvööd koos karniisi kandvate koonusjate telliskonsoolidega. Ümarkaarsed avad markeeritud punasest tellistest aknapiiretega.	Arhitektuurselt väärtuslik, kuid suures osas varemestunud.

2105 3	Tõlluste mõisa karjakastell i müürid		L-kujulise põhiplaaniga ühekorruselise hoone seinad on laotud valdavalt paekivist, vähemal määral on seintes kasutatud ka maakivi, silikaattellist ning puitu. Hoone nurkade vormistamisel on kohati kasutatud tahutud paekivi.	Endisest karjakastellist on säilinud ainult tallihoone ja ka osaliselt ümberehitatud. Samas on 2010. aastal tehtud positiivne mälestise tunnustele vastavuse eksperdi hinnang.
7243	Unipiha mõisa karjakastell i varemed, 19.saj.		19. sajandi keskpaigast pärinevast tallihoonest on säilinud seinte maakivimüürid, milles tallivärvate ja akende tellissillustega kaaravad. Maakivimüürid on pikitud kivikildudega, räästa all veel kohati märgatavad	Avariilises seisukorras varemed.

			krohvitud horisontaalvööd.	
7272	Vana-Kirepi mõisa karjakastell , 19. saj		Hooneterühma moodustavad kaks algsest omavahel tiibehitiste ja väravatega ühendatud pikka paralleelhoonet. Seinad maakivist, avade ümbrused tellistest. Algne poolkelpkatuse kuju polesäilinud.	Halvas seisukorras, kuid säilinud võrdlemisi tervikliku mahu ja heas seisukorras maakiviseinteg a. Katuseid ümberehitatud. Pigem võiks välja arvata, aga mõisakompleks is ainult 3 hoonet.
1469 6	Vana- Võidu mõisa karjakastell , 19.saj.	 	Laudad moodustavad suure hooneterühma erinevatest ehitusperioodide st. Domineerivad kaks nurgeti liidetud viilkatusega laudahoonet, millest vanem on pikk maakiviehitus. Lõhutud maakivide vahed laialt krohvitud, avad ääristatud	Heas seisukorras paekivist hoonekomplek s.

			tellistega. Teine on pikk, kõrge, krohvimata klombitud kiviplakkidest hoone.	
1605 2	Vasta mõisa karjakastell		Ruudukujulise põhiplaaniga karjakastell, sees suletud siseõu. Kaks paralleelset laudahoonet, mille otstel küün ja piimaköök. Hooned on krohvitud paekivimüüridega ja neid katavad viilkatused. Katusekatteks eterniit. Otsaviilud lõhutud maakivist, ühel hoonel püstlaudisega.	Suures osas avariilises seisukorras, katused osaliselt sisse kukkunud ja müüritisel varingud, kuid kastelli algne maht on hästi loetav ja suuremas osas katused peal.
2992	Viimsi mõisa karjakastell, 19.-20.saj.		Paekivist, krohvitud karjakastellist säilinud ainult üks tiib. Oli kaetud viilkatusega. Originaalavad	Heas seisukorras ja kasutusel, kuid algsest karjakastellist on säilinud vaid üks tiib, õigemini selle

			kergetl ümärkaarsed, markeeritud pealt punaste telistega. Sissepääs õue läbi keskse suure kaarava.	paekivimüüritis, kuna katusetarind on uus. Kui jääb kaitse alla, täpsustada mälestise piire.
2973	Voore mõisa karjakastell , 19.-20.saj.		Kastelli moodustavad kaks pikka U- kujuliselt ühendatud osaliselt krohvitud kivihoonet, Kirdepoolne hoone paekivist, avade piirkonnas silikaatkivist, katusea. Edelapoolne hoone maakivist, osaliselt paest, viilkatusega.	Halvas seisukorras, ümberehitatud, terviklikumalt säilinud vaid edelapoolne hoone.

KELDRID

Tegemist on valdavalt lihtsa hoonetüübiga mõisakompleksi kõrvalhoonete seas. Traditsioonilised keldrid on ehitatud tellistest, pae- või maakividest, on võlvagedega ning kaetud pinnasekihiga. Valdavalt on rajati kelder pooleldi või tervenisti maa sisse. Maapinna soojustusomaduste ja loomuliku päevavalguse puudumise tõttu on keldris kogu aeg stabiilne temperatuur ja õhuniiskus. Kelder koosneb ühest või mitmest hoiuruumis, kus säilitati nii toiduaineid ja jooke (õlu, vein, viin jne). Osa keldreid olid jääga jahutatavad, seal hoiti harilikult kiiresti riknevaid toiduaineid.

Erilisemad näited selle hoonetüübi juures on ümmarguse põhiplaaniga Polli ja Pärsti mõisa keldrid. Maapealsetest keldrihoonetest on silmapaistvamad Taheva mõisa jääkelder ja Õisu mõisa veinikelder. Poolmaa-alustest keldrites on tähelepanuväärsemad Neeruti ja Õisu mõisa kelder.

Kuusiku mõisa "Munga aida" kelder on keskajal kloostri müüride vahel väikese kabeli alla rajatud võlvitud paekivi kelder, mis sai nime aidast ja kloostrist.

Väimela mõisa jääkeldri peale on rajatud 2-korruseline historitsitliku väliskujundusega, täis-kelpkatusega krohvitud kivihoone. Mõisa keldrit pole säilinud.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest keldritest

	Mälestisi kokku	129
Liigitus	Jääkelder	30
	Õllekelder	3
	Veinikelder	2
	Viinakelder	13
	Juustu-või kartulikelder	2
	Kelder	79

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperdi kommentaar
1444 3	Abja mõisa kelder		Keldrist on säilinud mõlemal pool otstes olevad ruumid, keskmine osa sisse varisenud. Keldri sissepääsude maakividest osad säilinud. Keldri	Jääb pargi alale. Osaliselt siseruumid sisse-varisenud. Sissepääsude osad avariilised.

			peal ja ümbruses kasvab tihe võsa.	
2402 3	Adavere mõisa kelder		Omapärane maapealne, külgedelt muldesse aetud paekiviehitis. Pealt mätastatud. Koosneb ühest suurest tonnvõlviga ruumist. Hoone esi- ja tagaküljel suur kaarjas võlv milles väikse tagasiastega seinas uks.	
7162	Alatskivi mõisa juustukelder, 19. saj.		Väike kõrge poolkelpkatusega majandushoone, millel otsaviilud krohvimata sõrestikkonstrukt sioonis, krohvitud tellistäitega. Seinad on maakivist, nurgad, räästakarniis ja kaarsillused tellistest. Hoonel on kivikatus.	
1575 0	Arkna mõisa kelder		Ruudukujulise põhi-plaaniga, maapealne, tahutud maakivist ehitus. Hoonet	

			katab laialt üleulatuvate räästastega kelpkatus. Katuse tipus tellistest tuulutuskorsten. Aknaid ümbritsevad tahutud paekivist sillused. Akna ees sepiorellid.	
1500 6	Aruküla mõisa kelder		Paekivist laotud ja pinnasega kaetud ehitis. Avariiline, varing. Korrastamata.	Avariiline seiskord, keskkond muutunud. Jäab pargi alale.
2829	Habaja mõisa kelder, 19.-20.saj.		Habaja mõisa kelder on pikliku kujuga paekivist laotud võlvitud ehitis. Keldri maapealne osa on kaetud mullakihiaga. Keldri sissepääs on poolenisti pinnases, sissepääsu ava on võlvitud.	Müürid avariilises seisukorras. Jäab pargi alale.
1474 1	Heimtali mõisa kelder		Suur kelder, pealt tellistest ümarkaarse võlviga. Otsaviil ümarkaarne, maakividest. Dekoratiivse	Täpsustada seisukorda. Omapärase esifassaadiga.

			karniisiga äärest. Ka ukseava pealt ilus ümarkaarne ja markeeritud tellistega.	
1515 6	Hõreda mõisa jääkelder		Ristküliku kujulisele põhiplaanile liituvad külgedelt kaks sama pikka osa. Hilisem juurdeehitus on ümara põhiplaaniga mõisa peahoone poolsest küljelt uksega kelder mis omab eelpool kirjeldatud keldriga ühist tagaseina.	Müürid avariilises seisukorras.
1578 6	Imastu mõisa kelder 1		Poolmaapealne krohvitud seintega kelder. Otsaviilud on kaetud püstlaudadega. Katus on kaetud eterniidiga, ukse kohal plekist varikatus.	Keldri seinas oleva aasta-arvu kivi järgi 1935. aastast. Ehk see mõisa ajast ei pärine ja võiks kaitse lõpetada.
1578 7	Imastu mõisa kelder 2		Poolmaapealne krohvitud seintega kelder. Otsaviil on kaetud püstlaudisega, ukseava laotud	Algset võlvitud keldrit on ümberehitatud.

			tellistest, lameda kaarega. Katusekatteks eterniit.	
1517 4	Juuru mõisa jääkelder		Poolmaapealne uhkete paekivivõlvidega kelder.	Ümbrus võsastunud, aga sisemine ruumi lahendus hästi säilinud. Mitme ruumiga kelder.
2389 9	Jõgeva mõisa kelder		Osaliselt pinnasesse kaevatud kelder. Keldril on kaks sissepääsu, mis jäävad mõlemad hoone ühele küljele. Keldrit katnud kile on huumuse alla mattunud.	Sissepääsud ümberehitatud. Säilinud algne keldrivõlv.
2389 2	Jõgeva mõisa viinakelder		Maakivi hoone. Hoone teepoolsel otsal pandus, millelt pääseb keldri laepealsele. Võlvitud kelder asub maapinnal.	
1672 6	Jäärja mõisa jääkelder		Hoone on tuntud varasemast ajast viinaköögi ja selle all asuva jääkeldrina. Hiljem, ilmselt peale viinavabriku valmimist 19.saj II	Müürid halvas seisukorras. Jääb pargi alale.

			poolel, on hoone funktsioon muutunud ja rahvas tunneb seda varet kui "kanamaja". Täna varemeis.	
2312 1	Kaagijärve -Alamõisa õllekeldrid		Kaks punasest tellisest viilkatusega ehitist.. Praegu varemeis.	Võlvides varingud, keldri seiskord väga halb.
7227	Kaagvere mõisa kelder, 19. saj		Väike mõisa abihoone, mille seinad laotud maakivist, avade raamistus ja sillused tellistest. Keldris on kolm võlvitud keldriruumi.	
1499 2	Kabala mõisa kelder		Suhteliselt suur poolmaa-alune end. jääkelder(?), millel peal kuuritaoline viilkatusega puitabihoone.	Hästi säilinud võlvkelder, millel uus sissepääsu osa.
1531 1	Kabala mõisa kelder		Tüüpiline jääkelder mis on tagaseina kaares toetuseks kinni laotud, keskel koht jää panekuks, ees väike koda. Kelder	

			kaetud pritskrohviga, paekivist.	
13830	Kalvi mõisa jääkelder, 1912-1913		Väike, lihvitud graniitkivist S-kivist viilkatusega hoone. Sissepääs otsast, väljaehitatud katusealusega, kuhu viib otsaluuk.	
13833	Kalvi mõisa kelder		Paekivist otsaseinaga, lameda plekkviilkatusega hoone. 2 ümarkaarset sissepääsuava markeeritud pealt punasest tellisest sillutisvööga.	2 võlvitud ruumiga kelder.
23130	Karula mõisa kelder		Historitsistlikus stiilis, viilkatusega, krohvimata fassaadiga maakividest kelder. Põhiosas maakividest kelder asub hoona põhimahus maapinna sees.	Täpsustada mälestise asukohta, algselt olnud 2 keldrit. Jääb pargi alale.

2313 7	Karula mõisa viinavabri ku keldrid paisuga		Viinavabriku keldrid ja pais on ehitatud maakividest. Kompleks paikneb mõisasüdamest mõnevõrra eemal Viinakujärve ääres. Keldrid ei ole maastikus loetavad.	Ei jääb pargi alale.
1527 1	Kasti mõisa jääkelder		1-korruseline, mätastega kaetud katusega paekivist kelder, paekivimüür, mis on ukseava ümbruses osaliselt varisenud. Keskse keldriruumi kohal on paekividest laotud võlv.	Jääb pargi alale.
1666 0	Keblaste mõisa kelder		Keblaste viinavabriku vare on paekiviehitus. Katus on arvatavalt olnud poolkelbaga sadulkatus mitmete külgedel vastastikku asetsenud vintskappidega.	Pikk/suur kelder, millel uus katus.

1521 3	Kehtna mõisa jääkelder		Ühekordne, krohvitud paekivist hoone viilkatusega. Avad pealt kõrgete segmentkaartega.	Avasid osaliselt kinni ehitatud.
1520 9	Kehtna mõisa viinakelder		Pool hoonest on 1-kordne, teine pool viinaköögist on 2-kordne, punasest tellisest ja kelpkatusega.	Ainulaadse välimusega kelder.
9484	Keila-Joa mõisa kelder, 1831-33. a.		Suur paekivist, pealt muldega kelder. Esifassaadis olevad avad pealt neogooti päraselt teravnurksed, nagu kunagi olnud kogu ehitise esifassaad.	
1566 8	Kihlevere mõisa kelder		Keskmise suurusega pool-maapealne maa- ja paekiviseintega kelder. Esiviil õhukese krohvikihiga. Kaetud S-kivi viilkatusega.	Sissepääsu esifassaad on lagunenu ja üldine seisukord avariiline. Jäab pargi alale.

1550 5	Kloostri õisa mõisa keldri varemed		Paekivist võlvidega kelder, täna-seks varisemiohtlikus seisukorras.	Ei ole enam vare.
2844	Kodasoo mõisa kelder, 19.- 20.saj.		Kodasoo mõisa kelder on paekivist laotud pikliku kujuga hoone, kaetud pealt muld-kehandiga. Keldrisse viib paekivist trepp. Kelder on võlvitud.	
1546 3	Koluvere mõisa kartulihoi- dla		Madal, neljakandilise põhiplaaniga krohvitud pae- ja maakiviehitis. Madala viilkatusega. Kõrged korstnapiibud.	
1527 7	Konuvere mõisa kelder		Jääkelder on tüüpiline ümara keskse jääruumi ja seda ringse koridorina ümbritseva hoiuruumiga võlvitud maa- alune ehitis. Esiosa koos sissepääsuga on sisse varisenud. .	

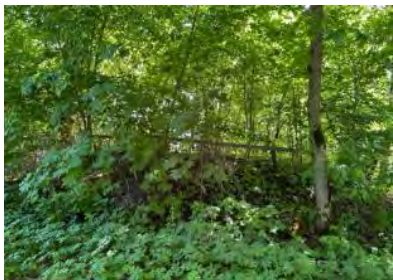
2805	Kose-Uuemõisa mõisa jääkelder, 19.-20. saj.		Ümara põhiplaaniga, galeriiga, paekivi-võlvidega muldkehendis kelder. Sissepääs on konstruktiivselt tugevdatud ja ümber-ehitatud tellistega.	
2806	Kose-Uuemõisa mõisa kelder, 19.-20. saj		Tüüpiline ümarkaarselt võlvitud paekivikelder, pealt muldes. Sissepääs hiljem ümberehitatud (eterniitkatus ja puidust sissepääsuehitis).	
2737	Kostivere mõisa kelder, 19.-20. saj.		Väike paekivihoone, mille seinad on krohvitud ja värvitud.. on paigaldatud trellid.	
2370 2	Krootuse mõisa kelder		Keldri völv on laotud maakivist ja kaetud mullakihiga. Esifassaadi kujundus on kasutatud lõhutud maakivi ja punast tellist. Sissepääsu	

			kohal asetseb keldri ehituse aastaarv "1903".	
2383 8	Krüüdneri mõisa õlleköögi keldrid		Õlleköögi keldrid on suuresti säilitanud oma algse ilme. Hoonel on eterniitkattega viilkatus ning seinad laotud maakivist, avad on vormistatud punase tellisega.	Õlleköögi keldrite maa-pealne osa on ümber ehitatud. Sisemuse kohta info puudub
2318 1	Kuigatsi mõisa kelder		Muldkehandis maakivikelder, mille otsaviilus on segmentkaarne ukseava.	Avariiline võlv, maastikul on keldrit raske tuvastada.
2390 8	Kuremaa mõisa ait-kelder		1-korruseline, poolkelpkatusega , krohvitud fassaadiga kivist abihooned. Keldri müürid on säilinud esimese korruse ulatuses. Aidahoone kuulub mõisa abihoonete ansamblisse.	Keldri osa hoone lõuna-küljel on täielikult varemetestunud, Muuta mälestise nime.
1534 3	Kuusiku mõisa "Munga aida" kelder		Pärimuse kohaselt asus Kuusiku mõisas keskajal klooster. 20.s. algupoolel oli müüride vahel	Täpsustada nime ja muuta liiki.

			väike kabel, mille all oli võlvitud paekivi kelder. Aidast ja kloostrist moodustati nimetus "Munga ait". Praeguseks säilinud vaid võlvitud kelder.	
1534 1	Kuusiku mõisa jääkelder		Ilus krohvimata paekiviehitis. Pealt muldkattega. Otsaviilu ukse silluste alt kaarjas ja püstkiividega markeeritud. Siseruum võlvitud.	
2836	Kõue-Triigi mõisa kelder, 18.-20. saj.		Pool-maaalune kelder, kaetud laast viilkatusega. Otsasein krohvitud.	
1496 6	Käravete mõisa kelder		Maakividest laotud , paksude müüridega, ristkülikukujuline rajatis peasissepääsuga läände. Säilinud on ainult silindervölv.	

1513 3	Laupa mõisa kelder		1-korruseline krohvimata fassaadiga pae- ja maakivist maapealne kelder on kaetud ajutise viilkatusega.	
2773	Lehola mõisa kelder 1, 19. saj.		Keskmise suurusega pikk võlvitud maapealne kelder, mille küljed on kuhjatud muldega, otsad laotud kividest ja krohvitud.	Sissepääsuosa osaliselt kinni- ehitatud. Ajutine katus avariiline.
2776	Lehola mõisa kelder 2, 19. saj.		Mõisakompleksi kuuluva majandushoone näide.	
8522	Maarjamäe suvemõisa jääkelder		Maarjamäe suvemõisa juures 19. sajandil ehitatud paekivivõlviga suur jääkelder. Jää-keldri esiseina keskel asub suur tiib-ustega värav. Rajatis on pealt mullaga kaetud.	

1395 8	Maidla mõisa kelder		Madal krohvitud paekivihoone, kõrge viilkatusega.	
1601 6	Malla mõisa kelder 1		Keskmise suurusega pae- ja maakiviga vooderdatud, osaliselt pinnasesse süvendatud hoone. Kelder on võlvitud.	
1601 7	Malla mõisa kelder 2		Ehitisest on järgi ainult müürid. Hoonet on katnud poolkelpkatus.	Algsest hoonest alles vähe.
1602 2	Malla mõisa kelder 3		Jääkelder. Pae- ja maakivihoone on kaetud viilkatusega. Õuepoolisel küljel lisandub kaldel madalam väiksem juurde-ehitus. Hoonesse viivad eest ja tagant suured kahepoolega uksed.	

1542 9	Massu mõisa jääkelder		Historitsitlikus stiilis murtud maakividest hoone tänaseks varemetes. Nurki ja avatäiteid ehib paekivist nurgarustika.	Halvas seisus. Jääb pargi alale.
1551 8	Matsalu mõisa jääkelder		Kelder on ringikujulise põhiplaaniga, mahukas võlvitud ruum. Keldri keskel laskub võlv seenekujuliselt polügonaalsele tugisambale.	Halvas seisukorras. Jääb pargi alale
2376 9	Mooste mõisa viinakelderi elamu		Kõrgel soklil kahekorruseline krohvitud kivihoone. Kaetud viilkatusega.	Täpsustada nime.
1567 3	Neeruti mõisa kelder		Neobarokk. Mullaga kaetud võlvitud kiviehitis. Fassaad vooderdatud graniitkuubikutega, akna ja ukseavad ääristatud tellistega.	Ainulaadse sissepääsuga kelder. Kelder restaureeriti 2018-2019

2784	Ohtu mõisa kelder, 19. saj.		Väike poolmaapealne paekivihoone. Kaetud viilkatusega. Sissepääsud kahest otsast vooderdatud paekivipõskedega.	Võlvide ja müüritise seisukord halb/avariiline
14580	Olustvere mõisa kelder 1		Tahutud maakividest esiseinaga, lihtne pealt mulde ja mätastega kelder. Ukseava markeeritud punaste tellistega.	
14581	Olustvere mõisa kelder 2		Maakividest, osaliselt maapealne, osaliselt maasse süvistatud ehitis. Kaetud viilkatusega.. Katuse puidust otsaviilul viiluluuk. Keldril on terastaladele toetuv tellisvõlvikujuline lagi.	

1458 2	Olustvere mõisa kelder 3		Väike, maapealne kelder. Kaetud mulla ja mätastega. Tahutud maakividest esiseinaga.	
1389 9	Ontika mõisa kelder		Omapärane pikk krohvitud madalate viilkatustega paekivi-hoone. Hoone H- kujulise kolmeosalise põhiplaaniga.	
1686 5	Paatsalu mõisa jääkelder		Klassitsistlik ühekordne hoone. Hoonel on olnud viilkatus. Vahekarniisiga seinad laotud paekivist ja krohvitud.	Varemestunud ja seinte seisukord avariiline
1686 9	Paatsalu mõisa viinakelder r 1		Pikk pooleldi maa sees ühekordne raudkividest hoone, kaetud viil- katusega	Seinaosa telliskiviga parandatud.
1687 0	Paatsalu mõisa viinakelder r 2		Pikk pooleldi maa sees ühekordne raudkividest hoone, kaetud viil- katusega. Krohvimata astmelise viiluga	Seinaosa telliskiviga parandatud.

			otsafassaadil on kaarja sillusega ukseava ääristatud paekiviga.	
1603 5	Pada mõisa viinakelder		Suur poolmaapealne suurte võlvidega kelder. Muldes 2 suurt pae-võlvidega otsaseina milles ukсед. Ehitis koosneb suurest pae-kividest võlvide ja sammastega keldrite süsteemist.	Seinaosa telliskiviga parandatud. Sissepääsud osaliselt kinniehitatud.
1397 0	Pagari mõisa kelder		Paekivist, kõrge viilkatusega, väljaehitatud katusealusega ehitis. Otsasissepääsu ees väike, viilkatusega eesehitis.	
1591 6	Palmse mõisa kelder		Paekividest poolmaa-pealne suur keldrihoone, mille mitmeosalise ruumijaotusega võlvidki on paekivist. Pealt	

			mätastatud, mille keskele on jäetud jää panekuks auk.	
2384 7	Pikajärve mõisa jääkelder		Tegemist on pooleldi maapinnal asuva kõrge muldega suurema keldriga. Keldri otsasein on laotud lõhutud maakividest.. Keldrit katab viilkatus.	
2090 9	Pilguse mõisa kelder		Mõisa kelder on lai paekivist müüridega, astmestikviiluga, muldkatusega ehitis, mille seinu on betooniga väljast tugevdatud.	
1451 4	Polli mõisa jääkelder		Ümmarguse põhiplaaniga ja koonusekujulise algselt õlg, nüüd laastkatusega, võlvidud maakivikelder.	Ainulaadse kujuga kelder.
1585 9	Porkuni mõisa viinakelder		Keskmise suurusega, krohvitud kivihoone. Kaetud viilkatusega. Sissepääs otsast kahepoolega pealt	Hästi säilinud hoone, millel hilisem katusekonstruktsioon ja -kate.

			ümarkaarsest uksest. Küljel 2 väikest akent.	
1507 9	Purdi mõisa kelder		1-korruseline pinnasega kaetud kelder. Osaliselt maapinda süvendatud keldri seinad ja lagi on paekivist. Kelder on kaotanud oma funktsiooni ning seisab kasutuseta ja laguneb.	Halvas seisukorras, osaliselt on võlvid sisse varisenud. Jääb pargi alale
2355 5	Putkaste mõisa jääkelder		Paekiviehitis, kolmes reas võlvid kelder eesruumiga. Ümarkaarse sillusega sissepääs küljelt.	
2400 1	Puurmani mõisa kelder		Historitsistlikus võtmes, viilkatusega, krohvimata fassaadiga maakivist ja tellisest kelder. Pea-fassaadi seinapinnas domineerib lai ümar-kaarne tellisest sillus, mille all on kitsam ukseava	

2102 8	Pädaste mõisa keldrid		Maapealne, kahe sissepääsu ja kahe omavahel ühendamata, võlvitud keldriruumiga ehitis. Pealt mätastatud.	Kahest võlvitud keldrist koosnev hoone. Eraldi sissepääsudega
1475 5	Pärsti mõisa jäakelder		Ümmarguse põhiplaaniga, pooleldi maapealne maa- kiviehitis. Kooniline laastkatus on tänapäevaks hävinud. Seinad kahekordsed - sisemine kiht punastest tellistest.	
1537 9	Päärdu mõisa jäakelder		1-korruseline, pinnasega kaetud paekivist kelder. Murumätastega kaetud keldri ukseavani viib esifassaadilt kahel poolt tugimüüri toetatud käik.	
1530 5	Raikküla mõisa jäakelder		Raikküla mõisa jäakelder on tüüpiline jäakelder. Seinad ja võlvid on	

			paekivist, lamedat katust katab eterniit.	
1556 7	Riguldi mõisa kelder		Muldkelder. Paekivist laotud sissepääsuseinas kaarja sillusega ukseava.	Jääb pargi alale
2915	Riisipere mõisa kelder, 18.-20. saj		Tegemist on mõisa jääkeldriga, millel on kolm sissepääsu. Jääkelder on võlvitud ning koosneb mitmetest erinevatest ruumidest.	Alustatud lõpetamise menetlus.
1510 7	Roosna-Alliku mõisa kelder		Viilkatusega, osaliselt pinnasega kaetud kivist ja puidust kelder. Maasse rajatud keldrini viiva sissepääsu külgi toetavad paest müürid.	
1581 1	Rägavere mõisa kelder		Paekivist võlvitud ehitis, pealt mätastatud. Ukseava tellistega uuendatud.	

1558 0	Räägu mõisa kelder		Kaheruumiline paekivist kelder. Maapealsest eesruumist viib trepp võlvitud hoiuruumi. Sissepääsuosa krohvitud (pritskrohv), viilkatuse katteks eterniitplaadid.	
2088 9	Saare mõisa kelder		Paekivist kehandi ja pinnasega kaetud betoonist katusega kelder. Säilinud on algsed paekivis seinad.	
7178	Saburi (Rupsi) jahimõisa kelder		Suure maakivist otsaseinaga kelder. Kaetud viilkatusega.	
1594 0	Sagadi mõisa jääkelder		Praegune arhitektuurne välimus pärineb 20.s. Pikk, pealt maani viilkatusega ehitis. Otsaseina sissepääsu ees varikatus, mis toetub kahele postile.	

1571 8	Salla mõisa kelder		Kelder on poolmaa-alune, silindervõlvlaega ehitus, mis on pealt kaetud muldkehandiga ja postidele toetuva viilkatusega.	Esifassaad on ümberehitatud, taga fassaad avariiline. Jääb pargi alale
2961	Saue mõisa jääkelder, 19. saj.		Suur, pealt muldega jääkelder. Sissepääse esisein paekivist. Ukseava pealt ümarkaarne, kahepoolne, kalasaba-laudisega uksega. Seest paekivivõlvidega.	
1494 4	Seidla mõisa jääkelder		Suur maapealne poolkaarekujuline keldrikuhjatis, mille küljed laotud paekivist.	
2082 3	Sikassaar e mõisa kelder		Sikassaare mõisa kelder on tervenisti maapeale rajatud keldrikünkaga kvaliteetsest paemurru paest raiutud portaalidega ja silindervõlviga keldrihoone.	

15260	Sipa mõisa kelder		Krohvitud fassaadiga paekivist laotud kelder. Keldri katusevõlvis asuvad ventilatsioonivad. Varasemas etapis on hoones teostatud suuremaid ehitustöid.	
23613	Soonlepa mõisa viinakeldri varemed		Massiivne maakiviehitus, paekivist valgete krohvitud nurgakvaadritega, algselt punase Skivi poolkelpkatusega.	Väga hästi säilinud algse dekooriga hoone. Muuta nime
15615	Suuremõisa mõisa jääkelder		Maapealne paekiviehitus, mille võlvitud kõrge lagi kaetud muldega. Ehituse esi-fassaadis 3 kõrge kaarega petikut.	
23632	Suuremõisa mõisa jääkelder		Paekivist, võlvitud. Keldripealne on kaetud mullaga. Üks tiibhoone on terves ulatuses kellerdatud, teine	

			osa on ehitatud massiivsele soklile.	
1411 3	Sõmerpalu mõisa kelder		Maakivist seinte ja tellisvõlvidega kelder (jääkelder?) on osaliselt kahekorruseline, osaliselt maalune võlv-kelder kaetud pealt pinnase-kihiga.	Kelder on ümberehitatud.
1514 1	Särevere mõisa kelder		Maakivikelder.	
2310 4	Taagepera mõisa jääkelder		Juugendstiilis, viilkatusega, maakividest ja tellistest fassaadide ning puidust viiluväljaga kivist abihoone. Kelder paikneb põhimahus mäenõlva sees. Esifassaadi toetavad kaks massiivset tahutud kontraforsid.	Varemestunud. Jääb pargi alale

2310 5	Taagepera mõisa kelder		Historitsistlikus stiilis, viilkatusega, krohvimata fassaadiga tellistest abihoone. Kelder paikneb sokli ulatuses osaliselt mäenõlva sees.	
2328 1	Taheva mõisa jääkelder		Pultkatusega, omapäraselt kaunistatud jääkelder. Esifassaad kaunistatud rikkalikult - heledal krohvipinnal eristuvad ümarkaarsed avad, petiknišsid, korruste-vaheline hammaslõikega vöötkarniis. Keskel ilus kalasabalaudisega uks.	
2328 0	Taheva mõisa kelder		Historitsistlikus stiilis, viilkatusega, krohvimata fassaadidega. Keldri seinad on tahutud maa- kividest ning	

			viiluväljad puidust. Hoone lõunaossa on lisatud puidust juurde-ehitis,	
2328 8	Taheva mõisa viinakelder		Historitsistlikus stiilis, poolkelpkatusega , krohvimata fassaadiga maakividest ja tellistest abihoone.	
1466 7	Tarvastu mõisa kelder		Pealt muldega, poolmaapealne kelder. Otsasein maakividest, sissepääs pealt paekivisillusega.	
2383 0	Toolamaa mõisa kelder		Hoone fassaad on barokse portaaliga. Kelder on kahe ruumiline, keldrisse pääseb kummastki hoone otsast. Kelder on võlvitud laega.	Huvitava tellistest esi- ja tagafassaadiga.
1683 0	Tori mõisa jääkelder		Historitsistlik väike maakiviehitus, kaetud viilkatusega. Avade ümbrused markeeritud punasest tellisest	Keldrile tehtud pealeehitus.

			dekoratiivraamistusega.	
1684 1	Tori mõisa viinakelder		Suur krohvitud kivihoone, kõrgel künkal. Kaetud kõrge eterniitkatendiga viilkatusega. Avad väikse ja lihtsad. Sissepääs alumisele keldri korrusele esifassaadi keskelt	
1553 1	Tuudi mõisa jääkelder		Võlvitud paekivikeldri sissepääsu ees silikaat-tellistest eterniitkattega viilkatusega juurdeehitis. Keldriosa kaetud samuti eterniitkattega katusega, mis suhteliselt lame.	Sissepääsuosa ümberehitatud. Jääb pargi alale.
1568 7	Udriku mõisa kelder		Poolmaapealne, keskmise suurusega krohvitud paekivihoone. Kaetud poolkelpkatusega. Olnud jääkelder. Otsafassaadis	

			sissepääsu kohal lünnettpetikud.	
1448 3	Uue-Kariste mõisa kelder		Maakivi-tellishoone. Kaetud viilkatusega, esiküljel parandused silikaadiga. Völvkelder. Sissepääs suure segment-kaarde värava kaudu. Sissepääsuava pealt tellistega markeeritud.	Hoonet on ümberehitatud, osaliselt seinad avariilised.
1468 7	Uue-Suislepa mõisa kelder		Maapealne, pealt murumättaga ruumikas silindervölvkelder. Otsad maakividest. Seest krohvitud.	
1468 6	Uue-Suislepa mõisa kuur-kelder		Väike, lõhutud maakivist hoone. Hoonet katab viilkatus. Otsaviil püstlaudisega. Ukseava markeeritud tellistega.	

16880	Uue-Varbla mõisa kelder 1		Ilusate propotsioonidega väike maakivihoone . Kaetud viilkatusega. Sissepääsuukse kohal luuk ka katusealusesse. Kasutusel olnud veinikeldrina	
16884	Uue-Varbla mõisa kelder 2		Poolmaa-alune kelder. Pealt mätaskatusega. Otsafassaad maakividest.	
15823	Vaeküla mõisa kelder		Maapealne, pealt muldkehandi ja muruga kelder. Ventilatsiooni-korsten esimeses ruumis . Puituks avaneb kirdesse. Sissepääsu esine müüritis on pae- ja maakivist , pealt krohvitud.	
2894	Valkla mõisa kelder 1, 19.-20.saj.		Paekivist, poolmaapealne viilkatusega ehitis.	

2895	Valkla mõisa kelder 2, 19.-20.saj.		Paekivist, poolmaapealne viilkatusega ehitis. Sees silindervõlvid. Kasutusel olnud jääkeldrina.	
15368	Valtu mõisa viinakelder		Paest kivehitis, kõrge eterniit viilkatusega. Ühelt otsalt pandusega sissesõit katusealuse ukse juurde. Teiselt poolt 3 kaaristut.	
14065	Vana-Antsla mõisa kelder		Künka sisse ehitatud mõisa kelder. Pealt kaetud mätastega, ees puidust uks, betoonist uksepiida sisse kraabitud aastaarv 1936.	Sissepääsuosa on muudetud. Jääb pargi alale.
15387	Vana-Vigala mõisa kelder		Pealt pinnasega kaetud paekividest laotud võlvidega kelder.	Sissepääsuosa on muudetud. Jääb pargi alalt välja.
14694	Vana-Võidu mõisa kelder		Ümara põhiplaaniga, poolmaapealne maakivi-hoone. Hoonet katab telkkatus. Sissepäässeinad	

			pinnase varingu tõkestamiseks on valatud hiljem.	
2984	Vasalemma mõisa kaheruumiline kelder, 19.-20. saj		Paekivist, pealt ümarkaarne ka mätastatud. Mõlemad ühesuguse lahendusega pooled on kaheosalised. Uste kohal ristipidi laotud kividest kaarsill.	Müüritis halvas seisukorras.
2983	Vasalemma mõisa kelder, 19.-20. saj.		Poolmaapealne juurvilja-kelder on ehitatud paekivist. Ilmselt hiljem on keldrit veidi suurendatud ja ehitatud kõrgem katus ja sellealune puidust väljaehitis.	Kelder katustatud, müüritis osaliselt halvas seisukorras.
1576 9	Veltsi mõisa kelder		Kelder on põhiosaga maapealne ehitus, laotud lõhutud maakividest ja kaetud tellistest tonn-võlviga. Eraldi liitub keldrile eeskoda, mis viilkatuse all.	

1596 6	Vihula mõisa jääkelder		Suur, kõrgetasemeliselt laotud ühekorruseline paekiviehitis, punasest savikivist viilkatusega. Reljeefist tulenevalt jõe poolt kõrge sokliga.	
1596 1	Vihula mõisa kelder 1		Õllekeldrina tuntud suur paekiviehitis, pealt kaetud mulla ja mätastega. Planeeringuliselt sümmeetriline - lisaks keskkäigule on sel 2 suurt silindervõlvidega ruumi.	
1596 2	Vihula mõisa kelder 2		Fassaadiga järve poole pööratud, mullapinnast kerkiva kahes kõrgusjärgus viilkatusega end. jääkelder. Pealt mätastatud.	
1599 9	Vinni mõisa jääkelder		Jääkeldrina kasutatud mälestis on ümmargune paekiviehitis,	Halvas seisus. Jääb pargi alale.

			pealt kaetud mulla ja mätastega. Keldrit on algupäraselt olnud kaetud kaheksanurkse katusega.	
2404 3	Võisiku mõisa viinakelder		Ehitatud pae-ja maakivist telliskaarega võlvkelder.	Sissepääsuosa ümberehitatud.
1415 2	Väimela mõisa jääkelder, 19. saj II pool		Vanal, keldril paiknev 2-korruseline historitsitliku väliskujundusega, täis-kelpkatusega krohvitud kivihoone. Hoone dekooris krohvirstika, risaliidid, keskteljel kolmnurkfrontoon, laiad krohvi- raamistused jms.	See pole enam kelder vaid elamu. Muuta nime.
1445 8	Õisu mõisa kelder		Kahekorruseline maa-alune tellistest kelder, kaetud muldega.	Omapärane kahe-korruseline kelder

1445 7	Õisu mõisa veinikelde r		Historitsistlik maapealse ja – aluse korrusega maakivist ja tellistest hoone. Kaetud viil- katusega. Hoone lõunaots uhke historitsistliku tellistest ja maakividest nelja tornikesega dekooriga.	Omapärase otsafassaadiga kelder.
-----------	----------------------------------	---	--	--

KUURID

Tegemist on lihtsa hoonetüübiga mõisakompleksi kõrvalhoonete seas. Valdavalt on need ühekorruselised hooned, mille ehitamisel on kasutatud kombineeritult erinevaid materjale (puit, maakivi, tellis, paekivi). Kuurides hoiti erinevaid tööriistu, küttepuid ja muud varustust.

Erilisemate näidetena võib välja tuua kaks puitpitsilist puukuuri – Loodi ja Õisu mõisa kuurid. Mõisakompleksi vaates paiknesid kuurid enamasti peahoone vahetus läheduses või mõisapargis. Vanimad kuurid on säilinud 19. sajandi esimesest poolest, hilisemad pärinevad 20. sajandi esimesest poolest. Enamasti ei ole võimalik hoone vanust määrata täpsemalt kui sajandi täpsusega.

Vähemalt pooled mälestiseks olevatest kuuridest on hästi säilinud ja väärtuslikud hoonetüübi esindajad.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest kuuridest

	Mälestisi kokku	23
Materjalikasutus	Puidust hoonete arv	1
	Paekivist hoonete arv	4

	Puidust, tellisest hoonete arv	3
	Tellisest hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (maakivis, tellis, puit) hoonete arv	14

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
2825	Habaja mõisa riistakuur, 19.-20.saj.		Hoonest on säilinud on ainult müürid.
23157	Hellenurme mõisa kuur-kelder		Maht on säilinud kuid avasid on laiendatud ja ääristatud silikaattellistega
15982	Inju mõisa riistakuur		Hoone katust on nõukogude ajal tõstetud, algne maht muutunud. Samuti on hoone külge ehitatud hilisem elamu ja mälestis tõllakuur (asuvad erinevatel kinnistutel)
23894	Jõgeva mõisa riistakuur		Hoone on nõukogude ajal suuresti ümberehitatud, lammutatud on tellispostid. Kandva konstruktsiooni tellispostide vahe on täis laotud palkidega nõukogude perioodil, varem on seal olnud tõenäoliselt väravad. Hoone kohandati nõukogude ajal korteritega elamuks.
14606	Loodi mõisa puukuur		Üks väheseid säilinud puitpits mõisakuure. Sarnane kuur on veel Õisu mõisas.

24032	Lustivere mõisa aedniku riistakuur		Hästi säilinud ja üks vanemaid mõisakuure. Kivist osa ehitatud 19 saj I poolel, puitosa 19 saj II poolel
16015	Malla mõisa kuur		Endisest kuuri neljast seinast on ainult üks säilinud, varemestunud hoone
16027	Malla mõisa riistakuur		Hästi säilinud, alguses mahus ja efektse materjalikasutusega kuur
23768	Mooste mõisa tööriistakuur		Hästi säilinud ja hooldatud efektse materjalikasutusega kuur
23956	Pala mõisa kuur		Mingi osa hoonest lammutatud nõukogude ajal, olemasolev osa kenasti säilinud. Materjalikasutuselt sarnane Mooste mõisa tööriistakuuriga.
23252	Sangaste mõisa aedniku tööriistakuur		Säilinud halvas seisukorras, vajab analüüsi ühes kompleksiga. Siiski ainus punastest tellistest säilinud tööriistakuur
15087	Sargvere mõisa tööriistakuur		Ainus heas korras paekivist säilinud kuur, teine paekivi kuur Vana-Põltsamaa mõisas
15359	Seli mõisa kuur		Hoone on praktiliselt varemestunud, mitu seinu varisenud, mõned seinad püsti ja katustatud

23743	Tilsi mõisa puukuur		Hästi säilinud, põneva materjalikasutusega kuur
15826	Vaeküla mõisa puukuur		Massiivne puidust puukuur, halvas seisukorras kuid ainus säilinud täielikult puidust kuur
23854	Valgjärve mõisa puukuur		Hästi säilinud põneva materjalikasutusega kuur
23707	Vana-Piigaste mõisa puukuur		Hästi säilinud, sarnane Tilsi mõisa puukuuriga
24010	Vana-Põltsamaa mõisa kuur		Säilinud ilmselt algses mahus paekiviehitis kuid väga halvas seisukorras
14693	Vana-Võidu mõisa aiatööriista de kuur		Hästi säilinud, efektse materjalikasutuse ja arhitektuursete detailidega kuur
16106	Vao mõisa pritsikuur		Hoones säilinud uhked tellis-võlvid
16001	Vinni mõisa kuur		Lihtne majandushoone, mahult säilinud kuid kadunud on ümbritsev toetav keskkond
14151	Väimela mõisa aedniku		Väga lihtne tellistest abihoone

	kuur, 19. saj II pool		
14456	Õisu mõisa puukuur		Üks väheseid säilinud puitpits mõisakuure. Sarnane kuur on veel Loodi mõisas.

KUIVATID

Mõisakompleksi kõrvalhoonete hulka kuulusid muu hulgas ka kuivatid ning kombineeritud funktsiooniga hooned, nagu ait-kuivatid, kelder-kuivatid, sepikoda-kuivatid, moonakatemaja-kuivatid jm. Kui varem kasutati vilja kuivatamiseks peamiselt rehemaju, siis põllumajanduse arenedes ja teraviljakasvatuse tähtsuse kasvades võeti kasutusele spetsiaalsed kuivatihooned. Need võimaldasid niiskes kliimas vilja efektiivsemalt ja suuremates kogustes kuivatada. Teraviljakasvatus oli mõisamajanduse üks olulisemaid sissetulekuallikaid. Kuivatid ehitati enamasti maakivist, tellistest või nende kahe materjali kombinatsioonis. Aidahoone-kuivati oli tihti mitmeosaline – aidaosa oli vanem ning kuivati lisati hoonele sageli 19. sajandi teisel poolel või 20. sajandi alguses. Esimesed eraldiseisvad kuivatihooned rajati 19. sajandi esimesel poolel, näiteks Anijal, Palmses, Orjakul ja Väinjärvel.

Kombineeritud funktsiooniga kuivatihoonetes eraldas kuivatiosa aida- või mõnest muust hooneosast tulemüür. Kuivatihoone iseloomulikeks tunnusteks olid kõrge korsten (säilinud Imastus, Kaagjärve-Alamõisas, Maidlas, Mõdrikul, Vohnja, Veltsi jt), sageli ka puidust ventilatsioonikorsten, tuulutusedavad, kuivatusrestid ja kuivatiahi (Moostes, Raikkülas). Mitmel pool on säilinud ka kuivatihoonete ajaloolised interjööridetailid, näiteks Tarvastus, Raikkülas, Kassaris, Lohus, Moostes ja Pikajärvel.

Kuivatid ei ole väga hästi säilinud, kõigest 15% mälestiseks olevatest kuivatitest on tänaseks hästi säilinud ja väärtuslike detailide ja arhitektuuriga hoonetüübi esindajad.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest kuivatitest

	Mälestisi kokku	110
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	60
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	39

	Tellistest hoonete arv	8
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	2

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperti kommentaar
13937	Aa mõisa kuivati		Kuivati on nõukogude perioodil ehitatud osaliselt kõrgemaks, lisatud juurdeehitus. Säilinud osaliselt maakividest kehand, asetseb eemal peahoonest
15642	Aaspere mõisa kuivati		Pärit 18 saj kuid nõukogude ajal ümberehitatud, asub mõisakompleksi südames, väärtuslik ansambli osa
24020	Adavere mõisa ait-kuivati		Algse mahu ja põneva fassaadilahenduse ja kaaristuga hoone, pärit 18 saj lõpust.
7164	Alatskivi mõisa ait-kuivati, 19. saj		Säilinud algne maht ja detailid, massiivne majandushoone, moodustab teiste kõrvalhoonetega ühtse ansambli
15325	Alu mõisa ait-kuivati		Esinduslik neogooti ait-kuivati, säilinud maht, detailid, asub pargialal

2684	Anija mõisa kuivati, 19.-20. saj		Lihtne elamuks kohandatud aidahoone, asub pargialal
1575 1	Arkna mõisa ait- kuivati		Hoone on nõukogude ajal kõrgemaks ehitatud, lisatud avasid, säilinud ka mõned algsed detailid, asub võrdlemisi peahoone lähedal
1511 7	Esna mõisa ait- kuivati		Hoone on nõukogude ajal veidi ümberehitatud, hävinud on kaaristu postid. Asub peahoone lähistel
2827	Habaja mõisa ait- kuivati, 19.- 20.saj.		Pärineb 18 saj lõpust, kuid on hiljem oluliselt ümberehitatud, asub peahoonest veidi eemal, pargist väljas.
1474 0	Heimtali mõisa ait- kuivati		Osaliselt juurde- ja ümberehitatud hoone, vajab kompleksi analüüsi. Asub pargialalt väljas, kaugemal peahoonest.
1515 4	Hõreda mõisa kuivati 1		Hoone katus osaliselt varisenud kuid säilinud algne maht, detailid, kuivatiruum jms. Asub peahoonest eemal, pargist väljas.
1515 5	Hõreda mõisa kuivati 2		Efektne ja esinduslik kuivatihoone, säilinud maht ja fassaadid, korsten. Kahjuks halvas seisukorras.

1578 9	Imastu mõisa kuivati		Väike kuivatihoone, säilinud algseid detaile, korsten, vajab analüüsi koos kompleksiga.
1519 6	Ingliste mõisa ait- kuivati		Säilinud algseid detaile, hoone osaliselt katustamata.
1598 3	Inju mõisa kuivati		Efektse materjalikasutuse ja fassaadiga kuivatihoone, algsed kõrged korstnad hävinud.
1517 7	Järlepa mõisa ait- kuivati		Säilinud korstna ja mahuga tüüpiline ait-kuivati.
2311 8	Kaagjärve -Alamõisa rehi- kuivati		Punastest tellistest historitsistlik kuivati. Säilinud interjöörü kohta pole infot.
7228	Kaagvere mõisa kuivati, 19. saj		On olnud varemetes, kohandatud elamuks. Säilinud mitmed detailid fassaadil.
2395 8	Kaarepere mõisa ait- kuivati		Säilinud mitmeid algseid detaile nii sees kui väljas, vajab tervikanalüüsi kompleksiga.

1531 0	Kabala mõisa ait- kuivati		Aida osa ehitatud 18 saj lõpus, säilinud fassaadi detaile, maht. Interjööri osas puudub info.
1384 1	Kalvi mõisa kuivati		Säilinud algseid detaile kuid 20. saj jooksul on palju ümberehitatud, sees nõukogudeaegne kuivatisüsteem.
1498 4	Karinu mõisa kuivati		Säilinud mitmed detailid, interjööris kuivati sisseseade (pole infot, mis ajast). Tehtud ümberehitusi nõukogude ajal.
2313 4	Karula mõisa kuivati		Neorenesanss kuivati, mitmeid algseid detaile on säilinud, vajab analüüsi terve kompleksi vaates.
2353 3	Kassari mõisa kuivati		Säilinud ja eksponeeritud mitmed algsed detailid, esinduslik ja restaureeritud kuivatihoone.
1522 0	Keava mõisa kuivati		Uhke historitsistlik kuivatihoone, halvas seisukorras, interjööri detailide info puudub.
1665 9	Keblaste mõisa ait- kuivati		Hoone on praktiliselt varemestunud. Kompleksist säilinud vähe, peahoone hävinud.

1521 2	Kehtna mõisa ait- kuivati		Hoonest püsti vaid müürid, interjäär hävinud
1550 6	Kloostri õisa mõisa ait- kuivati		Hoone on nõukogude perioodil põhjalikult ümberehitatud, kompleksi teistest hoonetest säilinud vaid varemed.
2849	Kodasoo mõisa kuivati, 19.- 20.saj.		Lihtne kuivatihoone, säilinud maakividest kaldtee, lisatud hilisem juurdeehitus.
1522 7	Kohila mõisa ait- kuivati		Hoone on kasutusel raamatukoguna ja ümberehitatud.
2327 0	Koikküla mõisa kuivati		Hoone on varemetes, peahoone hävinud.
2319 2	Kuigatsi mõisa kuivati varemed		Hoone on varemetes, paikneb mõisasüdamest eemal.
1389 5	Kukruse mõisa kuivati, 19. saj.		Hoone on varemetes, säilinud on lagunev estakaad. Hoone asub peahoone lähistel.

2706	Kumna mõisa ait- kuivati, 19.-20. saj.		Lihtne ait-kuivati, vähe säilinud algseid detaile.
2833	Kõue- Triigi mõisa ait- kuivati, 18.-20. saj.		Esikülje kaaristu on osaliselt kinni müüritud, säilinud algne maht. Asub mõisapargis.
1576 5	Lasila mõisa kuivati		Lihtne kuivatihoone, säilinud on mitmed detailid interjööris.
1513 5	Laupa mõisa kuivati		Tüüpiline näide pisikesest kuivatihoonest, säilinud maht, korsten detailid. Interjööri kohta info puudub
2769	Lehola mõisa kuivati, 19. saj		Mitmed algsed detailid lammutatud, lisatud uusi avasid.
1523 7	Lohu mõisa ait- kuivati		Säilinud mitmed algset funktsiooni kirjeldavad detailid interjööris, säilinud maht ja fassaadidetailid. Asub peahoone kõrval.
1460 7	Loodi mõisa kuivati		Lihtne kuivatihoone, suurim väärtus kompleksi osana.

2743	Maardu mõisa ait- kuivati, 19.saj.		Lihtne kuivatihoone, interjööris on nõukogude ajal tehtud mitmeid muudatusi.
1518 6	Maidla mõisa ait- kuivati		Hoone on osaliselt varemetes, säilinud osad massiivsed ja efektsed.
1602 4	Malla mõisa kuivati		Kuivati on varemostunud.
1551 3	Matsalu mõisa ait- kuivati		Hoone väga halvas seisukorras, säilinud esifassaadil sambad. Interjöörist pole midagi säilinud.
2376 5	Mooste mõisa kuivati		Säilinud algse mahu ja detailidega kuivatihoone, säilinud ja kasutuses kuivatiahi.
1599 4	Mõdriku mõisa kuivati		Dekoratiivse fassaadiga kuivatihoone, mõned avad kinniehitatud.
1458 6	Olustvere mõisa kuivati 1		Hästi säilinud ja detailirohke massiivne kuivatihoone.

1458 7	Olustvere mõisa kuivati 2		Halvas seisus kuivatihooned, paljuskorral ümberehitatud.
2354 8	Orjaku mõisa kuivati		Lihtne ümberehitatud kuivatihooned, mitmed detailid säilinud.
1686 6	Paatsalu mõisa kuivati		Lihtne kuivatihooned, suur korsten on lammutatud.
1397 5	Pagari mõisa kuivati		Säilinud algsed detailid ja maht, hoone on halvas seisukorras. Asub mõisasüdamest väljas, pargist eemal.
2394 6	Pajusi mõisa kuivati		Väga heas korras ja efektse fassaadilahendusega kuivatihooned.
1590 2	Palmse mõisa kuivati		Hoone väärtus seisneb peamiselt kompleksi osana, säilinud on ainult seinad ja korsten, interjöörid hävinud.
2316 5	Palupera mõisa ait- kuivati		Lihtne kuivatihooned.

2309 6	Patküla mõisa ait- kuivati		Massiivne, efektse materjalikasutuse ja kaaristuga historitsistlik ait-kuivati. Interjööri säilivuse kohta ei ole infot.
2084 6	Pidula mõisa kuivati		Algselt hoopis tall-tõllakuur, mis on hiljem kohandatud kuivatiks.
2384 6	Pikajärve mõisa ait- kuivati		Efektse materjalikasutusega hoone, kus on säilinud palju algset sisseseadet.
1451 5	Polli mõisa ait- kuivati		Lihtne klassitsistlik kuivatihoone, halvas seisukorras.
1685 5	Pootsi mõisa ait- kuivati		Halvas seisus kuivatihoone, korsten ja mitmed detailid säilinud.
1586 4	Porkuni mõisa ait- kuivati		Säilinud on hilisema kuivatiosa küttekanalid, torud jms kuivati detailid, see on 20 saj lisandus. Hoonel on ka nõukogude perioodi ebasobiv juurdeehitus.
1507 7	Purdi mõisa kuivati		Hoone säilinud suuresti algupärasena, olemas kuivati interjööridetailid, tuulutusedavad, maht, avad, fassaadikujundus jpm.

1535 1	Purila mõisa ait- kuivati		Varaklassitsistlik hoone on võrdlemisi halvasti säilinud kuid kuivati osas sisustus säilinud (2007 info).
2355 8	Putkaste mõisa kuivati		Lihtne hoone, mis oli algset moonakatemaja, hiljem lisatud kuivati osa. Vajab analüüsi koos kompleksiga, asub eemal mõisasüdamest ja on osaliselt katusetu.
1475 3	Pärsti mõisa ait- kuivati		Massiivne maakivist ait-kuivati, kus sees on säilinud ja osaliselt uuendatud kuivati sisseseade, olnud kasutusel kuivatina veel lähiminevikus.
1530 2	Raikküla mõisa ait- kuivati		Uhke kaaristuga aidahoone, millele on lisatud 19 saj lõpus kuivatiosa. Säilinud on kuivati ahi ja veel mitmed detailid.
1557 0	Riguldi mõisa kuivati		Hoone on kohandatud suvemajaks, säilinud algne maht ja fassaadilahendus. Interjöörü kohta infot pole.
2910	Riisipere mõisa ait- kuivati, 18.-20. saj.		Müürid on säilinud ja osaliselt korrastatud, sisu on hävinud, katust pole.
2382 6	Ruusa mõisa ait- kuivati		Massiivne ait-kuivati, interjääri kohta info puudub.

1557 8	Räägu mõisa ait- kuivati		Säilinud algne maht kuid nõukogude perioodil siseruumid remonditud ja ümberehitatud.
7286	Saadjärve mõisa ait- kuivati, 19.saj.		Uhke 19 saj alguse aidahoone, millele saj lõpus lisatud historitsistlik kuivati. Algne maht, korstnad, fassaadikujundus, interjöörü säilivuse infot pole.
2089 1	Saare mõisa kuivati		Hoone on varemestunud, säilinud vaid osa müüridest.
1594 4	Sagadi mõisa kuivati		Väärtuslik kompleksi osana, massiivne kuivatihoon, interjöörü kohta infot ei ole.
1390 6	Saka mõisa ait- kuivati		Hoone algne maht on hävinud, tehtud nõukogudeaegseid muudatusi ja parandusi, interjöörü kohta info puudub.
1579 5	Saksi mõisa ait- kuivati		Algse mahu ja korstnaga ait-kuivati, aidaosa varasem, kuivati 20 saj alguses lisatud. Sisseseade kohta infot pole.
1536 1	Seli mõisa ait-kuivati		Hoone katus ja osaliselt ka müürid on varisenud, praktiliselt hävinud. Asub mõisapargi ääres.

2329 5	Sooru mõisa ait- kuivati		Hoonet on parandatud silikaattellistega, sisseseade kohta info puudub. Asub mõisasüdamest ja pargist eemal.
1455 7	Suure- Kõpu mõisa kuivati		Hoone on kohandatud ümber, juurde ehitatud spordisaal. Omab vaartust kompleksi osana.
1554 3	Suure- Lähtru mõisa kuivati		Säilinud on hoone maht ja dekoratiivne fassaadilahendus, kuid sisseseade kadunud.
1409 4	Sänna mõisa ait- kuivati		Säilinud hoone maht kuid avasid muudetud nõukogude perioodil, sisseseade kohta pole infot, tõenäoliselt pole midagi säilinud.
1514 2	Särevere mõisa kuivati		Massiivne kuivatihoonet, säilinud detaile, maht.
1466 5	Tarvastu mõisa ait- kuivati		Esinduslik ait-kuivati, ehitatud mitmes etapis, kuivati ehitatud hiljem. Sees säilinud algsed detailid.

1526 4	Teenuse mõisa ait- kuivati		Massiivne 18 saj lõpu hoone, ümberehitused 19 saj. Sisseseade kohta info puudub.
2407 9	Torma mõisa ait- kuivati		Hoonele lisatud juurdeehitus nõukogude ajal ja kohandatud spordisaaliks, säilinud fassaadilahendus, osa detaile.
1470 4	Tusti mõisa ait- kuivati		Säilinud algne maht ja fassaadikujundus, kuivatiosa on ümberehitatud.
7131	Tähtvere mõisa ait- kuivati, 19. saj.		Vajab kompleksi analüüsi, säilinud mõned detailid, kuivati sisseseade hävinud.
1581 9	Uhtna mõisa kuivati		Säilinud algne maht aga sisseseade hävinud, on nõukogude ajal ümberehitatud
2401 5	Uue- Põltsama a mõisa kuivati		Historitsistlik kuivatihoone, väärtuslik kompleksi osa
1688 5	Uue- Varbla mõisa kuivati		Hoonele on tehtud silikaattellistest juurdeehitus, omab väärtust kompleksi osana.

1583 3	Vaeküla mõisa kuivati		Säilinud estakaad, korsten, fassaadikujundus. Osaliselt muudetud avasid ja tehtud juurdeehitisi, väärtuslik kompleksi osana.
1528 8	Vaimõisa mõisa ait- kuivati		Varemed paiknevad pargi alal, katus kadunud, endine maht jälgitav, sisseseade kadunud.
2385 2	Valgjärve mõisa ait- kuivati		Massiivne msskivihoone, säilinud mitmeid detaile nii sees kui väljas. Nõukogude perioodil ehitatud uus sisseseade, kohandatud osaliselt eluruumideks
7271	Vana- Kirepi mõisa ait- kuivati, 19. saj.		Mossiivne ja madal hoone, ehitatud mitmes järgus, osaliselt ka tallihoone. Säilinud algne maht, plaanilahendus, detailid.
2370 5	Vana- Piigaste mõisa ait- kuivati		Hoone on ehitatud mitmes osas, katusekuju tänaseks muudetud, osa hoonest lammutatud. Säilinud mitmed efektsed detailid, sisseseade kohta info puudub.
1412 6	Vana- Roosa mõisa ait- kuivati		Kõrge kuivatihoone, säilinud efektsed detailid fassaadil, kaaristu. Algse sisseseade kohta infot ei ole.

1413 3	Vana-Saaluse mõisa ait-kuivati		Hoonest säilinud vaid müürid, sisseseade hävinud.
1501 6	Vao mõisa kuivati		Tüüpiline ait-kuivati, omab väärtust kompleksi osana.
1609 8	Vao mõisa kuivati		Lihtne kuivatihoone, säilinud kellatorn, korsten.
2369 6	Varbuse mõisa ait-kuivati		Säilinud algne maht kuid sisseseade hävinud.
1529 5	Vardi mõisa ait-kuivati		Lihtne ait-kuivati, säilinud algne maht, detaile, sisseseade kohta info puudub.
2986	Vasalema mõisa ait-kuivati, 19.-20. saj.		Lihtne ait-kuivati, lisatud hilisem 2. korrus, säilinud sisseseade kohta infot pole, on kohandatud elamuks.
1605 3	Vasta mõisa kuivati varemed		Hoone on varemetunud, säilinud vaid osa müüridest.

7301	Vedu mõisa ait- kuivati, 19.saj.		Dekoratiivse fassaadiga hoone, sisseseade kohta info puudub.
1577 4	Veltsi mõisa kuivati		Esindusliku dekooriga kuivatihoone, säilinud mitmed detailid, maht, korsten. Sisseseade info puudub.
2941	Vihterpal u mõisa kuivati, 19.-20. saj.		Lihtne maakividest kuivatihoone, väärtuslik kompleksi osa. Interjööridetailide kohta info puudub.
1569 4	Vohnja mõisa kuivati		Dekoratiivse fassaadiga kuivatihoone, sisseseade pole säilinud, alles on korsten.
1502 0	Väinjärve mõisa ait- kuivati		Lihtne ait-kuivati, säilinud algseid detaile kuid sisseseade kohta info puudub. Väärtuslik peamiselt kompleksi osana.
1502 2	Väinjärve mõisa kuivati		Lihtne kuivati, säilinud algseid detaile kuid sisseseade kohta info puudub. Väärtuslik peamiselt kompleksi osana.

2955	Ääsmäe mõisa ait-kuivati, 18.-20. saj		Hoone ümberehitatud, parandatud silikaattellistega. Uus katus ja tarindid. Säilinud üksikud detailid interjööri.
1407 1	Vana-Antsla mõisa kuivati keldriga		Peamine väärtus kompleksi osana, ainus keldriga kuivati. Hooned on oluliselt ümberehitatud, interjööridetailide kohta infot pole
2104 4	Kõljala mõisa kuivati-sepikoda		Hoone on osaliselt varemetes, interjööri kohta infot ei ole (välja arvatud lagunenu tulekolle).

SEPIKOJAD

Tegemist on lihtsa hoonetüübiga mõisakompleksi kõrvalhoonete seas, mis ehitati tavaliselt mõisasüdamest eemal. Oma tuleohtlikkuse tõttu rajati neid teistest hoonetest eemale, harilikult kuhugi põllu- või pargiveerele. Sepikojad on valdavalt nelinurksed ilma vahelaeta ruumid. Seinad ehitati tellis-, pae- või raudkivist. Sepikoja tagaseinas paiknes ääs, mis oli välisseinte kõrguselt ümbritsetud kivimüüri. Suurematele sepikodadele paigaldati kahe poolega väravad, mis võimaldasid veoki sisenemist.

Ainulaadse arhitektuuriga on Kalvi mõisa sepikoda, Kärü mõisa sepikoda, Sikassaare mõisa sepikoda ja Vana-Prangli mõisa sepikoda. 8-s sepikojas on säilinud osaliselt sisseseade või sepaääs.

Vaimõisa mõisa sepikoja puhul kaaluda nime muutumist, kuna algsest olnud magasiit.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest sepikodadest

	Mälestisi kokku	66
Materjalikasutus	Paekivist hoonete arv	21
	Maakividest hoonete arv	2

	Tellisest hoonete arv	4
	Kombineeritud materjalist (maakivis, tellis, maakivi, puit) hoonete arv	39

Reg-nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperdi kommentaar
15639	Aaspere mõisa sepikoda		Klombitud maakivist krohvimata historitsistlikus stiilis ehitis. Olnud kaetud viilkatusega.	Hoone varemestunud ja müüride seisukord halb
14444	Abja mõisa sepikoda		Lõhutud maakividest, puhta vuugiga ehitus. Kaetud viilkatusega. Otsaviil rõhtlaudadest. Suured räästani ulatuvad kahepoolega ukseid on ääristatud tellistega.	Heas seisukorras hoone, sisseseade kohta info puudub.
23662	Ahja mõisa sepikoda		Kõrge täiskelpekatusena hoone, esifassaad toetub neljale massiivsele nelinurksele postile. Hoonet on mitu korda	Maja keskel säilinud tellistest sepaääs

			ümber ehitatud. Sepikojas on tähelepanuväärseks suur sepaääs. Siseruumides on säilinud talalaed ja arhailised ukSED.	
7168	Alatskivi mõisa sepikoda, 19. saj.		19. sajandil rajatud suurem, krohvimata maakivist ja tellistest mõisa majandushoon e. tellistest. Hoone mõlemal otsaküljel on kõrged maakivist fassaadiviilud.	Hoone põles 1980 ja oli varemetes.
1575 5	Arkna mõisa sepikoda-vankrikuur		Pikk kitsas õhukese krohvikihiga paekivihoone, mis moodustab ühise siseõuega hoonetekompleksi hobusetalli, tallmeistri maja	Vankrikuuri osa hävinenud.

			ja puutöökojaga.	
1474 7	Heimtali mõisa sepikoda		Lihtne, keskmise suurusega viilkatusega tellishoone. Aknad ümberehitatud. Katuse väljaehitus ja aknad pärinevad samuti 20.s. II poolest.	
2308 2	Helme mõisa sepikoda		Maantee poolt 1-korruseline, õue poolt pooleteise- kordne viil- katusega lõhutud maakividest ehitis. Lõunapoolne otsafassaad toetub laiadele kivi-postidele, mille all asusid sepikoja väravad.	Helme mõisa sepikoja hoone on säilitanud oma algupärase välimuse ja sisemise ruumijaotuse

2389 5	Jõgeva mõisa sepikoda		Viilkatusega, puhta vuugiga laotud tahutud maakividest seinapindu ilmestavad punastest tellisest otsaviilud ja stiliseeritud nurgakvaadrid.	
1504 9	Jäneda mõisa sepikoda		Jäneda mõisa sepikoda on ühekorruseline, ristkülikukujuli se põhiplaaniga kõrge viilkatusega maakivist seintega hoone.	Algsele mahule on peale ehitatud ja tehtud uusi suuri avasid.
1384 2	Kalvi mõisa sepikoda		Lihtsa ristküliku- kujulise põhi- plaaniga paekivi-hoone. Hoonel on rikkalikult deko-reeritud pea-fassaad. Fassaadi ilmestavad rombi- ja ringikujulised niššid ja eri-	Omapärase arhitektuuriga sepikoda.

			kujuline keskfrontoon.	
1449 5	Karksi mõisa sepikoda		Sammastikuga, ulualusega, nurga-kvaadritega dekoratiivse kivi-killustiku krohviga kivihoone. Sepikoda on kohandatud elu-majaks.	Hoonele tehtud juurdeehitusi.
2313 8	Karula mõisa sepikoda		Viilkatusega, krohvitud fassaadiga kivist hoone. Fassaadi-avad paiknevad korrapäraselt, ava-täited on puidust.	Lihtne hoone, mis jääb mõisa-kompleksist eemale.
1520 2	Kehtna mõisa sepikoda		Ühekordne, krohvitud paekivi-hoone, kõrge viilkatusega. Sepi-koda nõukogude ajal ümber ehitatud: uuendatud aknad, hobuste varjualune kinni ehitatud.	

9478	Keila-Joa mõisa sepikoda		Paekivist ehitis, kasutatud ka maa-kive ja võlvides telliseid. Avariiline, osaliselt müürid lagunenud.	Algsest hoonest vähe alles ja müüride seisukord avariiline.
1398 6	Kiikla mõisa sepikoda		Historitsistlik, ilus puhasvuuk maa-kiviehitis, lameda eterniit viil-katusega. Avad punasest tellisest dekoratiivraamistustega.	
2848	Kodasoo mõisa sepikoda, 19.-20.saj.		Kodasoo mõisa sepikoda on väiksemahulise paekivist hoone. Hoone paekivist laotud seinad on väga halvas olukorras.	Väga halvas seisukorras müürid, hoone mahtu pole võimalik nende järgi näha.
1522 9	Kohila mõisa sepikoda		Väike, lihtne krohvitud paekivihoon, viilkatusega, mille otsaviil toetub kahele lihtsale neljakandilisele sambale.	

			Aknad ja ukсед ümärkaarsed. Otsaviilus väike teravkaarne aken.	
1503 8	Koigi mõisa sepikoda		Maa- ja paekivist ehitus, mis täna seks varemeis. Esi- fassaad kujundatud kaaristuna. Suured, pealt kaarega aknaavad paekividest.	Müürid konserveeritud. Hoone jääb mõisa-südamest eemale ja ei moodusta mõisaga tervikut.
2327 2	Koikküla mõisa sepikoda		Klassitsistlikus võtmes, osaliselt krohvitud fassaadiga maa-kividest ja tellistest abihoone. Poolviilu alusel otsafassaadil on stiliseeritud veneetsia akna motiiv akna- ruutudega petikud. Fassaadid on säilinud üsna algupärasel kujul.	

2868	Kolga mõisa sepikoda, 18.-20. saj.		Suhteliselt väike kivihoone. Algselt oli kaetud poolkelpkatusega. Hoone ees on olnud sammastik.	Hoone algsest mahust säilinud vähe.
2730	Kostivere mõisa sepikoda, 19.-20. saj.		Sepikoda on paekivist seintega ja maakivist vundamendil ühekorruseline, viilkatusega hoone. Sepikojal on üks paekivist korsten.	
15340	Kuusiku mõisa sepikoda		Väike, ühekordne krohvitud poolkelpkatusega kivihoone. Esifassaadi keskel suured kahepoolega uksed. Räästaaäres karniis.	

1525 7	Käru mõisa sepikoda		Neogooti stiilis dekoratiivses maakivi-tellise segatehnikas keskmise suurusega hoone. Kaetud viilkatusega. Ukse- ja aknaavad teravkaarsed ja markeeritud telistega.	Omapärase arhitektuuriga sepikoda.
1465 5	Lahmuse mõisa sepikoda		Väike murtud maakivist hoone. Kaetud kõrge viilkatusega. Avad markeeritud punaste telistega.	
2771	Lehola mõisa sepikoda, 19. saj.		Poolkelpkatuse ga, paekivist seintega väike hoone.	
1524 3	Lohu mõisa sepikoda		Ühekorruseline viilkatusega maakivihoone, hiljem ümberehitatud.	

2403 6	Lustivere mõisa sepikoda		Maakivihoone, 1/3 hoonest on kaetud laudisega. Hoonet katab viilkatus. Osa avasid on ülaosas ümmarkaarsed. Vanad aknad on kuueruudulise jaotusega.	
2396 6	Luu mõisa sepikoda		Luu mõisaansambli sse kuuluv hoone.	
7208	Luunja mõisa sepikoda, 19. saj		Sepikoda on väike maakivihoone. Nurgad laotud tellistest hambuvate plokkidena. Hoonel on viilkatus kitsaste üleulatuvate räästastega, millel vertikaallaudis ega otsviilud.	

2322 2	Lõve mõisa sepikoda		Historitsistlikus stiilis 2-korruseline hoone. Vanem osa on maakividest esimene korrus, mis oli varem kasutuses sepikojana. Hoone teise korruse seinad on kaetud laudisega. Katuse laiad räästad katavad seinapinnast eenduvaid rõdusid.	
1551 5	Matsalu mõisa sepikoja varemed		Maakivist müüridega hoone, mille avadel dolomiidist kaarsillused ja nurgakvaadrid. Praeguseks varemetes	Varemed väga halvas seisukorras ja avariilised.

2376 0	Mooste mõisa sepikoda		Lihtsa põhi- plaaniga, krohvimata punastest tellistest ja viilkatusega hoone. Loode- poolsest otsas suured kahepooled uksed. Selle ees on kahele tellispostile toetuv ulualune.	
1457 7	Olustvere mõisa sepikoda		Maakividest ja tellistest, viil- katusega hoone. Hiljem on hoonele liidetud punastest tellistest hooneosa. Avad on markeeritud punaste tellistega. Nurgad on laotud maakivi ja tellise hambumisega.	

1686 7	Paatsalu mõisa sepikoda		Ühekordne suur krohvimata maakivist hoone, mis on kaetud lameda poolkelpkatusega, räästas astmeline pae-karniis. Nurgad on laotud puhtalt tahutud paekivist nurgakvaadrite na.	Hoone avades tehtud muutis ja seinad osaliselt tellistest üleslaotud.
1590 8	Palmse mõisa sepikoda		Massiivne, krohvitud kivihoone, kaetud kelpkatusega. Esifassaadis ulualune.	See sepäääs.
2102 6	Pädaste mõisa sepikoda		Ühekordne väike maakivihoone. Nurgad deko-reeritud dolomiidist nurgakvaadrite ga. Hoones säilinud korstna jäänused.	

1395 1	Püssi mõisa sepikoda		Säilinud paekivimüüritis . Uksed ümargaarsed.	Varemed väga halvas seisukorras ja avariilised. Jääb kompleksist eemale.
1530 6	Raikküla mõisa sepikoda		Krohvitud maakivi ja paekiviehitis, millel on piibersaba ja S- kiviga kaetud poolkelpkatus. Kasutatakse elamuna. Sees sepaääs.	
1556 8	Riguldi mõisa sepikoda		Lõhutud maa- kividest krohvimata müüridega hoone. Kaetud kivikattega viilkatusega. Avade sillused tellistest, uksesillus laotud kolmnurgana, milles kolmnurkaken.	Fotodel näha, et säilinud sepaääs.
1663 8	Roodi mõisa sepikoda		Krohvitud kivihoone, kaetud kimmidest pool- kelpkatusega.	

			Hoonesse viib pealt neogooti kaarega peauks. Sees tellistest sepaahi.	
1581 2	Rägavere mõisa sepikoda		S-kivi viilkatusega puhasvuuk paekivihoone. Avad pealt ümarkaarsed ja markeeritud püstkivi sillusega.	
1594 8	Sagadi mõisa sepikoda		Väike krohvitud kivihoone, kaetud viilkatusega. Avad pealt ümarkaarsed. 2/3 esifassaadist astub tagasi, katuseäär toetub kahele massiivsele kivist sambale.	Sepikoda on väga ehedalt säilinud hoone, kus on sees nii ääs kui lõõts
2082 2	Sikassaare mõisa sepikoda		Neogooti stiilis Sikassaare mõisa sepikoda on viilkatusega paekivihoone, mida ehib miniatuurne kreneleeritud	Omapärase arhitektuuriga hoone, mille ruumi-planeeringut on aja jooksul muudetud, tehtud lisaavasid

			rinnatisega torn.	jms. Hoones säilinud sepaääs.
2363 5	Suuremõisa mõisa sepikoda		Ühekordne, krohvitud kivihoone. Kaetud viilkatusega. Avad lihtsad. Sissepääs küljel.	
1411 8	Sõmerpalu mõisa sepikoda		Punastest tellisest ja maakividest krohvimata kivihoone, kaetud viilkatusega. Avad ja nurgad ilusate laiade punastest tellisest raamistustega.	
1682 7	Taali mõisa sepikoda		Algselt krohvimata maa- ja telliskivihoone. Kaetud kelpkatusega, millel profileeritud krohvikarniis. Hoone otsafassaad oli lahendatud lahtise kaaristuna, mis	

			on kinni-ehitatud.	
2328 7	Taheva mõisa sepikoda		Historitsistlikus stiilis, poolkelpkatusega, krohvimata fassaadiga maakividest ja tellistest abihoone, mis on hetkel varemetes	Varemed väga halvas seisukorras ja avariilised. Jääb kompleksist eemale.
2383 2	Toolamaa mõisa sepikoda		Viilkatusega hoone, mille seinad on valmistatud maakivist, nurga-postid punastest tellisest. Algsed aknaavad on kinni müüritud.	
1683 9	Tori mõisa uus sepikoda		Historitsistlik ühekordne ärkli-tubadega maa-kividest, viil-katusega hoone. Akna- ja ukseavad ümbritsetud valgeks krohvitud	

			ehisraamiga, hoone nurkades valgeks krohvitud rustika.	
1684 3	Tori mõisa vana sepikoda		Endine sepikoda on ümberehitatud eramuks.	
1470 2	Tusti mõisa sepikoda		Tahutud suurtest maakividest hoone. Kaetud viil-katusega, mille otsaviilud laudisega. Hoone otsas moodustab tellispostidele toetuv katus ulualuse.	
1448 4	Uue- Kariste mõisa sepikoda		Tellis- ja maakiviehitis, mis oli kaetud viilkatusega. Hetkel hoone varemestunud	Varemed väga halvas seisukorras ja avariilised.
1583 2	Vaeküla mõisa sepikoda		Lõhutud maa- kividest ehitis, mida kattis kõrge viilkatus. Uksed ja aknaavad	Sees säilinud ääs.

			markeeritud tellis-kiviplokkidega.	
15290	Vaimõisa mõisa sepikoda		Kõrge viilkatusega paekivihoone. Fassaadi ilmestab kõrge, katuse-harjani ulatuv omapärane neo-gooti ukseava. Kolhoosi ajal olnud kasutusel sepi-kojana, mõisa ajal magasiaidana. Esi-fassaadi kaunistab neogooti stiilis uks ja sellest kõrgemal roosaknamotiiv.	Muuta nimetust, sest algselt olnud magasiait.
7276	Valguta mõisa sepikoda, 19.saj.		Väike puhta vuugiga laotud tellishoone. Hoonel on viilkatus. Tellisseinad on kujundatud suurte kaarpetikutega arkaadidena.	

1552 8	Vanamõisa mõisa sepikoja varemed		Pae- ja telliskivist hoone varemed.	Jääb kompleksist eemale.
2371 0	Vana- Prangli mõisa sepikoda		Historitsistliku kujundusega, krohvimata maa-kiviehitus. Fassaadil kasutatud tellistest karniise, petikuid. Hoone nurkades kuus- nurkse põhiplaaniga profileeritud tornid.	Omapärase arhitektuuriga hoone, millele on lisatud suur juurdeehitus.
1609 9	Vao mõisa sepikoda		Historitsistlik, maakividest hoone. Kaetud viil-katusega. Fassaade kaunistavad vahekarniisid ja avade markeeringud. Kirdeseina toestavad kaks maakividest kontraforssi. Osa sisustust säilinud.	Sepikojas säilinud sisseseade

2985	Vasalemma mõisa sepikoda, 19.-20. saj.		Paekiviehitis, kaetud kõrge viilkatusega, mille räästa all räästa-karniis. Katuse-alune viilualune on saelõikelise dekooriga. Külgavad kinniehitatud.	
1605 1	Vastamõisa sepikoda		Krohvimata paekivihoone. Hoonet katab kitsalt üleulatuvate räästastega kelp-katus. Nurkadel kitsad nurgaliseenid. Ees suured, kahe-poolsed, kalasabalaudisega uksed. Sees säilinud eri aegadest pärinevat sepikojasisustust.	Sepikojas säilinud sisseseade
2938	Vihterpalu mõisa sepikoda, 19.-20. saj.		Neogooti stiilis paekivihoone, mis on kaetud viilkatusega. Säilinud ka võimas	

			korsten. Esifassaadil 3 punaste tellistega markeeritud, teravkaarset ava.	
1597 4	Vihula mõisa sepikoda		Krohvitud kivihoone, kaetud s-kivi viilkatusega. Sissepääsu kohal tugevalt eenduv tellistest ehissillus.	
1569 9	Vohnja mõisa sepikoda		Historitsistlik, dekoratiivselt laotud maakividest krohvimata hoone. Vuugivahed väikestest kivikildudest. Kaetud viilkatusega.	Hoone katuse-konstruktsioonid halvas seisukorras
2404 4	Võisiku mõisa uus sepikoda		Lihtne maakivihoone, mille otsal kolmelt küljelt lahtine kaaristu. Kaaristu toetub sammastele, kaared 3 esi-	Hoone halvas seisukorras.

			fassaadis avaga.	
2404 5	Võisiku mõisa vana sepikoda (pesuköök)		Keskmise suurusega tellis- ja paekivihoone. Esiküljel klassitsistlik kolmnurkviil profileeritud karniisiga ja segmentaknaga.	Hoone halvas seisukorras,
1446 8	Õisu mõisa sepikoda		Krohvimata tellishoone, mille ühes otsas asus sepikoda ja teises sepa eluruumid. Kaetud viil- katusega, mille keskosas on võimas korsten. Sissepääs hoone otsast suurte kahepoolega väravate kaudu. Hoonel säilinud mitmeid sepsidetaile.	Sepikojas säilinud sisseseade

KÜÜNID

Küünid kuulusid mõisakompleksi lihtsamate kõrvalhoonete hulka ning neid kasutati peamiselt heina hoiustamiseks. Oma funktsiooni tõttu paiknesid küünid enamasti peahoonest eemal (Matsalu, Muuga, Suuremõisa, Karinu, Sagadi, Saka, Taheva, Tori, Torma, Vana-Võidu, Väimela, Õisu), kuid leidus ka mõisasüdameid, kus küün asus peahoone lähistel (Heimtali, Kudasoo, Kostivere, Käravete, Pikva).

Mõisaküünid olid enamasti kombineeritud materjalist ühekorruselised hooned (puit, maakivi, tellis, paekivi), mille puhul kivist ja tellistest laoti postid ning nende vahele rajati palk- või laudsein. Nõukogude perioodil asendati algsed puidust seinad sageli silikaattellistest seinaga.

Paremini säilinud ja mälestisena kaitse all olevad küünid on Karinu, Kostivere, Sagadi ja Väimela küünid. Vanim kaitse all olev küün on Käravete küün, mis pärineb 18. sajandi teisest poolest. 19. sajandi esimesest poolest on säilinud Heimtali küüni varemed. Ülejäänud mälestisena kaitse all olevad küünid on valdavalt 19. sajandi keskpaigast ja teisest poolest. Hilisemad, 20. sajandi esimesel poolel ehitatud näited on Kostivere ja Sagadi mõisa küünid.

Kokku on mälestisena kaitse all 19 küüni. Pajusi küünina kaitse alla võetud hoone on aga eksituse tõttu vale nimetusega arvele võetud – tegemist on tegelikult sepikojaga –, mistõttu seda hoonet käesolevas ülevaates ei käsitleta.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest küünidest

	Mälestisi kokku (küünid, mis on ka õige nimetusega kaitse all)	18
Materjalikasutus	Paekivist või maakivist hoonete arv	8
	Kombineeritud materjalist (puit, kivi) hoonete arv	2
	Tellisest hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (maakivi, tellis, puit) hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	4

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperti kommentaar
14742	Heimtali mõisa küüni varemed		Varemetena kaitse all, säilinud on ainult postid, küüni endiseaegsest mahust pole midagi alles
14985	Karinu mõisa küün		Tüüpiline kivi-ja tellisepostide ning ristpalkidega küün, säilinud on algsed materjalid, maht ja suured väravad
2845	Kodasoo mõisa küün, 19.-20.saj.		Hoone asub aida(?) küljes ja peahoone vahetus läheduses, halvas seisukorras.
2734	Kostivere mõisa küün 1, 19.-20. saj.		Eripärase katusekonstruktsiooniga paekivist küün, säilinud on algsed suured väravad
2735	Kostivere mõisa küün 2, 19.-20. saj		Hoonest olid säilinud vaid müürid, praegu on hoone taastatud, katus, avatäited kõik uued.
14968	Käravete mõisa küün		Endist hoonemahtu pole võimalik jälgida, alles on ainult varemed, avatäited ja katusekonstruktsioonid puuduvad

15519	Matsalu mõisa küün		Hoone katus on kohati sisse vajunud, müürid lagunevad
15712	Muuga mõisa küün		Hoonest on säilinud ainult seinad, katus varisenud, endised väravad kinni müüritud
2692	Pikva mõisa küün, 19.-20. saj.		Hoone on suuresti varisenud, endist mahtu pole võimalik vaadelda, vare asub mõisapargis
15945	Sagadi mõisa küün		Säilinud algne maht, väravaavad ja materjalikasutus, mahult väga suur küünihoone
13909	Saka mõisa küün		Hoone säilinud algses mahus, otsaseinad on üles ehitatud silikaattellistest, väravad uued, mujal algne materjalilahendus-maakivi postid ja laudseinad
23641	Suuremõisa mõisa küün		Paekivist küünihoone oma algse mahus, säilinud on väravaavad, osaliselt on avad kinni laotud silikaattellistega
23284	Taheva mõisa küün		Vanima säilinud küüni vare, alles ainult tellispostid

16845	Tori mõisa küün		00ndatel on hoonet parandatud ebasobiva materjaliga, algne hoone on rikutud
24084	Torma mõisa küün		Hoone on varemestunud, säilinud on osaliselt kivist ja tellistest laotud postid ning nendevahelised palgid, katus täielikult hävinud
14698	Vana-Võidu mõisa küün		1970ndate inventariseerimise kaustas on märgitud küün teise kohta tänasest mälestisest. Hoone endisele tellispostide vahelisele alale on palkide asemel laotud silikaattellised
14160	Väimela mõisa küün, 19. saj II pool		Tüüpiline tellisest ja kivist postide ning laudseintega küün. Säilinud on suured väravad.
14471	Õisu mõisa küün		Tüüpiline näide küüni materjalikasutusest - kivist ja tellistest postid, mille vahel on laudsein. Hoone katus osaliselt varisenud, väravaavad tühjad

LAUDAD

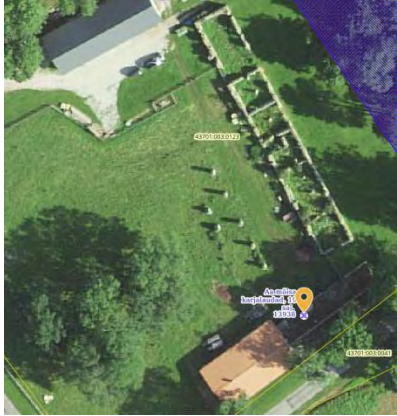
Tegemist on lihtsa koduloomade pidamiseks mõeldud mõisakompleksi kõrvalhoonega. Valdavalt on tegemist ühekorruseliste kombineeritud materjaliga hoonetega (maakivi, tellis, paekivi). Hooned paiknesid kas üksikult või kastellilaadselt, kus lauda- ja tallihooned moodustasid hoonete vahele kinnise sisehoovi.

Erandlik, kahekorruseline, on Väimela mõisa laut. Laudaossa viivad suuremad sissepääsud lõunapoolsel otsafassaadil ning väiksemad hooviküljel. Lakaossa pääseb

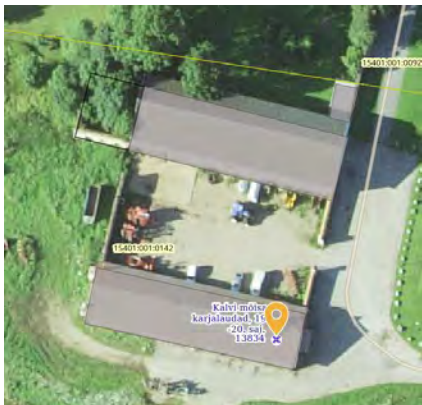
läbi kahe laia ukseava laudahoone põhjapoolses otsaseinas. Teisele korrusele pääseb kaldtee kaudu.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest lautadest

	Mälestisi kokku	66
Materjalikasutus	Paekivist hoonete arv	33
	Tellisest hoonete arv	5
	Maakivist hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (maakivis, tellis, paekivi) hoonete arv	25

Reg-nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperdi kommentaar
13938	Aa mõisa karjalahad		Pikad paekivihooned, mis on tänaseks osaliselt varemeis. Hoonete esialgsed avatäited ei ole säilinud ning osaliselt on avatäited kinni laotud.	Osa hoone-mahust hävinenud või varemetes
15641	Aaspere mõisa karjalaut		Olnud erakordselt võimas karjakastelli-kompleks. Säilinud ainult üks pae- ja maakividest tiib. Algselt kaetud viilkatusega.	Karjalaut on 2/3 ulatuses varemetes: hoone katusekonstruktsioonid on hävinud ja müürid on varisemisohhtlikud
15800	Andja mõisa laudavaremed		Pikk, paekiviehitis. Säilinud müürid paistavad silma kvaliteetse müüriladumise- ja tehnikaga ning omapärase kujunduse poolest.	Laudast säilinud seinad on avariilised. Hoone algset mahtu pole nende seinte järgi võimalik hinnata. Kompleks hävinud

1575 8	Arkna mõisa karjalaut		Omaaegsest karjakastellist säilinud tänapäevaks kolmest eri aegadel üksteisega otsiti ühendatud ehitatud laudahooned	
1578 0	Imastu mõisa karjalaut 1		Ristkülikukujulise põhiplaaniga telliskivihoone. Otsaviilud on kaetud püst- laudadega. Hoonet katab eterniitkatus.	Mõlemad karjalaudad on halvas seisukorras. Algne maht ja konstruktsioo nid säilinud
1578 1	Imastu mõisa karjalaut 2		L-kujulise põhiplaaniga telliskivihoone. Katus kaetud eterniidiga. Otsaviilud kaetud püstlaudisega.	Mõlemad karjalaudad on halvas seisukorras. Algne maht ja konstruktsioo nid säilinud
1504 6	Jänera mõisa karjalaut		1-korruselise, viilkatusega, historitsistlikus võtmes krohvimata tellisest fassaadiga laudahoone. Hoone koosneb mitmest	Telliskividest mõisahooned, halvas seisukorras.

			omavahel liidetud mahust.	
2312 7	Kaagjärve - Mäemõisa a laut		Suur, punasest tellisest, kõrgete otsaviiludega hoone. Otsaviilus ümarkaarsed-, trapets- ja segmentkaarsed aknad.	Laudast säilinud seinad on avariilised.
1531 3	Kabala mõisa karjalaut		Sisehoovi kolmelt küljelt sulgev liidetud ehitis. Hooned on krohvitud paekiviehitused, mida katab ühine viilkatus, elamukorpusel teistest kõrgem.	
1383 4	Kalvi mõisa karjalahud	 	Algselt olnud kahest laudahoonest ja kinnisest sisehoovist koosnev kompleks. Mälestis koosneb kahest nõukogudeaegsest hoonest, mille mõisaaegsest kihist annab aimu vaid paest piirdemüür ning paekivist vundamendid.	Ajaloolise hoone asemele tehtud koopia.

1520 4	Kehtna mõisa laut 1		Pikk, ühekordne paekivihoone, kõrge viilkatusega. Katus eterniitkattega.	
1520 5	Kehtna mõisa laut 2		Pikk, ühekordne viilkatusega paekivihoone. Hoone katus suures osas hävinud. Säilinud müürid.	
1550 7	Kloostri mõisa lauda varemed		Praeguseks säilinud lauda varemed on moodustunud osa karjakastelist. Paekiviehitus.	Hoone põhimõttelise lt hävinenud
1503 7	Koigi mõisa karjalaut		Pikk, viil- katusega, krohvitud paekivihoone. Hoone on kohandatud elamuks.	Palju ümberehitatu d, aga toetab keskkonda
2859	Kolga mõisa laut- linnaseke lder, 18.- 20. saj.		Pikk, ühekorruseline, krohvitud paekivihoone. Räästa all katusekarniis. Fassaad ebas- ümmeetriline, sissepääsuga vasakpoolsest osast.	

2391 3	Kuremaa mõisa laut 2		Kuremaa mõisa 2 lauda katus on kaetud plekkattega. Maakividest seintega.	Väga võimas maakivides hoone.
1386 3	Kurtna mõisa karjalaut 1		Krohvitud paekivihoone. Kaetud kõrge viilkatusega. Sissepääs otsast suure kahepoolega värava kaudu. Moodustab koos karjalaudaga 2, pika kitsa kastellilaadse sisehoovi.	Seisukord avariiline, katus osaliselt sissekukkunud ja müüritis laguneb
1386 4	Kurtna mõisa karjalaut 2		Krohvitud maakivihoone. Kaetud poolkelpkatusega. Sissepääs, otsast kaudu..	Seisukord avariiline, katuse osaliselt sissekukkunud ja müüritis laguneb
2104 2	Kõljala mõisa karjalaut		Pikk ja massivne paekivist krohvitud hoone, mis on kaetud	Väga võimas nurgakvaadritega laut

			poolkelp- katusega	
2406 4	Lilu mõisa laut		Lilu mõisa laut on tüüpiline maa- kivist ja tellistest hoone. Hoonel on säilinud algne arhitektuuriline üldilme.	Hoones sees tehtud ümberehitusi ja lisatud juurdeehitus.
1461 1	Loodi mõisa karjalaut		Maakivist krohvi- mata laudahoone. Algselt poolkelp- katuse ja laia eenduva tellistest karniisiga. Avad ja nurgad markeeritud tellistega. Hoonele tehtud pealisehitus.	
2083 6	Loona mõisa laut		Tegemist on omaaegsest karjakastellist säilinud ühe tiivaga. Viilkatusega hoone on ümber ehitatud. säilinud on algsed seinad ja osa avadest.	
7233	Luke mõisa karjalaut, 19. saj		Puhasvuuk- tellisseintega mõisa abihoone. Otsaviilud on ääristatud	Müüritis halvas seisukorras. Ainult pargi poolsed

			karniisidega ja põhiplaan on U-kujuline. Peale põlengut on säilinud ainult müüristik.	otsaseinad annavad aimu algsess hoonemahust .
7210	Luunja mõisa karjalauta de kompleks , 19. saj	 	Laudad on koondatud pika nelinurkse sisehoovi ümber. Vanimad hooned kompleksis on krohvimata maakividest Hilisemad laudahooned on paigutatud paralleelselt vana kompleksi taha. Uuemad hooned on väga pikad. Hoovi lõpetab maantee ääres kõrge krohvimata maakivimüür, milles on kõrge kahe arkaadiga värav.	
1518 8	Maidla mõisa laut		Algselt 1,5-korruseline kivihoone, mille katuse-konstruktsioonid on hävinenud	Müüritis halvas seisukorras, katustamata.

2375 6	Mooste mõisa laut		Seinad lõhutud maakivist, pealt ümarkaarsed aknad vormistatud punase tellisega. Hoonet katab viilkatus.	
2375 8	Mooste mõisa sealaut		Maakivist ja tellisest viilkatusega madalam hoone, Hoone kirdeots on kõrgem	
1599 1	Mõdriku mõisa karjalaut 1		Pikk, krohvitud viilkatusega hoone.	Tugevalt ümberehitatud hoone.
1599 2	Mõdriku mõisa karjalaut 2		Pikk maa ja paekividest kelpkatusega hoone.	Müüritis on avariiline ja osa seinu on kokkuvarisenud.
1567 6	Neeruti mõisa karjalaut 1		Karjalaut töö- hobuste tall ja ait paiknevad kastellilaadselt. Laiadel otstel on (tänapäevaks kinni laotud) kolm tellistega piiratud kaarava.	Müüritis on avariiline ja osa seinu on kokkuvarisenud.

1567 7	Neeruti mõisa karjalaut 2		Pikk krohvitud paekivihoone, eterniit kelpkatusega.	
2785	Ohtu mõisa laut 1, 19. saj.	 	Kõrge viilkatusega paekivist majandushoone. Otsafassaadis puitväravatega sissepääs. Sees betoonpõrandad, puitvahelagi. Siseõue piiranud paemüür osaliselt säilinud. Siseõuel väike silikaadist juurdeehitus.	
2786	Ohtu mõisa laut 2, 19. saj.	 	Kõrge viilkatusega ühekorruseline paekivist majandushoone. Otsafassaadis puitväravatega sissepääs. Sees betoonpõrandad, puitvahelagi. Siseõue piiranud paemüür osaliselt säilinud.	
1457 3	Olustvere mõisa laudad		Hooned krohvimata maakividest, U kujulise põhi- plaaniga kompleks, mille esikülg suletud	

			kõrge maakivist müüriga.	
2929	Padise mõisa laut, 19.-20.saj.		Ristkülikulise põhiplaaniga, poolkelpkatusega paekivihoone, mille lõunaküljele on hiljem ehitatud juurdeehitus. Põhjafassaadil daatumkivi"1884"	
23848	Pikajärve mõisa laut		Lõhkumata maakividest hoone. Hoone ajaloolisele mahule on risti juurde liidetud hilisemad juurdeehitused.	
14521	Polli mõisa karjalaut		Historitsistlik, massiivne, maakiviehtitis, kõrge viilkatusega. Teise korruse heina- hoidlasse viib kõrge pandus.	
14756	Pärsti mõisa laut		Väga pikk krohvimata maakivihoone, millel viilkatus. Hoonel on ühtlaste vahedega suurte akende rida	

15250	Rabivere mõisa laudavaremed		Olnud suur krohvimata maakivihoone. Avade küljed laotud tahutud paekiviga.	Säilinud üksikud müürijupid. Avariiline
15104	Roosna-Alliku mõisa karjalaut		Viilkatusega, krohvimata fassaadiga maa- ja paekivist laudahoone. Otsa-fassaadid on ümber ehitatud.	Kompleksi kuulunud neljas tiibhoone on hävinud.
15105	Roosna-Alliku mõisa karjalaut		Viilkatusega, maa- ja paekivist laudahoone. Massiivse hoone müüride alumised osad on laotud lubjakivist, ülemised segamini nii paest kui maakividest.	Kompleksi kuulunud neljas tiibhoone on hävinud.
15106	Roosna-Alliku mõisa karjalaut		Viilkatusega, krohvimata fassaadiga maa- ja paekivist laudahoone. Säilinud hooneid on oluliselt ümber ehitatud	Kompleksi kuulunud neljas tiibhoone on hävinud.
7288	Saadjärve mõisa laut, 19.saj.		Historitsistlik maakividest majandushoone. Seinad krohvimata, kuid	Säilinud ainult osaliselt ja kogu hoone mahtu pole

			suurte kivide vahel tagasi-hoidlikult dekoreeritud kivikildudega.	võimalik tajuda.
1594 9	Sagadi mõisa laut		Kõrge soklikorrusega ühekorruseline õhukese krovikihiga paekiviehitis. Praegu hoone varemeis.	Seisukord halb, aga säilinud müüride järgi on võimalik algset mahtu tajuda. Säilinud osa karniise ja krovhi.
2361 0	Soonlepa mõisa laut		Massiivne maakiviehitis, paekivist valgete krovitud nurgakvaadritega, algselt punase S-kivi poolkelpkatusega	
1528 5	Sulu karjamõisa laut		Pikk krovitud paekivihoone (üks osa hilisem juurdeehitus) kaetud osaliselt profileeritud plekiga, enamuses eterniidiga. Poolkelpkatus.	
1561 6	Suuremõisa mõisa karjalaut		Hoone suur, L-kujulise põhiplaaniga, krovitud	

			paekivihoone. Avasid muudetud ümberehituste käigus.	
23640	Suuremõisa mõisa väike laut		Ristkülikukujulise põhiplaaniga, paekivist seinade ja viilkatusega laudahoone.	Lihtne abihoone, mille säilinud müüride järgi on võimalik algset mahtu tajuda.
14115	Sõmerpalu mõisa karjalaut		Pikad, lõhutud maakivist laudahooned, mis kokku 3 hoonega moodustavad kastellilaadse süsteemi. Pealt kaetud viilkatustega.	Halvas seisukorras
14098	Sänna mõisa laut		Pikk maakiviseintega hoone. Aknaavad raamitud tellistega.	Hoonel uus kaldkatus, osaliselt kaasaegsete materjalidega tugevdatud seinad.
16826	Taali mõisa laut		Suur pikk maakivihoone, osaliselt krohvitud. Kaetud viilkatusega. Kaasajal ulatuslikult rekonstrueeritud.	Üks otsaviil lagunenu. Üldine seisukord halb.

7296	Tammistu mõisa laut 1, 19. saj.		Suurem krohvimata maakivihoone. Katusekatteks eterniit. Hoone nurgakvaadrid ja avade raamistus on tellistest. Idaküljel liitub hoonega väiksem hoonemaht	Hoone seisukord halb.
7297	Tammistu mõisa laut 2, 19. saj.		Viilkatusega krohvimata maakivihoone, nurkadel tellis-kivikvaaderdus. Hoone edelaküljel on telliskorsten. Hoone otsas maakivist varemetes hoonetiib	
2374 1	Tilsi mõisa laut		Maakivist krohvimata seintega hoone. Kaetud viilkatusega. Avad on markeeritud laiade punastest tellistega. Algsest hoone pikkusest on säilinud vaid osa.	

1568 4	Udriku mõisa karjalaut 1		Kõrge massiivse kelpkatusega krohvitud paekivihoone.	
1568 5	Udriku mõisa karjalaut 2		Lihtne krohvitud paekivihoone, kaetud viil- katusega.. Hoone on toestatud kontra-forssidega. Katust katab eterniit.	
1609 7	Vao mõisa karjalau- d		Pikk õhukese paekivist hoone. Hoonet katab viilkatus. L- kujulise põhiplaaniga.	Hoone osaliselt ümberehitatu d.
1610 4	Vao mõisa karjalaut		Pikk paekivist hoone. Hoonet katab kelpkatus, mis teisest hoone otsast hiljem ümberehitatud viiluks.	Hoonest alles ainult müürid, mis avariilises seisukorras.
2387 1	Veriora mõisa laut		Maakivist viilkatusega hoone. Lauda- uksed ja aknad on vormistatud punase tellisega. Hoonet on kõrgemaks ehitatud.	

1597 2	Vihula mõisa karjalaut		Pikk, poolkelp- katusega laudahoone. Vihula mõisa karjalaut sai üles ehitatud 1980.- ndate lõpul. Viru kolhoosi ajal.	Suuremalt osalt koopia, algsest juba 1800 samas kohas olnud hooned. Aja jooksul korduvalt ümberehitatu d.
1569 7	Vohnja mõisa karjalaut 1.		Pikk, L - kujulise põhiplaaniga krohvimata maakivihoone. Kaetud kõrge viilkatusega.	Algsest mahust alles ainult väikesed müürikatked.
1569 8	Vohnja mõisa karjalaut 2.		Pikk, □ - kujulise põhiplaaniga maakivihoone. Kaetud kõrge viilkatusega. Avad markeeritud punaste tellistega.	Algsest mahust alles ainult väikesed müürikatked.
1415 5	Väimela mõisa laut, 1882		2-korruseline, viilkatusega krohvimata fassaadiga raudkivist ja punasest tellisest massiivne laudahoone.. Laudaossa viivad suuremad sissepääsud lõunapoolisel otsafassaadil	

1415 8	Väimela mõisa moonakate karjalaut, 1889		Suured maakivist laudavaremed. Katus puudub. Avad ja nurgad laia punasest tellisest markeeringuga.	Hävinud
1515 0	Väätša mõisa karjalaut		1-korruseline, historitsistliku üldilmega, osaliselt krohvitud fassaadiga maakividest laudakompleks. Kompleks koosneb kolmest sisehoovi ümber koonduvast tiibhoonest.	Hoonest säilinud ainult kolmandik.
1446 2	Õisu mõisa karjalaut		Karjalaut oli suur massiivne ühekorruseline krohvitud tellishoone. Algselt viilkatusega. Hetkel varemetes.	

MEIEREID

Eesti mõisakompleksides paiknevad meiereid kujunesid eeskätt 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi alguses, mil piimanduse moderniseerumine tõi kaasa vajaduse spetsiaalsete tootmishoonete järele. Nende arhitektuur peegeldab samaaegselt nii tehnoloogilisi nõudeid kui ka mõisaehitusele omaseid esteetilisi põhimõtteid. Meiereid kavandati eelkõige funktsionaalsuse järgi: vajalikud olid hästi ventileeritavad ja jahedad tööruumid, paksud paekivist või tellistest seinad stabiilse sisekliima loomiseks ning avarad sissepääsud, mis võimaldasid mugavat liikumist laudadest toodud piima ja hiljem valmis toodangu transportimisel. Hoone asukoht mõisas ei olnud juhuslik –

meierei paigutati enamasti kaevu, ojade või allikate lähedusse, et tagada piisav veekogus nii pesuks kui jahutuseks, ning ta moodustas ühe osa mõisa tootmishoonete tsoonist koos viinavabriku, lautade ja teiste majandushoonetega.

Materjalikasutus sõltus piirkondlikest ehitustraditsioonidest: Põhja- ja Lääne-Eestis domineeris paekivi, Lõuna- ja Kesk-Eestis tellis, samas kui puitehitisi leidis vähem hügieeninõuete ja tööprotsesside iseloomu tõttu. Katused olid valdavalt viil- või kelpkatused ja kaetud pleki, sindli või hiljem eterniidiga. Stiililiselt peegeldasid meiereid omaaegseid arhitektuurisuundumusi, ent jäid siiski mõisakompleksi põhifassaadidest tagasihoidlikumaks. Levinud olid historitsistlikud mõjud sümmeetriliste ja nappide kaunistustega, samuti tööstusarhitektuurile omane lakoonilisus ja nähtav ehitusmaterjal, mis rõhutas hoone otstarvet. 20. sajandi algul ilmusid mõnel pool ka varajuugendlikud detailid ning hilisem ratsionalism tõi kaasa peaaegu täielikult dekoreerimata, rangelt funktsionaalse kujunduse.

Meiereide interjäär oli suunatud hügieenile ja praktilisusele: ruumid olid lubjatud, siledad ja kergesti puhastatavate pindadega. Suured aknad ja kõrged laed tagasid loomuliku valgustuse ja hea õhuringluse. Kokkuvõttes kujutavad meiereid endast Eesti mõisamajanduse industrialiseerumise ilmset jälge – need on hooned, kus piirkondlikud materjalid, arhitektuuritraditsioonid ja tööstuslik funktsionaalsus ühinesid tagasihoidlikuks, ent tehniliselt läbimõeldud hoonetüübiks.

Praegu on mälestiste nimekirjas 46 meiereid, mille hulka on loetud ka juustukojad, juustuvabrikud ja piimaköögid.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest meiereidest

	Mälestisi kokku	46
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	23
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	14
	Tellistest hoonete arv	5
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	0
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	3
	Puidust hoonete arv	0
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	1

Ettepanek kaitsestaatuseks	Hästi säilinud ja väärtuslik hoonetüübi esindaja, mis väärrib kaitsestaatuse jätkamist	14
	Vajab analüüsi koos hoonekompleksiga, et selgitada edaspidine kaitsestaatus	17
	Hoone on halvasti säilinud hoonetüübi esindaja ning ettepanek on kaitse lõpetamine	15

Mälestisena kaitse all olevad mõisa meiereid

reg-nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperti kommentaar
2402 1	Adavere mõisa meierei		Tõenäoliselt rajatud 18. saj lõpus. Lihtne poolkelpkatusega hoone, 20. saj on siseruumides jätnud oma tugeva jälje. Vajab hinnangu andmiseks terve kompleksi vaadet.
2687	Anija mõisa meierei, 19.-20. saj		Silmapaistev historitsistlikus stiilis meierei näide. Peegeldab hästi ehitusajale iseloomulikku materjalikasutust. Hästisäilinud ja dominantne hoone mõisakompleksis.
1661 4	Audru mõisa piimaköö k		Klassitsistlik hoone, mis on sellest ajastust pärinev vähesäilinud meierei näide, seega haruldane. Hoone on taastatud.
1511 8	Esna mõisa piimaköö k		Hoone on suures osas varemestunud, pigem kannab kompleksi kui terviku mõttes struktuurielemendi väärtust, mistõttu tuleb hinnata väärtust mõisakompleksis kui tervikus.

2315 1	Hellenur me mõisa piimaköö k		Historitsistlik hoone, vaadates maakivi ja tellise kasutus jääb mulje, et on ehitatud ümber varasemast hoonest? Omab pigem struktuurielemendi väärtust, seega tuleb hinnata kompleksiga koos.
1531 2	Kabala mõisa meierei		Lihtsa ilmega meierei-hoone, hoone avariilises seisukorras. Arvestades paiknemist ei ole ruumiliselt dominantne.
2313 2	Karula mõisa meierei		Lihtne 19. saj lõpus/ 20. saj alguses ehitatud histrotsistlike joontega hoone. Tagasihoidliku välisilmega, tüüpiline struktuurielement tervikkompleksis, mis vajab hinnangu saamiseks tervikvaadet.
1520 6	Kehtna mõisa meierei		Historitsistlik hoone, hästi säilinud ja oluline osa abihoonete kompleksist, mis samuti mälestised.
1608 4	Kiltsi mõisa piimaköö k		Lihtne, klassitsistlike joontega meierei-hoone, mis eristub teistest oma väikese mahu ja kompaktse üldkuju poolest. Kannab hästi edasi suurtootmisele eelneva ajastu vaimu. Kõlab hästi kokku ülejäänud kompleksiga.
1503 6	Koigi mõisa meierei		Hoone on põhikehandi osas 20. saj jooksul ümberehitatud, kuid selle teeb silmapaistvaks ja kogu kompleksi seisukohalt oluliseks maamärgiks neogooti-stiilis otsafassaad.

2318 9	Kuigatsi mõisa vesiveski- meierei		Hoone on avariilises seisukorras ja varemestumas, ei oma olulist arhitektuuriväärtust, jääb teistest mälestistest mõnevõrra eemale, samas asub tee ääres ja on vaadeldav. Sellegi poolest kaalub hoone halb säilivus üles muud väärtused.
2391 1	Kuremaa mõisa meierei		Klassitsistliku, üsna terviklikult säilinud kompleksi oluline osa, mis ühtse tervikuna iseloomustab hästi ühe ajaloolise suurmajandi kunagist toimimist ja ruumiloogikat.
1465 6	Lahmuse mõisa juustumaja		Väike, kuid haruldane hooneke, mis on oluline osa mõisa tervikkompleksist. Juustumaju ei ole palju alles.
1461 3	Loodi mõisa meierei		Suursuguse olemisega ja mõisakompleksi seisukohalt väga vaadeldavas asukohas paiknev hoone. Hoonet on hakaud 1990. aastatel ümberehitama (juurdeehitis), kuid säilinud on selle põhikehand koos iseloomuliku ilmega.
2403 5	Lustivere mõisa meierei		Ajalooline meierei hoone, mis on ümberehitatud kooliks ja pigem kannab seega edasi hilisema kihistuse vaimu. Asub mõisatuumikus ja on ruumiliselt tihedalt seotud ümbritseva hoonestusega, mis on valdavalt mälestised. Kompleksi väärtuste hoidmise seisukohalt on oluline, et

			hoonega pieteeditundeliselt ümber käidaks.
1602 0	Malla mõisa meierei		Malla mõisa meiereist on järel vaid varemed, millest on vaid aimatav hoone algne lahendus.
1543 1	Massu mõisa meierei		Väärtuslik ja unikaalne meierei, välimuselt meenutab väikest mõisamaja. Hoone teeb eriliseks selle pilkupüüdev välisilme neljasambalise portikusega.
2376 7	Mooste mõisa meierei		Mooste meierei on oluline osa terviklikult säilinud historitsistlikust mõisakompleksist. Asub vaadeldavas asukohas ja on ruumiliselt seotud ümbritsevate mälestistega.
1457 4	Olustvere mõisa meierei		Olustvere meierei on oluline osa terviklikult säilinud historitsistlikust mõisakompleksist. Asub vaadeldavas asukohas ja on ruumiliselt seotud ümbritsevate mälestistega.
1603 9	Pada mõisa meierei		Säilitanud algupärase mahu, kuid avatäited on ümberehitatud, mistõttu on muutunud algne ilme. Asub teistest mälestistest eemal, ei oma kompleksi mõttes kõige dominantsemat ruumilist positsiooni. On tagasihoidlik võrreldes teiste omasugustega.

2394 5	Pajusi mõisa meierei		Pajusi mõisa meierei on tänaseks oluliselt ümberehitatud. Väärtushinnangu andmise teeb keerukaks hoone paiknemine kogu kompleksi suhtes, olles teiste hoonetega visuaalselt tugevasti seotud, mistõttu on oluline, et hoone taastaks detailideni väärikal kujul. Kaitse staatuse põhjendatus selgitada välja hindamise käigus.
1586 3	Porkuni mõisa meierei		Meierei hoone üldist mahtu ja akende kuju hinnates võib arvata, et seda on 20. saj ümberehitatud. Hoonel tagasihoidlik välisilme, ajaloolisusest annavad märku kaarmotiivid peafassaadi teise korruse akende kohal. Hoone paikneb mõisasüdamest eemal ja pigem on miljööd hoidev struktuurielement, mille puhul ei pea mälestise staatust ilmtingimata rakendama.
2102 4	Pädaste mõisa meierei		Näib, et hoone müürid on mingil hetkel võetud uuesti kasutusse ja sellele on kavandatud uus-lamekatus. Hoonel pigem miljööline väärtus, mida on vaja hinnata mõisakompleksi kui tervikuga koos.
2812	Ravila mõisa meierei, 19.-20. saj.		Hoone on hävinud.

2323 1	Riidaja mõisa piimaköö k		Lihtne abihoone, millel säilinud hoone üldmaht, hoonet on siiski 20. saj ümberehitatud, võimalik, et muutunud on katusekuju, lisaks on seintes loetavad uued suured ukseavad. Hoonel pigem struktuurielemendi väärtus, mida tuleb hinnata kompleksiga tervikuna.
1510 2	Roosna- Alliku mõisa meierei		Omanäoline 19. sajandi lõpus rajatud historitsistlik meierei hoone. Iseloomulik ühekorruseline maht ja madalakaldeline kelpkatus. Hoonel pigem struktuurielemendi väärtus.
1593 9	Sagadi mõisa piimaköö k		Suuremahuline meierei hoone Eesti ühest esinduslikumast mõisakompleksist. On vaadeldav ja oluline osa tervikust.
1390 7	Saka mõisa meierei		Hoone oli enne 2010. aastate restaureerimistööde algust varemestunud. Ei oma tähelepanuväärset arhitektuuriväärtust, originaalsubstantsi vähe säilinud.
1572 1	Salla mõisa meierei		Lihtne maakividest laotud hoone, millel puudub tähelepanuväärne arhitektuuriväärtus. On pigem osa kompleksist, mistõttu vajab kompleksiga terviklikku väärtuspõhist hinnangut.

23250	Sangaste mõisa meierei		Haruldane tellishistoritsistliku meierei näide, mis sobitub oma arhitektuurikeelelt ja materjalikasutuselt mõisakompleksi üldisesse miljöösse.
15544	Suure-Lähtu mõisa meierei		Lihtne ühekorruseline meierei, osa mõisakompleksist. Pigem kannab struktuurilelemendi väärtust ja vajab hindamist koos mõisakompleksiga.
23633	Suuremõisa mõisa juustukoda		Osa suursugusest baroksest mõisakompleksist. Eraldiseisva objektina pigem tagasihoidlik, mistõttu vajab hinnangut koos terve kompleksiga.
23634	Suuremõisa mõisa meierei		Osa suursugusest baroksest mõisakompleksist. Eraldiseisva objektina pigem tagasihoidlik, mistõttu vajab hinnangut koos terve kompleksiga.
7295	Tammistu mõisa piimakoda, 19. saj.		Lihtne tellistest laotud historitsistlik piimakoda, vajab analüüsi terve mõisakompleksiga.
14670	Tarvastu mõisa meierei		Hoone on pikalt kasutuseta, halvas ehitustehnilises seisukorras. Hoonet on 20. sajandi jooksul ümberehitatud, autentseid detaile vähe säilinud.

2374 2	Tilsi mõisa meierei		Mitmes etapis ehitatud meierei, mis on halvas tehnilises seisukorras. Ei oma tähelepanuväärset arhitektuuriväärtust, on osa kompleksist. Halb seisukord kaalub üles mälestiseks olemise staatuse.
2408 8	Torma mõisa juustuvabrik		Osa kunagisest tootmisele orienteeritud mõisakompleksist. Hoonele saab anda hinnangu pärast kompleksi tervikhindamist.
1568 6	Udriku mõisa meierei		Tegemist on tänaseks ümberehitatud hoonega, mille puhul on säilinud hoone üldkuju, kuid autentsed detailid on hilisemate muudatuste käigus kaduma läinud.
1448 0	Uue- Kariste mõisa meierei		Hoone on varemestunud, kuid tänu varemete arhitektuursele detailirikkusele, mõjub maastikus atraktiivse mälupaigana. Kultuuriväärtuse hindamiseks on vajalik kogu kompleksi väärtuspõhine analüüs.
1468 5	Uue- Suislepa mõisa meierei		Lihtne hoone, mis on kaotanud algsed detailid.
1407 5	Vana- Antsla mõisa meierei		Lihtne hoone, mis on kaotanud algsed detailid. Tõenäoliselt on muudetus ka hoone üldkuju.

1610 0	Vao mõisa meierei		Lihtne hoone, mida on nõukogude perioodil rekonstrueeritud. Vajab hinnangut tervikanalüüsi käigus
2987	Vasalema mõisa meierei, 19.-20. saj.		Lihtne hoone, mida on nõukogude perioodil rekonstrueeritud. Vajab hinnangut tervikanalüüsi käigus
1577 3	Veltsi mõisa meierei		Hoone on hõlmatud nõukogudeaegse hoone sisse, millest saab moonutatud hoone terviklahendus.
1569 6	Vohnja mõisa meierei		Atraktiivselt mõjuv historitsistlik maakividest laotud meierei. Kompaktne maht ja keskne sümmeetriline arhitektuurne lahendus, hoonele avanevad kaudvaated.
1415 4	Väimela mõisa meierei, 19. saj II pool		Omapärase lahendusega meierei. Omab pigem struktuurilelemendi rolli, millele saab anda hinnangu ühes tervikkompleksi analüüsiga.

MOONAKATEMAJAD

Mõisates hakati moonakamaju ehitama 19. sajandi keskpaiku (peamiselt peale 1860. aastate teoorjuse kaotamist) et rohkem kasutada moonakate (aastapalgaliste mõisasulaste) tööjõudu. Hooned ehitati üksikult või mitmekaupa mõisasüdame naabrusesse või siis veidi kaugemale põldude äärde. Hoones oli tavaliselt 4 või 8 korterit, eluruumideks tihti kööktoad. Moonakamaja juurde kuulus tavaliselt ka laut, mõnikord ka teisi abihoooneid.

Valdavalt on tegemist ühekorruseliste, tihti poolkelpkatusega kivihoonetega, mis suuremates mõisates on koos katusealuste eluruumidega või kahekorruselised. Erandlik on nivendiseinaga Aaspere mõisa moonakatemaja hoone. Olenevalt piirkonnast on hooned rajatud paekivist (18 hoonet), maakivist (7 hoonet), tellisest (7) või kombineeritud materjalist (paekivi, maakivi, tellis). Puithooneid esineb vähe, tänaseks on nende seisukord on halvem. Esineb üksikuid liitfunktsiooniga hooneid (Kuigatsi mõisa kuivati-moonakatemaja, Toolamaa mõisa moonakatemaja-tall ja Uue-Kariste mõisa moonakatemaja-laut).

Kõige rohkem on hoonetüübi esindajaid säilinud Lõuna-Eesti maakondades ja Lääne-Virumaal (10), Rapla- ja Läänemaal vaid 1 hoone. Kasutusel (sh osaliselt või hooajaliselt) on üle poolte hoonetest, peamiselt algses funktsioonis. Sarnaselt kasutusele on hoonete seisukord kas hea või rahuldav, kasutuseta hoonetel on pigem halb või avariiline, 3 hoonet on varemestunud ja 1 hävinud.

Moonakatemajad on üldjuhul arhitektuurilt ja detailidelt tagasihoidlikud, leidub ka silmapaistvama arhitektuuri või dekooriga hooneid (nt Aaspere, Anija, Krüüdneri, Luunja, Palmse, Püssi, Toolamaa, Uue-Kariste, Vana-Saaluse, Veltsi jt). Interjööris on alupäraseid detaile säilinud suhteliselt vähe, kolmel hoonel on säilinud säilinud mantelkorsten (Torma ja kahel Kuigatsi moonakatemajal).

Kokkuvõte mälestiseks olevatest moonakatemajadest

	Mälestisi kokku	83
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	30
	Tellisest hoonete arv	9
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	32

	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis, puit) hoonete arv	1
	Puidust hoonete arv	5

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
13934	Aa mõisa moonakamaja 1		Arhailise vormi ja hästi säilinud ilmega hoonetüübi näide. Asub mõisasüdame äärel. Kasutuseta, seisukord halvenemas.
13936	Aa mõisa moonakamaja 2		Restaureerimisel. Säilinud on arhailise ilmega paekivist hoonekehand (sh kaaravad). Osaliselt on muudetud katusekuju, siseseinad, vahelaed ja põrandad lammutatud loata 2023.

15633	Aaspere mõisa moonakate- maja 1		Paekivist kehandiga varasema hoonetüübi näide, millel erandlik nivendisein (v-o algselt kasutusel aidana).
15637	Aaspere mõisa moonakate- maja 2		Osaliselt säilinud algne paekivi- kehand, teepoolne ots lammutatud. Asub mõisa- südamest eemal.
7171	Alatskivi mõisa moonamaja 1, 19.-20. saj		Säilinud algne maakividest kehand, poolkelpkatus muudetud viilkatuseks (profiilplekk), avatäited plastikust. Elumaja, asub mõisasüdamest üle tee jäävas hoonetegrupis.
7172	Alatskivi mõisa moonamaja 2, 19.-20. saj		Säilinud algne maakividest kehand ja katusekuju (profiilplekk), aknad plastikust, lisatud katuseaknad. Elumaja, asub mõisasüdamest üle

			tee jäävas hoonetegrupis.
7173	Alatskivi mõisa moonamaja 3, 19. saj		Säilinud algne maakividest kehand, poolkelpkatus muudetud viilkatuseks (profiilplekk) ja lisatud katuseaknad, avatäited plastikust. Elumaja, asub mõisasüdamest üle tee jäävas hoonetegrupis.
2685	Anija mõisa moonakamaja 1, 19.-20. saj		Säilinud müürid, on katustatud. Asub mõisa-südame hoonete- kompleksis.
2688	Anija mõisa moonakamaja 2, 19.-20. saj		Hästi säilinud kehandiga mitme kasutus-otstarbega hoonetüübi (otsas sepikoda) näide. Hästi hooldatud, teelt hästi vaadeldav.

16608	Audru mõisa moonakate- maja 1		Esinduslik hoonetüübi näide, halva hoolduse tõttu seisukord halvenemas. Kaks moonakatemaja asuvad mõisasüdamest eemal.
16612	Audru mõisa moonakate- maja 2		Lihtsa kehandiga hoonetüübi näide, kasutusel. Paigaldatud plastikaknaid. Kaks moonakate-maja asuvad mõisasüdamest eemal.
14746	Heimtali mõisa moonakate- maja		Erandlik saviplonnidest välisseinte ja tellistest otsaviiluga hoonetüübi näide, osaliselt ümber ehitatud. Hooldus halb. Asukoht mõisa-pargi piiril.
23154	Hellenurme mõisa moonakate- maja		Säilinud hoonekehand ja ilme, ansamblilisuse väärtus. Hooldamata, seis avariiline.

14130	Illu mõisa moonakamaja 1, 19. saj I pool		Hästi säilinud arhailise kehendi ja kõrge poolkelpkatusega hoonetüübi näide.
15784	Imastu mõisa moonakate- maja		Lihtsa dekooriga puidust hoonetüübi näide, asub mõisasüdame hoonete- kompleksis. Kautuseta, seisukord halvenemas.
15984	Inju mõisa moonakate- maja		Ümberehitatud. I korrus algne kaaravadega paekivikehand, II k hilisem. Osa mõisa abi-hoonete kompleksist.
23135	Karula mõisa moonakate- maja 1		Suurem, ilusa materjalikasutuse ning algse mahu ja ilmega hoonetüübi näide. Osa hääbuva mõisasüdame kompleksist.
23139	Karula mõisa moonakate- maja 2 varemed		Varemestunud suurejoonelise hoonetüübi näide hääbuvas mõisaansamblis. Asub koos

			sepikojaga mõisasüdamest veidi eemal.
15464	Koluvere mõisa moonakate-maja		Algne 1-korruseline hoonekehand ümberehitatud 2-kordseks, paigaldatud plastikaknaid. Asub mõisasüdame äärel.
2738	Kostivere mõisa moonakamaja, 19.-20. saj		Lihtsa paekivist kehandiga hoonetüübi esindaja, ansamblilisuse väärtus.
23704	Krootuse mõisa moonakate-maja		Säilinud algse kehanid ja ilmega puidust hoonetüübi näide. Hooldamatuse tõttu seisund halvenemas. Kohaliku tee ääres, vaadeldav.
23841	Krüüdneri mõisa moonakate-maja 1		Hästi säilinud algse kehendi ja ilmega ning kivistkildudega kaunistatud fassaadiga hoonetüübi näidis. Interjööris säilinud algseid tarindeid.

23842	Krüüdneri mõisa moonakate- maja 2		Algse kehandi ja ilmega hoonetüübi näidis. Fassaad kaunistatud kivitildudega. Asub mõisasüdame hoonetest veidi eemal, suvekodu.
23187	Kuigatsi mõisa kuivati- moonakate- maja		Mitmes ehitusjärgus valminud uhkem hoone-tüübi näide. Fassaadidel laiad karniisid, osad algsed aknad, vanemal osal mantel-korsten. Osa mõisasüdame ansamblist.
23190	Kuigatsi mõisa moonakate- maja		Varemestunud arhailise kehandiga puidust hoonetüübi näide, säilinud mantelkorsten. Hooldamata, mõisasüdamest veidi eemal.
23916	Kuremaa mõisa moonakate- maja 2		Algse lihtsa kehandi ja välisilmega kivihoone. Interjööris osaliselt tellislaoga põrandad. Kaks moonakatemaja

			asuvad mõisapargis, järve kaldal.
23917	Kuremaa mõisa moonakate-maja 3		Lihtsa kehandiga ja välisilmega kivihoone, ehitatud eri materjalidest. Kaks moonakatemaja asuvad mõisapargis, järve kaldal.
14976	Kurisoo mõisa moonakate-maja		Lihtne, mitme ehitusjärguga hoonetüübi näide. Osad plastikaknad. Kasutusel, osa mõisasüdame ansamblist.
15336	Kuusiku mõisa moonakate-maja		Arhailine hoonekehand ja kõrge kelpkatus. Uks ajalooline, paigaldatud plastikaknaid. Abihoonete ansamblis, ainus hoonetüübi esindaja maakonnas.
23420	Lauka mõisa moonakate-maja		Algne puidust hoonekehand ja katusekuju. Viimistlus ja avatäited muudetud. Mõisahoonetest

			säilinud koos aidaga, asuvad mõisapargis.
15481	Lihula mõisa moonakate- maja 1		Hästi säilinud paekivist kehandi ja ilmega hoonetüübi näide. Asub peahoone läheduses, Lihula mk-alal.
15485	Lihula mõisa moonakate- maja 2		Säilinud algne paekivikehand, avad suletud laudadega. Asub mõisapargis, Lihula MK-alal. Ansambilisuse väärtus.
24063	Lilu mõisa moonakate- maja		Säilinud algne maakivikehand ja üldilme. Pidevas kasutuses elamuna, hooldus keskpärane. Ansambelis laudaga, peahoone puudub.
14608	Loodi mõisa moonakate- maja		Algupärase kehandi ja katusekujuga, sobimatud juurdeehitised. Osa sisehoovi ümber paiknevatest abihoonete kompleksist.

7211	Luunja mõisa moonakate- maja, 19.-20. saj		Väga suur maakivihoone, fassaadid dekoreeritud telliste ja kivi-kildudega. Asub mõisasüdamest eemal, omanik vald.
15517	Matsalu mõisa moonakate- maja		Algne kehand ja katusekuju, paekivimüüre parandatud silikaattellistega. Mõisa abihoonete ansamblis, pikalt kasutuseta.
23763	Mooste mõisa moonakate- maja		Hea proportsiooni, dekoratiivse kivitöö ja viilualuse puitdekooriga hoone. Osa terviklikust mõisaansamblist. Elamu.
23549	Orjaku mõisa moonakate- maja		Lihtne paekivist hoonekehend, ainuke rookatusesega hoonetüübi näide. Asub abihoonete kompleksis (peahoone varemestunud).

15907	Palmse mõisa moonakate- maja		Algupärane paekivist hoonekehand, säilinud erinevate avadega arhitektuurne välisilme. Suure mõisaansambli üks väheseid algseid hooneid.
20844	Pidula mõisa moonakatemaja		Saaremaale omasest dolomiit- plokkidest algse lihtsa kehandi ja ilmega hoone. Poolkelpkatus muudetud viilkatuseks. Asub peahoone vahetus läheduses. Pigem jätta kaitse alla.
2691	Pikva mõisa moonakamaja, 19.-20. saj.		Pikk massiivne maakivihoone, avad raamistatud tellistega. Katusekuju osaliselt muudetud. Asub peahoone lähedal.
14519	Polli mõisa moonakatemaja		Lihtsa algse kehandiga hoonetüübi näide. Otsas puitveranda, säilinud detaile. Osa suurest ansamblist.

23199	Puka mõisa moonakatemaja 1		Suur, lihtsa tellistest mahuga hoonetüübi näide. Säilinud ilme, osa detaile. Kaks moonakatemaja paiknevad pargialalt väljas (peahoone hävinenud).
23200	Puka mõisa moonakatemaja 2		Hea proportsiooniga algse mahu ja kõrge poolkelpkatusega krohvitud maakivihoone, paigaldatud plastikaknad. Kaks moonakatemaja paiknevad pargialalt väljas (peahoone hävinenud).
23734	Põlgaste mõisa moonakatemaja		Algse mahu ja ilmega pikk massiivne krohvitud maakivihoone. Osa ansamblist, hästi vaadeldav.
23735	Põlgaste mõisa moonakatemaja		Algse mahu ja ilmega pikk massiivne maakivihoone. Osa ansamblist, hästi vaadeldav.

14752	Pärsti mõisa moonakatemaja		Suur algse mahu ja ilmega tellishoone, fassaadil tellisdekoor. Hästi vaadeldav.
13943	Püssi mõisa moonakamaja 1		Suur 1-kordne, keskel 2-kordne lihtsailmeline kivihoon, mille ilmet rikuvad viilkatuse profiilplekk ja plastikaknad. Ümber ehitatud härastemaja kohale ehitatud kooli sööklaks. Asub mõisa-pargis.
13948	Püssi mõisa moonakamaja 2		Ilusate proportsioonidega krohvimata paekivihoon, akendel tellis- raamistus, otsas puitveranda. Viilkatusel tsementkivi, kaetud 2012 konserveeriva kattega(?). Hästi vaadeldav.

24059	Roela mõisa moonakamaja		Erandliku seinakonstruktsiooni: I korrus maakivi/tellis ja II korrus rõhtpalkidest, algse mahu ja ilmega hoone. Katusel puitkate, osa algupäraseid avatäiteid.
15110	Roosna-Alliku mõisa moonakate- maja		Väga pikk algse mahu ja ilmega kivihoone, akendel tellis-raamistused. Ilmet rikuvad katuse profiil-plekk ja mõned katuseaknad. Hästi vaadeldav, maakonna hoonetüübi esindajatest kõige paremas seisukorras (sees kauplus).
20890	Saaremõisa moonakate- maja		Algupärase kehandiga puithoone, otstes laudaruumid. Kõrge kelpkatus kaetud eterniidi ja killega, mille all roog. Aknaid imselts muutetud. Otsaseina parandatud

			doloplokkidega. Asub mõisasüdame hoonetegrupis.
15946	Sagadi mõisa moonakate- maja 1		Arhailise kehandi ja ilmega krohvitud paekivihoone. Lai krohvitud räästakarniis, akendel tellissillused. Ühendatud teise moonakate-majaga.
15947	Sagadi mõisa moonakate- maja 2		Säilinud paekivi- kehandiga, katusel hilisemad väljaehitised. Hoone kasutusest, seiukord halvenemas. Ühendatud teise moonakatemajaga.
23617	Soonlepa mõisa moonakate- maja		Säilinud hoonekehandi ja välisilmega viimistlemata palkhoone. Kasutusel, kuid halvenevas seisukorras.

7198	Suure-Konguta mõisa moonakate-maja vare, 19. saj.		Tellishoone varemetunud maapealne osa on lammutatud, säilinud on vundament ja sokliosa. Mõisa-südames säilinud vähe hooneid.
23111	Taagepera mõisa moonakate-maja		Arhailise vormi ja hästi säilinud ilmega hoonetüübi näide. Hooldamatuse tõttu (omanik vald, hoone müügis) seisukord halvenemas.
16828	Taali mõisa moonakate-maja		Algse kehandiga hoonetüübi näide. Avadel tellisdekoor, osadavad silikaattellistega kinni müüritud. Mõisa abihoonete ansamblis, pikalt kasutuseta.
14671	Tarvastu mõisa moonakate-maja		Pikk massiivne algse kehandiga maakivihoone, krohvipinnad dekoreeritud kivikildudega ja avadel tellis-raamistused. Asub metsa-pargi ääres.

23831	Toolamaa mõisa moonakatemaja		Uhke algupärase kehandi ja ilmega liit-funktsiooniga hoonetüübi näide. Eri aegadel valminud mahud, tallil laastukatus (vahetatud 2015), eluhoone mahul fassaadi-dekoor.
24085	Torma mõisa moonakatemaja		Algse kehandi ja ilmega maakivihoone, fassaadidel dekoratiivsed nurgaketid ja kvaadrid. Kelpkatusel katuseaknad. Säilinud mantelkorsten, interjööris trafarettmaalingud.
7244	Unipiha mõisa moonakatemaja, 19. Saj.		Mahukas tellishoone, säilinud algseid detaile. Asub teeristil, hästi vaadeldav.
14478	Uue-Kariste mõisa moonakatemaja-laut		Säilinud mahu ja ilmega pikk maakivihoone (meisterlik müüritöö), dekoreeritud kivikildudega.

			Nurgad ja avade ümbrused punasest tellisest. Keldril võlvlagi, interjööris trafarettmaalinguid. Peahoone hävinenud.
23853	Valgjärve mõisa moonakate-maja varemed		Osaliselt vare, säilnud maakivimüürid. Avad ümbritsetud tellistega. Kasutusel hooneosa otsa liidetud hilisem silikaattellistest maht.
2890	Valkla mõisa moonakamaja 1, 19.-20.saj.		Pikk lihtne madala viikatusega paekivihoone. Vaadeldavas asukohas.
14072	Vana-Antsla mõisa moonakatemaja 1		Säilinud mahu ja ilmega pikk krohvitud kivihoone. Seisukord halb, korrastamisel. Mõisakompleksi abihoonete grupis.

14073	Vana-Antsla mõisa moonakatemaja 2		Säilinud mahu ja ilmega, sobimatu katuse väljaehitis. Mõisakompleksi abihoonete grupis. Hooldatud, kasutusel elamuna.
14074	Vana-Antsla mõisa moonakatemaja 3		Säilinud mahu, katusekuju ja ilmega, ainus puidust hoonetüübi näide maakonnas. Säilinud ka abihoone. Asub mõisa-südamest veidi eemal. Hooldatud, kasutusel elamuna.
14134	Vana-Saaluse mõisa moonakatemaja 1		Algse kehandiga mahukas dekooriga tellishoone. Paigaldatud plastikaknaid, lisatud väikse juurdeehitis. Puudub suur ansambel.
23698	Varbuse mõisa moonakatemaja		Hea proportsiooniga algse mahu ja ilmega maakivihoone. Profileeritud sarikaotsad, avad ümbritsetud tellistega. Seisukord halvenemas. Asub

			mõisapargist väljapool.
15770	Veltsi mõisa moonakatemaja 1		Ilusate proportsioonidega maakivi-tellisseinte ja tellisdekooriga 2-kordne hoone, millega liitub ajalooline 1-kordne kuuri-maht. Ansambelis teise moonakate-majaga, peahoone lähedal. Vaadeldav.
15771	Veltsi mõisa moonakatemaja 2		Mahukas maakivi-tellisseintega 2-kordne hoone. Ansambelis teise moonakate-majaga, asuvad peahoone lähedal. Vaadeldav.
15971	Vihula mõisa moonakatemaja		Pae- ja maakivist seintega hea proportsiooniga hoone, avad ümbritsetud punaste tellistega. Katuseharja tõstetud, sees ümberehitused 1980-ndatel. Osa peahoone lähedast abihoonete grupist.

2993	Viimsi mõisa moonakatemaja 1, 19.-20. Saj.		Lihtne krohvitud paekivihoone. Ansambilisuse väärtus, vaadeldav.
2994	Viimsi mõisa moonakatemaja 2, 19.-20. Saj.		Suuremahuline krohvitud paekivihoone. Lisatud katuseaknad. Ansambilisuse väärtus, vaadeldav.
23979	Visusti mõisa moonakatemaja		Hoone maapealne osa on hävinud (hävitatud 2020). Asukoht mõisasüdamest veidi eemal.
14156	Väimela mõisa moonakate- maja 1, 19. saj II pool		Säilinud mahu ja ilmega pikk maakivihoone. Avadel tellis- raamistus, säilinud detaile, seisukord halvenemas. Kaks sarnase arhitektuuriga lähedikku asetsevat moonakatemaja.

14157	Väimela mõisa moonakate-maja 2, 19. saj II pool		Säilinud mahu ja ilmega maa-kivihoone. Avadel tellisraamistus, säilinud detaile, seisukord halvenemas. Kaks sarnase arhitektuuriga lähestikku asetsevat moonakatemaja.
15023	Väinjärve mõisa moonakate-maja		Säilinud mahu ja ilmega lihtne krohvitud paekivihoone, ots avariiline. Osalises kasutuses, osa hääbuva mõisasüdame ansamblist.
14463	Õisu mõisa moonakate-maja 1		Säilinud algse liigendatud mahuga krohvitud tellishoone. Katusel piibrisaba (avariiline).
14464	Õisu mõisa moonakate-maja 2		Hea proportsiooniga lihtsam tellishoone. Algne maht ja ilme. Ansamblilisuse väärtus.

14465	Õisu mõisa moonakate- maja 3 tiib- hoonega		Mahukas krohvitud tellishoone. Katusel väljaehitised, säilinud detaile. Halvenevas seisukorras. Ansambilisuse väärtus.
14474	Õisu mõisa moonakate- maja 4		Kahekordne lihtne puithoone. Säilinud detaile, seiskord halvenemas. Asub mõisasüdamest eemal.

REHI JA MASINAREHI

Mõisates ehitati rehehooneid eelkõige teravilja töötlemiseks. Nendes hoonetes kuivatati vilja ja viidi läbi rehepeks. Tüüpiline rehehoone koosnes kahest ruumist: ühes paiknes reheahi, teises hoiti kuivatatud vilja. Mõnel juhul sisaldas rehehoone ka täiendavaid abi- või eluruumi.

Tööstuse ja põllumajanduse arenguga asendus käsitsi rehepeks mehhaniseeritud protsessiga. 19. sajandi teisel poolel hakati üha enam rajama masinarehehooneid. Esialgu kasutati rehepeksuks aurujõul töötavaid masinaid, hiljem aga sisepõlemismootoriga seadmeid. Masinarehest kujunes kompleksne hoone, kus toimus nii mehhaniseeritud rehepeks kui ka vilja kuivatamine ja hoiustamine. Mitmel juhul ei ehitatud mõisakompleksi uut masinarehe hoonet vaid endisele rehehoonele lisati juurde masinaruum.

Rehehooneid on mälestiste nimekirjas säilinud vähe. Viie hoone puhul võib välja tuua, et need on väärtuslikud hoonetüübi esindajad (Kolga, Kunda, Malla, Õisu, Palmse). Kolga pika rehe juures on säilinud ka kuivatiruumid koos ahju ja terasrestidega.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest rehehoonetest

	Mälestisi kokku	31
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	18
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	8
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	3
Hoonetüüp	Masinarehi	5
	Rehi	26

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperti kommentaar
23893	Jõgeva mõisa rehi		Nõukogude perioodil ümberehitatud hoone, hiljem on juurde ehitatud kütteruum
23136	Karula mõisa rehe masinaruum		Hoone on väga halvas seisus, säilinud osa suuremast hoonest. Dekoratiivne fassaadikujundus ja säilinud osaliselt algsed detailid. Hoonet on ka nõukogude perioodil ümberehitatud.

15203	Kehtna mõisa kaalurehi		Tegemist oli hästi säilinud näitega rehehoonest, paraku on hoone tänaseks tulekahjus täielikult hävinud.
2857	Kolga mõisa pikk rehi, 18.- 20. saj.		Väga halvas seisukorras kuid väärtuslik massiivne rehehoone, säilinud kuivati ruumid koos ahju ja terasrestidega.
31165	Kunda mõisa tööstushoonete kompleks		Masinarehi omab väärtust Kunda mõisakompleksi osana, säilinud on dekoratiivse kujundusega müürid. Sisseseade täielikult hävinud.
23910	Kuremaa mõisa uus rehi		Hoone on väga halvas seisus, osaliselt nõukogude perioodil ümberehitatud.
23919	Kuremaa mõisa vana rehi		Säilinud vaid üksikud müürijupid. Algset mahtu pole võimalik jälgida. Hoone on praktiliselt hävinud.
15339	Kuusiku mõisa masinarehi		Kapitaalselt ümberehitatud hoone, algsest rehehoonest pole praktiliselt midagi säilinud, asub mõisapargist ja peahoonest eemal.

2837	Kõue-Triigi mõisa rehi, 18.-20. saj.		Algseid detaile on säilinud vähe, interjäär põhjalikult ümberehitatud, väärtuslik kompleksi mahulise osana.
15239	Lohu mõisa masinarehi		Säilinud mitmed algsed detailid ja maht. Hoone on halvas seisus.
16023	Malla mõisa rehi		Algse mahu ja efektse fassaadiga rehehoone, mis on hiljem ümberkohandatud kuivatiks.
15520	Matsalu mõisa rehe varemed		Säilinud vaid lagunevad müürijupid
14588	Olustvere mõisa rehi 1		Hoone suurim väärtus on kompleksi osana, postide vahed silikaat-tellistega kinni laotud, interjäär hävinud.
14589	Olustvere mõisa rehi 2		Hoone suurim väärtus on kompleksi osana, postide vahed silikaat-tellistega kinni laotud, interjäär hävinud. Algsest ilmsest on väga vähe alles.
15900	Palmse mõisa linnaserehi		Säilinud algne maht ja detailid, väärtuslik kompleksi osa.

15857	Porkuni mõisa rehi		Massiivne ja lihtne rehehoone, säilinud mitmed detailid ja kõrge korsten.
15862	Porkuni mõisa uus rehi		Massiivne rehehoone, osa hoone seintest on varisenud.
23253	Sangaste mõisa rehi 1		Hoone on praktiliselt hävinud, alles vaid tellistest ja osaliselt lagunenenud postid.
23609	Soonlepa mõisa rehi		Hoone on halvasti säilinud ja osaliselt katusetä. Säilinud hoonetüübile omaselt mitmed tuulutused.
23639	Suuremõisa mõisa masinarehi		Algse mahu ja dekooriga masinarehi, parandusi tehtud silikaattellistega, interjöörü kohta infot pole.
16844	Tori mõisa rehi		Lihtne rehehoone, ainus puidust rehi.
24090	Torma mõisa masinarehi		Osaliselt nõukogude ajal ülesehitatud, halvas seisus algsed maakivi-tellispostid.

14077	Vana-Antsla mõisa rehi		Hoone on praktiliselt hävinud, püsti vaid korsten ja mõned müürijupid.
14697	Vana-Võidu mõisa rehi		Väärtuslik kompleksi osa, maht on säilinud, osaliselt müüre parandatud silikaattellistega.
16103	Vao mõisa rehi		Hoone on avariilises seisukorras, tehtud mitmeid parandusi silikaattellistega.
16054	Vasta mõisa masinarehe varemed		Hoone on varemetes
2975	Voore mõisa rehi, 19.-20.saj.		Hoone on osaliselt katuseta ja varisenud, algne maht on hävinud.
24046	Võisiku mõisa rehe masinaruum ja ait		Hooned on halvas seisukorras, suuresti parandatud silikaattellistega.
14162	Väimela mõisa masinarehi, 19. saj II pool		Hoone on halvas seisus tüüpiline t-kujuline masinarehi, tellispostide vahed on kinni ehitatud silikaattelliste ja eterniidiga.

14460	Õisu mõisa rehi		Tüüpiline tellispostide ja puitseintega masinarehi, ainus omalaadne säilinud mälestis. Samasugune oli Kehtna masinarehi, mis hävis tulekahjus
14748	Päri mõisa masinarehi 19-20 saj		Säilinud algseid detaile nii sise- kui välisarhitektuuris. Ainus säilinud hoone Päri mõisakompleksis.

TALLID JA TÖLLAKUURID

Mõisakompleksi kõrvalhoonete hulka kuulusid ka tallid, tõllakuurid ning kokku ehitatud tall-tõllakuurid. Need hooned olid peamiselt kasutusel hobuste pidamiseks ning mõisarahva vankrite ja kaarikute hoiustamiseks. Härrasrahva tallid ja tõllakuurid paiknesid enamasti peahoone vahetus läheduses, auhoovi ääres, mistõttu mängivad need olulist rolli mõisakompleksi terviklikus miljöö.

Tallid ja tõllakuurid olid enamasti ühekorruselised kivi- või tellishooned, kuid esines ka kombineeritud materjalikasutusega ehitisi. Nuumhärjade tallid asusid peahoonest mõnevõrra eemal, sageli viinavabrikute kõrval või lähistel. Kuna viinaajamise kõrvalsaadus oli sobiv toit nuumhärjadele, oli otstarbekas paigutada need hooned viinavabrikute vahetusse lähedusse.

Vanimad mälestisena kaitse all olevad tallid pärinevad 18. sajandist. Vanim neist on Vao mõisa tall, mis on ehitatud 1744. aastal. Erilise näitena võib hoonetüübi sees esile tuua ringtallid, millest kaks on praegu kaitse all – Heimtali ja Torma ringtallid. Suurejoonelise arhitektuuriga Heimtali ringtallis olid ühte hoonesse koondatud mitmed funktsioonid: seal paiknesid hobused, nuumhärjad, tõllakuur ja lehmalaud.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest tallidest, tall-tõllakuuridest ja tõllakuuridest

	Mälestisi kokku	233
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	136
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	67

	Tellistest hoonete arv	11
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	11
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	7
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	1
Hoonetüüp	Tallid (härjatallid, sõidu- ja tööhobuste tallid)	109
	Tall-tõllakuurid	72
	Tõlla- ja vankrikuurid	52

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperdi kommentaar
15634	Aaspere mõisa sõiduhobuste tall		Hoone on säilinud algses mahus, ümberehitusi on tehtud avade juures, neid on kinni ehitatud ja muudetud nende suurst. Oluline osa mõisakompleksi ruumilises vaates, asub peahoone esise väljaku kõrval.
15638	Aaspere mõisa tall		Hoonest on säilinud vaid müürijupid, algset mahtu pole võimalik jälgida. Asub peahoone äärsest tuumikust eemal
23664	Ahja mõisa jahimaja tall		Kombineeritud funktsiooniga hoone, juurde on ehitatud puidust kuurid. Moodustab terviku jahimajaga.

23660	Ahja mõisa tall-tõllakuur		18 saj pärit hoone ja omab kindlasti ansambli väärtust, asetseb peahoone lähistel.
7161	Alatskivi mõisa tallid, 19. saj.		Pole täielikult endises mahus, kuid säilinud siiski mahuliselt ja detailide osas, paikneb vahetult peahoone kõrval, märkimisväärne roll mõisaansamblis
15754	Arkna mõisa hobusetall		Nõukogude perioodil põhjalikult ümberehitatud, säilinud on tellisvõlvlagi. Tall moodustab terviku ümbritsevate kõrvalhoonetega, mis paiknevad ühise hoovi ümber. Hooned paiknevad peahoonest eemal.
15757	Arkna mõisa sõiduhobust e tall		Hoonet on ehitatud nõukogude ajal silikaattellistest kõrgemaks ja laiemaks, vanema osa seisukord on avariiline, katus on varisenud, müüritis osalt lagunenenud. Asub veidi eemal peahoonest
16609	Audru mõisa tall		Eripärane, kuna talli juures on ka estakaad.
15842	Einmanni mõisa tall-tõllakuur		Hoone on varemestunud ja vähe on algsest kehandist

			säilinud, kompleksi on vähe säilinud
15119	Esna mõisa tall		Asub peahoonest veidi eemal. Enamus mõisaaegsest rohkest hoonestusest on ümberehitatud või hävinud
2828	Habaja mõisa tall, 19.-20.saj.		Asub peahoone lähisel, endisest auhoovist liigub läbi maantee, ansambel on seetõttu oma algse ilme kaotanud.
15328	Hagudi mõisa tall-tõllakuur		Asub peahoone küljel, tänaseks varemestunud, püsti vaid mõned müürijupid.
2699	Harku mõisa tall-tõllakuur, 18.-19.saj.		Hoone algne kehand on 18 sajandist, samuti on säilinud barokne hoonete paigutus mõisapargis.
14738	Heimtali mõisa ringtall		Üks kahest säilinud ringtallist, silmapaistev hoone.
23152	Hellenurme mõisa tall		Hoone moodustab terviku koos tõllakuuriga, paraku on hoone katus hävinud, endiseaegset mahtu on keeruline lugeda.
23081	Helme mõisa tall		Uhke historitsistlik tallihoone.

23085	Holdre mõisa tall		Stiililiselt ja materjalikasutuse poolest sarnane peahoonega, mille küljel tall asub. Mõnel pool on asendatud algne materjal nõukogude ajal tellistega. Ainus säilinud kõrvalhoone kompleksis.
15157	Hõreda mõisa tall		Hoone on varemestunud ja vähe on algsest kehandist säilinud, kompleksi on vähe säilinud, kõrvalhooned suuresti varemestes
15153	Hõreda mõisa tall-tõllakuur		Suur L-kujuga hoone, mis asub peahoone lähistel. Säilinud algseid detaile ja maht.
16874	Illuste mõisa tall-tõllakuur		Hoone asub vahetult peahoone kõrval, hoone on varemestunud ja ainus säilinud kõrvalhoone.
15782	Imastu mõisa hobusetall		Hoone on varemestunud.
15783	Imastu mõisa härjatall		Lihtne härjatall, efektne fassaadiladi, algne maht.
15172	Juuru mõisa tall-tõllakuur		Hoone on osaliselt varemestunud, kuid moodustab tervikliku ansambli ühes peahoone ja ait-elamuga.

23891	Jõgeva mõisa härjatall		Massiivne hoone, algne maht ja mitmed detailid.
23901	Jõgeva mõisa tall		Hoone katust on tõstetud ja tehtud teisi ümberehitusi, paikneb peahoonest eemal.
15044	Jäneda mõisa härjatall 1		Hoonet on läbi ajaloo ümberehitatud, algselt moodustas tervikliku ansambli kõrvalolevate majandushoonetega.
15045	Jäneda mõisa härjatall 2		Hoone on varemestunud, osaliselt säilinud vaid müürid
15042	Jäneda mõisa tall		Dekoratiivse materjalikasutusega historitsistlik kellatorniga tallihoone.
15179	Järlepa mõisa tall-tõllakuur		Lihtne tallihoone, moodustab nelinurkliku hoovi ühes endise laudaga (pole mälestis). Talli on nõukogude perioodil ümberehitatud ning asub veidi peahoonest eemal
13890	Järve mõisa tall-tõllakuur		Algsed kaaristud esifassaadil on kinnimüüritud, lisaks tallile säilinud vaid 1 kõrvalhoone ja kindluselamu.

16724	Jäärja mõisa tall		Lihtne tallihoone, algse mahu ja detailidega. Moodustab teiste hoonetega kompaktse terviku.
23125	Kaagjärve-Mäemõisa tall-tõllakuur		Moodustab ansambli tellisest kõrvalhoonetega.
13839	Kalvi mõisa tall-tõllakuur,		Säilinud ainult müürid, asub pargis.
14493	Karksi mõisa tall-tõllakuur		Fassaadi on osaliselt parandatud silikaattellistega, samas on kasutatud mulgi vuuki. Suurt kompleksi pole säilinud ja peahoone on hävinud.
23131	Karula mõisa tall-tõllakuur		Hoone on täielikult ümberehitatud, asub pargis.
7213	Kavastu mõisa tall, 19. saj		Varemetest ehitatud büroohooneks, kompleksist pole palju järgi, asub tööstushoonete kõrval.
15217	Keava mõisa tall		Hoone katus on varisenud, müürid on suuresti ümberehitatud nõukogude perioodil

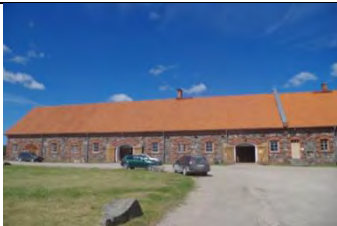
15218	Keava mõisa tall- tõllakuur		Hoone keskosa hävinud, asetseb peahoone esise väljaku ääres.
15210	Kehtna mõisa härjatall		Hästi säilinud nuumhäregade tall, säilinud on eripärane 1930ndate betoonkonstruktsioon, söödavannid, kaldtee, osaliselt algne ruumiplaan
9471	Keila-Joa mõisa tallikastell		Ainus säilinud kastelli tüüpi tallihoone, osaliselt ümberehitatud aga maht on säilinud, asetseb peahoonesise väljaku ääres
15666	Kihlevere mõisa tall- tõllakuur		Säilinud lihtne tallihoone koos kahepoolsete väravatega. Osaliselt parandatud silikaattellistega, asub peahoone kõrval.
13982	Kiikla mõisa tall- tõllakuur		Algset kehandit on parandatud silikaattellistega, kaaristu on kinni müüritud, asub peahoone lähistel.
16085	Kiltsi mõisa hobusetall		Osa algsest karniisist on lammutatud, nõukogude ajal täiendatud, parandatud. Asub peahoonest eemal.
15228	Kohila mõisa tall- tõllakuur		Algne tallihoone on elamuks ümberehitatud 20 saj alguses.

15034	Koigi mõisa tall		Algne tallihoone on lasteaiaks kohandatud, tehtud mitmeid ümberehitusi.
23269	Koikküla mõisa tall-tõllakuur		Kompleks on hajus ja mitmed hooned varemetes, kaaravad on osaliselt kinnimüüritud, muudetud avade asukohti.
2867	Kolga mõisa nuumhärjade tall, 18.-20. saj.		Hoone on praktiliselt hävinud, müürid osaliselt varisenud, katuseeta. Paikneb veidi peahoonest eemal
2860	Kolga mõisa sõiduhobuste tall, 18.-20. saj.		Hoone on suuresti üles laotud Narva plokkidest, vajab analüüsi ühes kompleksiga. Tall asub peahoone kõrval, väljaku ääres.
8756	Kose suvemõisa tall-tõllakuur		Säilinud 18 saj hoonemaht, osaliselt parandatud tellistega.
2731	Kostivere mõisa tall-tõllakuur, 19.-20. saj.		Massiivne tallihoone, mis paikneb peahoone kõrval, hoonet silikaattellistega parandatud, avasid suletud
23840	Krüüdneri mõisa talli varemed		Hoone on varemetes, suur osa toetavast kompleksist on hävinud

23183	Kuigatsi mõisa sõiduhobuste tall		Toetab kompleksi, kohandatud raamatukoguks jm avalikeks kasutusteks
13896	Kukruse mõisa hobusetall, 19. saj.		Efektse fassaadikujundusega tallihoone, osaliselt ümberehitatud.
23907	Kuremaa mõisa tall		Hoonel on nõukogude perioodi juurdeehitus, paikneb peahoonest kaugemal.
23922	Kurista mõisa tall-tõllakuur		Ainus kaitsealune hoone kompleksist, asub pargist eemal.
15337	Kuusiku mõisa tall		Hoone on korduvalt ümberehitatud, Ü Alevi arvates pigem tall-tõllakuur. Asub peahoone kõrval
23415	Kõrgessaare mõisa tall		Hoone on suuresti ümberehitatud.
2835	Kõue-Triigi mõisa tööhobuste tall, 18.-20. saj.		Algset hoonet on korduvalt ümberehitatud.

14969	Käravete mõisa härjatall		Hoonet on ümberehitatud, katust ja avasid muudetud, siiski omapärane härjatall
16728	Kärsu mõisa tall-tõllakuur		Vähesäilinud näide osaliselt puidust hoonega (seinad kaetud laastudega). Säilinud ka hoone algne maht.
14657	Lahmuse mõisa tall		Algse materjalikasutuse ja mahuga säilinud tall.
14654	Lahmuse mõisa tall-tõllakuur		Vähesel määral ümberehitatud, üldiselt suuresti algse kujunduse ja mahuga tall-tõllakuur
20886	Laimjala mõisa tall-tõllakuur		Hoone on osaliselt ümberehitatud, vajab kompleksianalüüsi
15134	Laupa mõisa sõiduhobuste tall		Muudetud algset katusekuju, kaaristu silikaat-tellistega kinni müüritud, asub pargi serval
2767	Lehola mõisa tall, 19. saj		Lihtsa arhitektuuriga tallihoone.
14104	Linnamäe mõisa tall-tõllakuur		Suur osa hoonest hävinud tulekahjus, säilinud efektse välimusega müürid.

15238	Lohu mõisa tall- tõllakuur		Algsest tallist on säilinud ainult 1/3, ülejäänud ebasobiv juurdeehitus. Asub peahoone kõrval
14610	Loodi mõisa tall		Asetseb majandushoonete kompleksis peahoone lähistel, säilinud algse mahu ja põneva materjalikasutusega tall
24030	Lustivere mõisa tall- tõllakuur		Nõukogude ajal tugevalt ümberehitatud, algsest kehandist on säilinud osaliselt müürid.
23220	Lõve mõisa tall- tõllakuur		Algses mahus 18 saj hoone, kompleksist on säilinud väga vähe.
2745	Maardu mõisa tall- tõllakuur, 19.saj.		Algses mahus ja materjalikasutusega tallihoone, asub peahoone esise väljaku ääres.
8529	Maarjamäe suvemõisa tall		Väärtuslik kompleksi osa, algne maht ja materjal säilinud.
7193	Maidla abimõisa tall- tõllakuur, 19. saj.		Osaliselt säilinud müürid, suures osas on hoone varisenud, lisaks on kompleksist alles veel vaid peahoone

15189	Maidla mõisa tall		Osaliselt katusetä, osaliselt elamuks kohandatud. Algne maht on kadunud.
15187	Maidla mõisa tall-tõllakuuri varemed		Varemetest vähe säilinud, asub peahoonest ja pargist eemal.
16019	Malla mõisa tall		Hoone on kohandatud elamuks, kasutatud sobimatuid materjale
15430	Massu mõisa tall-tõllakuur		Põnev materjalikasutus kuid tehtud Ümber/juurdeehitused nõukogude perioodil. Jäab pargist ja peahoonest veidi eemale.
15512	Matsalu mõisa tall-tõllakuur		Fassaadi liigendatud pilastritega, põnev materjalikasutus, asub peahoone lähistel.
23757	Mooste mõisa tall		Säilinud maht ja algne materjalikasutus, sees säilinud algsed malmpostid
23755	Mooste mõisa tall-tõllakuur		Väärtuslik kompleksi osa, algne maht, materjalikasutus, hoone restaureeritud.

14504	Morna mõisa tall		Lihtne tallihoone, säilinud maht.
15993	Mõdriku mõisa tall		Koolihooneks kohandatud, tehtud mitmeid ümberehitusi.
13963	Mäetaguse mõisa tall-tõllakuur		Klassitsistlik hoone, säilinud algne maht, asub peahoone esise väljaku ääres.
15675	Neeruti mõisa tööhobuste tall		Tüüpiline tallihoone, kehand on säilinud, algset katusekuju on muudetud. Asub peahoonest veidi eemal, pargist väljas.
2781	Ohtu mõisa tall-tõllakuur, 18.-20. saj		Efektne vare, paikneb peahoone vahetus läheduses
14576	Olustvere mõisa härjatall		Efektse materjalikasutusega ja hästi säilinud tall, restaureeritud ja kohandatud avalikuks kasutuseks
14572	Olustvere mõisa tallid		Moodustab teise kõrvalhoonega kastelli, hästi säilinud ja kohandatud muuseumiks
16876	Paadrema mõisa tall-tõllakuur		Kompleks praktiliselt hävinud, tallihoone väga

			halvas seisukorras, osaliselt parandatud silikaat-tellistega
16871	Paatsalu mõisa härjatall		Efektne vare, paikneb kõrvalhoonetega kompleksis, peahoone hävinud
23943	Pajusi mõisa tall-töllakuur		Tugevalt ümberehitatud nõukogude perioodil, algsest pole praktiliselt midagi säilinud. Samas on säilinud veel teisi kõrvalhooneid.
15911	Palmse mõisa härjatall		Hoone on olnud varemetes ja taastatud nõukogude perioodil, tuleb vaadata koos kompleksiga
15899	Palmse mõisa tall-töllakuur		Hoone on olnud varemetes ja taastatud nõukogude perioodil, tuleb vaadata koos kompleksiga, nõukogude restaureerimise näide.
23097	Patküla mõisa tall		Massiivne tallihoone, mida on nõukogude perioodil parandatud silikaat-tellistega, muus osas efektne materjalikasutus. Kompleks praktiliselt hävinud, ainult 2 kõrvalhoonet veel alles.
14759	Peetri mõisa tall-töllakuur		Eriline juugendlik tallihoone, moodustab terviku ühes peahoonega
23850	Pikajärve mõisa tall		Hoone on nõukogude perioodil kõrgemaks ehitatud, muudetud on avade suurust ja kuju.

2694	Pikva mõisa tall-tõllakuur, 19.-20. saj.		Tallihoone on katustamata kuid kehand on tallihoonele ebatüüpilise materjalikasutusega - rõhtpalgid ja maakivi.
20908	Pilguse mõisa tall-tõllakuur		Lihtne tallihoone, mis vajab analüüsi koos kompleksiga
14522	Polli mõisa härjatall		Massiivne ja efektse materjalikasutusega vare, moodustab teiste abihoonetega karjahoovi
14520	Polli mõisa tall		Hoone paikneb eemal mõisasüdamest
16857	Pootsi mõisa tall		Hoonet on suures osas nõukogude perioodil ümberehitatud, säilinud on eriline kivikillustikuga dekoreeritud fassaad
15851	Porkuni mõisa tall		Moodustab teiste kõrvalhoonetega ühtse majandushoovi, lihtsa materjalikasutusega tallihoone, osaliselt säilinud on algsed siseseinad.
15866	Porkuni mõisa tööhobuste tall		Lihtne ja tüüpiline tallihoone.

15441	Puhtu mõisa tall- tõllakuur		Moodustab terviku ühes peahoonega, hooned on ühendatud piirdemüüri- ga, moodustab kinnise hoovi. Dekoratiivne materjalikasutus, algne maht
23198	Puka mõisa tall- tõllakuuri varemed		Varemestunud hoone, otsaviilud on suures osas lagunenud, osaliselt säilinud seinad, vare paikneb pargis
15353	Purila mõisa tall- tõllakuur		Paikneb peahoone kõrval, oluliselt muudetud hoone ilmet - suurendatud avasid, kohati parandatud silikaat- tellistega.
23556	Putkaste mõisa tall- tõllakuur		Tüüpiline tallihoone, hoone on säilinud suuresti algse mahu ja materjaliga, paikneb peahoone kõrval, moodustab ühtse kompleksi teiste abihoonetega
21023	Pädaste mõisa tall- tõllakuur		Säilitanud algse mahu, kasutatud dekoratiivset fassaadikujundust, moodustab ühtse ansambli peahoone ja teiste kõrvalhoonetega.
13945	Püssi mõisa härjatall		Moodustab viinavabrikuga ühtse kompleksi, asetseb peahoonest veidi eemal.
15249	Rabivere mõisa tall		Hoone on katusetu, varemed kaitstud, vajab analüüsi ühes kompleksiga

15248	Rabivere mõisa tall-tõllakuur		Varemestunud hoone, seinad osaliselt veel püsti. Vare asub mõisapargis.
15303	Raikküla mõisa tall		Tüüpiline madal tallihoone, säilinud algne maht, materjalikasutus ja mõned avatäited. Katus osaliselt varisenud. Asub mõisakompleksi serval.
15725	Rakvere mõisa tall		Hoone on mitmel korral restaureeritud, ümberehitatud ja hoones on toimunud tulekahju.
7260	Rannu mõisa tall, 19. saj		Asetseb eemal peahoonest, pargist väljas, hoone on varemestunud.
23774	Rasina mõisa tall		Kompleksist pole praktiliselt midagi alles, hoonet on ümberehitatud. Tallihoone endine maht on kadunud, hoonet katab ajutine katus
2814	Ravila mõisa nuumhärjaga de tall, 19.-20. saj		Tüüpiline näide tallihoonest.
23228	Riidaja mõisa tall-tõllakuur		Erilise vahvärk konstruktsiooniga tallihoone, paikneb peahoone esise väljaku ääres.

2912	Riisipere mõisa tall-tõllakuur, 18.-20. saj.		Hoonet on kapitaalselt ümberehitatud - lisatud mahud külgedele, suurendatud avasid. Algsest tallihoonest on alles väga vähe.
15103	Roosna-Alliku mõisa tall		Kompleks on maanteeга läbi lõigatud seega terviklik miljöö pole tunnetatav. Hoone on säilitanud enam-vähem algse mahu ja fassaadikujunduse.
23827	Ruusa mõisa tall-tõllakuur väravaposti dega		Erilise kujunduse ja materjalikasutusega hoone, ainulaadne valguslahendus tallihoonete puhul.
23817	Räpina mõisa tall-tõllakuur		Hästi säilinud kehandiga restaureeritud tallihoone
15579	Räägu mõisa tall-tõllakuur		Lihtne tallihoone
7290	Saadjärve mõisa härjatall, 19.saj.		Säilinud mitmeid algseid detaile - maht, detailid, avatäited. Osaliselt avad kinni ehitatud.
24050	Saare mõisa tall-tõllakuur		18. saj tallihoone, säilinud maht, detailid, algsest olnud hoones ka kutsari elukoht. Kompleksist on säilinud vähe.

15573	Saaremõisa tall		Ebatüüpilise katusekattega tallihoone, kohandatud elamuks ja seoses sellega ka ulatuslikult ümberehitatud.
15936	Sagadi mõisa hobusetall		1970ndatel nimetati hoonet aidaks, asub eemal peahoonest ja seda ümbritsevate kõrvalhoonete kompleksist, asub pargialt väljas.
23249	Sangaste mõisa tall		Ebatüüpiline materjalikasutus - savist kehand.
8503	Seewaldi suvemõisa tall, vaimuhaigla kontor Paldiski mnt. 52/11		Algsest tallihoonest pole palju säilinud, hoone on ümberehitatud kontorihooneks. Omab väärtust kompleksi osana.
15362	Seli mõisa tall-tõllakuur		Esinduslik klassitsistlik tallihoone, säilinud algne maht ja detailid.
23614	Soonlepa mõisa sõiduhobust e talli varemed		Hoone on praktiliselt hävinud, alles on üksikud müürijupid.
23611	Soonlepa mõisa tööhobuste tall		Moodustab ühtse majandusõue teiste kõrvalhoonetega.

7186	Suure-Kambja mõisa tall, 19. saj		Lihtne tallihoone, mis omab väärtust mõisakompleksi osana.
15618	Suuremõisa mõisa härjatal		Lihtne tallihoone, mis omaks väärtust mõisakompleksi osana. Kompleksi praktiliselt säilinud ei ole.
23627	Suuremõisa mõisa tall		Algsest hoonest on väga vähe säilinud.
15612	Suuremõisa mõisa tall-tõllakuuri varemed		Nii hoonest kui ka ümbritsevast kompleksist ei ole palju säilinud, tallihoone müüridest on vähe püsti.
14112	Sõmerpalu mõisa tall-tõllakuur		Omab ansamblilist väärtust, tüüpiline tallihoone.
14096	Sänna mõisa tall		Omab ansamblilist väärtust, tüüpiline tallihoone.
14095	Sänna mõisa tall-tõllakuur		Omab ansamblilist väärtust, tüüpiline tallihoone.
23107	Taagepera mõisa tall		Väärtuslik kompleksi osa. Osaliselt on hoonet läbi ajaloo ümberehitatud.

16823	Taali mõisa tall		Hoone on kompleksiväärtusega, kogu kompleks paikneb on maastikul hajusalt.
23285	Taheva mõisa härjatall		Hoone on praktiliselt hävinud, seinad on osaliselt säilinud, moodustas teiste kõrvalhoonetega tervikliku majandushoovi. Ka mitmed teised kõrvalhooned varemestunud.
7298	Tammistu mõisa tall, 19. saj.		Hoonet on nõukogude perioodil remonditud, maht üldjoontes endine, avasid muudetud. Omab väärtust kompleksi osana.
14669	Tarvastu mõisa tall		Hoonet on nõukogude perioodil remonditud, maht üldjoontes endine, avasid muudetud ja kinni ehitatud silikaat-tellistega. Omab väärtust kompleksi osana.
14668	Tarvastu mõisa tall-tõllakuur		Klassitsistliku ilme ja mahuga kõrvalhoone, omab väärtust kompleksi osana.
23740	Tilsi mõisa tall-tõllakuur		Algne tallihoone on kohandatud eluhooneks, omab väärtust kompleksi osana.

16832	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16833	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16834	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16835	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16836	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16837	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
24087	Torma mõisa härjatal		Hoonet on mitmel korral ümberehitatud.

24082	Torma mõisa ringtall		Hoone on varemestunud, väärtuslikud ja massiivsed ringtalli varemed, tuleks vaadelda koos kompleksiga.
24080	Torma mõisa sõiduhobuste tall		Hoonet on ulatuslikult ümberehitatud, algsest pole enam palju säilinud.
16860	Tõstamaa mõisa tall		Omapärane ja eriline tallihoone, terviklik kompleks
7132	Tähtvere mõisa tallid piirdemüüri ja, 19. saj.		Moodustab terviku koos teiste majandushoonetega
15818	Uhtna mõisa tall-tõllakuur		Nõukogude perioodil koopiana ülesehitatud, halvas seisukorras, ümbritsev ansambel praktiliselt puudub.
14482	Uue-Kariste mõisa tall		Nõukogude perioodil juurde ehitatud pool hoonemahtu silikaat-tellistest. Algne maakivist osa on dekoratiivse kivi-killustiku laoga.
16881	Uue-Varbla mõisa tall		Moodustab koos teiste hoonetega väiksema tervikliku kompleksi, peamine väärtus ansambli osana.

15834	Vaeküla mõisa härjatalli 1 varemed		Vare, nagu mitmed teised kõrvalhooned. Ajaloolisest kompleksist on vähe järgi
15835	Vaeküla mõisa härjatalli 2 varemed		Vare, nagu mitmed teised kõrvalhooned. Ajaloolisest kompleksist on vähe järgi
15831	Vaeküla mõisa tall-töllakuur		Mälestis koosneb mitmetest erinevatest hoonetest, osad varemetes, osad suuresti ümberehitatud. Algsest hoonest on väga vähe alles.
23563	Vaemla mõisa tall-töllakuuri varemed		Säilinud ainult vare, ka kõrvalhooned varemetes, asuvad pargis.
2892	Valkla mõisa härjatall, 19.-20. saj.		Hoone avad on muudetud nõukogude perioodil, täielikult kaotanud algse välisilme ja plaanilahenduse. Tall asub väljaspool parki, viinavabriku kõrval.
2889	Valkla mõisa tall, 19.-20.saj.		18. saj tallihoone, säilinud maht, detailid
14076	Vana-Antsla mõisa tall		Algse mahu, kujunduse ja detailidega tallihoone.

15526	Vanamõisa mõisa sõiduhobust e tall		Endine tallihoone on nõukogude perioodil ümberehitatud lihtne hoone, ümbritsev kompleks on praktiliselt kadunud.
23706	Vana- Piigaste mõisa tall- tõllakuur		Peamine väärtus võiks olla kompleksi osana aga ümbritsev on suuresti hävinud, seinad on suures osas üles laotud silikaat- tellistest.
23713	Vana- Prangli mõisa talli varemed		Varemed on peaaegu hävinud, ümbritsev kompleks on hävinud
16094	Vao mõisa tall- tõllakuur		Säilinud efektne kaaristu.
23697	Varbuse mõisa tall- tõllakuur		Vajab kompleksi analüüsi, tegu on tüüpilise tallihoonega
15437	Vatla mõisa tall- tõllakuur		Interjäär on ümberehitatud, säilinud hoone maht ja fassaadikujundus.
7300	Vedu mõisa tall, 19. saj		Säilinud algne maht ja detailid.

2939	Vihterpalu mõisa tall, 19.-20. saj.		Tegu on lihtsa tallihoonega, osaliselt müürid varisenud.
15446	Virtsu mõisa tall-tõllakuur		Säilinud efektne kaaristu.
15873	Võhmuta mõisa härjatal		Hoonest on säilinud osaliselt vaid müürid, praktiliselt hävinud.
14147	Väimela mõisa tall-tõllakuur		Algse mahu ja kujundusega lihtne tallihoone, vajab kompleksi analüüsi.
15021	Väinjärve mõisa tall-tõllakuur		Endine tall-tõllakuur on varemestunud, asub pargis.
2714	Vääna mõisa tall-tõllakuur, 19. saj.		Väärtuslik kompleksi osa, efektse kaaristuga tallihoone.
14461	Õisu mõisa tall		Suure mõisakompleksi osa, hoone osaliselt varemestunud
14453	Õisu mõisa tall-tõllakuur		18 saj pärit hoone, säilinud on algne maht ja detailid. Moodustab peahoone ja aidaga esindushoovi.

23924	Kärde mõisa tall-ait		Massiivne tallihoone maht. Kompleksist on vähe säilinud.
15304	Raikküla mõisa küün-tõllakuur		Omab väärtust kompleksis, paikneb peahoonesse suunduva tee ääres
15635	Aaspere mõisa tõllakuur		Säilinud algne maht aga fassaadil on avasid nõukogude perioodil kinni ehitatud. Põhiline väärtus kompleksi osana.
15005	Aruküla mõisa tõllakuur		Hoone on katuseta, interjöörid hävinud. Asub otse peahoone kõrval, pargis. Väärtuslik ansambli osa.
2826	Habaja mõisa tõllakuur, 19.-20.saj.		Osaliselt säilinud ainult seinad, parandatud silikaat-tellistega.
23153	Hellenurme mõisa tõllakuur		Algse mahu ja dekooriga lihtne tallihoone. Vajab analüüsi kompleksis.
15985	Inju mõisa tõllakuur		Moodustab tervikliku majandushoone teiste kõrvalhoonetega, hoone ise on katuseta. Hoone on avariilises seisukorras.
15043	Jäneda mõisa tõllakuur		Algse mahu ja detailidega hoone.

16723	Jäärja mõisa tõllakuur		Tüüpiline väikese mõisakompleksi hoone, säilinud maht ja fassaadikujundus. Väärtuslik kompleksi osa.
14994	Kabala mõisa tõllakuur		Asub mõisapargist väljas, ümberehitatud tallihoone.
15201	Kehtna mõisa tall- tõllakuur		Omab tähtsust eelkõige ansambli vaatest.
2861	Kolga mõisa lõunapoolne tõllakuur, 18.-20. saj.		Hoone on varemestunud aga säilinud ainulaadne tõllapesutiik, teisi selliseid ei ole teada.
2862	Kolga mõisa põhjapoolne tõllakuur, 18.-20. saj.		Hoonest on järgi üksikud müürijupid. Praktiliselt hävinud.
23185	Kuigatsi mõisa tõllakuur		Vajab analüüsi ühes kompleksiga, hoone maht on säilinud, kaaravad fassaadil kinniehitatud
23906	Kuremaa mõisa tõllakuur		Hoone maht on säilinud, kaaravad fassaadil kinniehitatud, tehtud teisigi muudatusi fassaadil ja interjööris, asub mõisapargis.
13862	Kurtna mõisa tall- tõllakuur		Mälestis on väga halvasti säilinud, osaliselt varemestunud. Asub peahoonest eemal, pargist väljas.

15333	Kuusiku mõisa tall-tõllakuur		18 saj klassitsistlik tallihoone.
2834	Kõue-Triigi mõisa tall-tõllakuur, 18.-20. saj.		Barokne 18 saj ehitatud tüüpiline tallihoone, hästi säilinud ja restaureeritud
14962	Käravete mõisa tall-tõllakuur		Hästi säilinud klassitsistlik tallihoone, paikneb peahoone esise väljaku ääres, mõisasüdame keskses kohas.
14678	Kärstna mõisa tõllakuur		Väiksem tallihoone, säilinud on maht, mõned avad fassaadis ümberehitatud, vajab kompleksi analüüsi.
2775	Lehola mõisa tõllakuur, 19. saj		Hoonest säilinud vaid müürid, peahoone samuti varemetes.
15484	Lihula mõisa tall-tõllakuur		Säilinud ainult fragmendid müürist, ka perekonnavapp. Asub mõisapargis.
20838	Loona mõisa tõllakuur		Saaremaale tüüpiline väikemõisa tallihoone.
16018	Malla mõisa tõllakuur		Hoone on täielikult ümberehitatud, algsest pole palju alles. Hoone peamine väärtus on kompleksi toetava kõrvalhoonena.

14505	Morna mõisa töllakuur		Lihtne pargis asuv töllakuur.
23778	Orava mõisa töllakuur		Hoone avasid on muudetud/kinni ehitatud, algne maht on sama.
16032	Pada mõisa tall-töllakuur		Tallihoone on nõukogude perioodil ulatuslikult ümberehitatud.
13972	Pagari mõisa töllakuur		Massiivne kaaristuga tallihoone, paikneb mõisakompleksi serval
20845	Pidula mõisa tall-töllakuur		Nõukogude perioodil põhjalikult ümberehitatud. Siiski on säilinud väärtuslikke detaile.
15850	Porkuni mõisa töllakuur		Eriliste detailidega ja algse mahuga 18-19 sajandi vahetusel ehitatud töllakuur.
23996	Puurmani mõisa töllakuur		Peamine väärtus on kompleksi osana, ümberehitatud töllakuur.
23733	Põlgaste mõisa tall-töllakuur		Hoone avasid on muudetud/kinni ehitatud, algne maht on sama.

15726	Rakvere mõisa töllakuur		Hoone on täielikult ümberehitatud, täielikult puuduvad ajaloolised detailid, asub mk-alal
15566	Riguldi mõisa töllakuuri varemed		Hoone on varemetunud
15574	Saare mõisa töllakuur		Osaliselt katusetä, vajab analüüsi koos kompleksiga
15933	Sagadi mõisa tall-töllakuur		Kompleksi terviklikkust toetav hoone, katust on ehitatud 1970ndatel kõrgemaks, säilinud on mitmeid algseid detaile.
15937	Sagadi mõisa töllakuur		Tegemist on koopiaga, mis toetab kompleksi miljööd
23247	Sangaste mõisa tall-töllakuur		Esinduslik historitsistlik kõrvalhoone, algne kujundus säilinud suures osas.
14942	Seidla mõisa töllakuuri varemed		Praktiliselt hävinud, varemed on väga halvas seisukorras.

23628	Suuremõisa mõisa tõllakuur		Lihtne tõllakuur, toetab kompleksi miljööd
23279	Taheva mõisa tall-tõllakuur		Vajab kompleksi analüüsi, lihtne kõrvalhoone, avade suurust on muudetud.
24081	Torma mõisa tõllakuur		Hoone on suuresti üles laotud silikaat-tellistest, vähe algset materjali.
14684	Uue-Suislepa mõisa tõllakuur		Hoone paikneb peahoone vastas, peaks hindama tervet kompleksi. Osaliselt lagunenud, parandatud silikaat-tellistega.
16090	Varangu mõisa tõllakuur		Varaklassitsistlik tõllakuur paikneb peahoone esise auhoovi ääres, säilinud on algne maht ja detailid.
16049	Vasta mõisa tõllakuur		Hoonet on ümberehitatud, avasid muudetud, peamine väärtus kompleksi miljööd toetava hoonena
15957	Vihula mõisa tõllakuur		Hoone avasid on muudetud/kinni ehitatud, algne maht on sama. Vajab analüüsi koos kompleksiga.
15871	Võhmuta mõisa tõllakuur		Eriliste detailidega tõllakuur, säilinud algsed väravad sepsidetailidega. Avariilises seisus.

15640	Aaspere mõisa vankrikuur		Moodustab koos teiste abihoonetega tervikliku kompleksi, vaja koos analüüsida.
15207	Kehtna mõisa vankrikuur		Hoone on kapitaalselt ümberehitatud, avatäiteid kinni ehitatud ja muudetud, üks sein silikaat-tellistest. Asub peahoonest eemal, pargist väljas.
23759	Mooste mõisa vankrikuur		Ümberehitatud, kuid säilinud on väga dekoratiivsed otsaseinad, algsed viilualused aknad.
15865	Porkuni mõisa vankrikuur		Hoonet on nõukogude perioodil ümberehitatud.
13950	Püssi mõisa vankrikuur		Lihtne ja tüüpiline vankrikuur. Asub pargist ja teistest kõrvalhoonetest eemal, vajaks terve kompleksi analüüsi.
14148	Väimela mõisa vankrikuur		Tüüpiline vankrikuur, dekoratiivse fassaadiga, algse mahuga.

TUULEVESKID

Nii talu- kui mõisatuulikute (hollandi tüüpi) ülevaade on valminud käesolevast tööst eraldi, mistõttu neid selles ülevaates ei kajastata.

VESKID

Nii talu- kui mõisaveskite töö valmib kesolevast tööst eraldi, mistõttu neid selles ülevaates ei kajastata.

VIINA- JA ÕLLEVABRIKUD, VIINA- JA ÕLLEKÖÖGID

Viinatootmisest sai alates 18. sajandi teisest poolest arvestatav tööstusharu. Võib öelda, et 19. sajandi teisel poolel oli igal kolmandal Eestimaa kubermangus asuval peamõisal oma viinavabrik. Viinavabrik kui hoonetüüp pärineb enamasti 19. sajandist, mõnede eranditega 18. sajandist (Kõo mõisa viinaköök on ehitatud 1781.a) ja 20. sajandist (Audru mõisa viinavabrik on ehitatud 1902.a).

Viinaköögid olid arhitektuurses mõttes lihtsad ehitised, algselt esines isegi puithooneid. Viinakööke esines rohkem pigem Lõuna-Eestis.

19.sajandi keskpaigas algas käsitöönduslikult destilleerimiselt tööstuslikule meetodile üleminek, milleks hangiti uutmoodi sisseseade, hakati üha enam kasutusele võtma aurumasinaid. Aurumasinade kasutuselevõtmine tingis viinaköökide ümberehitamise, sest uus aparatuur vajab suuremaid ja kõrgemaid ruume. Kõrgetes, läbi kahe korruse avatud masinaruumides oli koht lisaks aurukatlale ja keedunõule ka transmissioonivõllil koos lintülekannetega, mis ulatusid masinaruumi kõrge lae alla.

Viinavabriku arhitektuuris hakkavad silma uhked kõrged, läbi kahe korruse ulatuvad masinaruumi aknad ning kõrge korsten, mis asub kas hoone katuseharjal või siis hoone kõrval eraldi soklil. Võimsamaid ja arhitektuurselt efektsamaid viinatootmise ansambleid leiab Lääne-Virumaa mõisatest Moel, Kundas ja Palmses, Mooste mõisas (Põlva maakond) ja Olustvere mõisas (Viljandi maakond).

1863.a kehtestatud Aktsiisiseadusega kaasnevad uued nõuded soosisid vabriku sisseseade moderniseerimist ja üleüldist tootmistehnoloogia parendamist. Selle kõige tulemusel väiksemad vabrikud, mis arenguga sammu pidada ei suutnud, olid sunnitud tootmise lõpetama. Viinaköögid hääbusid lõplikult ning asemele rajati viinavabrikud.

Viinavabrikute rajamist just Põhja-Eestisse soodustasid mitmed asjaolud - Põhja-Eesti mullastik soosis kartulikasvatamist ning sihtturu ehk Peterburi lähedus vähendas esialgu ka transpordikuluseid, eriti pärast Peterburi raudteeliini avamist 1870.a.

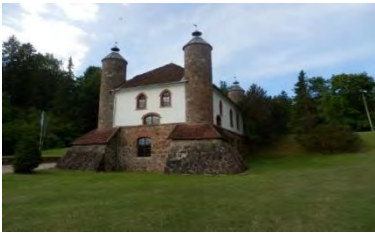
Viinavabrikuhooneid on kogu Eestis sadu, mälestistena on arvel 11 viinakööki, millest 3 asuvad Põhja-Eestis, ülejäänud 8 Lõuna-Eestis. Viinavabrikuid on mälestisena arvel 62, millest ca 2/3 asuvad Põhja-Eestis, neist omakorda suur osa Lääne-Virumaal.

Viinavabrik on olnud Eesti mõisamaastikul väga sagedasti esinev hoonetüüp, mida nüüdseks esineb üha harvemini. Valdavalt on nad halvas või väga halvas seisukorras.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest viina- ja õlleköökidest, viinavabrikutest

	Mälestisi kokku	79
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	48
	Tellisest hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (kivi ja tellis) hoonete arv	25
	Kombineeritud materjalist (kivi ja puit) hoonete arv	3
Hoonetüüp	Viinavabrik	60
	Viinaköök	11
	Õlleköök	5
	Õllevabrik	3

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
13935	Aa mõisa viinavabriku vare		Suure ja erikujulise viinavabriku näide.
23173	Aakre mõisa viinavabrik	2024 	Eriilmeline viinavabriku näide

16076	Aavere mõisa viinavabriku varemed		Säilinud on vaid varemed
16606	Audru mõisa viinavabrik		Suursugune viinavabriku hoone, mis on kaasajal kohandatud kultuurikeskuseks.
15121	Esna mõisa viinavabrik		Eestimaa kubermanguvalitsuse mehaanik Kotovini projekteeritud, 1892.a valminud hoonetüübi eriline esindaja
2820	Habaja mõisa viinavabrik, 19.- 20.saj.		Projekteerinud insener Krasnov
14744	Heimtali mõisa viinaköök		Väga erilise arhitektuuriga viinaköök, mis on kohandatud kontorihooneks.
15158	Hõreda mõisa viinavabrik		Ansambelis on ka viinamahutiga ait. Tegemist on eriti uhke neogooti stiilis ehitatud viinavabriku hoonetüübi esindajaga.

15041	Jäneda mõisa viinavabrik		Arhitekt Friedrich Modi projekti järgi ehitatud omanäoline viinavabrikuhoone. Ehitusaasta 1888.
13831	Kalvi mõisa viinavabriku varemed		
15208	Kehtna mõisa viinavabrik		
13987	Kiikla mõisa viinavabriku vare		väga suure, kahekorruselise viinavabriku vare
2866	Kolga mõisa viinavabrik, 18.- 20. saj		
15462	Koluvere mõisa viinavabrik		

2728	Kostivere mõisa viinavabrik, 19.-20. saj.		
31165	Kunda mõisa tööstushoonete kompleks		suurepärane näide dekoratiivsest ladumisviisist viinavabrikul. Materjaliehdus, eksponeeritakse ehitusmaterjali ennast.
15338	Kuusiku mõisa viinavabrik		Hea näide dekoratiivsest ja kõrgetasemelisest ladumisviisist eksponeerides materjali ennast.
14551	Kõo mõisa viinaköök		Üks vanimaid säilinud viinakööke.
23417	Kõrgessaare mõisa viinavabrik		

14970	Käravete mõisa viinavabrik		
15766	Lasila mõisa viinavabrik		Kiirelt hävinenud vabrikahoone, millel pole enam säilinud olulisi hoonetüübi tunnuseid
15137	Laupa mõisa viinavabrik		Erilise põhiplaaniga viinavabrikahoone
2770	Lehola mõisa viinavabrik, 19. saj		Korterelamuna kasutusel. Viinavabriku tunnuseid välisel vaatlusel näha enam ei ole.
15482	Lihula mõisa viinavabrik		Asub mõisaansamblis väga nähtaval kohal ning on oluline majandushoone mõisaansamblis
15241	Lohu mõisa viinavabrik		väga eriline viinavabrik nii põhiplaani kui ka arhitektuuri poolest.

7207	Luunja mõisa viinaköök, 19. saj		Üks vähestest säilinud viinaköökidest.
15514	Matsalu mõisa viinaköök		Üks vähestest säilinud viinaköökidest.
15790	Moe mõisa viinaköök		Üks vähestest säilinud viinaköökidest. Hoone, kuhu Viktor Kirsilo rajas 70ndatel Piirituse tootmise muuseumi
15791	Moe mõisa viinavabrik		Väga väärtuslik, hästi suur ja tänapäeval kasutusel nii alguses funktsioonis kui ka mitmes uues funktsioonis. Hea näide uuest funktsioonist viinavabrikuhoonel.
23770	Mooste mõisa viinavabrik		Väga väärtuslik, suur, erilise arhitektuuriga viinavabrikuhoonel. ja Hea näide uuest funktsioonist viinavabrikuhoones.
15990	Mõdriku mõisa viinavabrik		Hoone on kohandatud ühiselaamuks, Korras ja hooldatud.

14575	Olustvere mõisa viinavabrik		Väärtuslik tööstusansambel mõisaansamblis
16868	Paatsalu mõisa viinavabrik		Väärtuslik viinavabrik kuna Läänemaal on üldse viinavabrikuid väga vähe.
16034	Pada mõisa viinavabrik		
2928	Padise mõisa viinavabrik, 19.-20. saj		Hästi konserveeritud vabriku vare. Hea näide väärtuslike varemete kasutuselevõtmisest
13974	Pagari mõisa viinavabrik		Väga lihtne kuid võimas viinavabrikahoone
15903	Palmse mõisa viinavabrik		Eestimaa kubermanguvalitsuse mehaanik Kotovini muudatusprojekt 1890.aastast. Väga uhke viinavabriku hoonetüübi näide.

23163	Palupera mõisa viinavabrik		Lõuna-Eesti kontekstis väärtuslik mõisaansamblisse kuuluv tööstushoone.
23788	Peri mõisa viinaköök		Eriline väike viinaköök, kauni kivilaoga, mille vuugid kaunistatud omakorda pisikeste kivikestega. Hea näide väga kaunist tööstushoonest. Viinakööke on üleüldiselt vähe säilinud.
14526	Polli mõisa viinavabrik		Väärtuslik tööstusansambel mõisaansamblis
15858	Porkuni mõisa viinavabrik		Suur ja kaunis viinavabrikuhoonetüübi näide. Moodustab koos ülejäanud mõisahoonestusega ilusa ansambli.
15082	Purdi mõisa viinavabriku varemed		
16634	Pööravere mõisa viinavabriku varemed		

13944	Püssi mõisa viinavabrik		Korterelamuna kasutusel. Viinavabriku tunnuseid välisel vaatlusel näha enam ei ole.
15251	Rabivere mõisa viinavabriku varemed		
2813	Ravila mõisa viinavabrik, 19.- 20. saj.		
7289	Saadjärve mõisa viinaköök, 19.saj.		Üks vähestest säilinud viinaköökidest. Säilinud on suur viinaköögile iseloomuliku kujuga hoonemaht.
15720	Salla mõisa viinavabriku varemed		Arhitekt Friedrich Modi, 1889.a.
14945	Seidla mõisa viinavabrik		Suur viinavabrikuhoone moodustab koos ülejäänud hoonestusega hästi loetava mõisaansambli.

15364	Seli mõisa viinavabrik		Koos kõrvalasuva härjatall- elamuga moodustavad viinavabriku varemed korraliku tööstusansambli
23612	Soonlepa mõisa viinaköögi varemed		Üks vähestest säilinud viinaköökidest. Hiiumaal on üldse vaid 3-4 mõisa viinatootmishoonet, väärtuslik.
15617	Suuremõisa mõisa viinavabriku varemed		Hoone on sisuliselt hävinenud
23629	Suuremõisa mõisa viinavabriku varemed		Hiiumaal on üldse vaid 3-4 mõisa viinatootmishoonet, märk Hiiumaa suurima mõisa tööstusest.
14119	Sõmerpalu mõisa viinavabrik		Tugevalt ümber ehitatud kuid algset viinavabriku substantsi on siiski võimalik veel näha. Koos ülejäänud mõisa hoonetega moodustab korrektse mõisaansambli.

23286	Taheva mõisa viinaköök		Viinakööke on vähe säilinud, mistõttu on tegu väärtusliku hoonetüübi esindajaga. Lõuna-Eestis oli algselt viinakööke rohkem, kui põhjas, mistõttu on tegu ka piirkondlikult iseloomuliku hoonetüübiga. Koos kõrvalhoonetega moodustab kena tööstusansambli.
14664	Tarvastu mõisa viinavabrik- härjatall		Kindlasti väärib kaitse alla jätmist. Väga võimas ja ka kaunis näide viinavabrikust, mille vuugivahed on kaunistatud väikeste kivikestega moodustatud mustritega. Näide sellest, kuidas majanduslikku tulu toov hoonestus pidi ka silmale ilus vaadata olema.
16842	Tori mõisa viinaköök		Viinakööke on vähe säilinud, mistõttu on tegu väärtusliku hoonetüübi esindajaga.

24089	Torma mõisa viinavabrik		Hästi suur viinavabrik. Jõgevamaa kontekstis väga harvaesinev hoonetüüp. Võiks kaitse alla jääda, kuigi temale on tehtud mitmeid sobimatuid muudatusi (uksed, aknad, katusekate)
15683	Udriku mõisa viinavabriku varemed		Väga kaunis vare. Uuendusprojekti autor on arhitekt Friedrich Modi 1888.a.
15836	Vaeküla mõisa viinavabrik		Hästi suur ja liigendatud põhiplaaniga viinavabrik. Uuendusprojekti autor on arhitekt Friedrich Modi 1888.a.
7275	Valguta mõisa viinavabrik, 19.saj.		Väga eriline viinavabrik nii põhiplaani kui ka arhitektuuri poolest. Asub ülejäänud hoonestusest eemal ja ei moodusta ansamblit.
2893	Valkla mõisa viinavabrik, 19.- 20. saj		Kuna viinavabrik on hilisemate kihistuste vahel peidus, ei ole teda eriti võimalik vaadelda.

15385	Vana-Vigala mõisa viinavabrik		
16096	Vao mõisa viinavabrik		Suur ja erilise kuju ning välimusega viinavabrikahoone. Ehisdekooriga fassaadid on erilised, siin on vabrikahoone välimusele kõvasti rõhku pandud.
15772	Veltsi mõisa viinavabrik		Projekti autor on Eestimaa kubermanguvalitsuse ehitusosakonna nooremehitekt Aleksander Uljev. Tundub olevat Virumaal esinev tüüpprojekt (Veltsi 1908, Kärša 1905, Pandivere 1903 ja Varangu 1912)
15970	Vihula mõisa viinaköök-nuumhärjade tall		Vihula viinaköök jäi 19.sajandi teisel poolel moderniseerimata, mistõttu esindab ta nüüd vanemat vanabalti-tüüpi.

15695	Vohnja mõisa viinavabrik		Viinavabrikut on tugevalt ümber ehitatud kuigi ka algupäraseid hoone detaile on jätkuvalt võimalik lugeda.
2976	Voore mõisa viinaköök, 19.-20. saj		Viinakööke on vähe säilinud, mistõttu on tegu väärtusliku hoonetüübi esindajaga. Väga väikeese viinaköögi vare.
15874	Võhmuta mõisa viinavabriku varemed		Põhikehand kuulub algsele viinaköögile, mille ümberehituse on projekteerinud Eestimaa kubermanguvalitsuse mehaanik Kotovin 1888.a.
24042	Võisiku mõisa vesiveski-viinavabrik		Jõgevamaa kontekstis on viinavabrikuhoone harvaesinev hoonetüüp. Vesiveskist on alles vaid maapinnal loetavad jäljed. Väga väärtuslik hoone.
2712	Vääna mõisa viinavabrik, 19. saj.		Friedrich Modi projekt. Suur hoone tiikide vahel. Väga väärikas mõisatööstuse näide.
16615	Audru mõisa õlleköök		Väärika ajalooga paik - Pärnumaa õlletootmise alguspaik

23113	Kaagjärve-Alamõisa vabrikahoone		Väga väärtuslik mõisatööstusansambli näide.
7222	Kaagvere mõisa õllekoda, 19. saj		Tegu on eriilmelise hoonetüübi esindajaga, väärtuslik.
23955	Pala mõisa õllekook		Hästi säilinud mõisatööstushoone näide. Jõgevamaa kontekstis harvaesinev tööstushoone kuna Jõgevamaal on üldse tööstushooneid vähe.
15901	Palmse mõisa õllekook		Kuna mõisas on olemas ka viinavabrik ja muud tootmisprotsessis funktsiooni omavad olulised hooned, lisab õllekook tubli panuse ansamblilisusesse ning on üldse oma ajastu töötishoone ilmekas näide.
24086	Torma mõisa õllevabrik		Koos kõrvalasuvate teiste hoonetega on tegu kena mõisa tööstusansambliga.

24006	Vana-Põltsamaa mõisa õllevabrik		Jõgevamaa kontekstis on mõisa tööstushoone harvaesinev hoonetüüp.
14469	Õisu mõisa õlleköök		Õllekööke hoonetüübina on kaitse all väga vähe, mistõttu on Õisu mõisa õlleköök väärikas hoonetüübi esindaja.